

საქართველოს მთავრობის

დადგენილება №71

2022 წლის 15 თებერვალი

ქ. თბილისი

ტექნიკური რეგლამენტის – ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების, ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილისა და გოდერძის ნამარხი ტყის ბუნების ძეგლის მენეჯმენტის გეგმის დამტკიცების თაობაზე

მუხლი 1

„დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-15 მუხლის მე-4 პუნქტისა და პროდუქტის უსაფრთხოებისა და თავისუფალი მიმოქცევის კოდექსის 58-ე მუხლის მე-2 ნაწილის საფუძველზე, დამტკიცდეს თანდართული „ტექნიკური რეგლამენტი – ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების, ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილისა და გოდერძის ნამარხი ტყის ბუნების ძეგლის მენეჯმენტის გეგმა“.

მუხლი 2

დადგენილება ამოქმედდეს გამოქვეყნებისთანავე.

პრემიერ-მინისტრი

ირაკლი ღარიბაშვილი

ტექნიკური რეგლამენტი – ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების, ქცია-ტაბაწყურის ალკვეთილის და გოდერძის ნამარხი ტყის ბუნების ძეგლის მენეჯმენტის გეგმა

თავი I . შესავალი

მუხლი 1. მენეჯმენტის გეგმის მიზნები და მოქმედების ტერიტორიის სფერო

1. წინამდებარე მენეჯმენტის გეგმა შემუშავდა ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების მართვას დაქვემდებარებული ტერიტორიებისთვის (ბორჯომის სახელმწიფო ნაკრძალი, ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკი და ნეძვის ალკვეთილი), ქცია-ტაბაწყურის ალკვეთილის და გოდერძის ნამარხი ტყის ბუნების ძეგლისთვის (დანართი 1).

2. წინამდებარე მენეჯმენტის გეგმა შემუშავებულია „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის შესაბამისად, რომლის მიხედვითაც მენეჯმენტის გეგმა სავალდებულოა ყველა დაცული ტერიტორიისათვის.

3. მენეჯმენტის გეგმის მიზანს წარმოადგენს დაცული ტერიტორიებისათვის გრძელვადიანი მიზნებისა და ამ მიზნების მისაღწევად აუცილებელი კონკრეტული ღონისძიებებისა და მონიტორინგისათვის საჭირო ინდიკატორების განსაზღვრა, რომლებიც უნდა განახორციელოს შესაბამისი დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციამ, მოცემული მენეჯმენტის გეგმის მოქმედების ვადაში.

4. ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიები მდებარეობს საქართველოს ცენტრალურ ნაწილში და მოიცავს მცირე კავკასიონის მთების აღმოსავლეთ ნაწილს. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკი და ბორჯომის სახელმწიფო ნაკრძალი ქმნიან მომიჯნავე ტერიტორიებს, რომლებსაც სამხრეთ-აღმოსავლეთით ესაზღვრება მდინარე მტკვარი და თბილისი-ახალციხის საავტომობილო და სარკინიგზო გზა, ჩრდილოეთით იგი ვრცელდება აჭარა-იმერეთის ქედზე მდინარე წყალწითელას ხეობაში და 30 კილომეტრზე აღმოსავლეთიდან დასავლეთამდე. ნეძვის ალკვეთილი მდებარეობს მდინარე მტკვრის მარჯვენა ნაპირზე, ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის სამხრეთ-აღმოსავლეთ საზღვართან. ქცია-ტაბაწყურის ალკვეთილი მდებარეობს სამცხე-ჯავახეთის რეგიონში, ბორჯომის და ახალქალაქის მუნიციპალიტეტებში. გოდერძის ნამარხი ტყის ბუნების ძეგლი მდებარეობს ადიგენისა და ხულოს მუნიციპალიტეტებში, გოდერძის უღელტეხილის მიდამოებში.

5. დაცულ ტერიტორიებს უკავია ოთხი ადმინისტრაციული რეგიონის ტერიტორია: სამცხე-ჯავახეთი, იმერეთი, შიდა ქართლი და აჭარა; რვა მუნიციპალიტეტი – ახალციხე, ბაღდათი, ხარაგაული, ადიგენი, ხაშური, ბორჯომი, ახალქალაქი, ხულო.

მუხლი 2. ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების მარეგულირებელი საკანონმდებლო და ინსტიტუციონალური ჩარჩოს აღწერა

წინამდებარე მენეჯმენტის გეგმის სამართლებრივ საფუძველს წარმოადგენს „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“, „ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების მართვისა და შექმნის შესახებ“ და „ბუნების ძეგლების შექმნისა და მართვის შესახებ“ საქართველოს კანონები, ასევე შესაბამისი საკანონმდებლო და კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტები.

მუხლი 3. დაცული ტერიტორიების შექმნის ძირითადი მიზნები

1. ბორჯომის სახელმწიფო ნაკრძალი შეიქმნა ბუნების, ბუნებრივი პროცესებისა და გენეტიკური რესურსების დინამიკურ და ხელუხლებელ მდგომარეობაში შენარჩუნების, მონიტორინგის, სამეცნიერო კვლევისა და საგანმანათლებლო საქმიანობის განხორციელების მიზნით.

2. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკი შეიქმნა ეროვნული და საერთაშორისო მნიშვნელობის ეკოსისტემის დაცვისა და რეკრეაციული საქმიანობისთვის.

3. ნემვის აღკვეთილი შეიქმნა ბუნებრივი პირობების დაცვისთვის, რაც აუცილებელია ეროვნული მნიშვნელობის მქონე იმ ცოცხალი ორგანიზმების სახეობების ჯგუფებისა ან გარეული სახეობების, ბიოცენოზებისა და არაორგანული ბუნებრივი ფორმაციების შესანარჩუნებლად, რომლებიც საჭიროებენ განსაკუთრებულ ყურადღებასა და აღდგენას.

4. ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილი შეიქმნა ტერიტორიაზე გავრცელებული ფრინველების: შავი და თეთრი ყარყატის (*Ciconia nigra* and *C. ciconia*), რუხი წეროს (*Grus grus*), ღაღღას (*Crex crex*), თეთრფრთიანი გარიელის (*Melanitta fusca*) და მათი საარსებო გარემოს – უნიკალური ჭარბტენიანი ტერიტორიებისა და მაღალმთის ეკოსისტემების დასაცავად.

5. გოდერძის ნამარხი ტყის ბუნების ძეგლი შეიქმნა თვითმყოფადი ბუნებრივი კულტურული გარემოსა და მისი ცალკეული კომპონენტების, უნიკალური, იშვიათი ორგანული თუ არაორგანული ბუნებრივი წარმონაქმნების, იშვიათი ძეგლების დაცვის, აღდგენისა და შენარჩუნების ხელშეწყობის მიზნით.

მუხლი 4. ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმის შემუშავების პროცესი

მენეჯმენტის გეგმის განახლება განხორციელდა „კავკასიის ბუნების ფონდის“ (CNF) მხარდაჭერით, GEF/UNDP პროექტის „საქართველოს დაცული ტერიტორიების სისტემის ფინანსური მდგრადობის ხელშეწყობა“ - ფარგლებში. მუშაობის პროცესში მონაწილეობას იღებდნენ საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სსიპ – დაცული ტერიტორიების სააგენტო (შემდგომში - სააგენტო), ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ადმინისტრაცია, ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოები, არასამთავრობო ორგანიზაციები, ადგილობრივი მედია და სხვა შესაბამისი დაინტერესებული მხარეები. მენეჯმენტის გეგმის განახლების პროცესს ფასილიტიციას უწევდა ააიპ „მწვანე ბორჯომი.“

მუხლი 5. მენეჯმენტის გეგმის მოქმედების პერიოდი

მენეჯმენტის გეგმა ძალაშია მისი დამტკიცებიდან მომდევნო 9 წლის განმავლობაში, გარდა მენეჯმენტის გეგმის 36-ე და 37-ე მუხლებისა და დანართი 5-ისა, რომლებიც ძალაშია ახალი მენეჯმენტის გეგმის დამტკიცებამდე.

მუხლი 6. მენეჯმენტის გეგმაში ცვლილების შეტანა და განახლება

1. მენეჯმენტის გეგმაში ცვლილების შეტანა და განახლება ხორციელდება მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად.

2. მენეჯმენტის გეგმის ძალაში შესვლიდან არაუგვიანეს მეცხრე წლის პირველი კვარტალისა, სააგენტო დაიწყებს ახალი მენეჯმენტის გეგმის მომზადებას, რომელიც მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად იქნება მიღებული.

თავი I I. დაცული ტერიტორიების აღწერა

მუხლი 7. ადგილმდებარეობა და ფართობი

1. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკი მდებარეობს სამცხე-ჯავახეთის, იმერეთისა და შიდა ქართლის რეგიონში, ბორჯომის, ახალციხის, ადიგენის, ხაშურის, ხარაგაულის და ბაღდათის მუნიციპალიტეტებში და მისი ფართობი შეადგენს 64 756 ჰა-ს.

2. ბორჯომის ნაკრძალი მდებარეობს ბორჯომის მუნიციპალიტეტში, მისი ფართობია 13 168,6 ჰა.

3. ნემვის აღკვეთილი მდებარეობს ბორჯომის მუნიციპალიტეტში, მდინარე მტკვრის მარცხენა მხარეს, მისი ფართობია 9 212,5 ჰა.

4. ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილი მდებარეობს საცხე-ჯავახეთის რეგიონში, ბორჯომის და ახალქალაქის მუნიციპალიტეტებში, მისი ფართობია 20 476 ჰა.

5. გოდერძის ნამარხი ტყის ბუნების ძეგლი წარმოადგენს პლიოცენის პერიოდის განამარხებული ფლორისა და ფაუნის უნიკალურ ადგილსამყოფელს, რომელიც წარმოდგენილია ძეგლის ფარგლებში 3 მონაკვეთზე, ზღვის დონიდან 1600-2100 მ სიმაღლეზე. მდებარეობს ადიგენისა და ხულოს მუნიციპალიტეტების ტერიტორიაზე, საერთო ფართობი შეადგენს 36 ჰა-ს.

მუხლი 8. ბიომრავალფეროვნება

1. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკი მდებარეობს კავკასიის ეკორეგიონის ცენტრალურ ნაწილში. გამორჩეული ბიომრავალფეროვნების და მოწყვლადობის გამო ეკორეგიონი შესულია ბუნების დაცვის მსოფლიო ფონდის 35 პრიორიტეტული ეკორეგიონის და საერთაშორისო კონსერვაციის 34 ცხელი წერტილის ნუსხაში. დაცული ტერიტორიები განლაგებულია ორი ასეთი ცხელი წერტილის (კავკასიისა და ანატოლიის) ზღვარზე. უფრო მეტიც, კავკასიის ეკორეგიონული კონსერვაციის გეგმის მიხედვით, დაცული ტერიტორიები მოიცავს კავკასიის ეკორეგიონის 56 პრიორიტეტული არეალიდან ერთ-ერთის (№27) მნიშვნელოვან ნაწილს. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ტერიტორიას ზურმუხტის ქსელის ორი საიტი ფარავს, ესენია ქცია-ტაბაწყური (GE0000038) და ბორჯომ-ხარაგაული 1 (GE0000010). ბორჯომ-ხარაგაულის დაცულ ტერიტორიებს გარს ერტყმის ზურმუხტის ქსელის საიტი ბორჯომ-ხარაგაული 2 (GE0000056), რომელიც დაცული ეკოსისტემის ლოგიკურ გაგრძელებას წარმოადგენს. მათი საერთო ფართობი 1200 კმ²-ზე მეტია და მოიცავს ბერნის კონვენციით დაცულ სახეობებსა და ჰაბიტატებს, რომლის გრძელვადიანი კონსერვაცია წარმოადგენს ქვეყნის საერთაშორისო ვალდებულებას.

2. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის მთავარი სიმდიდრე ტყეა (ტერიტორიის 75%). აქ დაცულია კავკასიის შერეული ტყეების ხელუხლებელი მონაკვეთების დიდი ფართობები; გვხვდება უნიკალური, რელიქტური კოლხური ტყეების ფრაგმენტები. პარკის დაახლოებით მეოთხედი სუბალპურ და ალპურ მდელოებს, ასევე დეკიანს (რელიქტური კავკასიური როდოდენდრონის რაყებს) უჭირავს. ამასთან, ტერიტორიაზე თავმოყრილია წმინდა ნაძვნარების (*Picea*) და ფიჭვნარების (*Pinus*) მასივები, რომლებიც ზღვის დონიდან 1400-1800 მ-ის ფარგლებშია გავრცელებული. ტყის შემქმნელი ყველა წიწვოვანი კავკასიის ენდემია: აღმოსავლური ნაძვი (*Picea orientalis*), კავკასიური სოჭი (*Abies nordmanniana*) და კავკასიური ფიჭვი (*Pinus kochiana*). ფართოფოთლოვანებიდან ქვედა სარტყლებში ქართული მუხა (*Quercus iberica*) და რცხილა ჭარბობს (*Carpinus caucasica*), ზედა სარტყლებში – წიფელი (*Fagus orientalis*); ხშირია საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილი წაბლი (*Castanea sativa*) და სხვ. ეს სახეობები სხვადასხვა სარტყლებსა და ჰაბიტატებში მრავალგვარ ფორმაციებს ქმნიან. ტერიტორიაზე აქა-იქ გვხვდება სუბალპური ტანბრეცილი არყნარებიც (*Betula litwinowii*).

3. ბორჯომ-ხარაგაულის დაცულ ტერიტორიებზე საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილ ხე-მცენარეთა სახეობებიდან, წაბლის გარდა, გვხვდება ასევე თხოვარი (*Taxus baccata*), უხრაი (*Ostrya carpinifolia*), ჯონჯოლი (*Staphylea colchica*), აღმოსავლური მუხა (*Quercus macranthera*), შიშველი თელადუმა (*Ulmus glabra*).

4. ბორჯომ-ხარაგაულის დაცულ ტერიტორიებზე ტიპური ტენიანი კოლხური ტყისათვის დამახასიათებელი მესამეული რელიქტური სახეობებიდან გვხვდება ბუჩქები – შქერი (*Rhododendron ponticum*), იელი (*Rhododendron flavum*), წყავი (*Laurocerasus officinalis*), ჭყორი (*Ilex*

aquifolium), ასევე კოლხური სურო (*Hedera colchica*) და სხვა.

5. ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების მდებარეობამ ირანულ-ანატოლიური ეკორეგიონების ზღვარზე, გამოიწვია მისი სამხრეთული სახეობებით სიმდიდრე, როგორიცაა: კავკასიური აკაკი (*Celtis caucasica*), ხუჭუჭა მაჩიტა (*Campanula crispa*), ცრუ აღმოსავლური ყაყაჩო (*Papaver pseudo-orientale*) და სხვა.

6. ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ტყე და მაღალმთა განსაკუთრებულად მდიდარია რელიქტური, ენდემური, იშვიათი და მოწყვლადი არა მხოლოდ ფლორის, არამედ ფაუნის სახეობებითაც. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე აღრიცხულია 64 სახეობის ძუძუმწოვარი, საიდანაც 11 კავკასიის ენდემია და 8 სახეობა საქართველოს „წითელ ნუსხაშია“ შეტანილი. აქ 217 სახეობის გადამფრენი და მოზუდარი ფრინველი გვხვდება, მათგან 13 სახეობა საქართველოს „წითელი ნუსხაშია“. დაცული ტერიტორიის ტენიან ტყეებში რეპტილიების 30 სახეობა ბინადრობს, რომელთაგან 3 დასავლეთ კავკასიის ენდემია და 2 სახეობა საქართველოს „წითელ ნუსხაშია“ შეტანილი.

7. ბორჯომ-ხარაგაულის დაცულ ტერიტორიებზე გავრცელებულია ენდემური სახეობები: კავკასიური სალამანდრა (*Mertensiella caucasica*), კავკასიური ჯვარულა (*Pelodytes caucasica*), აჭარული ხვლიკი (*Darevskia mixta*), კავკასიური გველგესლა (*Vipera kaznakovi*) და სხვა.

8. ბორჯომ-ხარაგაულის დაცულ ტერიტორიებზე შენარჩუნებულია იშვიათი თუ გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი, საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილი მსხვილი ძუძუმწოვრების და ფრინველების ისეთი სახეობები და ქვესახეობები, როგორიცაა: კეთილშობილი ირემი (*Cervus elaphus maral*), არჩვი (*Rupicapra rupicapra*), მტაცებლებიდან გავრცელებულია მურა დათვი (*Ursus arctos*), ფოცხვერი (*Lynx lynx*), წავი (*Lutra lutra*). ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკში აღრიცხულია ღამურების 20 სახეობა, მათგან აღსანიშნავია ევროპული მაჩქათელა (*Barbastella barbastellus*) და გიგანტური მელამურა (*Nyctalus lasiopterus*). დაცულ ტერიტორიაზე ასევე გვხვდება კავკასიური ციყვი (*Sciurus anomalus*). ფრინველებიდან ნანახია: სვავი (*Aegypius monachus*), მთის არწივი (*Aquila chrysaetus fulva*), ქორცქვიტა (*Accipiter brevipes*), ველის კაკაჩა (*Buteo rufinus*). აქ ბინადრობს კასპიური შურთხი (*Tetraogallus caspius*) კავკასიური როჭო (*Lyrurus mlokosiewiczzi*) და სხვ. მთის მდინარეებში შენარჩუნებულია მდინარის კალმახის (*Salmo fario trutta*) მრავალრიცხოვანი პოპულაცია.

9. ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილის ტერიტორიის უდიდეს ნაწილში გავრცელებულია მდელოსა და მთის სტეპის მცენარეულობა. ინტენსიური მოვების გამო ბუნებრივად გავრცელებული მდელოს მცენარეულობა ჩანაცვლებულია მეორადი მცენარეულობით. ძირითადად გავრცელებულია მდელოს შემდეგი ტიპები: მარმუჭიანის (*Alchemilla erythropoda*), ცხვრის წივანიანის (*Festuca ovina*), მიგვიანის (*Nardus stricta*), მახრჩობელიანის (*Deschampsia cespitosa*), ნამიკრეფიანის (*Agrostis vinealis*, *Agrostis tenuifolia*), ძირმაგარიანის (*Sibbaldia parviflora*), ფართოფოთლიან-ნაირბალახოვანის (*Latifolia mixtohorbosa*) თანასაზოგადოებები. მთის სტეპების მცენარეულობაში დომინანტური სახეობაა ველის წივანა (*Festuca valesiaca*). ვაციწვერა (*Stipa*), რომელიც დამახასიათებელია ჯავახეთის ზეგანის სამხრეთ ნაწილის მთის სტეპებისათვის, არ გვხვდება ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილის ფარგლებში. აღკვეთილის ფარგლებში ბუჩქნარი ადგილ-ადგილ არის წარმოდგენილი. დომინანტური სახეობაა კავკასიური დეკა (*Rhododendron caucasicum*). ასევე, მასთან ერთად აქ არის წარმოდგენილი სხვა სახეობებიც, როგორიცაა: უზანი (*Viburnum lantana*), ქართული კოწახური (*Berberis iberica*), ჟოლო (*Rubus idaeus*), ასკილი (*Rosa pimpinellifolia*), ხუნწი (*Ribes alpinum*), ღვია (*Juniperus hemisphaerica*), შოთხვი (*Padus avium*), გრაკლა (*Spiraea hypericifolia*) და წერწა (*Lonicera caucasica*). აღკვეთილის ფარგლებში შემორჩენილია სუბალპური ტყის მცენარეულობის მცირე ფრაგმენტები. ეს ფრაგმენტები არის საქართველოს სამხრეთ მთიან რეგიონში წარსულში ფართოდ გავრცელებული ტყეების ნაშთები. გვხვდება სუბალპური

ტანბრეცილი წიფლნარები და მაღალმთის მუხის სამი კორომი. ასევე წარმოდგენილია მაღალმთის ნეკერჩხლის (*Acer trautvetteri*), მდგნალის (*Salix caprea*), ლიტვინოვის არყის (*Betula litwinowii*) და ცირცელის (*Sorbus aucuparia*) ფრაგმენტული კორომები, სადაც ქვეტყეს ქმნის შემდეგი სახეობები: ხუნწი (*Ribes biebersteinii*), უზანი (*Viburnum lantana*) და შოთხვი (*Padus avium*).

10. ტაბაწყურის ტბის ჩრდილო-აღმოსავლეთ და სამხრეთ-დასავლეთ ნაპირებზე ცალკეული უბნები დაჭაობებულია. ზოგიერთ ჭაობს ხმელეთსა და ტბისპირა დიუნებს შორის არსებული საკმაოდ ვრცელი ტერიტორია უკავია. შვიტიანის (*Equisetum fluviatile*=*Equisetum heleochari*) და ისლიანის (*Caricetum vesicariae purum*) სახეობების მიერ შექმნილი წმინდა თანასაზოგადოებები გვხვდება ჭარბტენიანი ტერიტორიების ნაპირის გასწვრივ. ამ ადგილებში გვხვდება წყლის სხვა მცენარეებიც: წყლის მრავალმარღვა (*Alisma plantago-aquatica*), წყლის ვაზი (*Potamogeton heterophyllus*) და სხვა.

11. ტაბაწყურის ტბის იქთიოფაუნა ძირითადად წარმოდგენილია 3 ოჯახით (ორაგულისებრი, სიგისებრი და კობრისებრი) და 9 სახეობით. ტბაში გვხვდება ასევე კარჩხანა, მტკვრის ნაფოტა და კიბორჩხალის დაუდგენელი სახეობა. ტბაში ასევე დაფიქსირებულია კავკასიური ღორჯოს (*Neogobius melanostomus*) არსებობა. ტაბაწყურის ტბაში გავრცელებული იყო მხოლოდ კალმახი (*Salmo trutta caspius morpha lacustris var. romanovi Kawraisky*) - ტაბაწყურის (რომანოვის) კალმახი. მისი ზუსტი ტაქსონომიური სტატუსი და რაოდენობა არ არის გარკვეული და საჭიროებს კვლევას. ტბაში ხელოვნურად მოხვდა სხვა სახეობების ინტროდუცირება კომერციული მიზნით. კალმახი ჩაანაცვლა დაბალი კომერციული და საკონსერვაციო ღირებულების მქონე სახეობებმა. მდინარე ქციაში გვხვდება მხოლოდ კალმახი (*Salmo trutta morpha fario*) და *Varicorhinus capoeta sevangi* (სევანური ხრამულის განსხვავებული ფორმა). ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილში გავრცელებულია ამფიბიების ექვსი სახეობა. აღკვეთილის ტერიტორიაზე გვხვდება რეპტილიების 10 სახეობა. ექვსი არის ხვლიკის და ოთხი – გველის სახეობა. ამათგან აჭარული ხვლიკი (*Darevskia mixta*) და საშუალო ხვლიკი (*Lacerta media*) შესულია საქართველოს „წითელ წუსხაში“. აღკვეთილის ტერიტორიაზე დაფიქსირებულია ძუძუმწოვრების 45 სახეობა. აქ წარმოდგენილია: ამიერკავკასიური ზაზუნა (*Mesocricetus brandti*), ნერინგის ბრუცა (*Nannospalax nehringi*), წავი (*Lutra lutra*), მგელი (*Canis lupus*), მელა (*Vulpes vulpes*), ჭრელტყავა (*Vormela peregusna*), მაჩვი (*Meles meles*), ფოცხვერი (*Lynx lynx*), ნაცრისფერი ზაზუნელა (*Cricetulus migratorius*) და სხვა.

12. ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილი მდიდარია ფრინველთა სახეობებით. სეზონების უმეტესობის დროს ერთდროულად აქ შეიძლება შეგვხვდეს ფრინველთა 150-მდე სახეობა. შესამჩნევია წყალმცურავ და მტაცებელ ფრინველთა მნიშვნელოვანი ნაირფეროვნება: ბეჭობის არწივი (*Aquila heliacea*), კავკასიური როჭო (*Lyrurus mlokosiewiczzi*), დიდი მყივანი არწივი (*Aquila clanga*), ლაღლა (*Crex crex*), თეთრფთიანი გარიელი (*Melanitta fusca*), წითელი იხვი (*Tadorna ferrugine*), რუხი წერო (*Grus grus*), ველის კაკაჩა (*Buteo rufinus*) და მცირე კირტკიტა (*Falco naumanni*), ქოჩორა ვარხვი (*Pelecanus crispus*) და სხვა.

13. გოდერძის ნამარხი ტყის ბუნების ძეგლი წარმოადგენს პლიოცენის პერიოდის განამარხებული ფლორისა და ფაუნის უნიკალურ ადგილსამყოფელს. აქ გაშიშვლებული ნეოგენის ვულკანოგენურ წყებებში მოჩანს განამარხებული ტყის შემადგენელი ნაწილები, რომელიც შეიცავს ქვედაპლიოცენური ასაკის დიდძალ მცენარეულ ნაშთებს (პალმები, მაგნოლიები, დაფნები, მირიკასებრნი, საპინდასებრნი, მირტასებრნი, ერთი მხრივ, და ტირიფისებრნი, არყი, რცხილა, წიფლისებრნი - მეორე მხრივ). მცენარეული ნაშთები გამოსახულია ნაცრისფერ ვულკანურ ტუფში მოქცეული ხეების გაქვავებული და ნახევრად გაქვავებული ღეროებითა და ფოთლების ანაბეჭდებით.

მუხლი 9. ლანდშაფტები

1. ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების დიდი ფართობი შედარებით ნაკლებადაა სახეცვლილი ანთროპოგენური ზემოქმედების შედეგად და ქმნის უწყვეტ, ხელუხლებელ ტერიტორიას, პირველ რიგში მთის ტყეებს, რომლებიც მცენარეულ და ცხოველთა თანასაზოგადოებასთან და მათთან ასოცირებულ ეკოსისტემებთან ერთად უმეტესად ბუნებრივ მდგომარეობაშია შენარჩუნებული. ბუნების საერთაშორისო მნიშვნელობა აღიარებულ იქნა 2007 წელს, როდესაც ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკი გახდა PANPark-ების ორგანიზაციის ქსელის წევრი. PAN Parks (დაცული ტერიტორიების ქსელი) - წარმოადგენდა ევროპის საუკეთესოდ დაცული დაცული ტერიტორიების ქსელს, რომელიც აერთიანებდა 13 ეროვნულ პარკს, 2014 წლიდან ორგანიზაცია ფუნქციონირებს როგორც ევროპის ველური ბუნების საზოგადოება.

2. მთისა და ტყის ლანდშაფტები წარმოადგენს ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ერთ-ერთ განსაკუთრებულ ფასეულობას. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის მთები ვრცელი და ხელუხლებელი ტყის სარტყლის გავლით, სწრაფად და შთამბეჭდავად მიემართებიან 2 500 მეტრზე მაღლა, ტყე ზღვის დონიდან სიმაღლის ზრდასთან ერთად შესაბამისად იცვლება. სიმაღლის ზრდასთან ერთად, ტყის ადგილს თანდათანობით იკავენს ალპური მდელოები და მეჩხერი მცენარეულობით დაფარული მთის მწვერვალები, რომლებიც შეჰყურებენ ჩრდილოეთით დიდი კავკასიონის თოვლით დაფარულ მწვერვალებს.

3. ქცია-ტაბაწყურის ალკვეთილის ფარგლებში მოქცეულია ჰაბიტატების რამდენიმე ტიპი, როგორც ხმელეთის, ასევე წყლის. ისინი უზრუნველყოფენ მცენარეულობის სხვადასხვა თანასაზოგადოების არსებობას. ხმელეთის ჰაბიტატები მოიცავს მდელოებს/მაღალბალახეულობას, მთის სტეპებს, ბუჩქნარებსა და ტყეებს. გარდა ჩამოთვლილისა, ქცია-ტაბაწყურის ალკვეთილში ასევე გვხვდება სუბალპური მაღალბალახეულობა, ვულკანური ლოდნარები და ღორღიანები და ადამიანის მიერ შექმნილი ჰაბიტატები. წყლის ჰაბიტატები წარმოდგენილია ტბისა და მდინარის ჰაბიტატებით და ფრაგმენტული ჭარბტენიანი ტერიტორიებით. მათ შორის გამოირჩევა ტორფიანი უბნები, ისლიანი ჭარბტენიანი ტერიტორიები, შვიტიანი ჭარბტენიანი ტერიტორიები და სხვა დაჭაობებული უბნები.

მუხლი 10. გეოლოგია და ჰიდროლოგია

1. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის რეგიონი ძირითადად შედგება მესამეული პერიოდის დანალექი ქანებისაგან (თიხა, მერგელი, ქვიშა) და მეოთხეული ვულკანური დანალექი ქანებისაგან (ანდეზიტი, ბაზალტი, დოლერიტი). ძირითადი ოროგრაფიული მახასიათებლებია აღმოსავლეთით – თრიალეთის და დასავლეთით - აჭარა-იმერეთის ქედი. შავნაბადა (2920 მ) წარმოადგენს ყველაზე მაღალ მწვერვალს. სხვა მთების სიმაღლე აღემატება 2 500 მ-ს. რელიეფი მრავალფეროვანია და ხასიათდება ღრმა ხეობებით, ვულკანური პლატოებითა და გაქვავებული ლავის ნაშთებით. რეგიონის გეომორფოლოგიიდან აღსანიშნავია თეთრობ-ჩობარეთის ქედი, რომელიც შედგება ცარცის დანალექი ქანებისა და მდინარე ქციისა და ტაბაწყურის ტბის სინკლინური წარმონაქმნებისაგან. დაცული ტერიტორიები მცირედით განსხვავებულია რეგიონისაგან. ტერიტორიის უმეტესობა შედგება მესამეული პერიოდის დანალექებისა და მეოთხეული ვულკანური დანალექი ქანებისაგან, რომელიც ასევე მთლიანად რეგიონის მახასიათებელია. რელიეფში დომინირებს ციცაბო ხეობები და მდელოები მრავალი ჩანჩქერით.

2. ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების რეგიონში ყველაზე მნიშვნელოვანი მდინარე არის მდინარე მტკვარი; ეს არის კავკასიაში ყველაზე გრძელი მდინარე და მნიშვნელოვანი

წყალშემკრები აუზი კასპიის ზღვაში ჩამდინარე წყლებისათვის. მრავალი შენაკადი, რომელიც სათავეს იღებს მცირე კავკასიონიდან, ქმნის ღრმა ხეობებს რეგიონის ლანდშაფტში. ნაკადულები, რომლებიც მოედინებიან აჭარა-იმერეთის ქედის ჩრდილოეთ ფერდობზე, შეადგენენ შავი ზღვის წყალშემკრები აუზის ნაწილს. რეგიონში ყველაზე დიდ ტბას წარმოადგენს ტაბაწყურის ტბა, რომელიც ზღვის დონიდან 1 990 მეტრზე მდებარეობს დამისი სარკის ფართობი 14,2 კმ²-ია. ნარიანის ჭაობი (2050-2080 მ ზ.დ), რომელსაც გააჩნია განსაკუთრებული ეკოლოგიური მნიშვნელობა, ვინაიდან იგი წარმოადგენს კავკასიონზე ზღვის დონიდან ყველაზე მაღლა არსებულ დაჭაობებულ ტერიტორიას.

3. ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების რეგიონში მოიპოვება 30-ზე მეტი მინერალური წყალი. სამკურნალო მინერალური წყლებიდან აღსანიშნავია ზვარე, მიტარბი და ნუნისი. ცნობილი მინერალური წყლის – ბორჯომის ბოთლებში ჩამოსხმა და საერთაშორისო ბაზარზე გატანა დაიწყო ჯერ კიდევ 1891 წლიდან.

4. ქცია-ტაბაწყურის ალკვეთილი ხასიათდება მთიანი რელიეფით. უმაღლესი მწვერვალი ზღვის დონიდან 2,800 მეტრზე მაღლა მდებარეობს. ალკვეთილის ფარგლებში და მის მიმდებარედ, მორფოლოგიური თვალსაზრისით, ღირსშესანიშნავია სამსარის ქედი, თავკვეთილას კონუსი, შავნაბადას ვულკანური მასივი, პატარა შავნაბადა, შუამთის, მშრალი მთის ვულკანური კონუსები, თრიალეთის ქედი.

5. ქცია-ტაბაწყურის ალკვეთილის ფარგლებში ორი ძირითადი წყლის ობიექტია – მდინარე ქცია და ტაბაწყურის ტბა. მდინარე ქცია სათავეს იღებს თრიალეთის ქედის სამხრეთ ფერდობებზე ზღვის დონიდან 2,422 მ-ის სიმაღლეზე. მდინარის მთლიანი სიგრძე 201 კმ-ია. ალკვეთილის ფარგლებში მდინარე ქციას სიგრძე 26 კმ-ია, საშუალო ქანობი 23.9%, წყალშემკრები აუზის ფართობი 108 კმ². ტაბაწყურის ტბა ითვლება განსაკუთრებული ეროვნული მნიშვნელობის მქონე წყლის ობიექტად. მოცულობის მიხედვით ის ყველაზე დიდი ტბაა საქართველოში. მისი მოცულობა 221 მილიონ მ³-ს შეადგენს. ზედაპირის ფართობი 14.2 კმ²-ია, სიღრმე 42.2 მ-ს აღწევს. ტაბაწყურის ტბას აქვს ჩაკეტილი აუზი. ტბის წყლის გადინება ხდება დაბალი წყალგამტარობის მქონე მიწისქვეშა ნაპრალებით.

მუხლი 11. კლიმატი

1. რეგიონის ზღვის დონიდან სიმაღლის ცვალებადობა შეადგენს 1 500 მ-ზე მეტს და მისი გეოგრაფიული მდებარეობა მოიცავს სამ განსხვავებულ კლიმატურ ზონას:

- ა) ნოტიო კოლხური;
- ბ) ზომიერი ცენტრალურ კავკასიური;
- გ) მშრალი კონტინენტურ კავკასიური;

2. ზემოთ ჩამოთვლილი კლიმატური ზონები განაპირობებენ ფართო კლიმატურ დიაპაზონს. აჭარა-იმერეთის ქედის საშუალო წლიური ნალექი შეადგენს 1 200-1 400 მმ, მაშინ როცა რეგიონის აღმოსავლეთ ნაწილში ნალექების რაოდენობა დაახლოებით 600 მმ-ია. მსგავსი ცვლილებები შეინიშნება საშუალო ტემპერატურის მაჩვენებლებშიც. ტაბაწყურის ტბის (2 000 მ) მიდამოებში იანვრის თვის საშუალო ტემპერატურა შეადგენს -10 °C-ს, ხოლო ივლისის 13 °C-ს. ბორჯომის საშუალო ტემპერატურა იანვარში არის -3 °C და ივლისში 19 °C;

3. პარკის ტერიტორიაზე მთისათვის დამახასიათებელი კლიმატია ცივი დიდთოვლიანი ზამთრით და გრძელი თბილი ზაფხულით. დაბალ სარტყლებში 450 -1100 მ ფარგლებში ზაფხულის ხანგრძლივობა შეადგენს 3,5 თვეს, უფრო მაღალ სარტყლებში, 1 500 მ-ზე მაღლა, ზაფხული გრძელდება მხოლოდ ორი თვე. დაბალ ზონაში ზაფხულის მაქსიმალური ტემპერატურა აღწევს 36 °C და მინიმალური 9 °C-ს. წლიური ნალექების რაოდენობა მერყეობს 550-დან 800 მმ-მდე. დაბალ

ზონებში თოვლის საფარი წელიწადში 70-80 დღეს შეადგენს, საშუალო დაქანების ფერდობებზე 110-155 დღეს, ხოლო უფრო მაღლა კი 150-155 დღეს. აჭარა-იმერეთისა და თრიალეთის (1 800-2 100 მ) წყალგამყოფი ქედებისათვის დამახასიათებელია მაღალი მთის მშრალი კლიმატი ცივი ზამთრითა და გრძელი გრილი ზაფხულით. ყველაზე თბილი თვე არის აგვისტო.

4. ქცია-ტაბაწყურის ალკვეთილში ძირითადად გაბატონებულია მშრალი კონტინენტური მთის ჰავა. ზაფხული მოკლე და გრილია. ივლისის თვის საშუალო ტემპერატურა 12°C -ია, ხოლო ივლისის საშუალო მაქსიმალური ტემპერატურა 26°C -ია. ზამთარი ცივი და თოვლიანია. იანვრის საშუალო ტემპერატურა -8°C -ია. წლის განმავლობაში დაახლოებით 150 დღის მანძილზე ტერიტორია თოვლით არის დაფარული. წლიური ნალექების რაოდენობა 700 მმ-ზე ნაკლებია. წელიწადის საშუალოდ 50 დღე გამოირჩევა ძლიერი წვიმებით.

მუხლი 12. ტურისტული და რეკრეაციული პოტენციალი

1. ველური ბუნების, მთისა და ტყის ლანდშაფტების, მდიდარი ბიომრავალფეროვნების, ისტორიისა და კულტურის ერთობლიობა იზიდავს სხვადასხვა ეროვნების, ასაკისა და ინტერესის მქონე ვიზიტორებს.

2. დაცულ ტერიტორიაზე ტურისტული აქტივობების ფართო სპექტრი არსებობს: სალაშქრო, საცხენოსნო ბილიკები, თოვლის ფეხსაცმელების და ველო ბილიკები, რომელიც ერთდღიანი და რამდენიმე დღიანი მოგზაურობის და მიზნობრივად აშენებულ თავშესაფრებსა და საკემპინგე ადგილებში ღამის გათენების საშუალებას იძლევა. სამთო ველოსიპედით გასეირნება, ბუნებისა და ლანდშაფტების დათვალიერება და ფოტოგრაფია, საგანმანათლებლო და კულტურული ტურები, დაკვირვება ფრინველებზე და ცხოველებზე, საზაფხულო ბანაკები. ყველა ამ აქტივობისათვის შექმნილია შესაბამისი ინფრასტრუქტურა, რომელსაც მოვლა-პატრონობას უწევს დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია.

3. დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციას პარტნიორული ურთიერთობა აქვს მომსახურების ადგილობრივ მომწოდებლებთან. ადგილობრივი მოსახლეობა და ბიზნესი ვიზიტორებს სთავაზობს სხვადასხვა სახის მომსახურებას, როგორიცაა: სასტუმროს, ცხენების, გიდების, ტრანსპორტირების და კვების მომსახურება, ასევე სხვადასხვა კულტურულ ტურებს რეგიონში.

4. ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიებიდან მიღებულ გამოცდილებას ავსებს რეგიონში არსებული კურორტები, როგორიცაა ქალაქი ბორჯომი, რომელიც მრავალი წლის განმავლობაში პოსტსაბჭოთა სივრცეში ცნობილი იყო როგორც „ბორჯომის“ მინერალური წყლის კურორტი, ნუნისი, აბასთუმანი, საირმე.

მუხლი 13. ტრადიციული საქმიანობა და ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენება

1. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის სუბალპურ მდელოებს საუკუნეების განმავლობაში იყენებდნენ საქონლისათვის საზაფხულო სამოვრებად. პარკის შიგნით საქონლის მოვება ეროვნული პარკის მიმდებარედ მცხოვრები ბევრი ოჯახისათვის საარსებო წყაროა. იმის გამო, რომ ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკში საქონლის მოვება წარმოადგენს ტრადიციულ საქმიანობას, ეროვნული პარკის დაარსების შემდგომ, ალპურ ზონაში ზოგიერთი ტერიტორია მოქცეულ იქნა ტრადიციული გამოყენების ზონაში, რათა ეს საქმიანობა გაგრძელებულიყო მკაცრად გაკონტროლებული პირობებით, რაც უზრუნველყოფს გადაჭარბებული მოვების აღკვეთას და ქმნის ალპურ ზონაში არსებული სამოვრების ან დეგრადირებული ტერიტორიების აღდგენის საშუალებას, რომლებმაც წარსულში განიცადეს ზეწოლა გადაჭარბებული მოვების გამო.

2. ეროვნული პარკის დაარსებამდე მრავალი წლის განმავლობაში, დაცული ტერიტორიების ტყის მასივები ადგილობრივი მოსახლეობისათვის წარმოადგენდა ხის მერქნული რესურსით სარგებლობის წყაროს. დაცული ტერიტორიების მიმდებარედ არსებულ სოფლებში მოსახლე ოჯახები ჯერ კიდევ დამოკიდებულნი არიან შეშაზე, როგორც სათბობად, ასევე საჭმლის მოსამზადებლად.

3. დაცულ ტერიტორიებზე არსებული ტყეები და საძოვრები მოსახლეობას უზრუნველყოფს სამკურნალო და პროფილაქტიკური თვისებების მქონე მცენარეებით, რომელთაც სოფლის მოსახლეობა იყენებს ტრადიციული წამლების მოსამზადებლად. ასევე, სოფლის მოსახლეობა საკვებად იყენებს ხილს, კაკალნაყოფიანებს და სოკოს, რომელიც გვხვდება დაცული ტერიტორიის ფარგლებში.

4. დაცული ტერიტორიების რეგიონში შემორჩენილია კულტურული მცენარეების აბორიგენული ჯიშები და მათი ველური წინაპრები. ესენია: კავკასიური რბილი ხორბალი (*Tritium aestivum*), წითელი დოღის პური (*Tritium ferrugineum*), დიკა (*T. carthlicum*), ჯავახური დიკას ორი სახესხვაობა – წითელთავთავიანი (*T. carthlicum* var. *rubiginosum*, *T. carthlicum* var. *stramineum*) და თეთრთავთავიანი, მრავალმწკრივიანი ქერი (*Hordeum vulgare*, *H. disdtrichum*), ორმწკრივიანი ქერი, მთის ველური ჭვავის სამი ქვესახეობა, ფეტვი (*Panicum miliceum*), სელი (*Linum usitatissimum*), ბარდა (*Pisum sativum*), მუხუდო (*Cicer arietinum*), ოსპი (*Lens culinaris*), ულუმბო (*Trigonella coerulea*); ვაზის ჯიშები: ახალციხური თეთრი, მესხური მწვანე, მესხური ხარისთვალა, მესხური შავი, თამარის ყურძენი, შავი ჩიტისკვერცხა; ვაშლის მრავალი ჯიშის და სხვა.

მუხლი 14. ისტორიულ-კულტურული ღირებულება

1. ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიები მდებარეობს საქართველოს ისტორიულად ცნობილ თორის, არგვეთის და სამცხის პროვინციაში. ბორჯომის ხეობა წარმოადგენს თორის პროვინციის ნაწილს, რომელიც შექმნილია მე-2 და მე-4 საუკუნეებს შორის.

2. ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიები მოიცავს რეგიონის საერთაშორისო დონეზე ცნობილ ისტორიულ და კულტურული მემკვიდრეობის მნიშვნელოვან ელემენტებს. აქ წარმოდგენილია პირველი საუკუნის ციხესიმაგრეები, ეკლესია-მონასტრები – მწვანე მონასტერი, რომელიც განეკუთვნება მე-9 საუკუნის მეორე ნახევარს, ღვთისმშობლის ეკლესია, რომელიც ასევე მიეკუთვნება მე-9 საუკუნეს და რომელიც მდებარეობს ქვაბისხევის ხეობაში, ღვთისმშობლის ეკლესია სოფელ ლიკანის მიდამოებში, შუა საუკუნეების წმინდა გიორგის ეკლესია სოფელ ბანისხევის მახლობლად, წმინდა ნინოს ეკლესია, სალის, ნუას, გოგიას შუასაუკუნეების ციხესიმაგრეები ბორჯომის მახლობლად და ლეკორის შუასაუკუნეების ციხე-სიმაგრე სოფელ გურკელის ახლოს.

3. ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიის ჩრდილოეთით, ხარაგაულის მუნიციპალიტეტში მრავლად გვხვდება ისტორიულ-კულტურული ძეგლები, რომლებიც სხვადასხვა ისტორიულ ეპოქას განეკუთვნება. ასეთებია სოფ. მარელისში, უშუალოდ დაცული ტერიტორიის მიმდებარედ XI საუკუნის ვახანის ციხე, ჩხერის ციხე (XIII საუკუნე), უბისის მონასტერი (IX ს.). აბასთუმანში თამარ მეფის ხიდი, რომელიც თარიღდება მე-12 საუკუნით, წარმოადგენს ყველაზე ღირსშესანიშნავ ისტორიულ ძეგლს ადიგენის მუნიციპალიტეტში, რომელიც მდებარეობს ეროვნული პარკის ფარგლებში. პარკის მიმდებარე ტერიტორიაზე არის უფრო ძველი არქეოლოგიური ძეგლები, როგორიცაა ციკლოპური დასახლებების ნანგრევები სოფელ ბოგასთან, ახალციხის მახლობლად.

4. მომლოცველების ბილიკი, რომელიც გამოყენებული იყო წმინდა ანდრია პირველწოდებულის მიერ, რომელმაც პირველად იქადაგა ქრისტიანობა საქართველოში პირველ საუკუნეში, გადის ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკზე. აღნიშნული ბილიკი წარმოადგენს

დაცული ტერიტორიის ერთ-ერთ საღაშქრო ბილიკს.

5. XIX საუკუნის ბოლოსათვის რუსეთის იმპერია ბორჯომის ხეობით დაინტერესდა. დღევანდელი პარკის ტერიტორიაზე იმპერატორის ძმამ საფუძველი ჩაუყარა დაცულ ტერიტორიებს, კერძოდ: ნიკოლოზ რომანოვმა შემოღობა დღევანდელი დაცული ტერიტორიის გარკვეული ფართობი და დიდგვაროვანთა სამონადირეო მეურნეობად გამოაცხადა. დღეისათვის სწორედ იმ ადგილას, სადაც ნიკოლოზ რომანოვი ცხენით სეირნობდა ეროვნულ პარკში, არის „ნიკოლოზ რომანოვის“ – საღაშქრო და საცხენოსნო ტურისტული ბილიკი.

6. ნემვის აღკვეთილი წარმოადგენს სამცხე-ჯავახეთის IX საუკუნის ხუროთმოძღვრების მნიშვნელოვან ადგილს.

7. ინფორმაცია დაცულ ტერიტორიაზე არსებულ ისტორიულ-კულტურულ ძეგლებზე მოცემულია დანართ 14-ში.

მუხლი 15. ეკოსაგანმანათლებლო პოტენციალი

1. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკი ვიზიტორთათვის მიმზიდველია არა მხოლოდ ეკოტურისტული და რეკრეაციული თვალსაზრისით, არამედ იგი სამეცნიერო კვლევების წარმოებისათვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ბაზაა საქართველოში. ეროვნული პარკი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ბოტანიკური თვალსაზრისითაც. შესაბამისად, გასული საუკუნის ბოლოდან დღემდე ჩატარებულია მრავალი ფლორისტული კვლევა, განსაკუთრებით ბორჯომის სახელმწიფო ნაკრძალში. მნიშვნელოვანია ზოოლოგიური კვლევების წილი. დიდია ენტომოლოგების დაინტერესება, რადგანაც დაცული ტერიტორიის ენტომოფაუნა საკმაოდ მრავალფეროვანია და ბევრ იშვიათ სახეობას მოიცავს.

2. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ადმინისტრაცია თანამშრომლობს სხვადასხვა კვლევით ორგანიზაციასა და უნივერსიტეტთან, მათ შორისაა: ახალციხის უნივერსიტეტი, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველოს უნივერსიტეტი, თავისუფალი უნივერსიტეტი და აგრარული უნივერსიტეტი. პარკის მიმდებარედ არსებული საჯარო სკოლების მოსწავლეების დიდი ნაწილი დადის დაცულ ტერიტორიებზე ბუნების საკითხების შესასწავლად.

მუხლი 16. საზოგადოებასთან ურთიერთობა

1. საზოგადოებასთან ურთიერთობა წარმოადგენს მნიშვნელოვან მიმართულებას ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ადმინისტრაციისათვის. საზოგადოებასთან ურთიერთობა ხელს უწყობს დაცული ტერიტორიის დადებითი იმიჯის ჩამოყალიბებას, ზრდის საზოგადოების ინფორმირებულობას და ცნობიერებას დაცული ტერიტორიის და მასში მიმდინარე პროცესების შესახებ, რაც განაპირობებს საზოგადოების ჩართულობას დაცული ტერიტორიების განვითარებაში და ზრდის ადმინისტრაციის მენეჯმენტის ეფექტურობას.

2. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკი საზოგადოებასთან ურთიერთობის სხვადასხვა ხერხს იყენებს, როგორცაა: სააგენტოს და ეროვნული პარკების ვებგვერდი, სოციალური მედია, როგორცაა: Facebook, Youtube, საინფორმაციო ბროშურებისა და ბუკლეტების ბეჭდვა და გავრცელება, ეროვნულ პარკზე სტატიების გამოქვეყნება ადგილობრივი და ცენტრალური პრესის საშუალებით; ასევე ინფორმაციის განთავსება როგორც ქართულ, ასევე საერთაშორისო ჟურნალ-გაზეთებში, ღონისძიებების გაშუქება ადგილობრივი და ცენტრალური ტელევიზიებით, ეროვნულ პარკზე ინფორმაციის განთავსება საქართველოზე არსებულ სხვადასხვა გზამკვლევაში (Bradt Travel Guidebook, Lonely Planet, Walking in the Caucasus და სხვა), ეროვნული პარკის შესახებ თემატური ფილმებისა და ვიდეორგოლების მომზადება, სარეკლამო რგოლების მომზადება და რეკლამირება ცენტრალური ტელევიზიების მეშვეობით. ტურისტულ ბაზრობებში მონაწილეობა, შეხვედრები

ადგილობრივ მოსახლეობასთან, გაცნობითი ტურების მოწყობა მედიის, სასწავლო დაწესებულებების და ტუროპერატორებისათვის, თანამშრომლობა სასწავლო დაწესებულებებთან, თანამშრომლობა რეგიონში არსებულ პარტნიორებთან, სხვადასხვა ღონისძიების დაგეგმვა.

მუხლი 17. მიწათსაკუთრება და მიწათსარგებლობა

1. ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების საზღვრებს შიგნით არსებული მიწები სახელმწიფოს საკუთრებაა.

2. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ტრადიციული გამოყენების ზონაში, ნემვის და ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილების ტრადიციული გამოყენების ზონებში ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ ხორციელდება განახლებადი ბუნებრივი რესურსებით ლიმიტირებული სარგებლობა (საშეშე და სამასალე მერქნის მოპოვება, მოვება, თიბვა და ტყის არამერქნული რესურსების შეგროვება).

3. დაცულ ტერიტორიებზე მიწათსარგებლობასთან დაკავშირებით მოქმედებს საიჯარო ხელშეკრულებები, კერძოდ, ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილში სამოვრების იჯარა. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის, ქცია-ტაბაწყურის და ნემვის აღკვეთილების ტერიტორიაზე მობილური ოპერატორების ანძების განთავსების ადგილებზე დადგენილია საიჯარო გადასახადები.

მუხლი 18. სოციალურ-ეკონომიკური ასპექტები

ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების მიმდებარედ მცხოვრები ადგილობრივი მოსახლეობა სარგებლობს იმ ეკოსისტემური სერვისებით, რასაც დაცული ტერიტორიის არსებობა ქმნის. გარდა ამისა, ადგილობრივი მოსახლეობა ჩართულია ეკოტურიზმის განვითარებაში და ეკოტურისტული სერვისების მიწოდებაში, რაც გამოიხატება საოჯახო სასტუმროების, ადგილობრივი პროდუქტის ტრადიციული ხელნაკეთობის მიწოდებაში. ადგილობრივი მოსახლეობა სარგებლობს ისეთი რესურსებით, როგორიცაა ტრადიციული გამოყენების ზონაში სამოვრები, საშეშე მერქანი და ტყის არამერქნული პროდუქტები. სააგენტო და დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია აწარმოებს ყოველწლიურ სოციალურ-ეკონომიკურ გამოკითხვას. როგორც შედეგები მიგვანიშნებს, ადგილობრივი მოსახლეობის მზარდი რაოდენობა აღიარებს, რომ ისინი იყენებენ დაცული ტერიტორიის რესურსს და სარგებელს იღებენ მისგან.

მუხლი 19. ზურმუხტის ქსელი

„ევროპის ველური ბუნებისა და ბუნებრივი ჰაბიტატების დაცვის შესახებ“ (ბერნის) კონვენციის შესაბამისად, 2018 წლის დეკემბრიდან, ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკი მოიცავს „ზურმუხტის ქსელის“ დამტკიცებულ საიტებს (ბორჯომ - ხარაგაული - GE0000010 და ქცია-ტაბაწყური - GE0000038). მესამე საიტი - ბორჯომ - ხარაგაული - GE0000056 მხოლოდ მცირე ნაწილით ფარავს დაცულ ტერიტორიებს და ძირითადად მოიცავს ბერნის ჰაბიტატებს და სახეობის არეალებს, რომლებიც დაცული ტერიტორიის გარეთ დარჩა (დანართი 9 – ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ჰაბიტატების რუკა; დანართი 1 – ბორჯომ-ხარაგაული - ზურმუხტის საიტების რუკა; დანართი 11 – ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილი - ზურმუხტის საიტის რუკა). სამივე საიტზე გავრცელებულია ბერნის კონვენციით დაცული 58 სახეობა და 15 ჰაბიტატი (იხილეთ დანართში მოცემული სახეობების და ჰაბიტატების სია). აღსანიშნავია, რომ ჰაბიტატების სია არ არის დღემდე დაზუსტებული და არსებობს დასაბუთებული ვარაუდი, რომ ამ ტერიტორიებზე შეიძლება უფრო მეტი ჰაბიტატი გვხვდებოდეს. ჰაბიტატების სიის დასაზუსტებლად მნიშვნელოვანია ჩატარდეს ჰაბიტატების კვლევა დაცულ ტერიტორიაზე. ბორჯომ-ხარაგაულის დაცულ ტერიტორიებზე გამოვლენილი ჰაბიტატების უმეტესობა ეყრდნობა ლიტერატურულ და ექსპერტულ მოსაზრებებს, ხოლო დაცულ ტერიტორიებზე მათი არეალი - GIS მოდელირების შედეგად იქნა დადგენილი.

სასურველია არსებული ჰაბიტატების უფრო დეტალური კვლევა და მათი საზღვრების კორექტირება, ველზე აღებული მასალის საფუძველზე. ზურმუხტის საიტებზე გავრცელებულია ბერნის კონვენციით დაცული საკმაოდ ბევრი სახეობა, ხოლო კონსერვაციული ღონისძიებების გასატარებლად რესურსები შეზღუდულია. შესაბამისად საჭირო გახდა სახეობების პრიორიტეტიზაცია. სახეობათა კვლევითმა ცენტრმა „ნაკრესმა“, გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს დაკვეთით და GIZ-ის ფინანსური მხარდაჭერით გააკეთა სახეობების პრიორიტეტიზაცია შემუშავებული კრიტერიუმების მიხედვით. ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიებისათვის შერჩეულია 10 სახეობა, ესენია: დათუნელა (*Callimorpha quadripunctaria*), ალპური ხარაბუზა (*Rosalia alpina*), ხმელთაშუა ზღვის კუ (*Testudo graeca*), სამხრეთული ცხვირნალა (*Rhinolophus euryale*), მაჩქათელა (*Barbastella barbastellus*), მგელი (*Canis lupus*), დათვი (*Ursus arctos*), წავი (*Lutra lutra*), ფოცხვერი (*Lynx lynx*), კავკასიური გველგესლა (*Vipera kaznakovi*). თითოეული მათგანისთვის შემოთავაზებულია კონსერვაციული ამოცანა (ღონისძიება). კონსერვაციული ამოცანების შემუშავებისას გათვალისწინებული იყო სახეობის სტატუსი და მასზე მოქმედი საფრთხეები.

თავი III. გრძელვადიანი მიზნები

მუხლი 20. ბუნებრივი ეკოსისტემების, ლანდშაფტებისა და ცოცხალი ორგანიზმების მდგომარეობასთან დაკავშირებული მიზნები

ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიები წარმოადგენს საქართველოს მდიდარ ბუნებრივ მემკვიდრეობას. დაცული ტერიტორიების ფართობი მის ბინადართ არსებობისათვის საჭირო და უსაფრთხო გარემოს უქმნის. შენარჩუნებული და უზრუნველყოფილია ჰაბიტატებისა და სახეობების, საქართველოს „წითელი ნუსხის“ სახეობების ჩათვლით, გრძელვადიანი კონსერვაცია. ადამიანის საქმიანობის შედეგად დეგრადირებული იშვიათი ეკოსისტემები და ჰაბიტატები აღდგენილია და მიახლოებულია მათ ბუნებრივ მდგომარეობასთან.

მუხლი 21. გარემოსდაცვით განათლებასა და სამეცნიერო კვლევა-მონიტორინგთან დაკავშირებული მიზნები

ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიები, სხვადასხვა სამიზნე ჯგუფისათვის, წარმოადგენს საუკეთესო გარემოს გარემოსდაცვითი განათლებისა და ბიომრავალფერვნების კვლევა-მონიტორინგის საქმიანობების განსახორციელებლად. ამასთან, დაცული ტერიტორიები უზრუნველყოფს საზოგადოებაში გარემოსდაცვითი ცნობიერების და ცოდნის ზრდას, რაც ხელს უწყობს საზოგადოების პოზიტიურ დამოკიდებულებას დაცული ტერიტორიების მიმართ.

მუხლი 22. ეკოტურიზმის განვითარებასთან დაკავშირებული მიზნები

ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიები მაღალი ხარისხის ეკოტურისტულ მომსახურებას სთავაზობს ვიზიტორებს, რაც ჰარმონიაშია ველური ბუნების დაცვასთან და მდგრად განვითარებასთან. ეკოტურიზმიდან მიღებული შემოსავალი ხელს უწყობს დაცული ტერიტორიების განვითარებას და კონსერვაციული ამოცანების განხორციელებას, ქმნის შემოსავლის ალტერნატიულ წყაროს ადგილობრივი მოსახლეობისათვის.

მუხლი 23. ტრადიციული საქმიანობების ხელშეწყობასთან და თვითმყოფადი ისტორიულ-კულტურული გარემოს შენარჩუნებასთან დაკავშირებული მიზნები

ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების მიმდებარედ მცხოვრები მოსახლეობა ინარჩუნებს კულტურულ და ტრადიციულ წეს-ჩვეულებას, ხელსაქმეს, ადგილობრივი პროდუქციის

წარმოებას, რომელიც დაცული ტერიტორიების ხელშეწყობით ინტეგრირებულია ეკოტურისტულ მომსახურებებში და პოპულარულია დაცული ტერიტორიის და რეგიონის ვიზიტორებს შორის.

მუხლი 24. ბუნებრივი რესურსების მდგრად სარგებლობასთან დაკავშირებული მიზნები

ადგილობრივი მოსახლეობა აცნობიერებს დაცული ტერიტორიების მნიშვნელობას. დაცული ტერიტორიები ხელს უწყობს მიმდებარედ მცხოვრები მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკურ კეთილდღეობას და ადგილობრივი მოსახლეობისათვის ბუნებრივი რესურსებით მდგრად სარგებლობას. დაცული ტერიტორიების არსებობა ქმნის შემოსავლის ალტერნატიულ წყაროს, რაც ხელს უწყობს ადგილობრივი მოსახლეობის დამოკიდებულების შემცირებას ბუნებრივ რესურსებზე.

მუხლი 25. დაცული ტერიტორიების მართვის ეფექტურობის გაძლიერებასთან დაკავშირებული მიზნები

დაცულ ტერიტორიებს ეფექტიანად მართავს ადმინისტრაცია, რომელიც უზრუნველყოფილია საჭირო ფინანსური და ტექნიკური საშუალებებით და დაკომპლექტებულია შესაბამისი ცოდნისა და გამოცდილების მქონე თანამშრომლების ოპტიმალური რაოდენობით.

თავი IV. სიტუაციური ანალიზი

მუხლი 26. დაცული ტერიტორიების ძირითადი ღირებულებების არსებული მდგომარეობა

1. სიტუაციური ანალიზის მომზადების ეტაპზე მოხდა არსებული ინფორმაციის შეგროვება და ძირითადი ბიომრავალფეროვნების ღირებულების მდგომარეობის შეფასება, თუმცა ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციაში არსებული ინფორმაცია ზოგიერთ ღირებულებაზე კონკრეტულ ტერიტორიებთან მიმართებაში, მაგალითად, როგორიცაა ნემვის და ქცია-ტაბაწყურის ალკვეთილები, არასრულყოფილია და საჭიროებს დამატებით კვლევებს:

ცხრილი 1: ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ძირითადი ბიომრავალფეროვნების ღირებულებები და არსებული მდგომარეობა

ძირითადი ბიომრავალფეროვნების ღირებულება	არსებული მდგომარეობა
---	----------------------

ტყე	ტყეებს (ფოთლოვანი, შერეული და წიწვოვანი) უკავია ტერიტორიის დაახლოებით 75% და ქმნიან ლანდშაფტების, ეკოსისტემებისა და ჰაბიტატების ძირითად ღირებულებებს. ბორჯომ-ხარაგაულის დაცულ ტერიტორიებზე არის ნაძვის (<i>Picea</i>) და ფიჭვის (<i>Pinus</i>) წმინდა ტყის მასივების ყველაზე დიდი გავრცელება კავკასიონის ეკორეგიონში, რომელიც გავრცელებულია ზღვის დონიდან 1,400 – 1,800 მ-ის ფარგლებში. რთული რელიეფისა და განსხვავებული კლიმატური პირობების გამო ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ტყეები ქმნიან რთულ მოზაიკურ სურათს. ეროვნული პარკის ჩრდილოეთ (ხარაგაული) ნაწილში იზრდება კოლხური ტყეები, დამახასიათებელი ძლიერი ქვეტყით დაახლოებით ზღვის დონიდან 1 800 მ-ზე. ამ ტყეებში დომინირებს წაბლი (<i>Castanea sativa</i>), წიფელი (<i>Fagus orientalis</i>) და რცხილა (<i>Carpinus caucasica</i>). წიფლით გაბატონებული ტყეები გავრცელებულია ზღვის დონიდან საშუალო სიმაღლეზე, (1,000 - 1,400 მ), ხოლო სოჭის (<i>Abies nordmanniana</i>) და ნაძვის (<i>Picea orientalis</i>) წიწვოვანი ტყეები ვრცელდება ზღვის დონიდან დაახლოებით 1,800 მ-ზე. დაბალი ტყეები ქართული მუხით (<i>Quercus iberica</i>), ფიჭვით (<i>Pinus sosnovsky</i>) და გვალვაგამძლე ბუჩქებისა და ბალახეულობის დომინირებით უფრო დამახასიათებელია არიდული აღმოსავლეთ საქართველოსთვის. წიწვოვანი ტყეები უფრო ძლიერად არის დაზიანებული მავნებელი მწერებისაგან (კერძოდ <i>Ips typographus</i> და <i>Dendroctonus micans</i>) და ასევე ხანძრებისაგან, ვიდრე ფოთლოვანი ტყეები. ტრადიციული გამოყენების ზონა, სადაც მიმდინარეობს რესურსის მოპოვება, იმყოფება შედარებით მაღალი ანთროპოგენური ზეწოლის ქვეშ.
სუბალპური და ალპური მდელოები, მაღალბალახეულობა და ბუჩქნარი	გავრცელებულია ტერიტორიის 25%-ზე. იგი იწყება არყის (<i>Betula litwinowii</i>), დეკას (<i>Rhododendron caucasicum</i>) დაბურული ქვეტყეებით. სუბალპური მაღალბალახეულობა და სუბალპური მდელოები თანამიმდევრულად მიყვებიან ერთმანეთს. ალპური მდელოები გვხვდება შედარებით მცირე ფართობზე, დაახ. 2,200 მ. ზ.დ. ზევით. ერთად აღებული სუბალპური და ალპური ჰაბიტატები კავკასიაში განსაკუთრებული კონსერვაციული ღირებულების მქონე სახეობებისათვის თავშესაფარს წარმოადგენს. ეკოლოგიური თვალსაზრისით, ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების სუბალპური და ალპური ტერიტორიები შესაძლოა მიჩნეულ იქნეს ერთ კომპლექსურ ობიექტად. იგივე შესაძლოა ითქვას მენეჯმენტის თვალსაზრისითაც, რადგანაც ბხდტ-ის ყველა სუბალპური და რამდენიმე ალპური მდელო (დაახ. 11,000 ჰა) ტყის ზოლის ზემოთ წარმოადგენს „ტრადიციული გამოყენების ზონის“ ნაწილს და გამოიყენება საზაფხულო სამოვრებად. სუბალპური და ალპური მდელოები სხვადასხვა ხარისხით არის ზეწოლის ქვეშ, რაც უკავშირდება საქონლის მოვებას და შესაძლოა განხილულ იქნეს როგორც ერთი კომპლექსური ტერიტორია მენეჯმენტისა და მონიტორინგისათვის.
მტკნარი წყლის ჰაბიტატები	ნაკადულებსა და მცირეწყლიან წყაროებს ბხდტ-ის მცირე ნაწილი უკავიათ, მაგრამ ნაკადულებს განსაკუთრებით დიდი მნიშვნელობა აქვთ ეკოსისტემის ფუნქციონირებისათვის და მტკნარი წყლის ბიოტასათვის. მტკნარი წყლის ჰაბიტატები წარმოადგენს ბხდტ-ის მნიშვნელოვან პრიორიტეტულ ღირებულებას. ტაბაწყურის ტბას (საქართველოში სიდიდით მეოთხე ტბა) უკავია ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილის (ქტა) დაახ. 1,400 ჰა. იგი, როგორც მტკნარი წყლის ჰაბიტატი წარმოადგენს ტერიტორიის არასახეობრივი ბიომრავალფეროვნების მნიშვნელოვან ელემენტს.
მთის სტეპები და სუბალპური მდელოები (ქტა)	მდელოებისა და მთის სტეპების მცენარეულობას უკავია ქტა-ს უდიდესი ნაწილი. მდელოს მცენარეული თანასაზოგადოება, რომელიც ბუნებრივად იზრდებოდა ამ ტერიტორიაზე, შეიცვალა მეორადი მცენარეულობით, რაც გამოწვეული იყო მოვებით: მარმუქის (<i>Alchemilla erythropoda</i>), ცხვრისწივანას (<i>Festuca ovina</i>), ძიგვას (<i>Nardus stricta</i>), მახრჩობელას (<i>Deschampsia cespitosa</i>), ნამიკრეფიას (<i>Agrostis planifolia</i>), ფესვმაგარას (<i>Agrostis vinealis</i>) და ფართოფოთლოვანი ბალახეული მცენარეების (<i>Latifolio mixtohorbosa</i>) თანასაზოგადოებით. მთის სტეპები გვხვდება ფრაგმენტულად ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილის ტერიტორიაზე.

	მირითადად სამხრეთ-აღმოსავლეთი მიმართულებით, მიკრორელიეფურ სტრუქტურებსა და კლდიანეკოტოპებზე, ნიადაგის გამოფიტულ ქერქსა და ვულკანოგენურ ფენებზე. წივანა (<i>Festuca valesiaca</i>) წარმოადგენს მთის სტეპის მცენარეულობის გაბატონებულ სახეობას. იმის მიუხედავად, რომ ტერიტორია არის ძალზედ დეგრადირებული, სუბალპურ-ალპური ლანდშაფტის კომპლექსი კვლავ მიჩნეულია ქტა-ს მთავარ კონსერვაციულ ღირებულებად.
ჭარბტენიანი ტერიტორიების ჰაბიტატები (ქტა)	ჭარბტენიანი ლანდშაფტები ქმნის ჭარბტენიანი ტერიტორიების მცენარეულობის მოზაიკას და ასოცირდება ტაბაწყურის ტბასთან და ქცია -ნარიანის ჰიდროგრაფიულ სისტემასთან. ტაბაწყურის ტბის ჩრდილო-აღმოსავლეთი და სამხრეთ-დასავლეთი ნაწილები დაჭაობებულია. ჭარბტენიანი ფართობები გვხვდება მშრალ მიწებსა და ტბისპირა დიუნებს შორის. მცენარეების წმინდა თანასაზოგადოებები, როგორცაა (<i>Equisetum heleocharis</i>) და (<i>Caricetum vesicariae</i>) გავრცელებულია ჭარბტენიანი ტერიტორიების ნაპირის გასწვრივ. ისლის წმინდა თანასაზოგადოება (<i>Carex wiluica</i>)-ს დომინანტობით იზრდება ტორფზე, ტაბაწყურის ტბის სამხრეთ-დასავლეთი ჭარბტენიანი ტერიტორიის შიგნით. ეს არის საქართველოში და ზოგადად კავკასიაში გავრცელებული იშვიათი თანასაზოგადოება. ჩვეულებრივი ლერწამი (<i>Phragmites australis</i>) იზრდება ტბის ჩრდილო აღმოსავლეთ ნაწილში. ნარიანის ველის ჭარბტენიანი ტერიტორიები გამოყენებულია მდელოებად და სათიბეებად.
ფლორა	1200 სახეობა, მათ შორის, 11 საქართველოს ენდემი და კავკასიის ენდემების დაუდგენელი რაოდენობა. მათგან ცხრაშეტი მითითებულია ან საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ ან (გლობალურ დონეზე) IUCN -ის საფრთხის წინაშე არსებული სახეობების „წითელ ნუსხაში“. ეს სავარაუდოდ არის მინიმალური გაანგარიშება, რადგანაც ბხდტ-ის ბევრი სახეობა არ იქნა აღრიცხული 2013 წელს ჩატარებული IUCN კავკასიის ენდემურ მცენარეთა „წითელი ნუსხის“ შეფასებისას (Solomon et al. 2013). მიუხედავად ამისა, სახეობები, რომლებიც წარმოადგენენ კავკასიის ენდემებს და რომლებიც შეფასებულია, როგორც „მოწყვლადი“ ან „გადაშენების საფრთხის წინაშე არსებული“, შესაძლოა ჩაითვალოს ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ყველაზე მნიშვნელოვანი კონსერვაციული ღირებულების მცენარეთა სახეობებად. ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილის ფლორა საჭიროებს სისტემატიკურ კვლევებს. 2006 წელს ზოგადი მცენარეების აღწერის დროს 151 ვასკულარული და 16 ხავსის სახეობიდან, მხოლოდ მაღალმთის მუხა (<i>Quercus macranthera</i>) არის მითითებული საქართველოს „წითელ ნუსხაში“, გადაშენების პირას მყოფი სახეობების IUCN-ის „წითელ ნუსხაში“ ან კავკასიის ენდემური სახეობების „წითელ ნუსხაში“.
კეთილშობილი ირემი - (<i>Cervus elaphus</i>)	კეთილშობილი ირემი (<i>Cervus elaphus</i>) წარმოადგენს მნიშვნელოვან ინდიკატორს ეკოსისტემების მდგომარეობის შესაფასებლად. 1977 წლიდან 1990 წლამდე მისი რაოდენობა ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე მერყეობდა 680-დან 1000 ინდივიდამდე. 1990-იან წლებში მათი რაოდენობა კატასტროფულად შემცირდა და 1999 წელს მათი რაოდენობა შეადგენდა 39 ინდივიდს. 2015-2016 წწ. ჩატარებული კვლევის შედეგად ეროვნულ პარკში მათი რიცხვი 350-500-ს შეადგენდა. ირმის პოპულაციის უმეტესი ნაწილი გვხვდება ნაკრძალის ტერიტორიაზე, ხოლო მცირე ნაწილი ეროვნულ პარკში.
მურა დათვი - (<i>Ursus arctos</i>)	2014-2015 წლებში მურა დათვზე ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების და „ნაკრესის“ ერთობლივი აღრიცხვის შედეგად, ბორჯომ-ხარაგაულის დაცულ ტერიტორიაზე (ეროვნული პარკი, ნაკრძალი) ბინადრობს დათვი 38-47 ინდივიდამდე, სიმჭიდროვე კი არის 1.9-2,3 დათვი 100 კმ². კვლევისას გამოყენებული იყო არაინვაზიური გენეტიკური მეთოდი, რაც პოპულაციის რიცხოვნობას მაღალი სიზუსტით ადგენს. ანალოგიური კვლევა ჩატარდა 2004 წელსაც იგივე ტერიტორიაზე. მონაცემების შედარებით ირკვევა, რომ ბოლო 10 წელიწადში დათვის პოპულაცია მცირედით გაიზარდა.
ფოცხვერი (<i>Lynx lynx</i>)	ინფორმაცია ბორჯომ-ხარაგაულის დაცულ ტერიტორიებზე ფოცხვერის პოპულაციის შესახებ მწირია. მათი რაოდენობა მინიმუმ 15 ინდივიდამდეა.

არჩვი (<i>Rupicapra rupicapra</i>)	-	ინფორმაცია არჩვის შესახებ ბორჯომ-ხარაგაულის დაცულ ტერიტორიებზე მწირია. უკანასკნელი დეკადის მანძილზე აღრიცხული რაოდენობის მიხედვით სავარაუდოდ მათი რიცხოვნობა 80-ია.
კავკასიური როჭო (<i>Lyrurus mlotosiewiczii</i>)	-	ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკში როჭოს პოპულაციის შესახებ ინფორმაცია მეტად მწირია. დაცული ტერიტორია მოიცავს როჭოს მნიშვნელოვან ჰაბიტატს. მეტი კვლევა ჩასატარებელი ამ სახეობის პოპულაციის მდგომარეობის შესასწავლად.
კასპიური შურთხი (<i>Tetraoallus caspius</i>)	-	გავრცელებულია დაცულ ტერიტორიაზე, თუმცა მისი არეალი უცნობია. მეტი კვლევა ჩასატარებელი სახეობის პოპულაციის მდგომარეობის შესაფასებლად.
კავკასიური სალამანდრა (<i>Mertensiella caucasica</i>)	-	კავკასიური სალამანდრა სამხრეთ-დასავლეთ კავკასიის ეკორეგიონის ენდემია და გავრცელებულია მხოლოდ საქართველოსა და თურქეთში. მთლიანი პოპულაციის 85% გავრცელებულია საქართველოში. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკი, ნაკრძალი და ნემცის ალკვეთილი წარმოადგენს ამ სახეობის მნიშვნელოვან ადგილსამყოფელს.
გარიელი (<i>Melanitta fusca</i>)	-	კავკასიაში მოზუდარი გარიელის იზოლირებული პოპულაციის რიცხვი ბოლო წლებში საგრძნობლად შემცირდა. საქართველოში გარიელი მხოლოდ ტაბაწყურის ტბაზედა ბუდობს (სავარაუდოდ, მთელ კავკასიაში) და კრიტიკულად გადაშენების საფრთხის წინაშეა.

2. სხვა ღირებულებების მდგომარეობა: ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების სხვა ღირებულებები უშუალოდ ეკოსისტემის სერვისებზეა დამოკიდებული (ბუნებრივ რესურსებთან დაკავშირებული, სამეცნიერო და საგანმანათლებლო, ტურისტული და საერთო სოციალურ-ეკონომიკური ღირებულებები). მნიშვნელოვანია დაცული ტერიტორიების გეოლოგიური ფასეულობები, ისტორიულ მემკვიდრეობასთან დაკავშირებული ღირებულებები.

მუხლი 27. დაცული ტერიტორიების ძირითადი ღირებულებების საფრთხეები

1. ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიები გამორჩეულია ბიომრავალფეროვნების მაღალი ხარისხით, ეკოსისტემების მრავალფეროვნებით. დაცული ტერიტორიის მდებარეობა განსაზღვრავს მის მრავალფეროვნებას, თუმცა ასევე ზრდის საფრთხეს და ზეწოლას დაცულ ტერიტორიაზე. ბორჯომ-ხარაგაულის დაცულ ტერიტორიებს ესაზღვრება ბორჯომის, ხარაგაულის, ახალციხის, ხაშურის, ადიგენის, ბაღდათის, წალკის და ახალქალაქის მუნიციპალიტეტები. მათგან განსაკუთრებით გამორჩეულია ბორჯომის, ხაშურის, ახალციხის და ადიგენის მუნიციპალიტეტების ტერიტორიები, რომლებიც დაცული ტერიტორიის მიმდებარეაა განლაგებული და შესაბამისად, ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობა უფრო ინტენსიურია დაცული ტერიტორიების ამ მონაკვეთებზე. ანთროპოგენური ზეწოლა ბუნებრივ რესურსებზე დაცული ტერიტორიების ზემოთ ხსენებული მუნიციპალიტეტების ტერიტორიაზე მეტია. ამ ეტაპზე არ არის შესწავლილი და შეფასებული ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ეკოსისტემური მდგომარეობა და მათზე ანთროპოგენური ზემოქმედება.

2. გასათვალისწინებელია ადმინისტრაციის მართვის ქვეშ არსებული სხვადასხვა კატეგორიის დაცული ტერიტორიაც, რომლებზეც განსხვავებული დაცვის რეჟიმი მოქმედებს და შესაბამისად ეკოსისტემების და ბიომრავალფეროვნების საფრთხეებიც განსხვავდება.

ცხრილი 2: სამიზნე ღირებულებების საფრთხეები

საფრთხე	შეფასება და დაზიანებული ძირითადი ღირებულებები
უკანონო ნადირობა	ბორჯომ-ხარაგაულის დაცულ ტერიტორიებზე ჯერ კიდევ გრძელდება უკანონო ნადირობა კეთილშობილ ირემზე, მურა დათვზე, არჩვზე, პერიოდულად როჭოზე, შველზე და გარეულ ღორზე. პერიოდულად ხორციელდება ფოცხვერზე ნადირობაც.
ხე-ტყის უკანონო დამზადება	ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე და ნემვის ალკვეთილში საშეშე და სამასალე ხე-ტყის უკანონო მოპოვება არის ყველაზე ხშირად შესამჩნევი ქმედება და ერთ-ერთ მნიშვნელოვან გამოწვევად რჩება დაცული ტერიტორიის ადმინისტრაციისათვის.
საშეშე და სამასალე ხე-ტყის მოპოვება	ეროვნული პარკის და ნემვის ალკვეთილში ყოველწლიურად 8,000-9,000 კმ საშეშე და სამასალე მერქანი გაიცემა, რაც მნიშვნელოვან საფრთხეს წარმოადგენს დაცული ტერიტორიებისათვის, რადგან არ არის შეფასებული ტრადიციული გამოყენების ზონაში არსებული საშეშე მერქნის რესურსი და ასევე მასთან დაკავშირებული საფრთხეები, რომელიც დაკავშირებულია ხე-ტყის მოპოვებასთან.
გადაჭარბებული მოვება	ეროვნული პარკის სუბალპური/ალპური ნაწილი (დაახ. 11,000 ჰა) გამოყენებულია ზაფხულის სამოვრად ძირითადად მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვისთვის. სამოვრები იწყება ტყის ზონიდან პარკის უმაღლეს წერტილამდე (მთა სამეცხვარიო 2642 მ.)
უკანონო მოვება ტყეში	პერიოდულად ადგილი აქვს მოსაზღვრე სოფლებიდან საქონლის ტყეში უკანონო მოვებას ტრადიციული გამოყენების ზონაში.
მავნებელი მწერები და სოკოვანი დაავადებები	2019 წლის მონაცემებით ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკში, ბორჯომის ნაკრძალსა და ნემვის ალკვეთილში წიწვოვანი ტყეების 435 ჰა დაზიანებულია <i>Ips typographus</i> და <i>I. Sexdentatus</i> -ის მიერ. წაბლის კორომის (<i>Castanea sativa</i>) დაახლოებით 300 ჰა დაზიანდა დაავადებით, რომელსაც იწვევს სოკო <i>Cryphonectria (Endothia) parasitica</i> .
ტყის ხანძრები (განსაკუთრებით წიწვოვან ტყეში)	ტყის ხანძრების შემთხვევები, რომელიც აზიანებს წიწვოვან ტყეს და გაჩენილია ადამიანის მიერ, ვლინდება ყოველწლიურად. ხანძრები, თავისი გავრცელების არეალით და სიმძიმით საჭიროებს სათანადო ყურადღებას.
უკანონო თევზჭერა	დაცულ ტერიტორიაზე ფიქსირდება უკანონო თევზჭერის ფაქტები, ძირითადად მდინარის კალმახზე, თუმცაღა ამას მასიური ხასიათი არ აქვს. უკანონო თევზჭერის მხრივ აღსანიშნავია ქცია-ტაბაწყურის ალკვეთილი, როგორც მდინარე ქციაზე, ისე ტაბაწყურის ტბაში.
წყლის დაბინძურება	ქცია-ტაბაწყურის ალკვეთილში მტკნარი წყლებისა და ჭარბტენიანი ტერიტორიების (ტაბაწყურის ტბა, მდინარე ქციას სათავე და ნარიანის ველის ჭარბტენიანი ტერიტორიები) წყლის დაბინძურება უნდა იქნეს მიჩნეული ძირითად ზეწოლად/საფრთხედ. ტბის დასავლეთ ნაწილში არსებული სოფლების – ტაბაწყურისა და მოლითის საყოფაცხოვრებო და პირუტყვის საკანალიზაციო წყლები ჩაედინება პირდაპირ ტბაში (IUCN POSC 2009), რამაც შესაძლოა ზეგავლენა იქონიოს თევზის საბუდარებზე. ეს საკითხი საჭიროებს სისტემატურად შესწავლას. ასევე სავარაუდოა, რომ საქონლის კანალიზაცია ჩაედინება მდინარე ქციას სათავეებში, რომელიც მიედინება იმ ტერიტორიებზე, სადაც ხორციელდება ინტენსიური მოვება და აზიანებს ნარიანის ველის ჭარბტენიან ტერიტორიებს. არც ეს საკითხი არ არის შეფასებული სისტემატურად.

დაბინძურება	ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიის მიმდებარედ დასახლებულ პუნქტებთან მნიშვნელოვან პრობლემას წარმოადგენს ტერიტორიების და მდინარეების დაბინძურება. დაბინძურების პრობლემა შესამჩნევია პოპულარულ ტურისტულ მარშრუტებზე და ტურისტებისათვის გამოყოფილ ღამისთევს ადგილებზე, როგორცაა საკემპინგე ადგილები და ტურისტული თავშესაფრები.
ჭარბტენიან ტერიტორიებზე თივის არამდგრადი დამზადება	ტბის გასწვრივ და ნარიანის ველზე არსებული ჭარბტენიანი ტერიტორიები გამოიყენება სათიბებად მიმდებარე სოფლის მწყემსების მიერ. ეს პროცესი მიმდინარეობს ინტენსიურად და არამდგრად პრინციპებზე დაყრდნობით, და შესაძლოა ზიანი მიაყენოს ფლორისა და ფაუნის წარმომადგენლებს,
კვერცხების შეგროვება (გარიელი)	შავი გარიელის კვერცხებს და სხვა იხვების კვერცხებსაც, რომლებიც ქცია ტაბაწყურის ალკვეთილის ტერიტორიაზე ბუდობენ, აგროვებენ სოფელ ტაბაწყურის მეთევზეები, ტბაში არსებულ კუნძულზე. გამომდინარე იქიდან, რომ ეს არის ამ სახეობის ბუდობის/გამრავლების ერთადერთი ადგილი, აღნიშნული სერიოზულ საფრთხეს წარმოადგენს ამ სახეობისთვის.
უცხო ინვაზიური სახეობები	სამი უცხო ინვაზიური სახეობა იქნა აღრიცხული (<i>Ailanthus altissima</i> , <i>Ambrosia artemisiifolia</i> , და <i>Robinia pseudoacacia</i> , Thalmann et al. 2014). Thalmann et al. (2014)-ის მიხედვით მოხსენიებულია ნეძვის ალკვეთილის შესაძლო მომავალი სენსიტიურობა უცხო ინვაზიური სახეობების მიმართ. ეს პოტენციური საფრთხე საჭიროებს შესწავლას სანამ განისაზღვრება მისი ზუსტი რაოდენობა.
კლიმატის ცვლილება	მნიშვნელოვანი საფრთხეა კავკასიის ეკორეგიონის ეკოსისტემებისათვის, რასაც მომავალში უფრო მეტი ზეგავლენა ექნება. კლიმატის ცვლილება შეიძლება განხილული იყოს სხვა ზეწოლებთან ურთიერთკავშირში, როგორცაა, მაგალითად, უცხო ინვაზიური სახეობები და ტყის ხანძრები.
ვიზიტორების მიერ მყუდროების დარღვევა და მიყენებული ზიანი	ამ ეტაპისათვის ეს არ განიხილება აქტუალურ პრობლემად, თუმცა არსებული ტენდენციის გათვალისწინებით, ვიზიტორთა რაოდენობის ყოველწიური ზრდა საკითხის მნიშვნელობას ხაზს უსვამს. განსაკუთრებით იმ ფონზე, როდესაც ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიისათვის არ არსებობს გამტარუნარიანობის კვლევა.
ინფრასტრუქტურული განვითარება	რეგიონის ინფრასტრუქტურული განვითარება დაცული ტერიტორიების საზღვართან, რომელიც წარმოშობს ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების სხვადასხვა საჭირო ინფრასტრუქტურის განვითარებას, მნიშვნელოვან საფრთხეს წარმოადგენს, რომელმაც შესაძლოა გამოიწვიოს ჰაბიტატების რღვევა, სახეობების არეალის შემცირება და დაცული ტერიტორიის ფრაგმენტაცია.

მუხლი 28. ბიომრავალფეროვნების კონსერვაცია და ბუნებრივი რესურსებით მდგრადი სარგებლობა

1. ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების მიმდებარედ მცხოვრები მოსახლეობა დამოკიდებულია დაცული ტერიტორიის ბუნებრივი რესურსების მოპოვებაზე. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკი და ნეძვის ალკვეთილი ბორჯომის მუნიციპალიტეტის იმ სოფლებისათვის, რომლებიც მდებარეობს დაცული ტერიტორიის მიმდებარედ, წარმოადგენს ერთადერთ საშუალებას I და II ხარისხის (საშეშე და სამასალე (ნეძვის ალკვეთილის შემთხვევაში)) მერქნის მოპოვებისათვის, ასევე ადიგენის (აბასთუმანი და მიმდებარე სოფლები), ახალციხის მუნიციპალიტეტის სოფლები (აწყური, წინუბანი, გურკელი). აღსანიშნავია ხარაგაულის და ბაღდათის მუნიციპალიტეტები, რომელთა მოსახლეობა ეროვნულ პარკში ძირითადად საზაფხულო

სამოვრებით სარგებლობს.

2. სამოვრებთან მიმართებაში საკმაოდ მნიშვნელოვანია ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილი, სადაც საზაფხულო სამოვრებია. ტერიტორია გამოიყენება არა მხოლოდ ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ, არამედ მომთაბარე მეცხვარეების, ძირითადად კახეთის რეგიონიდან ჩამოსული მეცხვარეების მიერ.

3. რესურსებით სარგებლობა დაცული ტერიტორიების გარკვეულ ზონებში და კატეგორიებში ნებადართულია, მაგალითად, ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ტრადიციული გამოყენების ზონაში, ნემვის აღკვეთილში, ასევე ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილში რესურსის მოხმარება კონტროლირებადი და ლიმიტირებულია. აღსანიშნავია, რომ ბოლო 10 წლის მანძილზე რესურსის მოხმარების რაოდენობის დინამიკა არ იცვლება. გამონაკლისს წარმოადგენს ეროვნული პარკის ხარაგაულის რაიონში არსებული ტერიტორიები, სადაც მკვეთრად შემცირდა განსაკუთრებით საშუალო მერქნის მოპოვება, რაც გამოწვეულია ძირითადად რთული მიღწევადობით.

4. ეროვნული პარკის ტრადიციული გამოყენების ზონიდან და ნემვის აღკვეთილიდან ყოველწლიურად საშუალოდ 2000-მდე ოჯახი მოიპოვებს საშუალო მერქანს საშუალო მოცულობა შეადგენს დაახლოებით 9000 მ³-ს. საშუალო მერქნის გაცემასთან დაკავშირებით და განსაზღვრულ რაოდენობასთან მიმართებაში მოქმედებს „ტყის სარგებლობის წესის შესახებ“ დებულების დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს მთავრობის 2021 წლის 18 მაისის N221 დადგენილება, რომლის მიხედვითაც ერთ კომლზე გაიცემა არაუმეტეს 7 მ² საშუალო მერქანი, ხოლო მაღალმთიან ზონაში კი - 15 მ² საშუალო მერქანი. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმაში 2014-2020 წწ. ერთ კომლზე განსაზღვრული იყო არაუმეტეს 10 მ² საშუალო მერქანი. დაცული ტერიტორიის ადმინისტრაციის მიერ რეალურად ერთ კომლ მოსახლეზე გაიცემა 7 მ²-მდე საშუალო მერქანი, მიუხედავად იმისა, მოხმარებული ცხოვრობს თუ არა მაღალმთიან ზონაში, რაც გარკვეულ შემთხვევებში კონფლიქტურ სიტუაციას ქმნის ადმინისტრაციასა და ადგილობრივ მოსახლეობას შორის.

5. 2017-2018 წწ. ნემვის აღკვეთილში ჩატარდა ტყის ინვენტარიზაცია, რომლის მიხედვითაც შეფასდა არსებული მარაგი და ასევე დაიგეგმა რიგი ღონისძიებები ხე-ტყის მოპოვებასთან დაკავშირებით.

6. 2018 წელს ნემვის აღკვეთილში ჩატარებული ტყის ინვენტარიზაციის შედეგად გამოვლინდა ხე-მცენარეების საქართველოს „წითელი ნუსხის“ სახეობები კომპაქტურად და შედგენილია სპეციალური უწყისი მაღალი ეკოლოგიური ღირებულების ტყეების შესახებ. თუმცა აღსანიშნავია, რომ მას შემდეგ, რაც 2006 წლიდან ნემვის აღკვეთილი დაცული ტერიტორიებს მართვაში გადავიდა, ტერიტორიაზე არ ჩატარებულა დამატებითი კვლევები, რაც გულისხმობს ფაუნის, საქართველოს „წითელი ნუსხის“ სახეობების და მათი ჰაბიტატების შესწავლას.

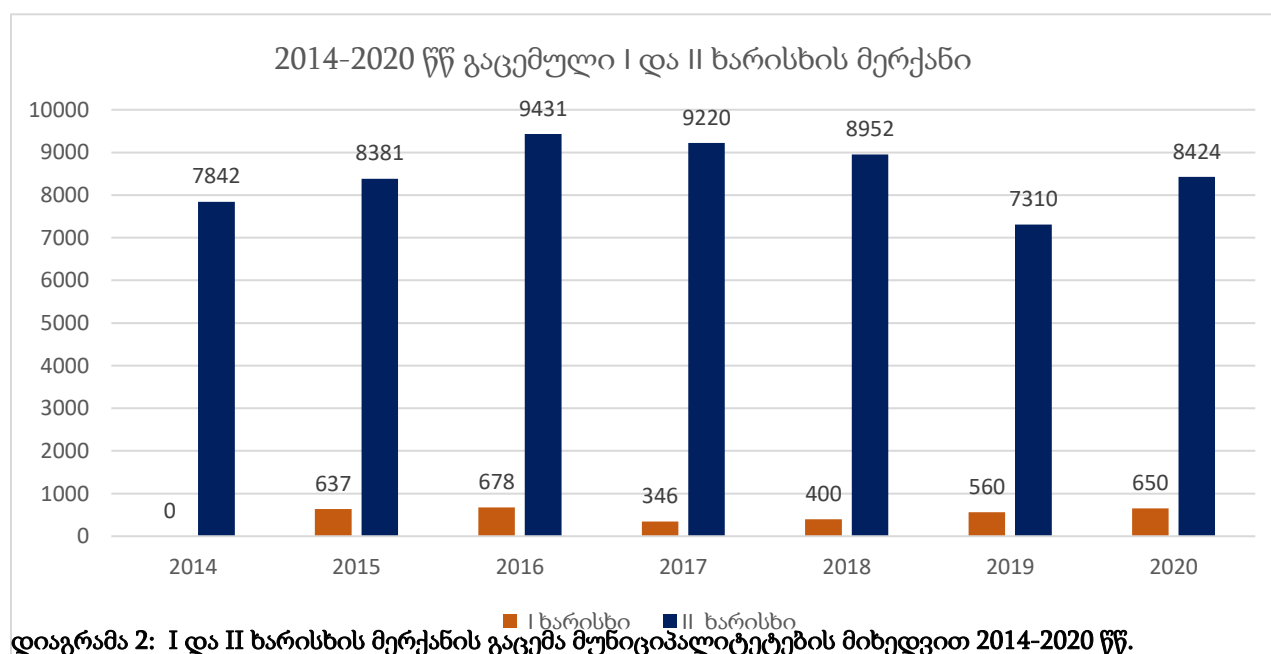
7. ნემვის აღკვეთილში მთელი წლის განმავლობაში მიმდინარეობს რესურსის მოპოვება (საშუალო და სამასალე მერქანი). აღსანიშნავია, რომ ნემვის აღკვეთილი დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციისათვის წარმოადგენს ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პრობლემას დაცვის კუთხით. დაცულ ტერიტორიაზე გამოვლენილი სამართალდარღვევებიდან, რომელიც უკავშირდება ხე-ტყის უკანონო მოპოვებას, უმეტესი წილი მოდის ნემვის აღკვეთილზე.

8. ეროვნული პარკის ტრადიციული გამოყენების ზონაში, პარკის დაარსებიდან ამ ტერიტორიებზე არ ჩატარებულა ტყის მდგომარეობის შესწავლა, შესაბამისად, დასადგენია და შესასწავლია ეს საკითხი. პარკის ადმინისტრაციის დაკვირვებით გარკვეულ ტერიტორიებზე, მაგალითად, ქვებისხევი, ბანისხევი, საშუალო მერქნის მარაგი შემცირებულია, რაც გაართულებს რესურსის გაცემას. თავის მხრივ, ამას ნეგატიური გავლენა ექნება ადგილობრივ მოსახლეობასა და პარკის ადმინისტრაციას შორის ურთიერთობაზე. აღნიშნულიდან გამომდინარე, საჭიროა ამ ყველაფრის დეტალური შესწავლა და ანალიზი.

9. ადგილობრივი მოსახლეობის საშუალო მერქნით უზრუნველყოფის საკითხთან მიმართებაში

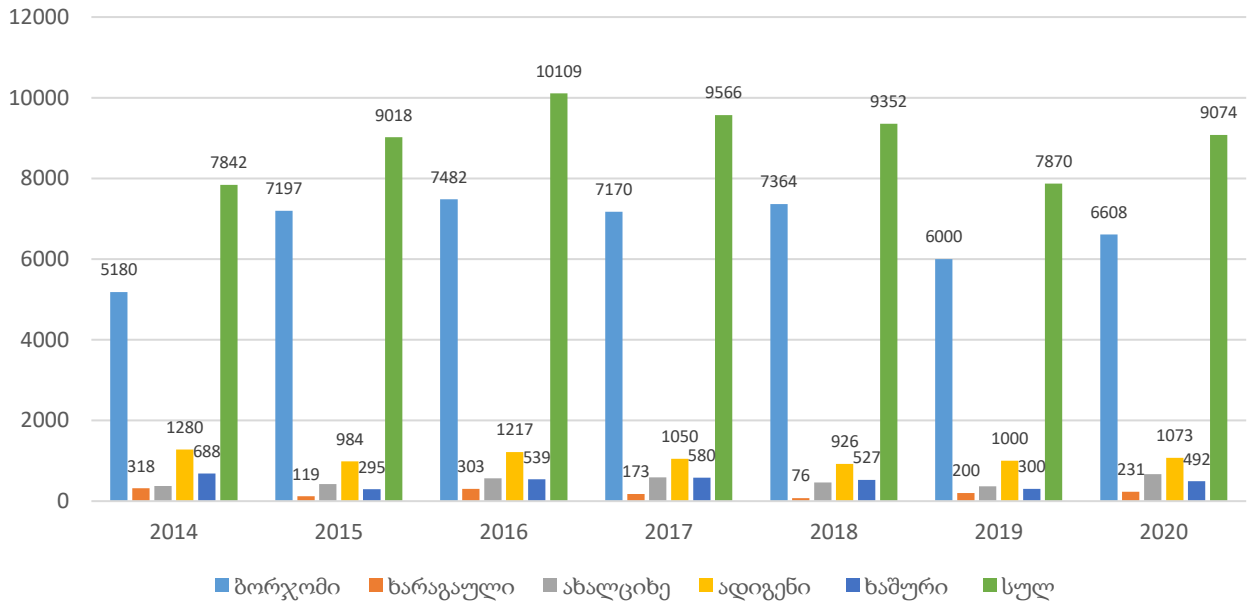
მნიშვნელოვანია დაგეგმილი ცვლილებები, რომელიც ახალი ტყის კოდექსის დამტკიცების შემდეგ შევა ძალაში. ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილება, რომელსაც ახალი ტყის კოდექსი მოიცავს, ესაა ე.წ. „საქმიანი ეზოების“ შექმნის მოდელი. აღნიშნული მოდელი შეიძლება განხილულ იქნეს, როგორც მნიშვნელოვანი ცვლილება ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკიდან და ნეძვის აღკვეთილიდან საშეშე და სამასალე მერქნის მოპოვებასთან მიმართებაში. მნიშვნელოვანია, რომ დაცული ტერიტორიების სააგენტომ ეროვნულ სატყეო სააგენტოსთან მჭიდრო კომუნიკაციის და თანამშრომლობის ფარგლებში განიხილოს ეს საკითხი, რამდენად შეეხება აღნიშნული ცვლილება ეროვნული პარკს როგორც მართვის ორგანოს და ასევე საშეშე მერქნით უზრუნველყოფის საკითხში – ადგილობრივ მოსახლეობას.

დიაგრამა 1: დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის მიერ გაცემული I და II ხარისხის მერქანი 2014-2020 წწ.

დიაგრამა 2: I და II ხარისხის მერქანის გაცემა მუნიციპალიტეტების მიხედვით 2014-2020 წწ.

ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიებიდან 2014-2020 წწ გაცემული I და II ხარისხის მერქანი

10. ადგილობრივი მოსახლეობა, პირადი მოხმარების მიზნით მოიხმარს ხილ-კენკრას და სოკოს ეროვნული პარკის ტყეებიდან, თუმცა აღსანიშნავია, რომ რეალურად არ არის დათვლილი, თუ დაცული ტერიტორიის მიმდებარედ მცხოვრები მოსახლეობის რა რაოდენობა მიყვება აღნიშნულ საქმიანობას და რა რაოდენობის რესურსის შეგროვება ხდება.

11. ეროვნული პარკის ხარაგაულის მუნიციპალიტეტის მოსახლეობა ძირითადად მისდევს მეფუტკრეობას. ფუტკრის სკების დასადგმელად ისინი იყენებენ წაბლნარი ტყეების ღია ფართობებს. მეფუტკრეობის არსებული პრაქტიკა ზიანს არ აყენებს ბორჯომ-ხარაგაულის დაცულ ტერიტორიებს, თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ მსგავსი ადგილები იზიდავს დათვს და ხდება სკების დაზიანება, ეს კი თავის მხრივ წარმოშობს ადამიანსა და მტაცებელს შორის კონფლიქტს, რაც გასათვალისწინებელია ამ საქმიანობის დაგეგმარების დროს.

12. ნემვის აღკვეთილში, ისევე როგორც ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე, დაცული ტერიტორიის ადმინისტრაციის რეინჯერების მიერ მიმდინარეობს მონიტორინგი. თუმცა მონიტორინგის საქმიანობები არ იძლევა სრულყოფილ ინფორმაციას საქართველოს „წითელი ნუსხის“ სახეობების შესახებ.

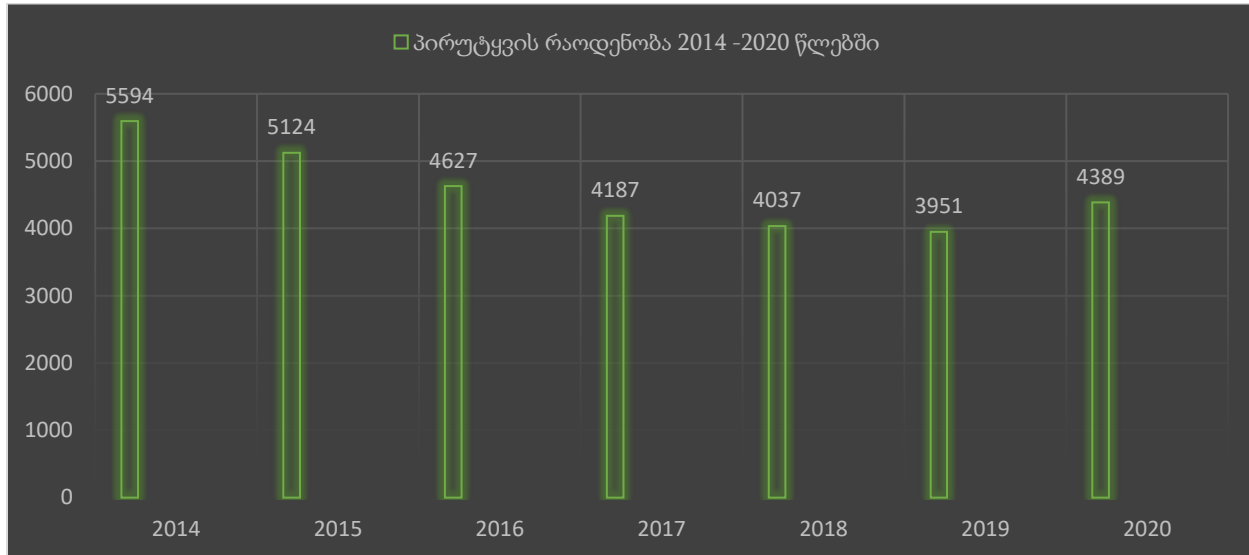
13. ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხია ნემვის აღკვეთილში ფოცხვერის პოპულაციის შესწავლა. დაცული ტერიტორიის ადმინისტრაციის მიერ მოპოვებულ ინფორმაცია და მონაცემები საკმაოდ მწირია. ნემვის აღკვეთილის შექმნის ერთ-ერთი მიზანი კი სოჭისა და ფოცხვერის სახეობების დაცვაა.

14. ალპური სამოვრები:

ა) ალპური სამოვრები (11 000 ჰა) მდებარეობს ეროვნული პარკის ტრადიციული გამოყენების ზონაში. ალპური სამოვრების გამოყენება ხდება დაცული ტერიტორიების მიმდებარედ მოსახლე დაახლოებით 150 ოჯახის მიერ. უკანასკნელ წლებში ადმინისტრაციის მიერ განხორციელებული მონიტორინგის მონაცემების თანახმად, პირუტყვის რაოდენობა ყოველწლიურად იკლებს ეროვნული პარკის ალპურ სამოვრებზე. ტენდენცია კი უკავშირდება საქმიანობის სირთულეს და

ახალგაზრდების ნაკლებ ინტერესს ამ საქმიანობის მიმართ;

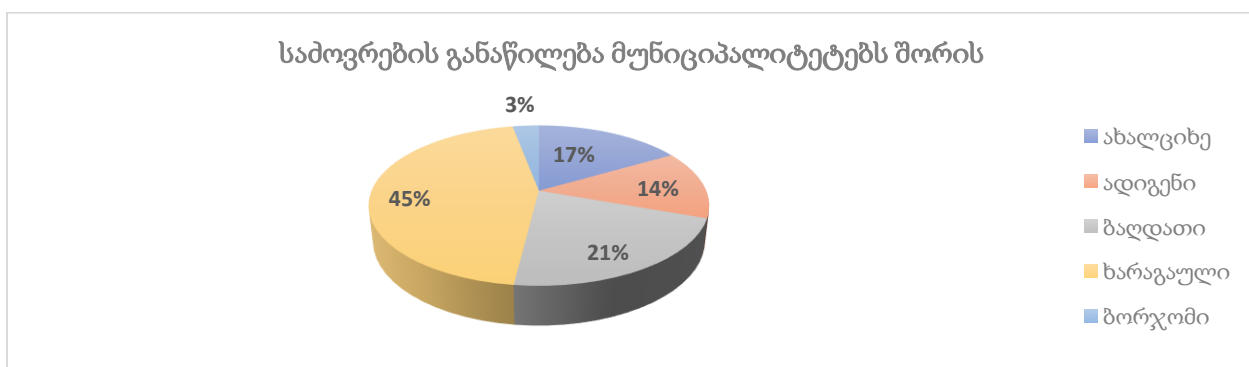
დიაგრამა 3: 2014-2019 წლებში საქონლის რაოდენობა ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ალპურ სამოვრებზე

ბ) 2017-2018 წწ. კავკასიის ბუნების ფონდის (CNF) დაფინანსებით, სახეობათა კონსერვაციის სამეცნიერო კვლევითმა ცენტრმა „ნაკრესმა“ შეაფასა ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის სამოვრები. შეფასება ჩატარდა ორ ეტაპად: 2017 წელს დადგინდა მოსარგებლეთა რაოდენობა და პირობითი საზღვრები სამოვრებს შორის, რის საფუძველზეც რაიონების მიხედვით მომზადდა შესაბამისი რუკები. 2018 წელს კი განხორციელდა სამოვრების ეკოლოგიური შეფასება და სოციალურ-ეკონომიკური კვლევა. ანგარიშის თანახმად, ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის სამოვრების საერთო ფართობია 11 000 ჰა. სამოვრებით სარგებლობს ბორჯომის, ახალციხის, ადიგენის, ბაღდათისა და ხარაგაულის მუნიციპალიტეტების ეროვნული პარკის მიმდებარე სოფლების მოსახლეობა;

გ) საბაზისო კვლევის შედეგად აღმოჩნდა, რომ ამჟამად არსებული 11 000 ჰა-დან აქტიურად გამოიყენება მხოლოდ 5 600 ჰა-მდე სამოვარი. მუნიციპალიტეტების მიხედვით კი სამოვრების გამოყენების მხრივ, ყველაზე დიდი წილი ხარაგაულის მუნიციპალიტეტზე მოდის;

დიაგრამა 4: სამოვრების გამოყენება მუნიციპალიტეტების მიხედვით

დ) კვლევამ ასევე გამოავლინა, რომ მოსახლეობის მხრიდან სამოვრების გამოყენებას სრულიად დაურეგულირებელი ხასიათი აქვს. მწყემსები და ფერმერები სამოვრებს თავიანთი შეხედულებისამებრ იყენებენ; მოსარგებლეები ნაკლებად ითვალისწინებენ სამოვრების სივრცით თავისებურებებს, დატვირთვის ეკოლოგიურ ნორმებს, მოვების ვადებსა და სამოვართბრუნვის საკითხებს. ასევე მოსარგებლეები არ იხდიან არც მიწის და არც იჯარის გადასახადს;

ე) მოვების პერიოდი ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკში არის მხოლოდ ზაფხულის 3 თვე. ჩატარებულმა კვლევებმა ცხადყო, რომ ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის სამოვრები, რომლებიც შეფასდა სამოვრის მდგომარეობის ინდექსის (SPI) საფუძველზე, იმყოფება საშუალო ან კარგ მდგომარეობაში. გამოყენებული 53 სამოვრიდან, 17 საერთო ფართობით 2, 229 ჰა იმყოფება საშუალო მდგომარეობაში, ხოლო 36 კი (საერთო ფართობით 3, 218 ჰა) იმყოფება კარგ მდგომარეობაში;

ვ) მიუხედავად იმისა, რომ ბორჯომ-ხარაგაულის სამოვრები მეტ-ნაკლებად კარგ მდგომარეობაშია, მათ ბუნებრივად მიდრეკილება აქვთ ეროზიისადმი, რაც მნიშვნელოვანი ფაქტორია შემდგომი ღონისძიებების დანერგვის დროს, რადგან მოვების ინტენსიფიკაციამ შესაძლოა გამოიწვიოს ეროზიული პროცესების დაჩქარება;

ზ) 2020 წელს CNF-ის ფინანსური მხარდაჭერით დაიწყო სამოვრების შეფასების მესამე ეტაპი, რაც გულისხმობს სამოვრების მართვის გეგმის შემუშავებას. მართვის გეგმის შემუშავებას ახორციელებს სახეობათა კონსერვაციის სამეცნიერო კვლევითი ცენტრი „ნაკრესი“. სამოვრების მართვის გეგმის შემუშავება არის უმნიშვნელოვანესი წინაპირობა სამოვრების მდგრადი გამოყენების და საჭიროების შემთხვევაში კონსერვაციული ღონისძიებების გატარებისათვის;

თ) მიმდებარე სოფლების მოსახლეობა ამზადებს თივას ეროვნული პარკის ტრადიციული გამოყენების ზონაში, მაგრამ ქმედება იმდენად მცირეა, რომ მდელოებსა და სათიბებზე ზემოქმედება უმნიშვნელოა;

ი) ქცია-ტაბაწყურის ალკვეთილი ფარავს 20 476 ჰა-ს. ტერიტორია სააგენტოს მართვაში გადავიდა 2015 წლიდან. საბაზისო კვლევები და ძირითადი მონაცემები ქცია-ტაბაწყურის ალკვეთილის შესახებ განხორციელდა 2010 წელს, სადაც მოცემულია ძირითადი აღწერილობა და ალკვეთილის დახასიათება;

კ) ქცია-ტაბაწყურის ალკვეთილის უმეტესი ნაწილი გამოიყენება სამოვრებად. ქცია-ტაბაწყურის ალკვეთილში სააგენტომ დაიწყო სამოვრების გაიჯარების პროცესი. 2019 წლის ბოლოსთვის გაიჯარებულია სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების (სამოვარი) მიწის ნაკვეთები;

ლ) სააგენტოს ქცია-ტაბაწყურის სამოვრებთან დაკავშირებით საკმაოდ მძიმე მემკვიდრეობა ერგო. წინა წლებში გაცემული იყო იჯარები, ასევე იყო არასწორი საკუთრების ფორმები, რომელიც სახელმწიფოს მიერ გაუქმდა. აღნიშნულმა კი გამოიწვია კონფლიქტები ადმინისტრაციასა და მოსარგებლეებს შორის. ასევე მუდმივი კონფლიქტია ადგილობრივ მაცხოვრებლებსა და ჩამოსულ მოსარგებლეებს შორის სამოვრების გამოყენებასთან დაკავშირებით;

მ) კრიტიკულად მნიშვნელოვანია ქცია-ტაბაწყურის ალკვეთილის სამოვრების მდგომარეობის შეფასება. იქიდან გამომდინარე, რომ გარდა ალკვეთილის კონსერვაციული მნიშვნელობისა, ქცია-ტაბაწყურის ალკვეთილი წარმოადგენს საზაფხულო სამოვრებს და ხდება მისი აქტიური გამოყენება უკვე მრავალი წლის მანძილზე. მოვება არ არის დაურეგულირებელი და ასევე მნიშვნელოვან პრობლემას წარმოადგენს სამოვრის დეგრადაცია და ეროზიული პროცესები, რაც ვიზუალურად შესამჩნევია;

ნ) ქცია-ტაბაწყურის ალკვეთილი შედარებით ახალი ტერიტორიაა. აღსანიშნავია, რომ ტერიტორია საკმაოდ მოშორებულია დაცული ტერიტორიების დანარჩენი ნაწილისგან. ადგილობრივ მოსახლეობას არ აქვს სრულყოფილი ინფორმაცია დაცული ტერიტორიის და მისი

მნიშვნელობის შესახებ;

ო) აღკვეთილში მნიშვნელოვანია კონსერვაციული და ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის საქმიანობების განხორციელება, რაც ამ ეტაპისათვის სრულფასოვნად ვერ სრულდება როგორც ადამიანური რესურსის, ასევე ცოდნის და გამოცდილების ნაკლებობის გამო. მნიშვნელოვანია ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილისათვის შეიქმნას და განისაზღვროს კონსერვაციული და ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ღონისძიებები, რომელიც ინტეგრირებული იქნება და აისახება ტერიტორიის დაცვა-პატრულირების სტრატეგიასა და რეინჯერების ყოველდღიურ საქმიანობებში.

15. წყალი და წყლის რესურსები:

ა) ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის და ნემძის აღკვეთილის ტერიტორიაზე მრავლადაა მდინარეები და ხეობები, აგრეთვე მინერალური წყლები. ადგილობრივი მოსახლეობა მდინარეებისა და წყაროების მტკნარ წყალს მოიხმარს სასმელად. მინერალური წყლების კომერციული მიზნით სარგებლობა ხდება დაცული ტერიტორიების ფარგლებს გარეთ, ბორჯომის სახელმწიფო ნაკრძალის ტერიტორიაზე არის რამდენიმე მინერალური წყლის საბადო, რომელიც დალუქულია და დღესდღეობით არ ფუნქციონირებს;

ბ) ტაბაწყურის ტბაზე გაცემულია გრძელვადიანი ლიცენზია, სადაც ხდება რესურსით სარგებლობა – კომერციული თევზჭერა. ასევე აღსანიშნავია, რომ ტაბაწყურის ტბა მიმდებარედ მცხოვრები მოსახლეობისათვის წარმოადგენს შემოსავლის მნიშვნელოვან წყაროს თევზჭერის მხრივ, რაც ყოველთვის კონფლიქტის წყაროა ადგილობრივ მოსახლეობასთან, მეიჯარის მიერ დაწესებული შეზღუდვების გამო;

გ) ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილში არსებული მდინარე ქცია მნიშვნელოვანი ჰაბიტატია საქართველოს „წითელი ნუსხის“ სახეობა – კალმახისათვის. საჭიროა რიგი კონსერვაციული ღონისძიებების გატარება მდინარის დასაცავად, როგორც საყოფაცხოვრებო ნარჩენებისგან, ასევე მესაქონლეობით გამოწვეული დაბინძურების თავიდან ასაცილებლად.

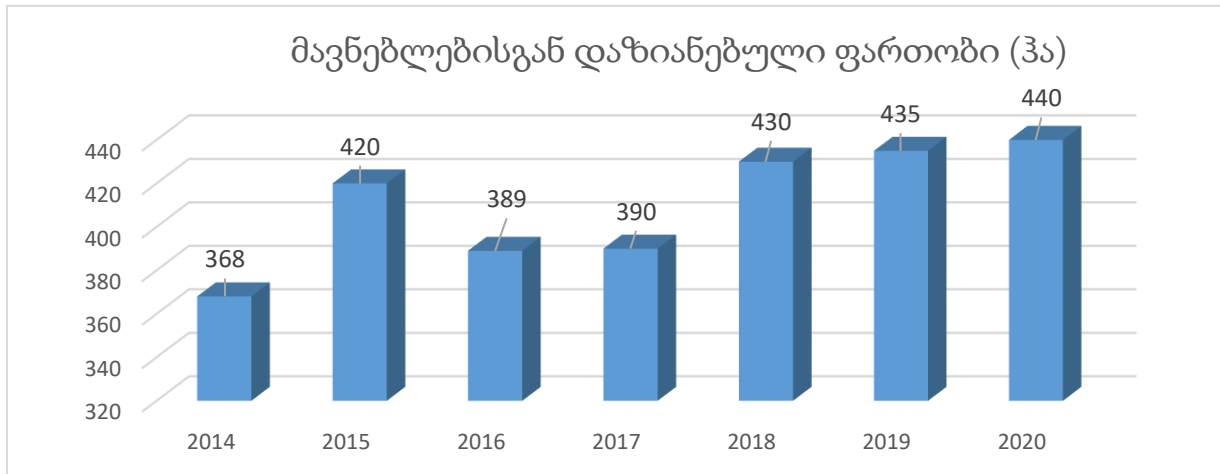
16. ტყის მავნებლები და სოკოვანი დაავადებები:

ა) ნაკრძალის და ეროვნული პარკის ჩამოყალიბების შემდგომ წიწვოვან ტყეებს სერიოზული ზიანი მიაყენა მბეჭდავმა ქერქიჭამიამ (*Ips typographus*) და ნამძის დიდმა ლაფანჭამიამ (*Dendroctonus kugel*). ამ უკანასკნელის მიერ მიყენებული ზიანის თავიდან ასაცილებლად რეგიონში სამოცდაათიან წლებში შემოყვანილი იქნა მისი ბუნებრივი მტერი – რიზოფაგუსი (*Rizophagus grandis*). რიზოფაგუსის რიცხოვნობის გაზრდით შესაძლებელი გახდა მავნე მწერების რიცხოვნობის რეგულირება და შესაბამისად, ტყის ეკოლოგიური მდგომარეობის გაუმჯობესება. გარდა ამისა, განხორციელდა ფერომონების გამოყენება ტყეებში, რამაც ასევე შეამცირა მავნე მწერების რიცხოვნობა;

ბ) სააგენტოს ინიციატივითა და მეთვალყურეობის ქვეშ ადმინისტრაციის მიერ განხორციელდა ბიოლოგიური ბრძოლა. იქ, სადაც აღინიშნებოდა მავნებლების კერები, დაკიდებული იქნა ფერომონებიანი მწერსაჭერები. ადმინისტრაციის მიერ ყოველწლიურად მიმდინარეობს ფერომონების განთავსება ცხელ წერტილებში;

გ) მავნე მწერების პრობლემა ყოველწლიურად დგას ადმინისტრაციის წინაშე და სააგენტო მუშაობს, რათა შემცირდეს მავნებლების გავრცელების კერები და უვნებლად შენარჩუნდეს ბუნებრივი ეკოსისტემები. დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია ყოველწლიურად ახორციელებს ფიტოპათოლოგიურ კვლევებს; კვლევა შეზღუდულია და მოიცავს მხოლოდ ძირითად ეკოსისტემებში მერქნიანი სახეობების დაზიანების შეფასებას სანიმუშო ფართობებზე. ფინანსების ნაკლებობის გამო კვლევა არ ხორციელდება კვლევითი ორგანიზაციების მიერ. ნაკლებია ინფორმაცია პათოგენურ სოკოებზე;

დიაგრამა 5: ადმინისტრაციის კვლევების შედეგად გამოვლენილი ინფორმაცია ტერიტორიაზე დაზიანებული ფართობების შესახებ 2014-2020 წწ.

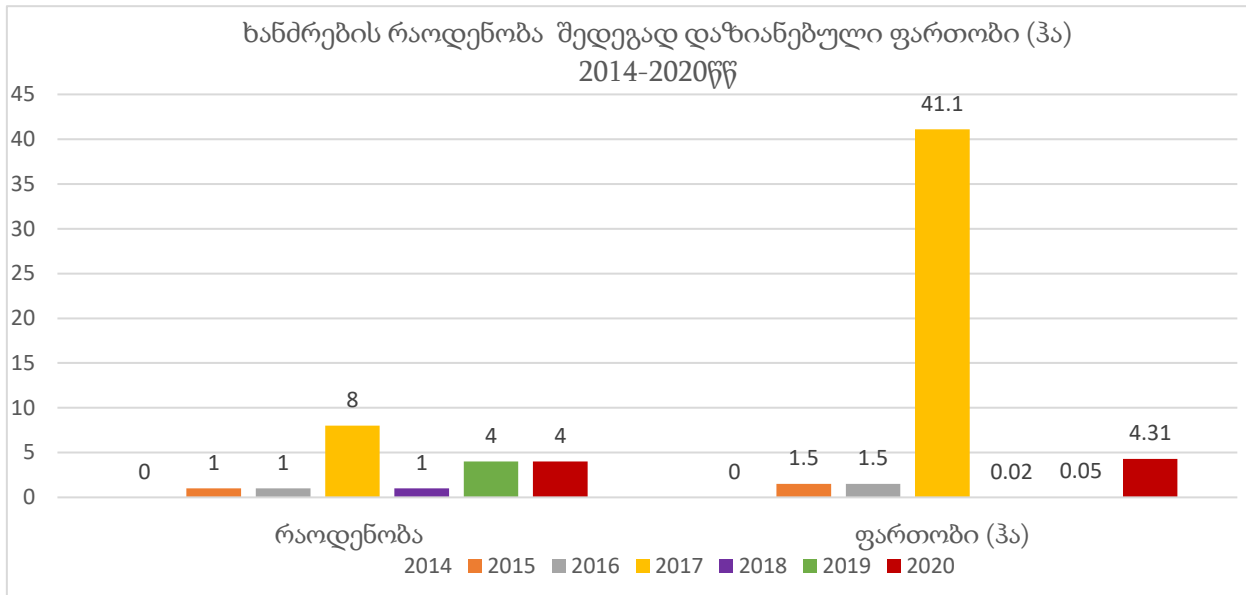
დ) 2018 წელს ნემვის აღკვეთილისთვის შეიქმნა „ნემვის აღკვეთილის ტყის მართვის გეგმა“, რომელიც მოიცავს პათოლოგიურ კვლევების შედეგებს, რის მიხედვითაც ირკვევა, რომ „წიწვოვანი ხეების ხმოზა არ აღემატება 6%-ს, რაც არ წამოადგენს საგანგაშო მდგომარეობას და ექვემდებარება სანიტარული ღონისძიებების გატარებას“. კვლევების შედეგად გამოვლინდა ძირითადი მავენებლების, როგორიცაა ნემვის დიდი ლაფანიჭამია (*Dendroctonus micans kugel*); მბეჭდავი ქერქიჭამია (*Ips typographus L*); ექვსკბილა ქერქიჭამია (*Ips sexdentatus Boern*); კენწეროს ქერქიჭამია (*Ips acuminatus Gyll*); აღმოსავლეთის კაუჭკბილა ქერქიჭამია (*Pityokteines curvidens Germ*); ფიჭვის ღეროს ალურა (*Dioryctria splendidella H-S*); წიფლის ჩვეულებრივი მეგალე (*Mikiola fagi Hartig*). მოცემული ანგარიში მოიცავს ინფორმაციას ნემვის აღკვეთილში გავცელებული პათოგენის სოკოების შესახებ, როგორიცაა ნამდვილი აბედა (*Fomes fomentarius Gull*) და ცრუ აბედა (*Phelinus ignarius (L.ex Fx) Quel.*). კვლევის მიხედვით ნემვის აღკვეთილის არსებულ პათოგენოსისტემებში (სოჭნარები, ფოჭვნარები, მუხნარები, წიფლნარები) პათოლოგიური მდგომარეობის საერთო დონე დამაკმაყოფილებელია და რაიმე განსაკუთრებით საშიში მავენებლის ან დაავადების რიცხოვნობის გაზრდა არ აღინიშნება;

17. ხანძრები:

ა) ყოველწლიურად დაცულ ტერიტორიაზე ადგილი აქვს ხანძრის რამდენიმე შემთხვევას. ზოგ წელს ხანძრისგან მიყენებული ზიანი უმნიშვნელოა, ზოგჯერ კი მეტად სერიოზული. 2008 წელს დაახლოებით ტყის 10-12 ჰა-მდე დაზიანდა ერთჯერადი ხანძრის შედეგად, რომელსაც ადგილი ჰქონდა 2008 წელს რუსეთთან კონფლიქტის დროს;

ბ) 2014-2019 წწ ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკში თითქმის ყოველწლიურად ფიქსირდებოდა მცირე ხანძრები. დროული რეაგირებისა და არსებული გაუმჯობესებული ტექნიკის შედეგად ხდებოდა ხანძრის კერების დროული აღმოჩენა და მათ ლიკვიდაცია. აღსანიშნავია 2017 წლის ხანძარი ეროვნული პარკის აბასთუმნის უბნის ტერიტორიაზე, რომლის დროსაც დაიწვა 40 ჰა ტერიტორია, ხანძრის ქრობის პროცესში ჩართული იყო სამაშველო სამსახური და ჯარი. ხანძრის ქრობის პროცესში გაიჭრა 3,5 კმ გზა, რომელიც ძირითადად გამოყენებული იქნა მძიმე ტექნიკის გადასადგილებლად ხანძრის ჩაქრობის მიზნით;

დიაგრამა 6: 2014-2020 წწ. ბორჯომ-ხარაგაულის დაცულ ტერიტორიებზე ხანძრების რაოდენობა და ხანძრის შედეგად დაზიანებული ფართობი (ჰა)

გ) ხანძრები მნიშვნელოვან საფრთხეს წარმოადგენს ადგილობრივი ბიომრავალფეროვნებისათვის, განსაკუთრებით ქვეწარმავლების, ამფიბიების და ზოგიერთი ჯგუფის უხერხემლოებისათვის. თუმცა ხანძრების ზეგავლენის შესახებ სპეციფიკური კვლევები არ ჩატარებულია და საკითხი მომავალი შესწავლის საგანს წარმოადგენს;

დ) ნაკრძალისა და ეროვნული პარკის მკაცრი დაცვის ზონაში სარგებლობის წესების მიხედვით დაუშვებელია ნებისმიერი სახის მანიპულაციური აღდგენითი სამუშაოების ჩატარება. შესაბამისად, ნაკრძალის ტერიტორიაზე არსებული დამწვარი ფართობები რჩება ხელუხლებელი, მათ ბუნებრივად აღსადგენად. დაცული ტერიტორიების სხვა ადგილებში აღდგენითი სამუშაოების განხორციელებას ხელი ეშლება იმ ფაქტის გამო, რომ დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციას არ გააჩნია თანხები სანერგეს მოსაწყობად, ან არ აქვს აღდგენითი ღონისძიებების ჩატარების სპეციალური მეთოდика, რომელიც მისაღებია ნახანძრალი ძლიერ დაქანებული ფერდობების აღსადგენად.

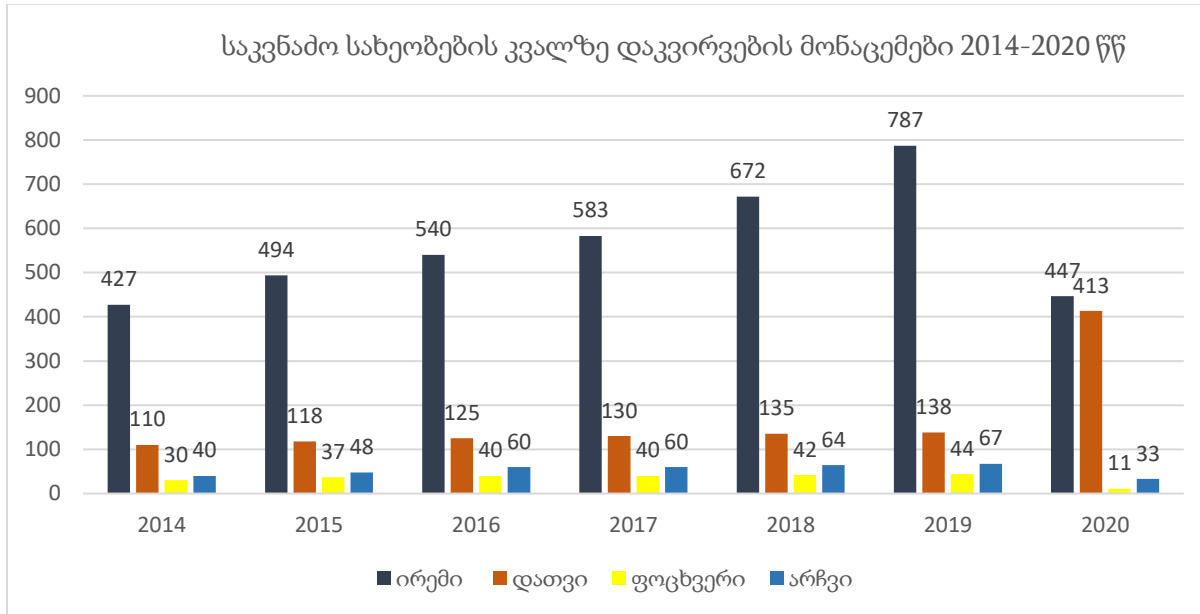
18. ხაზობრივი ინფრასტრუქტურა ბორჯომ-ხარაგაულის დაცულ ტერიტორიებზე: ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე გადის 500 კვ-იანი ელექტროგადამცემი ხაზი. ელექტროგადამცემი ხაზის მშენებლობამ გამოიწვია ტყის ეკოსისტემების რღვევა და გარკვეული ზიანი: მოიჭრა მნიშვნელოვანი რაოდენობის მერქნიანი მცენარეები, დაირღვა ზოგიერთი ფრინველის საბუდარი ადგილები და საქართველოს „წითელი ნუსხის“ სახეობების (კავკასიური კეთილშობილი ირმის, მურა დათვის, ფოცხვერის, კასპიური შურთხის) მნიშვნელოვანი ჰაბიტატები. ასევე იმ ადგილებში, სადაც დამონტაჟებულია ე.წ. გადამცემი ანძები, ტერიტორიაზე შეინიშნება ეროზიული პროცესები.

19. ძირითადი სახეობების მდგომარეობა:

ა) ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია აწარმოებს საკვანძო სახეობების მონიტორინგს, როგორც კავკასიური კეთილშობილი ირემი, მურა დათვი, არჩვი, ფოცხვერი და მგელი. აღსანიშნავია, რომ მონაცემების შეგროვება ძირითადად ხდება კვალზე დაკვირვების მეთოდით და ფოტოხაფანგების გამოყენებით. ველზე ინფორმაციას აგროვებენ

რეინჯერები და ხდება მონაცემების ადმინისტრაციაში დამუშავება. უნდა აღინიშნოს, რომ მონაცემების დამუშავება წარმოადგენს ადმინისტრაციისათვის საკმაოდ პრობლემატურ საკითხს. არ ხდება მონაცემების სისტემატიზაცია, დარუკება და მისი შემდგომი ანალიზი. ადმინისტრაციის მონაცემები ძირითადად წარმოადგენს შეგროვებული კვალის რაოდენობას და არა კონკრეტული სახეობის რიცხოვნობას;

დიაგრამა 7: საკვანძო სახეობების კვალზე დაკვირვების მონაცემები 2014-2020 წწ.

ბ) ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ძირითად სახეობებზე უახლესი ინფორმაცია მოიპოვება კავკასიის ბუნების ფონდის მიერ დაფინანსებულ პროექტში, რომელიც განახორციელა სახეობათა კონსერვაციის ცენტრმა „ნაკრესმა“ პროექტის ფარგლებში – „საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობების თანამონაწილეობრივი მონიტორინგის სისტემის ჩამოყალიბება ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკში“ (2014-2015);

გ) ოთხი ძირითადი სახეობა, მურა დათვი (*Ursus arctos*), ფოცხვერი (*Lynx lynx*), კავკასიური კეთილშობილი ირემი (*Cervus elaphus maral*) და არჩვი (*Rupicapra rupicapra*) წარმოადგენს სახეობებს, რომლებიც შერჩეული იყო ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგისათვის დაცულ ტერიტორიაზე. ძირითად სამ სახეობაზე, პოპულაციის შეფასებისათვის გამოყენებული იყო მოწინავე დათვლის მეთოდი. მოხდა აღნიშნული მოდელის მორგება ადგილობრივ გარემოებებზე, რაც იმას ნიშნავს, რომ შესაძლებელია მისი გამოყენება სხვა ტერიტორიებზეც. მეოთხე სახეობასთან, არჩვთან მიმართებაში გამოყენებული იქნა ახალი მეთოდი, კერძოდ, პოპულაციის რიცხოვნობის დადგენის მცდელობა განხორციელდა უპილოტო საფრენი აპარატით, რომელიც საკმაოდ რთული ექსპერიმენტი აღმოჩნდა;

დ) კეთილშობილი ირემი (*Cervus elaphus maral*):

და.ა) საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილია როგორც კრიტიკულ საფრთხეში მყოფი (CR), ხოლო საერთაშორისო „წითელ ნუსხაში“ (IUCN) მინიჭებული აქვს სტატუსი – საჭიროებს ზრუნვას (LC).

და.ბ) ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიები კეთილშობილი ირემის პოპულაციის შენარჩუნებისათვის მნიშვნელოვან ადგილს წარმოადგენს. 1977 წლიდან 1990 წლამდე მისი

რაოდენობა ეროვნულ პარკში მერყეობდა 680-დან 1000 ინდივიდამდე. 1990 წლებში მათი რაოდენობა კატასტროფულად შემცირდა და 1999 წელს შეადგინა 39 ინდივიდი. სავარაუდოდ ეს გამოწვეული იყო საქართველოში დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდგომ პერიოდში არსებული ეკონომიკური კრიზისით და მისი საკვებად უკანონოდ მოპოვებით. 2011 წლისათვის ირმის რიცხოვნობა გაიზარდა 1999 წლის მაჩვენებელთან შედარებით 6,6-ჯერ და შეადგინა 278 ინდივიდი, რასაც ხელი შეუწყო დაცვის მკაცრმა რეჟიმმა. ირმის პოპულაციის უმეტესი ნაწილი გვხვდება ნაკრძალის ტერიტორიაზე, ხოლო მცირე ნაწილი ეროვნულ პარკში. კეთილშობილი ირემი წარმოადგენს მნიშვნელოვან ინდიკატორს ეკოსისტემების მდგომარეობის შესაფასებლად. არსებობს საშუალებები, რომლებიც ხელს შეუწყობს კეთილშობილი ირმის პოპულაციის კონსერვაციას ბორჯომ-ხარაგაულის დაცულ ტერიტორიაზე, როგორცაა სამოვრების მართვა, რათა დარეგულირდეს გაზაფხულისა და ზაფხულის თვეებში ირმისა და შინაური საქონლის კვება, ეკოლოგიური დერეფნების შენარჩუნება;

დ.გ) „ნაკრესის“ ჩატარებული კვლევის მიხედვით, რომელშიც აქტიურად იყვნენ ჩართულნი დაცული ტერიტორიების რეინჯერები, კავკასიური კეთილშობილი ირმის პოპულაციის მდგომარეობა და რიცხოვნობა დიდად არ განსხვავდება ადმინისტრაციის მიერ შეგროვილი ინფორმაციისგან: „საბოლოო შედეგებით ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიაზე (ეროვნული პარკი და ნაკრძალი) არის 325-527 ინდივიდი (2015 წ.). შედეგის ნდობის ინტერვალი საკმაოდ მაღალია, რაც მოულოდნელი იყო პროექტის განმახორციელებლებისათვის. აღსანიშნავია, რომ ირმის სიმჭიდროვე ბორჯომის ნაწილში არის უფრო მაღალი, მაგრამ არათანაბარი, ვიდრე ეროვნული პარკის დანარჩენ ნაწილში. სიმჭიდროვე თითქმის თანაბარია აწყურის და აბასთუმნის ნაწილში. შესაბამისად აღნიშნული მეთოდის გამოყენების დროს მნიშვნელოვანია გათვალისწინებული იყოს სიმაღლის ცვლილება და ასევე ადამიანის მიერ შეწუხების ფაქტორი“;

ე) მურა დათვი (*Ursus arctos*):

ე.ა) საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ მურა დათვი შეტანილია, როგორც გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი (EN), ხოლო საერთაშორისო წითელ ნუსხაში მინიჭებული აქვს სტატუსი - საჭიროებს ზრუნვას (LC). დაცული ტერიტორიის ადმინისტრაციის მონაცემებით, მურა დათვის რიცხოვნობა ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკსა და ნაკრძალში გაიზარდა, კერძოდ 2000 წელს 36 ინდივიდიდან 2011 წელს 96 ინდივიდამდე. თუმცა მონაცემები ეყრდნობა მხოლოდ კვალის აღრიცხვის მეთოდს და არ წარმოადგენს ექსპერტულ შეფასებას;

ე.ბ) 2014-2015 წლებში GIZ, CNF და მცირე გრანტების პროგრამის დახმარებით ჩატარდა მურა დათვის ალტერნატიული აღრიცხვა არაინვაზიური გენეტიკური მეთოდის გამოყენებით. კვლევა განახორციელა „ნაკრესმა“ დაცული ტერიტორიების აქტიური მხარდაჭერით, რომლის შედეგები მაღალი სარწმუნოობით გამოირჩევა. კვლევის შედეგები შემდეგნაირია – ბორჯომ-ხარაგაულის დაცულ ტერიტორიაზე (ეროვნული პარკი, ნაკრძალი) არის 38-47 ინდივიდამდე დათვი, სიმჭიდროვე კი არის 1.9-2,3 დათვი 100 კმ². გამოყენებულ მეთოდში მაქსიმალურად მოხდა ყველა მოთხოვნის გათვალისწინება და შესაბამისად, ჩვენ გვაქვს 95% ნდობის ინტერვალი. შედეგების მიხედვით მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ ანალოგიური კვლევა ჩატარდა 2004 წელსაც ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკში. მონაცემების შედარებით ირკვევა, რომ ბოლო 10 წელიწადში დათვის პოპულაცია მცირედით გაიზარდა;

ვ) არჩვი (*Rupicapra rupicapra*):

ვ.ა) საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ არჩვი შეტანილია როგორც გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი (EN), ხოლო საერთაშორისო წითელ ნუსხაში მინიჭებული აქვს სტატუსი – საჭიროებს ზრუნვას (LC). ინფორმაცია არჩვის შესახებ ბორჯომ-ხარაგაულის დაცულ ტერიტორიაზე მჭირია. უკანასკნელი დეკადის მანძილზე აღრიცხული რაოდენობის მიხედვით

სავარაუდოდ მათი რიცხოვნობა 80 ან ცოტა მეტია. სავარაუდოდ პოპულაცია სტაბილურია, თუმცა არსებობს მუდმივი საფრთხე, კერძოდ: საკვები, რომელსაც ასევე იყენებს შინაური პირუტყვი ალპურ მდელოებზე გაზაფხულსა და ზაფხულის პერიოდებში, თავად შინაური პირუტყვის არსებობა, რომელიც აფრთხობს არჩვს და ბრაკონიერობა;

ვ.ბ) ბორჯომ-ხარაგაულის დაცულ ტერიტორიებზე ფოტოხაფანგის მიერ არჩვის დაფიქსირების მხოლოდ ერთეული შემთხვევებია. ძირითადი მონაცემი კი წარმოადგენს კვალზე დაკვირვებიდან მიღებულ ინფორმაციას;

ვ.გ) უნდა აღინიშნოს, რომ ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ძირითად სახეობათაგან, რომელზეც ყველაზე მწირი ინფორმაცია მოიპოვება, არის არჩვი. 2014-2015 წწ. არჩვის აღრიცხვისათვის გამოყენებულ იქნა უპილოტო საფრენი აპარატი, რომელიც ახორციელებდა აეროგადაღებას და სავარაუდოდ უნდა გადაეღო არჩვის ინდივიდები მათ ჰაბიტატში. მეთოდი ექსპერიმენტის ხასიათის იყო და ითვალისწინებდა ახალი ტექნოლოგიების დანერგვას ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგში. კვლევისას უპილოტო აპარატით არჩვის ინდივიდების გადაღება ვერ მოხერხდა. რთულმა რელიეფმა და აპარატის ფრენით გამოწვეულმა ცხოველებისათვის შემაწუხებელმა ხმამ განაპირობა აღრიცხვის უარყოფითი შედეგი;

ვ.დ) შესაბამისად, ყოველივე აქედან გამომდინარე, საჭიროა დამატებითი კვლევები არჩვის პოპულაციის მდგომარეობის შესასწავლად ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიებზე.

ზ) ფოცხვერი (*Lynx lynx*):

ზ.ა) საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ ფოცხვერი შეტანილია როგორც კრიტიკულ საფრთხეში მყოფი (CR), ხოლო საერთაშორისო „წითელ ნუსხაში“ მინიჭებული აქვს სტატუსი – საჭიროებს ზრუნვას (LC). ინფორმაცია ბორჯომ-ხარაგაულის დაცულ ტერიტორიებზე ფოცხვერის პოპულაციის შესახებ, მწირია. დაცული ტერიტორიის მონაცემებით, სახეობის რაოდენობა სავარაუდოდ 30 ინდივიდამდეა და პოპულაცია სტაბილურია. რიცხოვნობა ეყრდნობა ფოტოხაფანგების არასისტემატიურ აღებულ მონაცემებს და კვალზე აღრიცხვის შედეგებს. ადმინისტრაციის მონაცემებით, არ არსებობს რაიმე აშკარა საფრთხე: არ დაფიქსირებულა მისი უკანონოდ მოპოვება. თუმცა აღსანიშნავია, რომ ფოცხვერის პოპულაცია უარყოფითად რეაგირებს მისი მსხვერპლი სახეობების კლებაზე, როგორიცაა: შველი, კურდღელი, როჭო და შურთხი. ამჟამად არ არსებობს კონსერვაციის სტრატეგია ამ სახეობისათვის დაცულ ტერიტორიაზე;

ზ.ბ) „ნაკრესის“ მონიტორინგის ანგარიშის მიხედვით, მონიტორინგისთვის და პოპულაციის შეფასებისათვის გამოყენებული იქნა ფოტოხაფანგები და პოპულაციის აღრიცხვა ჩატარდა დანიშნულ-კვლავდაჭერის მოდელის გამოყენებით. ფოტოხაფანგების სიმცირის გამო, კვლევამ მოიცვა დაცული ტერიტორიის მხოლოდ სამხრეთი ნაწილი (ბორჯომი, ახალციხე, ხაშურის რაიონები) და მონაცემების ანალიზის შედეგად დადგინდა რომ აქ 8-15 ინდივიდი ბინადრობს, სიმჭიდროვით 1 - 2 ინდივიდი 100 კმ²-ზე;

თ) კავკასიური როჭო (*Lyrurus mlkosiewiczzi*):

თ.ა) საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ კავკასიური როჭო შეტანილია როგორც მოწყვლადი (VU), ხოლო საერთაშორისო „წითელ ნუსხაში“ მინიჭებული აქვს სტატუსი – საფრთხესთან მიახლოებული (NT). ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკში მრავლად არის ამ სახეობის ჰაბიტატი. ეროვნულ პარკში პოპულაციის შესახებ ინფორმაცია მეტად მწირია და სასურველია დადგინდეს მისი არეალი, იდენტიფიცირდეს სატიხტიხო ადგილები და საბუდარი ადგილები, შეფასდეს მოქმედი საფრთხეები და ზეწოლები;

თ.ბ) საჭიროა ჩატარდეს შემდგომი კვლევები, რის საფუძველზეც იქნება სრულყოფილი ინფორმაცია კავკასიური როჭოს შესახებ;

ი) კასპიური შურთხი (*Tetraogallus caspius*):

ი.ა) საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილია როგორც მოწყვლადი სახეობა (VU), ხოლო

IUCN-ის „წითელ ნუსხაში“ მინიჭებული აქვს სტატუსი – საჭიროებს ზრუნვას (LC);

ი.ბ) ადმინისტრაციის რეინჯერების მხრიდან ვიზუალურად ხდება მისი დაფიქსირება აბასთუმნის, აწყურის და ციხისძირის მიდამოებში. საჭიროა, რომ მოხდეს ეროვნულ პარკში ამ სახეობის არეალის დარუკება და სხვა კვლევითი სამუშაოების განხორციელება;

კ) კავკასიური სალამანდრა (*Mertensiella caucasica*): კავკასიური სალამანდრა სამხრეთ-დასავლეთ კავკასიის ეკორეგიონის ენდემია და გავრცელებულია მხოლოდ საქართველოსა და თურქეთში. საქართველოს „წითელ ნუსხასა“ და საერთაშორისო „წითელ ნუსხაში“ (IUCN) შეტანილია, როგორც მოწყვლადი სახეობა (VU). მთლიანი პოპულაციის 85% გავრცელებულია საქართველოში. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკი და ნაკრძალი წარმოადგენს ამ სახეობის მნიშვნელოვან ადგილსამყოფელს. მთელი რიგი კვლევები იქნა ჩატარებული ამ სახეობის პოპულაციაზე ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკში, ნაკრძალსა და ნემვის ალკვეთილში. ზოგიერთი მათგანი მოიცავს რეკომენდაციებს, რაც წარმოადგენს დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციისათვის სახეობების კონსერვაციის პროგრამის კარგ საფუძველს.

20. იმისათვის, რომ შეიქმნას ძირითადი ხარვეზები, მნიშვნელოვანია შემდეგი სახის ინფორმაციის მოძიება და შესაბამისი კვლევების ჩატარება:

ა) სახეობათა მთლიანი, დაზუსტებული სია, საბაზისო მასალა;

ბ) მცენარეთა და ცხოველთა საკვანძო სახეობების არეალის დაზუსტება, ფონური მასალის შეგროვება/დარუკება და ზოგიერთი მათგანის მონიტორინგის გაგრძელება;

გ) ფრინველთა სახეობების დაზუსტებული ნუსხა, მათი გავრცელება და კონსერვაციული სტატუსი;

დ) რეპტილიების დაზუსტებული სია, მათ შორის, კავკასიური გველგესლას (*Vipera kaznakovi*) და ტრანსკავკასიური ქვიშის გველგესლას (*V. ammodytes transcaucasiana*) გავრცელების შესახებ დაზუსტებული ინფორმაცია;

ე) უხერხემლოების მეტ-ნაკლებად სრული სია, მათ შორის, მწერების სია;

ვ) კომპლექსური კვლევა ტყეების მდგომარეობის შესახებ, მავნებლებთან მიმართებაში;

ზ) ნემვის ალკვეთილისათვის ფლორისტული და ფაუნისტური სიები და მათი არეალები;

თ) ქცია-ტაბაწყურის ალკვეთილისათვის ფლორისტული და ფაუნისტური სიები და მათი არეალები;

ი) ტყეების მონიტორინგი/შეფასება სანიმუშო ფართობების მიხედვით;

კ) ინფორმაცია ტყით დაფარული ფართობების შესახებ, მათ შორის, ცალკეული მერქნიანი სახეობების შესახებ;

ლ) ინფორმაცია ტყის იშვიათი ჰაბიტატების შესახებ დატანილი თემატურ რუკებზე;

მ) აღსანიშნავია, რომ ნემვის ალკვეთილში მნიშვნელოვანია ჩატარდეს კვლევა ფოცხვერის პოპულაციის შესასწავლად;

ნ) ქცია-ტაბაწყურის ალკვეთილი საჭიროებს კომპლექსურ მონიტორინგის საქმიანობებს, როგორც ფლორისტულ, ისე ფაუნისტურ კვლევებს;

ო) მნიშვნელოვანია ქცია-ტაბაწყურის საძოვრების მენეჯმენტის გეგმის შემუშავება.

მუხლი 29. ეკოტურიზმი

1. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის შექმნის შემდგომ დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციამ, საერთაშორისო დონორი ორგანიზაციების მხარდაჭერით, შექმნა ტურისტული მომსახურება და ინფრასტრუქტურა, ასევე შეიმუშავა სხვადასხვა სახის შეთავაზება (ტურისტული პროდუქტი) ვიზიტორთათვის.

2. ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიის ადმინისტრაციული შენობა და ვიზიტორთა ცენტრები (ბორჯომსა და ხარაგაულში) მთელი წლის მანძილზე ღიაა ვიზიტორებისათვის. აქ

შესაძლებელია ბილიკების, ტურისტული სერვისების შესახებ ინფორმაციის მიღება, ასევე ტურის დაჯავშნა, ანგარიშსწორება და ტურისტული აღჭურვილობის დაქირავება. ინფორმაციის მიწოდება ხდება კვალიფიციური პერსონალის მიერ. სტუმრებს მიეწოდებათ საჭირო ინფორმაცია ეროვნულ პარკში ტურისტთა ქცევის წესებისა და ვალდებულებების შესახებ, ასევე გადაუდებელი დახმარების სერვისთან დაკავშირებული საკონტაქტო ინფორმაცია. დაცული ტერიტორიების დანარჩენ შესასვლელებში განლაგებულია რეინჯერთა საგუშაგოები.

3. ვიზიტორთა ცენტრიდან ბორჯომში იწყება საგანმანათლებლო ბილიკი, სხვა დანარჩენი მარშრუტები იწყება ვიზიტორთა ცენტრიდან მოშორებით, მათ შორის ლიკანში (მარშრუტები №1, 6, 9, 10 და 12); ქვაბისხევში (№6), აწყურში (№2, 3, 9, 11) აბასთუმანში (№5) ზანავში (№4) მარელისში (№ 1, 2, 9) ნუნისში (№4). ეროვნული პარკის შემდეგი შესასვლელებიდან - ქვაბისხევი, აწყური, აბასთუმანი მარელისი და ტაბაწყური, შესაძლებელია ადგილზე დარეგისტრირება და მომსახურების საფასურის გადახდა. აქ რეინჯერებს აქვთ გადახდის ქვითართან გათანაბრებული დოკუმენტი.

4. 2019 წელს დაიგეგმა 7 ახალი ტურისტული მარშრუტი - 3 ნემვის აღკვეთილში და 4 აბასთუმანში. მომზადებულია მარშრუტების პროექტი და ხარჯთაღრიცხვა, რომლის საფუძველზეც მოეწყობა ბილიკები. ადმინისტრაციულ შენობაში მიმდინარეობს ვიზიტორთა ცენტრის რეკონსტრუქცია CNF-ის და ევროკავშირის ფინანსური დახმარებით, რომლის მიზანია შეიქმნას სივრცე ვიზიტორებისათვის, სადაც მიიღებენ ყველა საჭირო ინფორმაციას ეროვნული პარკის ბიომრავალფეროვნების და ტურისტული შეთავაზებების შესახებ, ასევე მოეწყობა საგანმანათლებლო ინტერაქტიული სივრცე.

5. ტრანსსასაზღვრო გაერთიანებული სამდივნოს (TJS) ფაზა 3 ფარგლებში დასრულდა ტენდერი ხარაგაულის ვიზიტორთა ცენტრის მოწყობაზე, სადაც შეიქმნება თანამედროვე და კომფორტული სივრცე როგორც ვიზიტორებისათვის, ასევე საგანმანათლებლო თვალსაზრისით.

6. ბორჯომის ადმინისტრაციისა და ვიზიტორთა ცენტრის მიმდებარე ტერიტორიაზე ფუნქციონირებს სასტუმრო, რომელიც გაცემულია იჯარით კერძო მეწარმეზე. ადმინისტრაციის შენობის გვერდით ერთ-ერთ ბილიკზე (ყველაზე მოკლე, საშუალო სირთულის) გასასვლელია. ასევე ბავშვებისთვის მოწყობილია ადგილი საინტერპრეტაციო დაფებით.

7. 2012 წლიდან 10 წლიანი იჯარითაა გაცემული აწყურის საზაფხულო ბანაკი. მოიჯარემ განახორციელა აღნიშნული ქონების რეაბილიტაცია.

8. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა, ინფრასტრუქტურა და აღჭურვილობა:

ა) 4 ტურისტული თავშესაფარი, საბაზისო აღჭურვილობით, რომელთაგან თითოეული განკუთვნილია 12 ადამიანისათვის;

ბ) ტურისტული სასტუმრო სახლი მარელისში. კომფორტული ღამისთევის ადგილი, სველი წერტილით და სხვა სათანადო აღჭურვილობით. სასტუმროს კვების ორგანიზებას ახორციელებს კერძო პირი;

გ) რეინჯერთა თავშესაფრები ((3) - ჩითახევის, სამეცხვარიოს და ქვაზვინევის). ამათგან სამეცხვარიო და ქვაზვინევი საჭიროებს შეკეთებას, ჩითახევი გარემონტებულია და კარგ მდგომარეობაშია. მისი ძირითადი გამოყენება ხდება ზამთარში თოვლის ფეხსაცმელების ტურის დროს. საჭიროების შემთხვევაში, ტურისტებს შეუძლიათ გამოიყენონ რეინჯერების თავშესაფრები;

დ) 10 საკემპინგე ადგილი მოწყობილია ტურისტული თავშესაფრების მახლობლად და ეროვნული პარკის შესასვლელებში; მათ შორის, მოსწავლეთა საკემპინგე ადგილები აბასთუმანში, ქვაბისხევსა და მარელისში (ქვაბისხევი, მარელისი, აბასთუმანი – თითოეულზე 100 ადამიანის განთავსება შესაძლებელი, ხოლო სხვა ადგილებზე 20-30 კაცის);

ე) საპიკნიკე ადგილები ქვაბისხევში, ლიკანში, მარელისსა და აწყურში;

ვ) სასტუმრო ადმინისტრაციის შენობასთან (გაცემულია იჯარით);

ზ) საკონფერენციო ოთახი და საგამოფენო დარბაზი ადმინისტრაციის შენობაში;

თ) აწყურის საბანაკე ადგილი და ინფრასტრუქტურა (გაცემულია იჯარით);

ი) 12 მარკირებული ბილიკი, რომლებიც უზრუნველყოფს ერთი დღიდან ერთ კვირამდე ტურებს; დამატებით ერთი მარკირებული ბილიკი ქვაბისხევის ხეობაში, რომელიც არის სამსაათიანი მარშრუტი და იძლევა ისეთი ისტორიული ადგილების მონახულების შესაძლებლობას, როგორიცაა წმინდა მარიამის ეკლესია (IX ს.) და ზემოთიის ციხის ნანგრევები (III ს.); ასევე, ზეკარის უღელტეხილის ბილიკი, რომელიც ველოტურებისთვის არის განკუთვნილი; საინტერპრეტაციო ადგილი ბორჯომის ვიზიტორთა ცენტრის შენობასთან ინტერაქტიული აღჭურვილობითა და საინფორმაციო ბანერებით; საინტერპრეტაციო დაფები და ნიშნულები;

კ) აღჭურვილობა გასაქირავებლად (სამთო ველოსიპედები, სამილე ტომრები, კარვები, მატრასები, თოვლის ფეხსაცმელი და ა.შ.).

9. ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის მიერ შეთავაზებული და ორგანიზებული მომსახურებები:

ა) ტურისტული ინფორმაციის მიწოდება საინტერპრეტაციო და საინფორმაციო მასალებით (ბორჯომ-ხარაგაულის ტურისტული რუკა 1:50000; ვიდეოფილმები, საინტერპრეტაციო დაფები და სხვ.);

ბ) სუვენირები, მაისურები;

გ) სალაშქრო, საცხენოსნო, სამთო-საველოსიპედო და თოვლის ფეხსაცმლის ტურების ორგანიზება ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე (ერთდღიანი და მრავალდღიანი ტურები);

დ) ეკოსაგანმანათლებლო პროგრამები საგანმანათლებლო ორგანიზაციებისათვის (ეკობანაკები, ექსკურსიები და სემინარები);

ე) კულტურული ტურები;

ვ) გამყოლის მომსახურება;

ზ) ტურისტული თავშესაფრების, საკარვე და საპიკნიკე ადგილების, მარელისის სასტუმრო სახლის და სხვა მომსახურების დაჯავშნა;

თ) სპეციალური აღჭურვილობის გაქირავება (კარვები, სამილე ტომრები, ზურგჩანთები, ველოსიპედები, თოვლის ფეხსაცმელები).

10. ტურისტული საქმიანობა/ბიზნესი, დაცულ ტერიტორიასთან ადგილობრივი სერვისის მომწოდებლების თანამშრომლობა:

ა) ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ადმინისტრაცია სამცხე-ჯავახეთის ტურისტული ბაზრის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი რგოლია. იგი თანამშრომლობს როგორც მომიჯნავე მუნიციპალიტეტებთან და არასამთავრობო ორგანიზაციებთან, ასევე სასწავლო დაწესებულებების და კერძო სექტორის წარმომადგენლებთან;

ბ) ეროვნული პარკი თანამშრომლობს 5 სასტუმროსთან, 25 საოჯახო სასტუმრო სახლთან, 2 კვების ობიექტთან. სასტუმროების უმეტესობა თავმოყრილია ქ. ბორჯომში. ეროვნული პარკის ადმინისტრაციულ შენობასთან არსებული სასტუმრო „ნიუ ჰოტელი“ (8 საწოლი ადგილით) ადმინისტრაციის საკუთრებაა, რომელიც 2013 წელს გაიცა იჯარით 10 წლის ვადით;

გ) დიდ სასტუმროებს, მათ შორის Boromi-Likani-ს, Crowne Plaza-ს, Borjomi Palace-ს და Golden Tulip-ს, აქვთ სურვილი, პარკთან უფრო ინტენსიურად ითანამშრომლონ და სეზონზე დანერგონ ფიქსირებული გასვლითი ტურები (შესაძლოა დღეში ორჯერ), რომლებისთვისაც ადგილობრივ, კვალიფიციურ თანამშრომელ გიდთან ერთად, თანამშრომლობის მემორანდუმის საფუძველზე, მოამზადებენ საექსკურსიო პაკეტს კვებით და/ან კვების გარეშე;

დ) ადმინისტრაციის მოსაზრებით, რეკომენდებულია ბორჯომში, სადაც მოსახლეობის დიდი ნაწილი ტურისტული საქმიანობით არის დაკავებული და ეროვნული პარკის ადმინისტრაციას

მიიჩნევს დამსაქმებლად (საოჯახო სასტუმროს მფლობელები, მძღოლები), ბიზნესპარტნიორთა ქსელის შექმნა, რომლის წევრი ორგანიზაციები გაითვალისწინებენ მდგრადი განვითარების პრინციპებსა და მოთხოვნებს, როგორც არის გარემოს მიმართ პასუხისმგებლობა და ადგილობრივი მოსახლეობის დასაქმება. ბიზნესპარტნიორთა ქსელის შექმნა გააძლიერებს პარტნიორულ თანამშრომლობას, სერვისის ხარისხს და კომუნიკაციას, ასევე ხელს შეუწყობს ეროვნული პარკის სოციალურ-ეკონომიკური სარგებლიანობის შეფასებას;

ე) ამჟამად ინფორმაცია საოჯახო სასტუმროების შესახებ განთავსებულია სააგენტოს ვებგვერდზე. ტურისტული სტატისტიკის და შემოსავლების შესახებ ინფორმაციის რეგულარული შეგროვება ვერ ხერხდება. სასტუმროს მფლობელების მიერ მოწოდებული ციფრები ზოგადია და სიზუსტეს მოკლებული;

ვ) ბორჯომის, ადიგენის, ახალციხის, ხარაგაულის და ნაწილობრივ ბაღდათის სასტუმრო სახლები ეროვნული პარკის პოტენციური პარტნიორები არიან. სამომავლოდ სასურველია მათ შესახებ ინფორმაციის განახლება და თანამშრომლობის გაღრმავება;

ზ) აღსანიშნავია, რომ რეგიონში/ბორჯომში ეროვნული პარკის არსებობამ ხელი შეუწყო ტურისტული სეზონის გახანგრძლივებას. შემოდგომაზე, ზამთარსა და გაზაფხულზე ვიზიტორთა დიდი ნაწილი (განსაკუთრებით უცხოელი ვიზიტორები) რეგიონში ეროვნული პარკის გამო ჩამოდის.

11. ტურისტული მოთხოვნის ანალიზი (ტურისტული ვიზიტები და ვიზიტორების პროფილი ვიზიტორთა ანალიზი):

ა) ბორჯომ-ხარაგაული ერთ-ერთი ყველაზე ცნობილი ეროვნული პარკია ადგილობრივი და უცხოელი ვიზიტორებისათვის როგორც ველური ბუნების და სათავგადასავლო მოგზაურობის არეალი. ყოველთვიური ვიზიტების სტატისტიკა გვიჩვენებს, რომ ეროვნული პარკი მთელი წლის მანძილზე ღიაა ტურისტებისთვის. აქტიური ტურისტული სეზონი იწყება აპრილში და გრძელდება ოქტომბრის ჩათვლით. სეზონის პიკზე, ინტენსიური ვიზიტებისას, დღეში საშუალოდ 410 ვიზიტორი საკმაოდ დიდი ციფრია ადმინისტრაციისთვის – აქ სტუმრებს ვიზიტორთა 3 სპეციალისტი და, საჭიროების შემთხვევაში, 15 რეინჯერი ემსახურება. აღნიშნული ციფრები მიუთითებს ვიზიტორთა მეტი სპეციალისტის აყვანის, სეზონზე დამატებითი პერსონალის დაქირავების, ტურისტული სერვისების უზრუნველყოფისა და ვიზიტორთა ნაკადების უკეთ მართვის საჭიროებას. 2020 წელს Covid-19 პენდემიის გამო ვიზიტორთა რაოდენობა მკვეთრად შემცირდა. მსგავსი მოვლენები განსაკუთრებით საფრთხეს უქმნის ტურიზმის სექტორს და მასთან დაკავშირებულ დარგებს, თუმცა საერთაშორისო პრაქტიკა მოწმობს, რომ ტურისტების ვიზიტები კრიზისის დასრულებისთანავე სწრაფად იწყება. გაეროს მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაციის თანახმად, წინა კრიზისებმა აჩვენა, რომ ტურიზმს მხოლოდ რამდენიმე თვე სჭირდება იმისთვის, რომ აღრე არსებულ ზრდის მაჩვენებელს დაუბრუნდეს;

ცხრილი 3: ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ტურისტების სტატისტიკა (ერთდღიანი/რამდენიმედღიანი)

წელი	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ერთდღიანი ვიზიტორები	47332	48859	53246	56641	58523	60418	11314
რამდენიმედღიანი ვიზიტორები	2217	2714	2572	2817	3429	3939	804
სულ	49549	51573	55818	59458	61952	64357	12118

ცხრილი 4: ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ტურისტების სტატისტიკა (უცხოელი/ქართველი)

წელი	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ქართველი	32312	32957	35529	38288	39698	41050	11023

უცხოელი	17237	18616	20289	21170	22254	23307	1095
სულ	49549	51573	55818	59458	61952	64357	12118

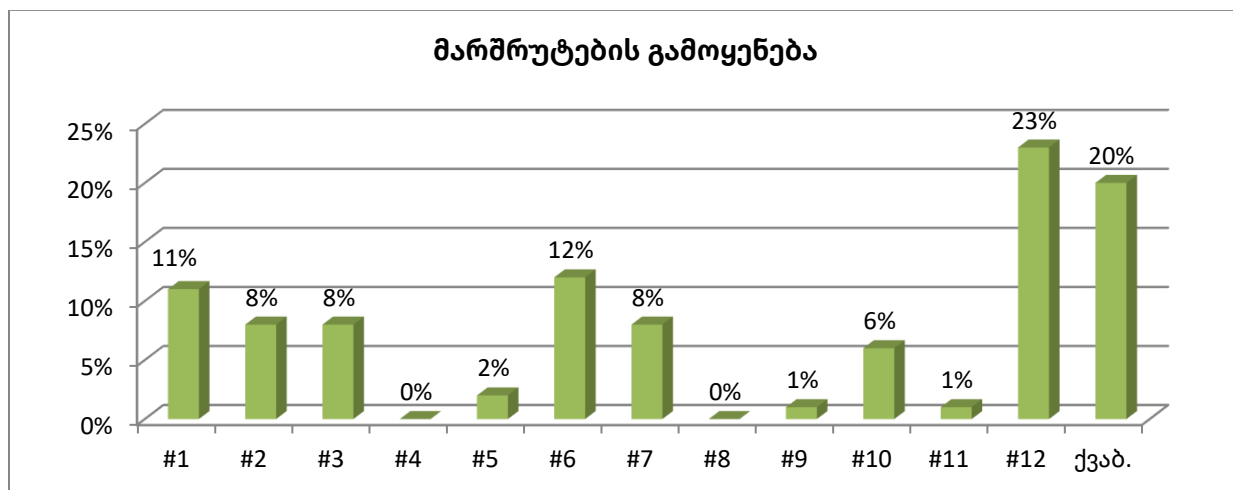
ბ) ტურისტულ პროდუქტზე მოთხოვნის ანალიზი გვიჩვენებს, რომ პარკის ვიზიტორების დაახლოებით 10% სარგებლობს ტურისტული პროდუქტით, დანარჩენი 90% კი – ადგილზე რეკრეაციით შემოიფარგლება. შეთავაზებულია საპიკნიკე ადგილები. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკში ყველაზე მოთხოვნადი შეთავაზება ღამისთევის საშუალებებია;

გ) გარდა ჩამოთვლილი ტურისტული სერვისებიდან საცხენოსნო ტურები და ნაწილობრივ სალაშქრო ტურები ხორციელდება პარტნიორი ორგანიზაციის და/ან კერძო პირების მეშვეობით და ამ პროდუქტების გაყიდვით პარკი ტურისტულ შემოსავალს ამ ეტაპზე არ იღებს;

დ) ტურისტული შემოსავლების ანალიზი გვიჩვენებს, რომ პარკში იზრდება ღამის გათევზაზე მოთხოვნა (საკარვე ადგილებზე, საძილე ტომრებზე და ტურისტული თავშესაფარში გადახდილი თანხა). ტურისტული შემოსავლების გარკვეულ წილს შეადგენს ასევე იჯარით მიღებული თანხა;

ე) ამ ეტაპზე, არსებული ინფრასტრუქტურის გათვალისწინებით, ეროვნულ პარკს ღამისთევით ერთდროულად შეუძლია მაქსიმუმ 360 ტურისტის მიღება (ადმინისტრაციის საკარვე ადგილების და ტურისტული თავშესაფრების გათვალისწინებით). აქედან ტურისტულ და მცველთა თავშესაფრებში შესაძლებელია 60 ვიზიტორის განთავსება, ხოლო დაახლოებით 300 ადამიანი შესაძლოა საკარვე ადგილებზე განთავსდეს. ტურისტების რაოდენობის ზრდა მოითხოვს ინფრასტრუქტურის და სერვისების გაფართოებას. ბილიკების დატვირთვის გათვალისწინებით რეკომენდებულია ახალი ღამისგასათევო ობიექტების დამატება და არსებული ინფრასტრუქტურის ოპტიმალურად გამართვა და გამოყენება;

დიაგრამა 8: ტურისტების მიერ მარშრუტების გამოყენება

ვ) 2019 წლის ვიზიტორთა სტატისტიკის მიხედვით, ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ვიზიტორების 36 % უცხოელია და მათი რაოდენობა დინამიკაში მზარდია. უცხოური ბაზრის ძირითად სეგმენტს, ვინც პარკის ტურისტული პროდუქტით სარგებლობს, ებრაელი, გერმანელი და რუსი ტურისტები წარმოადგენენ, ასევე, ვიზიტორები აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებიდან – პოლონეთიდან და ჩეხეთიდან. 2018 წელს ეროვნულ პარკს 99 ქვეყნიდან ჩამოსული ვიზიტორი სტუმრობდა. მათ შორის იყვნენ ვიზიტორები შორეული ქვეყნებიდან, როგორებიც არის ეკვადორი, ტაილანდი, ჩილე, იორდანია და სინგაპური;

ზ) ბორჯომ-ხარაგაულის ვიზიტორთა საერთო რაოდენობის 86%-ს ინდივიდუალური ვიზიტორები წარმოადგენენ, ხოლო 14% ეროვნულ პარკს ტუროპერატორების მიერ ორგანიზებული ტურების ფარგლებში სტუმრობს. ექსკურსიანტთა უმეტესობა სტუმრობს ეროვნული პარკის ვიზიტორთა ცენტრში არსებულ საგამოფენო დარბაზს, ისტორიულ-კულტურულ ძეგლებსა და საპიკნიკე ადგილებს რამდენიმე საათით;

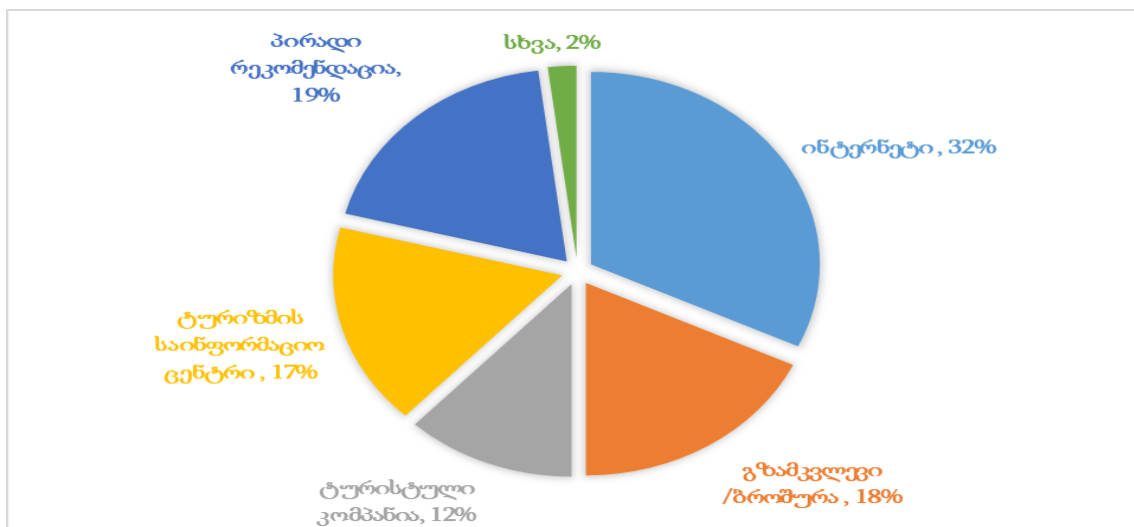
თ) ჯგუფებში მონაწილეთა მაქსიმალური რაოდენობა ორგანიზებულ ბანაკებშია, როცა თითო ჯგუფში 100-120 მონაწილეა. სალაშქრო ჯგუფში მონაწილეთა საშუალო რაოდენობაა 2-5, ხოლო მაქსიმალური – 20. მოსწავლეთა შემდეგ ეროვნულ პარკს ყველაზე დიდი რაოდენობით ინდივიდუალური ვიზიტორები სტუმრობენ, რომელთა შემდეგ აღსანიშნავია ქართული სალაშქრო კლუბები (ძირითადად სტუდენტებით დაკომპლექტებული) და ოჯახები;

ი) ეროვნული პარკის ვიზიტორთა სამსახური ყოველწიურად ახორციელებს ვიზიტორთა გამოკითხვას. ტურისტების გამოკითხვის საფუძველზე ჩანს, რომ ეროვნულ პარკს უფრო ახალგაზრდა ვიზიტორები სტუმრობენ – ვიზიტორების 50%-ზე მეტი 25 წელზე ახალგაზრდაა, 80% – 35 წელზე ახალგაზრდა და ვიზიტორების მხოლოდ 6%-ია 50 წელზე უფროსი;

კ) ვიზიტორთათვის დაცული ტერიტორიების მონახულების მთავარ მოტივს ბუნების შეცნობა და ეკოგანათლება წარმოადგენს;

ლ) ვიზიტორების გამოკითხვის ანალიზმა აჩვენა, რომ მათ ყველაზე მეტად მოსწონთ მარკირებული ბილიკები, ინფრასტრუქტურა, უსაფრთხოდ ყოფნა ხოლო მათი უკმაყოფილების ძირითადი მიზეზია დაზიანებული ინფრასტრუქტურა (ხიდეები, ბილიკების მარკირება ალპურ ზონებში, რეგისტრაციისას ადმინისტრაციაში მისვლის საჭიროება, ზოგიერთი ბილიკის დასაწყისის პოვნა და საგზაო ნიშნულების სიმცირე).

დიაგრამა 9: ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის შესახებ ინფორმაციის მიღების წყაროები

13. მიზნობრივი ჯგუფები და ბაზრის პოტენციალი:

ა) ეროვნული პარკის ვიზიტორებს შორის ჭარბობენ ადგილობრივი ვიზიტორები.

თავგადასავალი, ბუნების აღმოჩენა და შეცნობა ძალიან პოპულარულია ახალგაზრდა ქართველებს შორის. ისინი უპირატესობას მსუბუქ და ინტენსიურ სათავგადასავლო აქტივობებს ანიჭებენ. აღსანიშნავია, ასევე, ქართველი ახალგაზრდების ინტერესი ზამთრის ტურების მიმართ;

ბ) პარკში ერთ- და ორდღიანი ვიზიტებით ჩადიან ოჯახები პატარა ბავშვებით (ძირითადად შაბათ-კვირას და დასვენების დღეებში). სკოლის მოსწავლეები პარკს და ვიზიტორთა ცენტრს სტუმრობენ საგანმანათლებლო მიზნით – გარემოს დაცვის, ბიომრავალფეროვნების, ბუნების დაცვისა და შენარჩუნების შესახებ ინფორმაციის მისაღებად. იმართება საერთაშორისო და ადგილობრივი ბანაკები სტუდენტი ახალგაზრდებისათვის. ადგილობრივი ვიზიტორების სეგმენტისთვის ეროვნული პარკი მნიშვნელოვანი რეკრეაციულ-საგანმანათლებლო ცენტრია;

გ) იშვიათად, მაგრამ ბოლო პერიოდში იმართება პილიგრიმული ტურები, ასევე კორპორატიული პროგრამები დაცულ ტერიტორიებზე დიდი ორგანიზაციებისთვის. გახშირდა სალაშქრო ტურების მოყვარულთა კლუბების ვიზიტები;

დ) ადგილობრივ ვიზიტორთა მნიშვნელოვანი ნაწილია ასევე ეროვნულ პარკში სეზონზე ჩასული „ექსპატრიატები“ და რეკრეანტები, ვისაც პასიური დასვენება, ხანგრძლივი და მსუბუქი და/ან ზომიერზე ნაკლები სირთულის ტურები მოსწონს;

ე) ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკში და მის მიმდებარე კურორტებზე (ძირითადად ბორჯომში) ბოლო სამი წლის მანძილზე შეინიშნება არაბი და ირანელი ტურისტების მატება. ეს ბაზარი საკმაოდ ზრდადია და ახასიათებს პასიური, მოკლე და ნაკლებად დატვირთული აქტივობები და ადვილად მისადგომი ადგილებისთვის პრიორიტეტის მინიჭება;

ვ) ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ვიზიტორთა მიზნობრივი ჯგუფები (ადგილობრივი და უცხოელი ვიზიტორებისთვის), გამოვლინდა ეკოტურიზმის საერთაშორისო ტენდენციების, საერთაშორისო ეკოტურიზმის ბაზრის ანალიზის და ბორჯომ-ხარაგაულის ვიზიტორთა ანალიზის და შესაძლებლობების შეფასების საფუძველზე.

14. გარემოზე ეკოტურიზმის გავლენის მიმოხილვა:

ა) ეროვნულ პარკში ყველაზე მეტი ტურისტი ზაფხულშია, ეროვნული პარკის ვიზიტორთა სტატისტიკის მიხედვით (2019 წ.), კერძოდ, ივლისში (12 920 ვიზიტორი) და აგვისტოში (14 895 ვიზიტორი). ტურისტების რიცხვი ეროვნულ პარკში ჯერ კიდევ შორს არის გამტარუნარიანობის ზღვართან, თუმცა პიკის დღეებში გარკვეული ბილიკები (საცხენოსნო და საფეხმავლო ბილიკები №№ 1, 6 და 12) და ადგილები (ქვაბისხევი) ვიზიტორთა კონტროლირებულ მართვას საჭიროებს;

ბ) ეკოლოგიურად მგრძნობიარე ადგილებში, სადაც პიკის დღეებში ბევრი ვიზიტორია, ვიზიტების რიცხვი გამტარუნარიანობის ლიმიტს არ აღემატება, თუმცა რთულდება ვიზიტორების მართვა (აგვისტოში ეროვნულ პარკში ფიქსირდება დღეში საშუალოდ 435 ვიზიტორი), რომელთა 50% სამ ბილიკზე მოგზაურობს, ხოლო 20% ქვაბისხევში იყრის თავს;

გ) პარკის ადმინისტრაციის მონაცემებით, ამ ეტაპზე მცენარეული საფარის დაზიანება მხოლოდ ერთ ადგილზე დაფიქსირდა (№6 ბილიკის უღელტეხილი), როდესაც გარკვეული პერიოდით საცხენოსნო ტურების ორგანიზება აიკრძალა;

დ) ვიზიტორთა სიმჭიდროვე მხოლოდ ერთი ასპექტია, უარყოფითი გავლენა აისახება ასევე ნარჩენების დატოვებით და ზედმეტი ხმაურითა და ქცევით (ქვაბისხევის პრობლემა). უარყოფითი გავლენის შესამცირებლად მნიშვნელოვანია ცნობიერების ამაღლების ხელშეწყობა, ტრენინგების ორგანიზება, ვიზიტორთა რეგულაციებისა და ქცევის წესების გაცნობა. ასევე გათვალისწინებულია ვიზიტორთა ნაკადების კონტროლირებული მართვა;

ე) ეროვნულ პარკში გამტარუნარიანობის პროფესიონალური შეფასება არ ჩატარებულა. ზოგადი შეფასებით ჩანს, რომ ეროვნულ პარკს გაზაფხულსა და შემოდგომაზე 2-3-ჯერ მეტი ვიზიტორი შეიძლება ეწვიოს პიკის სეზონთან (ივლისი-აგვისტო) შედარებით;

ვ) ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის სტატისტიკური მონაცემებით ჩანს, რომ პარკს

აქვს შესაძლებლობა, გაზარდოს ვიზიტორთა რიცხვი წლის მანძილზე ნაკადების მართვის სერვისის გაუმჯობესებით, ზაფხულის სეზონზე გარკვეული ადგილების პერიოდული კონტროლითა და მართვით, წინასწარ დაგეგმილი, განრიგირებული ექსკურსიებით და ახალი ადგილების ათვისებით (ნემვი, ტაბაწყური, ქვიშეთი და სხვ.). დამატებითი სერვისები და ახალი პროდუქტები ითვალისწინებს ვიზიტორების რაოდენობის გაზრდას და გარემოზე უარყოფითი გავლენის თავიდან აცილების ზომებს. მდგრადობის თვალსაზრისით უნდა გაგრძელდეს სენსიტიური ადგილების (ბილიკები №№ 1, 6, 7 და 12) შემოწმება. განსაკუთრებით შაბათ-კვირის და დღესასწაულების/დასვენების დღეების შემდეგ, როდესაც ვიზიტორების ყველაზე ჭარბი რაოდენობაა.

15. პრობლემები და შესაძლებლობები:

ა) არასაკმარისი ინსტიტუციური შესაძლებლობა ეფექტიანი ფუნქციონირებისთვის:

ა.ა) თანამშრომლების გადინების საშიშროება;

ა.ბ) შეზღუდული ადამიანური რესურსები და დაინტერესებულ მხარეებთან (მათ შორის, ბიზნეს პარტნიორებთან) საკოორდინაციო ჯგუფის არარსებობა;

ა.გ) დაინტერესებული მხარეების შეზღუდული ჩართულობა ეროვნული პარკის ადმინისტრაციის გადაწყვეტილებების მიღებაში;

ა.დ) მიმდებარე თემთან სუსტი თანამშრომლობა;

ა.ე) ზოგადად, დაინტერესებულ მხარეებთან (მათ შორის ტუროპერატორებთან) სუსტი კომუნიკაცია;

ბ) ვიზიტორთა მოლოდინი:

ბ.ა) დაცული ტერიტორიის შესახებ ინფორმაციის მოპოვება შეზღუდულია, ეროვნულ პარკს არ აქვს საკუთარი ვებგვერდი და ვიზიტორებს უჭირთ ინფორმაციის მიღება, ისინი არაოფიციალური წყაროებით იღებენ არაზუსტ ინფორმაციას. სააგენტოს/ეროვნული პარკების ვებგვერდიდან ინფორმაციის მიღება კონკრეტულ დაცულ ტერიტორიაზე რთული და არასრულია, ასევე ორენოვანი გვერდი არ არის საკმარისი;

ბ.ბ) არასრულყოფილი ტურისტული პაკეტი „მზა პროდუქტი“ მიზნობრივი ჯგუფებისთვის;

ბ.გ) ერთფეროვანი შეთავაზებები, განსაკუთრებით ზამთრის ტურები;

ბ.დ) ვიზიტორთა მომსახურება პარკის მიმდებარე ტერიტორიებიდან არ ხორციელდება (ტრანსფერები სასტუმროებიდან და/ან რკინიგზის სადგურებიდან);

ბ.ე) გიდების არასტაბილური მომსახურება;

გ) ინფრასტრუქტურა და რესურსები:

გ.ა) არასაკმარისია ინფრასტრუქტურა და გზის მანიშნებლები, განსაკუთრებით ალპურ ნაწილში, ასევე საინტერპრეტაციო დაფები და ხიდები;

გ.ბ) ბევრი რესურსია არასრულად გამოყენებული.

დ) ტურისტული პაკეტების განვითარება და ზამთარში ვიზიტორთა რაოდენობის გაზრდა:

დ.ა) მკაფიო „მზა პროდუქტის“ შექმნა, რომელიც მორგებული იქნება მიზნობრივ ჯგუფებზე და განხორციელდება ბიზნესპარტნიორებთან ერთად;

დ.ბ) თემატური ბილიკების განვითარებისთვის გიდი-რეინჯერების სისტემის დანერგვა და გადამზადების პროგრამები;

დ.გ) ზამთრის ტურების პოპულარიზაცია;

დ.დ) კომერციული ეკოსაგანმანათლებლო პროდუქტების ტურისტულ შეთავაზებად ჩამოყალიბება.

ე) ახალი შეთავაზებების დანერგვა:

ე.ა) მრავალფეროვანი შეთავაზებების დანერგვა და ახალი რეკრეაციული ადგილების პოპულარიზაცია, მათ შორის ინოვაციური შეთავაზებების შექმნა ახალი მიზნობრივი ჯგუფების

მოსაზიდად;

ე.ბ) ვიზიტორთა რეგისტრაციის პუნქტების რაოდენობის გაზრდა ახალი მარშრუტების შემუშავების შემდეგ;

ე.გ) ტრენინგის პროგრამების/კურიკულუმების შემუშავება და ეროვნული პარკის ადმინისტრაციასთან არსებული ტრენინგ-ცენტრის შექმნა, სადაც შესაძლებელი იქნება სხვა დაცული ტერიტორიების კადრების გადამზადება;

ე.დ) ტურისტულ რეგიონში მდებარეობის წყალობით სხვა დაცულ ტერიტორიებთან ერთობლივი პროგრამების შემუშავება;

ე.ე) ჯავახეთის ეროვნულ პარკთან ერთობლივი პროდუქტის შეთავაზება როგორც ხანგრძლივი ვიზიტით მყოფი დამსვენებლისთვის, ასევე ტუროპერატორებისთვის;

ე.ვ) ტრანსსასაზღვრო ბილიკში ჩართვა.

ვ) ბიზნესპარტნიორული თანამშრომლობის გაძლიერება:

ვ.ა) ტუროპერატორებთან, სასტუმროებთან თანამშრომლობა და ქსელის დანერგვის ინიცირება;

ვ.ბ) ადგილობრივ ბიზნესპარტნიორებთან თანამშრომლობის მემორანდუმების დანერგვა და სერვისის ხარისხის გაზრდა.

ზ) მარკეტინგი და კომუნიკაცია:

ზ.ა) ეფექტიანი კომუნიკაცია და პარკის შესახებ ინფორმაციის გავრცელება ვებგვერდისა და სხვა სოციალური ქსელების მეშვეობით (აქტიური კომუნიკაცია);

ზ.ბ) საქართველოს და კავკასიის რეგიონის ტურისტულ პაკეტებში მონაწილეობა, საერთაშორისო ქსელებში გაწევრიანება, ნდობის და იმიჯის გაზრდა.

თ) ინფრასტრუქტურის, მომსახურებების და კომერციული შეთავაზებების გამრავალფეროვნება.

მუხლი 30. ტერიტორიის დაცვა-პატრულირება

1. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკს ესაზღვრება ბორჯომის, ხაშურის, ახალციხის, ადიგენის, ხარაგაულის მუნიციპალიტეტების მჭიდროდ დასახლებული ტერიტორიები, შესაბამისად, ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობა და ანთროპოგენური ზეწოლა ბიომრავალფეროვნების ღირებულებებზე უფრო ინტენსიურია დაცული ტერიტორიების ამ მონაკვეთებზე, ეროვნული პარკის ტრადიციული გამოყენების ქვედა ზონა, სადაც ხდება ხე-ტყის მასობრივი ჭრა, მნიშვნელოვნად ცვლის ტყის სახეობრივ და სტრუქტურულ შემადგენლობას.

2. ბორჯომის სახელმწიფო ნაკრძალი 1935 წლიდან იყო სათანადო დაცვის ქვეშ, თუმცა 1990-იან წლებში მასშტაბურმა ბრაკონიერობამ და ბუნებრივი რესურსების უკონტროლო გამოყენებამ საფრთხის ქვეშ დააყენა ბევრი სახეობა.

3. ნემვის აღკვეთილს ესაზღვრება დაბა ახალდაბა (2014 წლის აღწერით 1588 მოსახლე), აღკვეთილი ბორჯომ - ხარაგაულის დაცულ ტერიტორიებს 2006 წლიდან შეუერთდა, მანამდე ის სატყეო სააგენტოს დაქვემდებარებაში იყო. გასული საუკუნის 90-იანი წლებიდან, ქვეყანაში შექმნილი უკონტროლო სიტუაციის გამო, მიმდინარეობდა ხე-ტყის მასობრივად ჭრა, რამაც მნიშვნელოვნად შეცვალა ტყის სახეობრივი და სტრუქტურული შემადგენლობა.

4. ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილი ყველაზე დიდი აღკვეთილია საქართველოში. იგი მდებარეობს სამხრეთ საქართველოს ცენტრალურ ნაწილში ზღვის დონიდან დაახლოებით 2000 – 2800 მეტრ სიმაღლეზე, აღკვეთილს ესაზღვრება ორი სოფელი – ტაბაწყური და მოლითი, ძირითად ლანდშაფტებს და ეკოსისტემებს წარმოადგენენ სუბალპური საძოვრები, ჭარბტენიანი ტერიტორიები და ტაბაწყურის ტბა. აღკვეთილის ეკოსისტემაზე მნიშვნელოვანი პირდაპირი ანთროპოგენური ზეწოლიდან აღსანიშნავია გადაჭარბებული მოვება და ბრაკონიერობა.

5. ადმინისტრაციას არ გააჩნია ტერიტორიის დაცვის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა. დაცვის ღონისძიებები ხორციელდება წლიური სამოქმედო გეგმისა და ყოველთვიური საპატრულო გეგმების შესაბამისად. პატრულირების მარშრუტები შემუშავებულია 2012 წელს და დღემდე არ მომხდარა მისი შეფასება და განახლება. მნიშვნელოვანია, ადმინისტრაციას გააჩნდეს არსებულ რისკებზე და გამოწვევებზე დაფუძნებული, ტერიტორიის დაცვის სტრატეგია, რომელიც თანხვედრაში იქნება კონსერვაციულ მიზნებთან.

6. ბორჯომ - ხარაგაულის დაცული ტერიტორიები დაყოფილია 10 უბნად: ქვიშხეთის, ზანავის, ბორჯომისა და ნაკრძალის, აწყურის, აბასთუმნის, ნუნისის, მარელისის, საქონდრია - ლაშურის, ნემვის აღკვეთილის და ქცია - ტაბაწყურის უბანი. სულ 10 უბანი დაყოფილია 51 სარეინჯეროდ, აქედან: 3 სარეინჯერო ქვიშხეთის უბანზე, 5 სარეინჯერო ზანავის უბანზე, 10 სარეინჯერო ნაკრძალისა და ბორჯომის უბანზე, 5 სარეინჯერო აწყურის უბანზე, 5 სარეინჯერო აბასთუმნის უბანზე, 4 სარეინჯერო ნუნისის უბანზე, 5 სარეინჯერო მარელისის უბანზე, 6 სარეინჯერო საქონდრია - ლაშურის უბანზე, 5 სარეინჯერო ნემვის აღკვეთილის უბანზე და 3 სარეინჯერო ქცია - ტაბაწყურის უბანზე. რეინჯერის მთავარი ამოცანაა მინდობილი ტერიტორიის დაცვის უზრუნველყოფა; ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და შენარჩუნების ხელშეწყობა.

7. 2018 წლიდან ბორჯომ - ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის მართვის ქვეშ მყოფი ტერიტორიის/ების დაცვისა და კონტროლის უზრუნველყოფის, ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და შენარჩუნების ხელშეწყობის მიზნით დაემატა რეინჯერთა ახალი ერთეული „სწრაფი რეაგირების ჯგუფი,“ რომლის სამტატო ნუსხა განსაზღვრულია 10 ერთეულით: 3 სწრაფი რეაგირების უფროსი რეინჯერი და 7 სწრაფი რეაგირების რეინჯერი. სწრაფი რეაგირების რეინჯერები მიმაგრებული არ არიან რომელიმე კონკრეტულ ტერიტორიაზე ან სამცველოზე, ისინი ტერიტორიის დაცვის მიზნით, პატრულირების გეგმის შესაბამისად ჯგუფებად პატრულირებენ საპატრულო მარშრუტზე სამართალდარღვევის აღმოჩენის და მასზე მყისიერი რეაგირების მიზნით.

8. ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის დაცვის განყოფილება დაკომპლექტებულია შემდეგნაირად: 1 დაცვის განყოფილების უფროსი; 1 დაცვის განყოფილების უფროსის მოადგილე; 2 ბუნებრივი რესურსების უფროსი სპეციალისტი; 10 უბნის უფროსი რეინჯერი; 51 რეინჯერი; 3 სწრაფი რეაგირების უფროსი რეინჯერი და 7 სწრაფი რეაგირების რეინჯერი.

9. სწრაფი რეაგირების ჯგუფის უფლება-მოვალეობები, სამუშაო დროის განაწილება და მოცულობა არ არის მკაფიოდ ჩამოყალიბებული და გაწერილი.

10. დაცვის განყოფილება აღჭურვილია 19 მაღალი გამავლობის ავტოსატრანსპორტო საშუალებით (4 ამორტიზებულია), 4 ერთეული კვადროციკლით და 22 ცხენით.

11. დაცვის ინფრასტრუქტურა: დაცული ტერიტორიების მთავარ შესასვლელებში განლაგებულია რეინჯერთა 13 საგუშაგო: აბასთუმანი, აწყური, ქვაბისხევი, ზანავი, ქვიშხეთი, ნემვი, მარელისი, ნუნისი, საქონდრია, ლაშური, ბანისხევი და ლიკანი და ტაბაწყური. ტერიტორიის სიღრმეში კი განლაგებულია რეინჯერთა 11 თავშესაფრი: ნასაბაჯვარი, მახვილო, ციხისძირი, წინუბანი, ზორეთი, ჩითახევი, ბანისხევი/კოტახევი, სამეცხვარეო, ქვაზვინევი და ვახანი, დედაბერა.

12. სააგენტო ყოველწლიურად ამტკიცებს ტერიტორიული ადმინისტრაციისთვის სამოქმედო გეგმას. დაცული ტერიტორიების დაცვა ხორციელდება პატრულირების მეშვეობით. არსებობს 2 ტიპის პატრულირება: I ტიპი – ყოველდღიური პატრულირება, როდესაც რეინჯერი ინდივიდუალურად, მასზედ მიმაგრებულ სამცველოში მოძრაობს ყოველდღიურ საპატრულო ბილიკზე და II ტიპი – ჯგუფური პატრულირება, როდესაც რეინჯერთა ჯგუფი მოძრაობს ჯგუფური პატრულირების ბილიკზე, რომელიც რამოდენიმე სარეინჯეროს და ზოგ შემთხვევაში უბანს მოიცავს. ყოველწლიურად ხდება არსებული პატრულირების მარშრუტების გადახედვა და საჭიროების

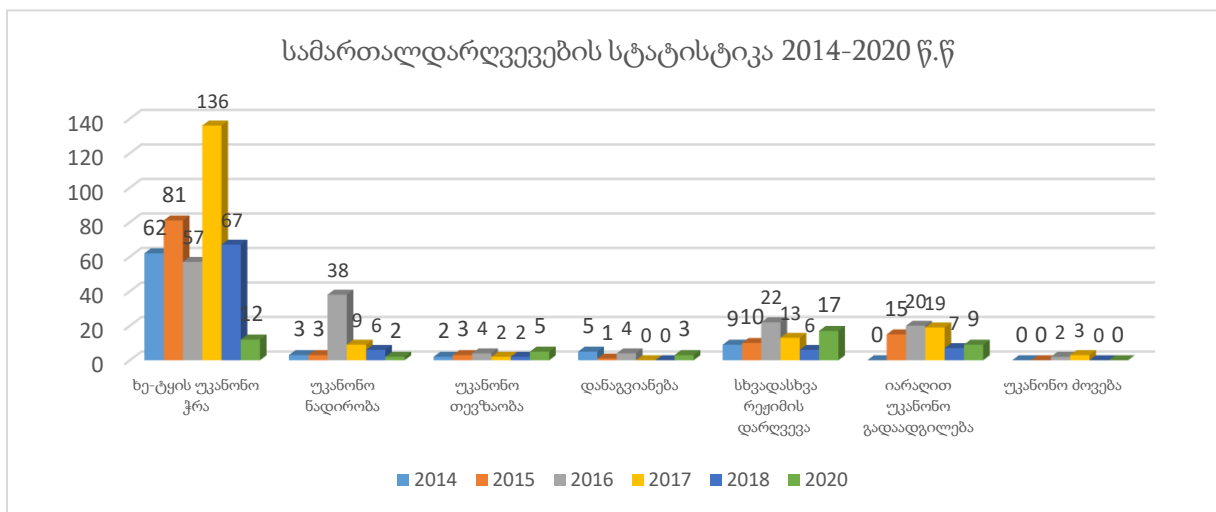
შესაბამისად საპატრულო მარშრუტების კორექტირება. საპატრულო ბილიკები ასევე განისაზღვრება თოვლის და თოვლისშემდგომი პერიოდისათვის.

13. ყოველი თვის ბოლოს მტკიცდება მომდევნო თვის საპატრულო გეგმა - გრაფიკი თითოეული რეინჯერისათვის, ასევე მოულოდნელი რეიდების გეგმა-გრაფიკი და რეინჯერთა საგუშაგოზე მორიგეობის გეგმა-გრაფიკი. ასევე მტკიცდება „სწრაფი რეაგირების რეინჯერების“ სამოქმედო გეგმა-გრაფიკი და პატრულირების მარშრუტები. საპატრულო მარშრუტების შედგენა ხდება წინა წლების მონაცემების ანალიზის შედეგად, გამოვლენილი სამართალდარღვევების ე.წ. „ცხელი წერტილების“ იდენტიფიცირების, რუკაზე დადების და შეფასების საფუძველზე, Googlemap-ის გამოყენებით ხდება ელექტრონულად ინფორმაციის დატანა რუკაზე ბილიკების შესახებ, დგება ბილიკის აღწერილობითი ნაწილი: საფეხმავლო, საცხენოსნო, სამანქანო, ყოველდღიური, ჯგუფური, სიგრძე, თოვლის და თოვლის შემდგომი პერიოდისათვის და სხვა. ბილიკები რუკაზე დატანილია უბნების, სარეინჯეროების მიხედვით. GPS ხელსაწყოს მეშვეობით მიმდინარეობს საპატრულო ბილიკების ზუსტი მარშრუტების ე.წ. ტრეკების ბაზის შევსება, რაც მომავალში ანალიზისთვის და პატრულირების დახვეწისთვის უნდა იქნეს გამოყენებული. ამ ეტაპზე ინფორმაციის სრულყოფილი ანალიზი არ ხდება.

14. ადმინისტრაციის მიერ შემუშავებულია საფეხმავლო, სამანქანო-საპატრულო და საცხენოსნო მარშრუტი, რომლის საფუძველზეც მიმდინარეობს პატრულირება. მნიშვნელოვანია, რომ არსებული გამოწვევებისა და რისკების გათვალისწინებით გადაიხედოს და განახლდეს საპატრულო მარშრუტები.

15. ბორჯომ-ხარაგაულის დაცულ ტერიტორიებზე გამოვლენილი სამართალდარღვევების სტატისტიკა მოცემულია დიაგრამა 10-ში.

დიაგრამა 10: ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების 2014-2020 წწ გამოვლენილი სამართალდარღვევები

16. დაცვის განყოფილების თანამშრომლებმა გაიარეს ტრენინგები პატრულირების გეგმების და ადმინისტრაციული სამართალდარღვევის ოქმების შედგენაზე, რეინჯერების ნაწილმა შსს-ს აკადემიაში გაიარა სასწავლო კურსი: იძულების ღონისძიებების სამართლებრივ საფუძვლებში, ტაქტიკურ და საცეცხლე მომზადებაში და ვირტუალური ტირი. ასევე, პირველადი სამედიცინო დახმარების, ვიზიტორთა ეფექტურ მომსახურების და ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ტრენინგები.

17. რეინჯერთა პატრულირების სისტემის გაუმჯობესების და ეფექტურობის გაზრდის

მიზნით ბორჯომ-ხარაგაულის დაცულ ტერიტორიებზე სატესტო რეჟიმში მიმდინარეობს რეინჯერთა თანამედროვე პატრულირების SMART სისტემის დანერგვა. ამ ეტაპზე მხოლოდ 10 რეინჯერია აღჭურვილი სმარტფონით, რომელშიც ჩაწერილია აპლიკაცია CyberTracker, პატრულირების დაწყების წინ რეინჯერი გააქტიურებს აპლიკაციას და პატრულირების მიმდინარეობისას ყველა მნიშვნელოვან ინფორმაციას – სამართალდარღვევა, ცხოველის ნიშანი და სხვა ინახავს სმარტფონში (ერთი მოწყობილობა მოიცავს GPS, ფოტოაპარატი, კომპასი, ბლოკნოტი და სხვა), პატრულირების დასრულების შემდგომ კი შენახული ინფორმაცია ელექტრონული სახით გადაეცემა ადმინისტრაციას, სადაც უკვე ინფორმაცია მუშავდება კომპიუტერში სპეციალურ პროგრამაში SMART-ის დახმარებით. არსებული პროგრამით შესაძლებელია სხვადასხვა სირთულის ინფორმაციის დამუშავება, პატრულირების შედეგების ანალიზი, პატრულირების დაგეგმვა და სხვა. ამ ეტაპზე საჭიროა პროგრამაში უფრო მეტი რეინჯერის ჩართვა, ტექნიკური მხარდაჭერის უზრუნველყოფა, სისტემის ონლაინრეჟიმში ფუნქციონირების რეჟიმში გადაყვანა, რეინჯერთა დამატებითი ტრენინგები. გრძელვადიან პერსპექტივაში შესაძლებელია SMART-ის პროგრამა გამოყენებული იყოს დაცული ტერიტორიის მონიტორინგის საქმიანობაში ბუნებრივ რესურსებთან მიმართებაში. არსებობს ე.წ. „Ecological Records“, რომლის დანერგვა შესაძლებელია, მას შემდეგ რაც SMART-ის პირველი ეტაპი დაინერგება, რომელიც ძირითადად ორიენტირებულია პატრულირების სისტემის ჩამოყალიბებაზე.

18. პრობლემები და შესაძლებლობები:

ა) რეინჯერთა უნარების გაძლიერება ტრენინგების მეშვეობით: მნიშვნელოვანია, როგორც სისტემის დონეზე, ასევე ადმინისტრაციაში, ჩატარდეს კვლევა საჭიროებების გამოვლენის მიზნით და განისაზღვროს ძირითადი მიმართულებები, თუ რაში საჭიროებენ რეინჯერები უნარების გაძლიერებას და დაიგეგმოს შესაბამისი ღონისძიებები და ქმედებები;

ბ) რეინჯერების გარკვეული აღჭურვილობა ცუდ მდგომარეობაშია და საჭიროებს გამოცვლას; მაგ., საძილე ტომრები, ზურგჩანთები, სამგზავრო მათარები, ხერხები, ნიჩბები, პორტატული რაციები, პარალონი. რეინჯერთა აღჭურვილობა ასევე მოიცავს ხანძარსაწინააღმდეგო საჭირო ნივთებს, რომელიც განახლებულია 2010 წელს;

გ) აუცილებელია შეიქმნას დაცული ტერიტორიების საპატრულო სტრატეგია, რომელშიც ინტეგრირებული იქნება სწრაფი რეაგირების ჯგუფი. საპატრულო სტრატეგიის შემუშავება შესაძლებელია გამომდინარეობდეს CNF-ის მიერ დაფინანსებული პროექტის მიხედვით, კერძოდ SMART-ის პროგრამის მიხედვით. იგი ითვალისწინებს მთლიანი სისტემის ჩამოყალიბებას, რომელიც ორიენტირებულია გამოვლენილი შედეგების მიხედვით ერთობლივ დაგეგმარებასა და განხილვაზე. პროგრამა არის კარგი საშუალება როგორც დაგეგმარების, ასევე ანგარიშგების ერთიანი უნიფიცირებული მიდგომის არსებობისათვის;

დ) დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციასთან განხილვის შედეგად, მნიშვნელოვანია განისაზღვროს სწრაფი რეაგირების ჯგუფის როლი და დეტალური ფუნქცია-მოვალეობები. სწრაფი რეაგირების ჯგუფი გაიმიჯნოს რეინჯერთა სამსახურისგან და დაეკისროს კონკრეტული ფუნქცია-მოვალეობები;

ე) დაცვის ინფრასტრუქტურა რიგ ადგილებში საჭიროებს განახლებას, რაც ასახულია ადმინისტრაციის მიერ შემუშავებულ მოვლა-შენახვის გეგმაში. განახლებასთან ერთად საჭიროა დამატებითი ინფრასტრუქტურა, როგორიცაა 2 სათვალთვალ კომპიუტერის განთავსება, რაც ხელს შეუწყობს დაცულ ტერიტორიაზე ხანძრის დროულ დაფიქსირებას. ასევე შესაძლებელია მისი ტურისტული თვალსაზრისით გამოყენებაც;

ვ) რეინჯერების უმეტესობა საჭიროებს პირველადი დახმარების ტრენინგს, რადგანაც მათ უწევთ ტურისტებისათვის საჭიროების შემთხვევაში პირველადი დახმარების აღმოჩენა. ასევე მნიშვნელოვანია, როგორც მათივე უსაფრთხოების, ასევე ტურისტების დამხმარების კუთხით, რომ

რეინჯერები აღჭურვილნი იყვნენ პირველადი დახმარების ჩანთებით;

ზ) ბოლო 2 წლის მონაცემებით დაცული ტერიტორიის ადმინისტრაციის რეინჯერებში განხორციელდა ცვლილებები, რაც აღწერილია 33-ე მუხლში. აქედან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია, რომ ახლად დანიშნული რეინჯერებისათვის არსებობდეს შესაძლებლობა, მიიღონ გარკვეული ცოდნა შესასრულებელი საქმიანობების შესახებ. ეს შესაძლებელია კონკრეტული მოდულის შემუშავებით, ადმინისტრაციის დონეზე თანამშრომლების განსაზღვრა, თუ ვინ ჩაატარებს სწავლებებს ახალი თანამშრომლებისათვის. გარდა ამისა, მნიშვნელოვანია სისტემის დონეზე ამ საკითხის გათვალისწინება;

თ) დაცვის განყოფილების თანამშრომლების უსაფრთხოება მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს. დაცვის განყოფილების თანამშრომლები, არსებული კონფლიქტებიდან გამომდინარე ხშირად გამხდარა თავდასხმის ობიექტები ბრაკონიერების მხრიდან. გარდა კონფლიქტებისა რეინჯერთა უსაფრთხოების საკითხი გასათვალისწინებელია ხანძრებთან ბრძოლის დროს.

მუხლი 31. საზოგადოებასთან ურთიერთობა

1. საზოგადოებასთან ურთიერთობას ახორციელებს სააგენტოს მარკეტინგისა და საზოგადოებასთან ურთიერთობის სამსახური, ეროვნული პარკის ადმინისტრაციის დირექტორის და სხვა თანამშრომლების ჩართვით. საზოგადოებასთან ურთიერთობის პოლიტიკას განსაზღვრავს სააგენტო. საზოგადოებასთან ურთიერთობა ხორციელდება შემდეგი რესურსებით: საინფორმაციო მასალებით, დაცული ტერიტორიების ვებგვერდით www.apa.gov.ge; სოციალური ქსელის Facebook-ის მეშვეობით, სააგენტოს გვერდი – Agency of Protected Areas და youtube.

2. ბოლო წლებში სააგენტო ახორციელებს კომუნიკაციას ორი მიმართულებით, როგორიცაა საჯარო ინფორმაციის გავრცელება ამ მუხლის პირველი პუნქტით განსაზღვრული საშუალებებით და ვიზიტორებისთვის განკუთვნილი ინფორმაცია. ამ მიზნით სააგენტომ შეიმუშავა ტურისტული ლოგო, რომელიც აერთიანებს ყველა დაცულ ტერიტორიას ეროვნული პარკების ტერმინის ქვეშ. კომუნიკაცია მიმდინარეობს ეროვნული პარკების ვებგვერდით www.nationalparks.ge და ასევე სოციალური მედიის მეშვეობით როგორიცაა Facebook, Youtube, Instagram, Twiter <https://www.facebook.com/nationalparksofgeorgia/> youtube, Instagram, Twiter National Parks Of Georgia / საქართველოს ეროვნული პარკები ©.

3. ადმინისტრაცია მჭიდროდ თანამშრომლობს და მუდმივი კონტაქტი აქვს ადგილობრივ მოსახლეობასთან, ასევე რეგიონულ და ადგილობრივ მასმედიასთან. ცენტრალურ მედიასაშუალებებთან თანამშრომლობს სააგენტო. მჭიდრო თანამშრომლობა არსებობს ცენტრალურ ტელეკომპანიებთან; ძირითად მიზნობრივ ჯგუფებს წარმოადგენს მასმედია, ტუროპერატორები, ახალგაზრდები (სტუდენტები, მოსწავლეები), 25-60 წლამდე საშუალო სოციალური ფენის წარმომადგენლები.

4. აღსანიშნავია, რომ ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიები ქვეყნის მასშტაბით წარმოადგენს ერთ-ერთ ყველაზე კომპლექსურ დაცულ ტერიტორიას. ადმინისტრაციას უწევს კომუნიკაცია 8 მუნიციპალიტეტის მასშტაბით, როგორც ადგილობრივ მოსახლეობასთან, ადგილობრივ მთავრობებთან და ასევე მედიასაშუალებებთან, აღნიშნული საკითხი ადმინისტრაციისთვის ერთ-ერთ გამოწვევას წარმოადგენს. შესაბამისად, ინფორმაციის მიწოდების და თანამშრომლობის სურვილის მიუხედავად, ადმინისტრაციის მხრიდან აღნიშნულის სრულყოფილად განხორციელება შეუძლებელია. საჭიროა შემუშავდეს პირველ რიგში ადმინისტრაციის კომუნიკაციის სტრატეგია და განისაზღვროს პასუხისმგებელი თანამშრომელი საზოგადოებასთან ურთიერთობის საკითხებში. რაც, თავის მხრივ, არის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხი კონფლიქტების შემცირების თვალსაზრისით.

მუხლი 32. გარემოსდაცვითი განათლება

1. სააგენტოს მიზანს წარმოადგენს სპეციალური ეკოსაგანმანათლებლო პროგრამების შემუშავება სხვადასხვა ასაკის მიზნობრივი ჯგუფისთვის.

2. ეკოსაგანმანათლებლო პროგრამის მიზანია: მოსახლეობის ფართო ფენების მიერ დაცული ტერიტორიების მნიშვნელობისა და როლის გაზიარება როგორც ქვეყნის, ასევე ადამიანის მომავლისთვის და მათ მიერ ჩვენი ქვეყნის ბუნებრივი მემკვიდრეობის დაცვის იდეის მხარდაჭერა; მოსახლეობის ფართო ფენებში მაღალი ეკოლოგიური ცნობიერების ჩამოყალიბება; მოსახლეობის ჩართულობის მაღალი დონე გარემოსდაცვითი პრობლემების გადაწყვეტის მიზნით; მოსახლეობის ფართო ფენების თანადგომა დაცულ ტერიტორიებზე ეკოლოგიური პირობების გაუმჯობესების ხელშეწყობის მიზნით.

3. ველური ბუნების და ეკოსისტემების სრული გაგებისთვის ეკოსაგანმანათლებლო პროგრამა ითვალისწინებს ინტერპრეტაციის სხვადასხვა ფორმას. ხაზს უსვამს რა დაცული ტერიტორიების როლსა და მნიშვნელობას ბიომრავალფეროვნების დაცვის საქმიანობაში. პროგრამა მხარს უჭერს სკოლებში, უმაღლეს სასწავლებლებში მიმდინარე საგანმანათლებლო პროგრამებს გარემოს დაცვის შესახებ, ასევე მიზნობრივ და საინტერესო ინფორმაციის გავრცელებას ვიზიტორთა და ადგილობრივ მოსახლეობას შორის.

4. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ადმინისტრაცია დაარსების დღიდან თანამშრომლობს რეგიონის საგანმანათლებლო დაწესებულებებთან, ეს თანამშრომლობა განსაკუთრებით გაღრმავდა 2003 წლიდან, როდესაც ეკოსაგანმანათლებლო სამსახურმა გაააქტიურა მუშაობა ამ მიმართულებით. წლების განმავლობაში იზრდება ეროვნული პარკის მიერ ორგანიზებულ და განხორციელებულ აქტივობებში მონაწილეთა რაოდენობა და საზოგადოების დაინტერესება გარემოსდაცვითი საკითხებით.

5. აღსანიშნავია, რომ ეკოლოგიური განათლების მონაცემთა ბაზის განახლება მიმდინარეობს ყოველწლიურად, რაც გულისხმობს თანამედროვე ეკოშემეცნებითი მასალების მოძიებას და შენახვას. ძირითადად ინფორმაციის განახლება და შევსება ხდება საერთაშორისო დონეზე სხვადასხვა ეროვნული პარკების გამოცდილების გაზიარებით. ამას ხელს უწყობს ტრადიცია, რომელიც დამკვიდრებულია ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკში, კერძოდ, ყოველწლიურად ევროპის სხვადასხვა ქვეყნიდან ჩამოდიან მოხალისეები, რომლებიც ეროვნული პარკის ადმინისტრაციის თანამშრომლებთან და რეინჯერებთან ერთად მუშაობენ აღნიშნული მონაცემთა ბაზის განახლებაზე და სრულყოფაზე. უნდა აღინიშნოს, ასევე, ადგილობრივი და საერთაშორისო არასამთავრობო ორგანიზაციების ჩართულობა გარემოსდაცვითი პროექტების განხორციელებაში.

6. ყოველწლიურად აქტიურად იმართება ღონისძიებები სკოლებთან, ეროვნული პარკის დამხმარე ზონაში სხვადასხვა სახის ეკოლოგიური პრობლემის თემატიკით, როგორიცაა დაბინძურების პრობლემა, ტყის ხანძრები, უკანონო ხის ჭრა და ნადირობა, მდინარეების დაბინძურება, ბიომრავალფეროვნების საფრთხეები, ჰაბიტატების კარგვა და ა.შ. პარკის ადმინისტრაცია მჭიდროდ თანამშრომლობს რეგიონში არსებულ არასამთავრობო სექტორთან, რაც აისახება ერთობლივ პროგრამებსა და ღონისძიებებში.

7. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკი აქტიურად თანამშრომლობს რეგიონში არსებულ უმაღლეს და პროფესიულ სასწავლებლებთან, მათი ეკოლოგიის ფაკულტეტის სტუდენტები სასწავლო პრაქტიკას ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის სხვადასხვა ტერიტორიაზე გადიან და ადგილზე ეცნობიან რეინჯერების საქმიანობას და ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგში მონაწილეობენ.

8. აღსანიშნავია ასევე, რომ 2013 წლიდან ბორჯომ - ხარაგაულის ეროვნული პარკი ყოველწლიურად მასპინძლობს აგრარული და თავისუფალი უნივერსიტეტების სტუდენტებს

სასწავლო პრაქტიკას ქვაბისხევის, აბასთუმნის და მარელისის უბნებზე. სტუდენტები სასწავლო პრაქტიკის ფარგლებში რეინჯერებთან ერთად ასრულებენ სხვადასხვა სახის სამუშაოს, მათ შორის: ბილიკების მარკირება, საცეცხლე ადგილების მოწყობა, ტერიტორიის დასუფთავება, ხიდების შეკეთება და სასმელი წყლის ადგილების მოწყობა. ისინი ასევე ატარებენ გარემოსდაცვით კამპანიებს ადგილობრივ მოსახლეობისა და ვიზიტორებისათვის. ავრცელებენ ბროშურებს, საინფორმაციო ბუკლეტებს და მოუწოდებენ მათ ბუნების დაცვისა და შენარჩუნებისკენ.

9. ყოველწლიურად იზრდება დაცულ ტერიტორიაზე ეკობანაკების რიცხვი. ეკო-ბანაკების მონაწილე სკოლებიდან აღსანიშნავია სხვადასხვა საერთაშორისო კერძო სკოლა – ვალდორფის, ბრიტანული, ამერიკული სკოლებისა და კავკასიის ფრანგული სკოლის ბანაკები. ბოლო წლებში განსაკუთრებით აღსანიშნავია ეკობანაკების მოწყობით საჯარო სკოლების დაინტერესება.

10. ეროვნული პარკის ადმინისტრაციის მიერ განხორციელებული ეკო-საგანმანათლებლო პროგრამა ითვალისწინებს ეკოსემინარებს, გაკვეთილებს ველზე, ეკოთამაშებს, რომლებიც გათვლილია სხვადასხვა ასაკობრივ ჯგუფსა და დონეზე. ასევე ეწყობა პრეზენტაციები, დასუფთავებისა და გამწვანების აქციები, პროგრამა „რეინჯერის ერთი დღე“, აქტივობები შესაბამისი წლის მწვანე კალენდრის მიხედვით და კვირეულები დაცული ტერიტორიების დღეების აღსანიშნავად. ეწყობა დოკუმენტური ფილმის ჩვენება ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკზე და ზოგადად საქართველოს დაცულ ტერიტორიებზე. თუმცა ეს უკანასკნელი მასალა უკვე ძველია და საჭიროებს განახლებას (ფილმებში ასახული ინფორმაციების ნაწილი დაცული ტერიტორიების ფართობებისა და კატეგორიების რაოდენობათა შესახებ, დღეის მონაცემებით შეცვლილია).

11. განხორციელებული პროექტები და მონაწილეთა რაოდენობა:

ა) 2014 წელს სახეობათა კონსერვაციის ცენტრმა „ნაკრესმა“ ბორჯომ - ხარაგაულის ეროვნულ პარკთან ერთად განახორციელა პროექტი „იშვიათი და გადაშენების პირას მყოფი სახეობების თანამონაწილეობრივი მონიტორინგის სისტემის დანერგვა ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკში“. პროექტისთვის შეირჩა 30 მოსწავლე ბორჯომის მუნიციპალიტეტის სკოლებიდან, მათ ჩაუტარათ ინტენსიური თეორიული და პრაქტიკული სწავლებები ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის შესახებ;

ბ) ამავე წელს განხორციელდა პროექტი „ნორჩი რეინჯერის“ მეორე ეტაპიც გაეროს განვითარების ფონდის (UNDP) ფინანსური მხარდაჭერით და მასში ჩართული იყო ბორჯომის 5 სკოლის 50 მოსწავლე; სულ 2014 წელს ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის მიერ განხორციელებულ აქტივობებში მონაწილეობა მიიღო 1814 სკოლის მოსწავლემ, სტუდენტმა, პედაგოგმა და ადგილობრივმა მოსახლემ;

გ) 2015-2016 წლებში ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ადმინისტრაციამ „ამერიკის მშვიდობის კორპუსის“ მხარდაჭერითა და ფინანსური დახმარებით განახორციელა საპილოტე პროექტი „გარემოსდაცვითი პროგრამების გავრცელება ეროვნული პარკის რეგიონში“. პროექტი ითვალისწინებდა ჩართული სკოლებისა და მოსწავლეებისთვის იმ საკანონმდებლო და კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტების გაცნობას, რომელსაც ადმინისტრაცია და სააგენტო იყენებს ტერიტორიების დაცვისა და მართვისთვის. პროექტის ფარგლებშივე მოეწყო საზაფხულო ეკობანაკები გამარჯვებული სკოლებისთვის. 2015 წელს პროექტში მონაწილეობდა 39 სკოლის 234 მოსწავლე ეროვნული პარკის რეგიონიდან. 2016 წელს პროექტში 45 სკოლის 270-მა მოსწავლემ მიიღო მონაწილეობა. სულ ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის მიერ განხორციელებულ აქტივობებში 2015 წელს 14622-მა, ხოლო 2016 წელს 21819-მა მოსწავლემ, სტუდენტმა, პედაგოგმა და ადგილობრივმა მცხოვრებმა;

დ) 2018 წელს „მშვიდობის კორპუსისა“ და ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაცია „მწვანე ბორჯომის“ ჩართულობით ეროვნული პარკის რეგიონის 10 სკოლის 60 მოსწავლისთვის სამ სხვადასხვა ლოკაციაზე განხორციელდა საგანმანათლებლო პროექტი „დაუკავშირდი ბუნებას“.

პროექტი, ერთი მხრივ, ითვალისწინებდა სახალისო გარემოსდაცვითი აქტივობებით მოსწავლეებისა და პედაგოგების გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლებას და დაული ტერიტორიების პოპულარიზაციას, ხოლო, მეორე მხრივ, იმ ეკოსაგანმანათლებლო პროგრამების საპილოტე განხორციელებას, რომლებიც ამავე 2018 წელს შეიქმნა. სულ ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის მიერ განხორციელებულ აქტივობებში 2018 წელს 23185 მოსწავლემ, სტუდენტმა, პედაგოგმა და ადგილობრივმა მოსახლემ მიიღო მონაწილეობა;

ე) 2019 წელს ეროვნული პარკის ადმინისტრაციამ ა/ო „მწვანე ბორჯომთან“ ერთად განახორციელა საგანმანათლებლო პროექტი, რომელშიც ბორჯომის მუნიციპალიტეტის ყველა სკოლის 150-მდე მოსწავლე და პედაგოგი იყო ჩართული. პროექტი ითვალისწინებდა სკოლების მიერ გარემოსდაცვითი პრობლემის არჩევას, მასზე მუშაობას და სამოქმედო გეგმის შექმნას. პროექტის ფარგლებში 5 გამარჯვებული სკოლის გუნდისთვის კი მოეწყო საგანმანათლებლო ტური მარტვილის კანიონსა და კოლხეთის დაცულ ტერიტორიებზე. სულ ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის მიერ განხორციელებულ აქტივობებში 2019 წელს 22267 მოსწავლემ, სტუდენტმა, პედაგოგმა და ადგილობრივმა მოსახლემ მიიღო მონაწილეობა.

12. ეკოსაგანმანათლებლო ქმედებების მართვა:

ა) აღსანიშნავია, რომ ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციას გააჩნია გარემოსდაცვითი პროგრამები, მასალები და ინფრასტრუქტურა საგანმანათლებლო ბილიკის და ვიზიტორთა ცენტრის საგამოფენო დარბაზის სახით, თუმცა არ არსებობს სპეციალური სამსახური და, შესაბამისად, უფლებამოსილი პირი, რომელიც ამ პროგრამებს განახორციელებს. ზოგადად, ეკოსაგანმანათლებლო საქმიანობის მართვაზე პასუხისმგებელია ბუნებრივი რესურსების მართვის სპეციალისტი. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ადმინისტრაციას ჰყავს ორი თანამშრომელი – ერთი ბორჯომში და მეორე ხარაგაულში. გარემოსდაცვით აქტივობებზე და პროგრამებზე მოთხოვნის გაზრდის შესაბამისად, ეკოსაგანმანათლებლო საქმიანობას ინაწილებენ ადმინისტრაციული სამსახურის უფროსი და ვიზიტორთა მომსახურების სპეციალისტები ბუნებრივი რესურსების სპეციალისტებთან და რეინჯერებთან ერთად;

ბ) ქმედებები, რომლებიც უკავშირდება ეკოგანათლებასა და საზოგადოებასთან ურთიერთობას, თანხმდება და იმართება ცენტრალიზებულად – სააგენტოს უშუალო კონტროლის ქვეშ.

13. ეკოგანათლებასთან დაკავშირებული პრობლემები და შესაძლებლობები:

ა) ეკოგანათლების სპეციალისტის არარსებობა;

ბ) გიდი რეინჯერების სისტემის დანერგვა და მათი გადამზადება;

გ) არსებული გარემოსდაცვითი პროგრამების დახვეწა და სრულ შეთავაზებად ჩამოყალიბება. სისტემური მუშაობა მოსახლეობის სხვადასხვა ჯგუფთან;

დ) მუშაობა დაცული ტერიტორიების ვიზიტორებთან;

ე) მჭიდრო კონტაქტი საგანმანათლებლო ორგანიზაციებთან და სხვა დაინტერესებულ პირებთან თუ ორგანიზაციებთან;

ვ) ერთიანი საინფორმაციო ბაზის შექმნა ეკოლოგიურ-საგანმანათლებლო საქმეში გამოცდილების გაზიარების მიზნით, როგორც ქვეყნის, ასევე საერთაშორისო დონეზე; აუცილებელი ორგანიზაციულ-მატერიალური ბაზის ფორმირება;

ზ) ნორჩი რეინჯერის პროგრამის განახლება. პროგრამის მიზანია მომავალი თაობების უფრო მეტად დაახლოება ბუნებასთან და პრაქტიკულ საქმიანობაში მათი ჩართვა. ასევე, საკმაოდ აპრობირებული მეთოდის დანერგვა რეინჯერებში, რომელიც გავრცელებულია ევროპისა და ამერიკის სხვადასხვა ეროვნულ პარკში, რაც გულისხმობს რეინჯერთა გადამზადებას და მათ ჩართვას საინტერპრეტაციო-საგანმანათლებლო საქმიანობებში. აღნიშნული პროგრამა განხორციელდება როგორც ეროვნული პარკის მოსაზღვრე ექვსივე მუნიციპალიტეტის

საგანმანათლებლო დაწესებულებებისთვის, ასევე დაინტერესებული ვიზიტორებისთვისაც;

თ) სკოლის მოსწავლეებისა და სტუდენტების გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლებისა და მათი ჩართვისთვის გარემოსდაცვით ღონისძიებებში, საუკეთესო ხერხია ეკოსაგანმანათლებლო ტურების მოწყობა დაცულ ტერიტორიებზე, რითაც მათ საშუალება ექნებათ ადგილზე გაეცნონ საინფორმაციო მასალებს, ფლორას, ფაუნას, ეკოსისტემებს, მიიღონ ინფორმაცია დაცული ტერიტორიების მნიშვნელობისა და როლის შესახებ, ასევე შეისწავლონ ბუნებაში ქცევის წესები;

ი) ეკოსაგანმანათლებლო ქმედებები ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკში საკმაოდ პოპულარულია საგანმანათლებლო ორგანიზაციებს შორის. ეს ასევე არის ეფექტური საშუალება ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიებისადმი პოზიტიური განწყობის შესაქმნელად, რაც ამავე დროს შესაბამისობაშია ადმინისტრაციის საზოგადოების ცნობიერების ამაღლების მიზნებთან;

კ) მიმდინარეობს სპეციალური გარემოსდაცვითი ღონისძიებების ორგანიზება ე. წ. „მწვანე კალენდრის“ მიხედვით, რომელიც დაკავშირებულია ბუნებასთან და გარემოს დაცვასთან. განსაზღვრულია სამიზნე ჯგუფები და არსებობს სპეციალური პროგრამები მათთვის, თუმცა აუცილებელია აღნიშნული პროგრამების დახვეწა და მათი განხორციელებისათვის სპეციალური კადრების გადამზადება;

ლ) არსებობს ბუნების შემეცნებითი ბილიკი, რომელიც 2016 -2017 წლებში განახლდა და დატვირთული და საინტერესოა როგორც საგანმანათლებლო დაწესებულებებისთვის, ასევე სხვა ვიზიტორებისთვისაც;

მ) სეზონის განმავლობაში (ზაფხული) ეროვნულ პარკს საშუალება აქვს სპეციალურად მოწყობილ ეკობანაკში და სხვა ლოკაციებზეც უმასპინძლოს შემეცნებით ბანაკებს. ბანაკების რაოდენობა ყოველწლიურად იზრდება.

მუხლი 33. მენეჯმენტი და ადმინისტრაცია

1. მართვის სისტემა და ადამიანური რესურსები:

ა) ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ადმინისტრაცია სააგენტოს ტერიტორიული ერთეულია. ადმინისტრაციული შენობა და ვიზიტორთა ცენტრები მდებარეობს ბორჯომში (ქალაქ ბორჯომის ცენტრიდან 1 კმ მანძილზე (მესხეთის ქ. 23) და ხარაგაულში (სოლომონ მეფის ქ. 19);

2. თანამშრომელთა კვალიფიკაცია:

ა) თანამშრომლების საკვალიფიკაციო მოთხოვნები განსაზღვრული და დამტკიცებულია სააგენტოს თავმჯდომარის ბრძანებით;

ბ) თანამშრომელთა დასაქმება ხდება კონსკურსის საფუძველზე. საკონკურსო კომისია წარმოდგენილია სააგენტოს თანამშრომლების მიერ;

გ) თანამშრომლების კვალიფიკაციის ამაღლების მიზნით არ არსებობს გაწერილი სწავლების პროგრამა, რომელიც სავალდებულო იქნება როგორც ახლად მიღებული თანამშრომლებისთვის, ასევე მოქმედი თანამშრომლებისთვის;

დ) ადმინისტრაციის თანამშრომელთა უმეტესობა ამ თანამდებობაზე 5-10 წელზე მეტი ხანია მუშაობს და აქვს გარკვეული გამოცდილება და პროფესიული კვალიფიკაცია. 2014-2015 წლებში თანამშრომლების გადინებას არ ჰქონდა მასიური ხასიათი, იყო შედარებით სტაბილური, ძირითადად ხდებოდა საპენსიო ასაკზე გასვლასთან დაკავშირებით, მაგალითად, ბუნებრივი რესურსების სპეციალისტი ხარაგაულში, რეინჯერები ნემვის აღკვეთილში. ასევე იყო ერთეული შემთხვევები, როდესაც თანამშრომლები წავიდნენ საკუთარი სურვილით;

ე) თანამშრომლების ცვლილებასთან დაკავშირებით გასათვალისწინებელია მათი პროფესიული განვითარებაც, რაც გულისხმობს იმას, რომ საჭიროა არსებობდეს გარკვეული პროგრამები, რომლის მიზანიც იქნება ახალი თანამშრომლების გადამზადება. აღნიშნული საკითხი სისტემის დონეზე საჭიროებს დამატებით კვლევას და ძირითადი საჭიროებების გამოვლენას

თანამშრომლების გადამზადების კუთხით;

ვ) შესასრულებელი სამუშაოს სპეციფიკიდან გამომდინარე, საჭიროა შეიქმნას სპეციფიკური მოდულები ახალი თანამშრომლებისათვის და მცირე კურსი ადმინისტრაციის თანამშრომლებისა და რეინჯერებისათვის.

3. ადმინისტრაციის აღჭურვილობა:

ა) დაცვის განყოფილების/რეინჯერთა აღჭურვილობა - ამ ეტაპზე ადმინისტრაციას ჰყავს 16 გამართული ავტომანქანა (ასევე, 3 ამოტივებული / გაჩერებული), 4 კვადროციკლი. 22 ცხენი - (ძირითადი ნაწილი 17 გადანაწილებულია ხარაგაული-ბაღდათის უბნებზე, 5 - აწყურის უბანი), 13 ცალი სათვალთვალო კამერა ავტომანქანებისათვის, 42 ცალი რეინჯერების სამკერდე კამერა, 21 ცალი ფოტოაპარატი, 10 ცალი სმარტფონი (შეძენილი იქნა SMART პატრულირების პილოტირებისათვის სატესტო რეჟიმში), 35 ცალი ბინოკლი და 43 ცალი GPS ნავიგატორი; რეგულარულად ხდება რეინჯერების აღჭურვილობის განახლება და შევსება;

ბ) რეინჯერები აღჭურვილები არიან საძილე ტომრებით, ზურგჩანთებით, ფანრებით. ყოველწიურად მიმდინარეობს უნიფორმების და მაღალყელიანი ფეხსაცმელების განახლება. აღჭურვილობის და უნიფორმის განახლება CNF-ის დაფინანსების ფარგლებში მიმდინარეობს;

გ) არსებული აღჭურვილობა შესაძლებელია ჩაითვალოს დამაკმაყოფილებლად, თუმცა საჭიროა გარკვეული აღჭურვილობის დამატება და განახლება. გაფართოებულ ტერიტორიაზე დაცვა-პატრულირების განსახორციელებლად საჭიროა დამატებით 1 (ერთი) ერთეული მაღალი გამავლობის ავტომანქანა, საძილე ტომრები და ზურგჩანთები მოძველებულია, საჭიროებს ჩანაცვლებას, ასევე სასურველია გაიზარდოს GPS ნავიგატორების რაოდენობა;

დ) ვიზიტორთა აღჭურვილობა - ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ვიზიტორთა ცენტრში არის შემდეგი აღჭურვილობა: საძილე ტომრები (28 ცალი), პარალონები (28 ცალი) კარვები (10 ცალი), ასევე მთის ველოსიპედები (20 ცალი) და თოვლის ფეხსაცმელები (10 ცალი);

ე) აღნიშნული აღჭურვილობიდან საძილე ტომრები, პარალონები და კარვები მოძველებულია და საჭიროებს განახლებას, ჩასანაცვლებელია თოვლის ფეხსაცმელები.

4. ინფრასტრუქტურა:

ა) ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ადმინისტრაციის ინფრასტრუქტურა მოიცავს ადმინისტრაციულ შენობას და ვიზიტორთა ცენტრებს (ბორჯომსა და ხარაგაულში). რეკონსტრუქცია მოხდა 2010 წელს ბორჯომში და 2017 წელს ხარაგაულში. დაცული ტერიტორიების შესასვლელებში განლაგებულია რეინჯერთა საგუშაგოები. ტერიტორიაზე რეინჯერთა თავშესაფრები და ტურისტული თავშესაფრები;

ბ) 13 რეინჯერთა საგუშაგო - აბასთუმანი, აწყური, ქვაბისხევი, ზანავი, ქვიშხეთი, ნებვი, მარელისი, ნუნისი. საქონდრია, ლაშური, ლიკანი, ტაბაწყური, ბანისხევი. 2019 წელს ახალი საგუშაგოები აშენდება ბანისხევი და ლიკანის შესასვლელთან, ჩატარებულია ტენდერი და გამოვლენილია გამარჯვებული კომპანია სამუშაოების განსახორციელებლად. 11 რეინჯერთა თავშესაფარი - ნასაბაჯვარი, მახვილო, ციხისძირი, წინუბანი, ზორეთი, ჩითახევი, ბანისხევი/კოტახევი, სამეცხვარეო, ქვაზვინევი, ვახანი, დედაბერა;

გ) ტურისტული თავშესაფარი - ლომის მთა, ამრათი, სახვლარი და ზეკარის უღელტეხილის. 1 საოჯახო ტიპის სასტუმრო მარელისში;

დ) ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილში სარეინჯერო, რომელიც აშენდა 2010 წელს, ამ ეტაპზე არ ფუნქციონირებს. საჭიროებს დამატებით სარემონტო სამუშაოებს და კომუნიკაციების მიყვანას, როგორცაა წყალი და კანალიზაცია. ასევე, ლაშურის/ ხანის სარეინჯერო არ გამოიყენება და არის ცუდ მდგომარეობაში;

ე) ვიზიტორთა ცენტრიდან ბორჯომში იწყება საგანმანათლებლო ბილიკი, სხვა დანარჩენი მარშრუტები იწყება ვიზიტორთა ცენტრებიდან მოშორებით, მათ შორის ლიკანში (მარშრუტები №1,

6, 9, 10 და 12); ქვაბისხევში (№6), აწყურში (№2, 3, 9, 11) აბასთუმანში (№5) ზანავში (№4) მარელისში (№ 1, 2, 9) ნუნისში (№4); 2020 წელს დაემატა 5 ახალი მარშრუტი ნემვის აღკვეთილში და აბასთუმანში.

ვ) ეროვნული პარკის ადმინისტრაციის მიერ იჯარითაა გაცემული ბორჯომის ვიზიტორთა ცენტრთან არსებული სასტუმრო, აწყურის საზაფხულო ბანაკი. 2019 წლამდე ბორჯომის ვიზიტორთა ცენტრში ფუნქციონირებდა სუვენირების მაღაზია, რომლის ოპერირებას ახდენდა კერძო კომპანია;

ზ) ამ ეტაპზე არსებული ინფრასტრუქტურა ადეკვატურია, თუმცა გრძელვადიან პერსპექტივაში საჭირო იქნება ქცია-ტაბაწყურის და ნემვის აღკვეთილებში დამატებითი ინფრასტრუქტურის მოწყობა, როგორც რეინჯერებისათვის, ასევე, ვიზიტორებისათვის; ასევე აბასთუმნის გაფართოებულ ტერიტორიაზე საჭიროა 1 (ერთი) ერთეული სარეინჯეროს მოწყობა; 2020 წელს საქონდრიის უბანზე დაიწვა რეინჯერთა საგუშაგო. საჭიროა ახალი საგუშაგოს აშენება;

თ) გამოწვევას წარმოადგენს ინფრასტრუქტურის მოვლა-შენახვა, ინფრასტრუქტურის განახლება და შეკეთება ხდება სააგენტოს მიერ გამოცხადებული ტენდერების საფუძველზე, რაც უმეტეს შემთხვევაში დროში იწელება და არაეფექტურია. ადმინისტრაციის მიერ შემუშავებულია ინფრასტრუქტურის და აღჭურვილობის 10-წლიანი მოვლა-შენახვის გეგმა (2014-2023 წლებისათვის). საჭიროა ამ გეგმის განახლება, რომელიც იქნება არსებული ინფრასტრუქტურის გამართულ მდგომარეობაში არსებობის წინაპირობა;

ი) გარდა ამისა, უნდა არსებობდეს ინფრასტრუქტურის შეკეთების მოქნილი სისტემა. თითოეულ ინფრასტრუქტურულ ერთეულზე უნდა არსებობდეს წინასწარ მომზადებული დეფექტური აქტი, რომელიც ასახული იქნება მოვლა-შენახვის გეგმაში.

5. დაფინანსების წყაროები:

ა) ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის დაფინანსება ძირითადად ხორციელდება სახელმწიფო ბიუჯეტიდან და კავკასიის ბუნების ფონდიდან (CNF). დაფინანსების ერთ-ერთი წყაროა შემოსავლები ვიზიტორთა მომსახურებიდან. საიჯარო თანხები – საძოვრები, ინფრასტრუქტურა, ა.შ. საკომპენსაციო თანხები – ელექტროგადამცემი ხაზი და სხვა;

დაფინანსების წყაროები	2018	2019	2020	
სახელმწიფო ბიუჯეტი	820 431.00	641 045.00	1 333 638.00	
CNF	638 286.00	652 954.00	1 242 895.00	
სხვა ფონდები და საკუთარი შემოსავლები	347 789.00	804 168.00	105 061.00	
სულ	1 806 506.00	2 098 167.00	2 681 594.00	

ბ) კავკასიის ბუნების ფონდის ბიუჯეტის ნაწილი ყოველწლიურად გამოიყენება ინფრასტრუქტურის განვითარებისა და შეკეთებისთვის;

გ) ადმინისტრაციას არ აქვს ხელშეკრულება გაფორმებული მომსახურების მომწოდებლებთან, მაგალითად, გიდეტთან და საცხენოსნო ტურიზმის წარმომადგენლებთან. 2018-2019 წლებში გაიზარდა რეინჯერების ხელფასებიც. 2017 წელს, თუ რეინჯერის ხელფასი შეადგენდა 450 ლარს, 2018 წელს გახდა 650 ლარი და 2020 წელს რეინჯერის ხელფასი 900 ლარია. 2019 წელს CNF სახელფასო დანამატი ერთ რეინჯერზე განისაზღვრა 150 ლარით. გამოწვევად რჩება შესყიდვების საკითხი, გარკვეულ შემთხვევაში ცენტრალიზებული ბიუჯეტის გამო, მაგალითად, წვრილმანი ნივთების შესყიდვის გამო, ერთიან ტენდერზეა ადმინისტრაცია დამოკიდებული.

6. დონორების დახმარებით განხორციელებული პროექტები ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკში:

ა) დაცული ტერიტორიის ადმინისტრაცია, ადგილობრივ არასამთავრობო ორგანიზაციებთან თანამშრომლობით ახერხებს იმ საჭიროებების დაფარვას, რისი დაფინანსებაც არ ხდება ბიუჯეტიდან. სხვადასხვა არასამთავრობო ორგანიზაციების დახმარებით 2014-2020 წწ.-ში განხორციელებული პროექტები:

ა.ა) 2014 წელი: ეკოტურისტული ბილიკების მარკირების გაუმჯობესება, ვიზიტორთა სპეციალისტების ტრენინგი. დონორი – Polish Aid, რეგიონში არსებული საცხენოსნო ტურიზმის გაუმჯობესება – დონორი – Polish Aid, „იშვიათი და გადაშენების პირას მყოფი სახეობების თანამონაწილეობრივი მონიტორინგის სისტემის დანერგვა ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკში” – Nacres / CNF / UNDP და საგანმანათლებლო პროექტი – აიდიეს ბორჯომი/„მწვანე ბორჯომი“;

ა.ბ) 2015 წელი: „იშვიათი და გადაშენების პირას მყოფი სახეობების მონიტორინგის სისტემის დანერგვა ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკში”.

პროექტი განხორციელდა სახეობათა კონსერვაციის სამეცნიერო კვლევითი ცენტრი „ნაკრესის“ და სამცხე-ჯავახეთის მედია ცენტრის მიერ. პროექტის ძირითად მიზანს წარმოადგენდა ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის საკვანძო სახეობების მონიტორინგის სისტემის მეთოდოლოგიის შემუშავება. პროექტის ერთ-ერთი კომპონენტი იყო ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის რეგიონში არსებული გარემოსდაცვითი არასამთავრობო ორგანიზაციების შესაძლებლობების გაძლიერება;

ა.გ) 2016 წელი: Glen/Crowdfunding – ეკოსაგანმანათლებლო ბილიკზე შემეცნებითი ინსტალაციების მოწყობა;

ა.დ) 2017 წელი: გარემოსდაცვითმა ორგანიზაცია „ქალები მომავლისათვის“ ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ადმინისტრაციის ინიციატივით და თანამშრომლობით განხორციელა პროექტი „ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ტრადიციული გამოყენების ზონაში გარემოსდაცვითი ადვოკატირების კამპანია და ინოვაციური ტექნოლოგიები ალპურ სამოვრებზე.“ პროექტის ფარგლებში ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ტრადიციული გამოყენების ზონაში მდებარე 5 სამოვარზე დამონტაჟდა ჰელიოსისტემაზე მომუშავე ელექტროლობები, რომლებიც იცავს პირუტყვს მტაცებელი ცხოველებისაგან და ხელს შეუწყობს მოსახლეობის ზარალის შემცირებას. ასევე 10 მწყემსის ბინასთან დამონტაჟდა ჰელიონათურები. პროექტი დაფინანსდა გლობალური გარემოსდაცვითი ფონდის (GEF) და გაეროს განვითარების ფონდის (UNDP) მიერ (2018 წელი), ბორჯომის ვიზიტორთა ცენტრის განახლება/ რეკონსტრუქცია – Mercy Corps/ ენპარდი / CNF, „მწვანე სკოლა“ – Mercy Corps/ ენპარდი, ალტერნატიული სუფთა ენერგორესურსების გამოყენებას და ადგილობრივი თემის ცნობიერების ამაღლებას ეროვნული პარკის მიმდებარედ მცხოვრები მოსახლეობისათვის სოფელ ქვაბისხევში. BP/CTC-ის EcoAwards (განხორციელდა რეგიონში) და „შეზღუდული შესაძლებლობების პირთა კავშირი ბუნებასთან“, - სოლიდარობის ფონდი / Polish Aid;

ა.ე) 2019 წელი: ენერგოეფექტური ტექნოლოგიების დანერგვა და განვითარება და ახალგაზრდების გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლება ეროვნული პარკის რეგიონში (სოფელი ქვაბისხევი) პროექტი დაფინანსდა გლობალური გარემოსდაცვითი ფონდის (GEF) და გაეროს განვითარების ფონდის (UNDP) მიერ.

7. პრობლემები და შესაძლებლობები: ადმინისტრაციის ეფექტური ფუნქციონირებისათვის გამოიკვეთა შემდეგი საჭიროებები – შესაბამისი კვალიფიკაციის მქონე თანამშრომლების დამატება. იურისტი – მნიშვნელოვანია, ადმინისტრაციის პოზიციონირება იყოს ძლიერი მიმდინარე ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევებთან მიმართებაში და ადმინისტრაციის ინტერესების დაცვა განხორციელდეს კვალიფიციური იურისტის მიერ. GIS სპეციალისტი – საკმაოდ მნიშვნელოვანია

ადმინისტრაციის თანამშრომლების (ბუნებრივი რესურსების სპეციალისტების) გადამზადება ამ მხრივ, რაც ადმინისტრაციას გაუადვილებს საქმიანობას. ცხენების ვეტერინარული მომსახურება – ეროვნული პარკის ბალანსზე რიცხული ცხენებისათვის საჭიროა შესაბამისი ვეტერინარული მომსახურების გაწევა. საკითხი საჭიროებს დარეგულირებას. ქცია-ტაბაწყურის უბანზე დამატებით 2 რეინჯერი – ადმინისტრაციის მხრიდან წარმოიშვა საკითხი ქცია-ტაბაწყურზე ეფექტიანი საქმიანობისათვის დაემატოს 2 რეინჯერი. ამ ეტაპზე აღკვეთილში არის 1 უფროსი რეინჯერი და 3 რეინჯერი, რაც არასაკმარისია ტერიტორიის სრული და ეფექტიანი დაცვისათვის. ვიზიტორთა სპეციალისტი (ხელშეკრულებით) – ვიზიტორთა ყოველწიურ მატებასთან ერთად, მომსახურების მნიშვნელოვანი საკითხი დგება. სულ დაცული ტერიტორიის ადმინისტრაციას ჰყავს სამი ვიზიტორთა სპეციალისტი. 2 ბორჯომში და 1 ხარაგაულში. აქტიურ სეზონზე ბორჯომის ვიზიტორთა ცენტრი ვერ აუდის ტურისტების მომსახურებას და ვიზიტორთა ცენტრში დგება რიგები. სასურველია, აქტიურ სეზონზე გაფორმდეს ხელშეკრულება და აყვანილ იქნეს დამატებით ერთი ვიზიტორთა მომსახურების სპეციალისტი. გარემოსდაცვითი განათლების სპეციალისტი – გარემოსდაცვითი განათლების საქმიანობას ეროვნულ პარკში აწარმოებენ ვიზიტორთა სპეციალისტები და ბუნებრივი რესურსების სპეციალისტები. შესაბამისად, აპრილიდან ოქტომბრის ჩათვლით საკმაოდ დიდია ტურისტების რაოდენობა და ორი ვიზიტორთა სპეციალისტი არ არის საკმარისი იმისათვის, რომ დამატებით შეასრულონ გარემოსდაცვითი განათლების საქმიანობები. ბუნებრივი რესურსების სპეციალისტები კი, აქტიურად არიან ჩართულნი დაცვა-პატრულირების საქმიანობებში, როგორცაა ტერიტორიაზე გეგმური საგანაგებულო და საშემოდგომო რევიზიები, ფოტოხაფანგების მართვა როგორც ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის, ასევე ბრაკონიერების წინააღმდეგ. გიდი რეინჯერები – გიდი რეინჯერების სისტემის დანერგვა დაცული ტერიტორიისათვის იქნება დამატებითი შემოსავლის წყარო. გიდი რეინჯერების საკითხი ასევე განხილულია ტურიზმის ნაწილში. მომზადდება სპეციალური შეთავაზებები ბორჯომში არსებული დიდი სასტუმროებისათვის, რისი მეშვეობითაც მოხდება ახალი სეგმენტის მოზიდვა და ასევე გამოყენებულნი იქნებიან გარემოსდაცვით საგანმანათლებლო საქმიანობებში, რომელიც გახდება ფასიანი მომსახურება. ნაკლებად დატვირთულ ტურისტულ სეზონზე შესაძლებელია ჩაერთონ ვიზიტორთა ინფრასტრუქტურის მოვლა-შენახვის საქმიანობებში.

8. მნიშვნელოვანია ადმინისტრაციის გაძლიერება და ქვემოთ ჩამოთვლილი ხარვეზების შევსება:

- ა) თანამშრომლების შესაძლებლობების და უნარების გაძლიერება;
- ბ) ტრენინგები ადმინისტრაციის მენეჯმენტისა და რეინჯერებისათვის სხვადასხვა მიმართულებით – სასწავლო პროგრამების/ მოდულების შექმნა/ტრენინგის სისტემა;
- გ) ინფრასტრუქტურის მოვლა-შენახვის და შეკეთების სისტემის მოქნილობა;
- დ) ადმინისტრაციის ფინანსური მდგრადობის უზრუნველყოფა.

მუხლი 34. ადგილობრივი თემებისთვის სოციალურ-ეკონომიკური სარგებლიანობის შეფასება

1. თემის ჩართულობა ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენების მიზნით პარკის პრიორიტეტია. სათემო ტურიზმის, ეკოტურიზმის, აგრო და სოფლის ტურიზმის განვითარების ხელშეწყობა. პარკთან თანამშრომლობით ადგილობრივი თემის მცირე ნაწილმა დააგროვა გარკვეული ცოდნა და გამოცდილება მასპინძლობის, ბიზნეს უნარების და მართვის საკითხებში. რამდენიმე ოჯახმა წამოიწყო ტურისტული ბიზნესი, სადაც ჩართულნი არიან ოჯახის წევრები და თემის წარმომადგენლები. მათ შორის ძირითადად არიან საოჯახო სასტუმროების და საცხენოსნო ტურების პროვაიდერები. ბოლო პერიოდში გაიზარდა თემის ინტერესი კვების მომსახურების ორგანიზებაზე.

2. პარკთან თანამშრომლობით ადგილობრივი თემის წარმომადგენლებმა პირდაპირი სარგებლის მიღების გარდა (თვითდასაქმება, სამუშაო ადგილების შესაძლებლობა და სხვ.) შექმნეს ადგილობრივი ბიზნესი და მეწარმეობის ახალი ფორმები (აგროტურიზმი აწყურში, მარელისში, სათემო ტურიზმი ქვაბისხევში), რაც ადგილზე ქმნის დასაქმების მულტიპლიკატორულ ეფექტს. გაზრდილია ოჯახებში კომუნიკაციის უნარი, ახალ თაობას აქვს მეტი მოტივაცია, ისწავლოს უცხო ენა, დაეუფლოს გიდის პროფესიას და მიიღოს უკეთესი განათლება. იქმნება ადგილობრივი პროდუქტი (დაფასოებული ჯემი, თაფლი და სხვ.). არაპირდაპირი სარგებელია თემის ღირსების განცდა, გარემო პირობების და ღირებულებების გაფრთხილება და ტრადიციების შენარჩუნება.

3. თემთან კომუნიკაციის, კერძოდ, სკოლებსა და უნივერსიტეტებში ეკოსაგანმანათლებლო გაკვეთილების, ლექცია-სემინარების, ნორჩ რეინჯერთა პროგრამების, დასუფთავება-გამწვანების აქციების და სხვა ღონისძიებების წყალობით გაზრდილია თემის ცნობიერება გარემოსდაცვით საკითხებზე. ნორჩი რეინჯერები მოხალისეების მსგავსად ეცნობიან დაცული ტერიტორიების სპეციფიკას, მონაწილეობას იღებენ ტურისტული ზონების მოწესრიგებაში, ასევე ახდენენ ინფრასტრუქტურის რეაბილიტაციას, ჩართულები არიან რეინჯერებთან ერთად ყოველდღიურ საქმიანობაში, ეხმარებიან ადგილობრივ მოსახლეობას.

4. მიუხედავად თემთან დაწყებული თანამშრომლობისა, პარკს ჯერ კიდევ არ აქვს ადგილობრივი თემის რესურსი სათანადოდ ათვისებული, ხოლო თემს – პარკის რესურსი. ვიზიტორების გაზრდილი რიცხვი ადგილობრივ მცხოვრებთათვის სტიმულია, რომ შექმნან და შემდეგ შესთავაზონ სხვადასხვა სახის პროდუქტი/სერვისი (ტრანსპორტი, გიდის მომსახურება, ღამის გათევა, კვება, სუვენირები, ღონისძიება) ეროვნულ პარკში მოხვედრილ ტურისტებს. თუმცა ვიზიტორთა სიმრავლემ ასევე შეიძლება უარყოფითი გავლენა იქონიოს ადგილობრივი მოსახლეობის ყოფაზე; ვიზიტორები იყენებენ სატრანსპორტო საშუალებებს, იწვევენ ხმაურს, ტოვებენ ნარჩენებს და ა.შ..

5. თემის და პარკის საერთო ინტერესის შექმნა წარმოადგენს უმნიშვნელოვანეს საკითხს, საჭიროა შეიქმნას სარგებელი როგორც დაცული ტერიტორიისთვის, ასევე ადგილობრივი მოსახლეობისათვის და დამყარდეს მჭიდრო თანამშრომლობა დაინტერესებულ მხარეებს შორის. ამ მხრივ მნიშვნელოვანია მეგობართა ასოციაციის არსებობა ადგილობრივ თემებთან და მოსახლეობასთან საერთო ინტერესების გამოსავლენად და ერთობლივ აქტივობებზე სამუშაოდ. ამის ერთ-ერთი საუკეთესო გზაა თემზე დაფუძნებული ეკოტურიზმის განვითარების ხელშეწყობა.

თავი V. დაცული ტერიტორიების შიდა ზონირება

მუხლი 35. დაცული ტერიტორიის კატეგორიების ზონების ჩამონათვალი

1. ბორჯომის სახელმწიფო ნაკრძალის და გოდერძის ნამარხი ტყის ბუნების ძეგლის ტერიტორიაზე მოქმედი კანონმდებლობიდან გამომდინარე არ ხდება ზონირება.

2. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ფასეულობების, დღევანდელი მდგომარეობის, ზეწოლების, იმ ფასეულობების და ფუნქციონალური ზონების გათვალისწინებით, რომლებიც წინამდებარე მენეჯმენტის გეგმამდე იყო შემუშავებული, ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ფუნქციონალური ზონები იქნება შემდეგი (ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ზონირების რუკა, დანართი 2):

ა) ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკში ბუნების მკაცრი დაცვის ზონა იქმნება ხელუხლებელი ბუნების შესანარჩუნებლად და არამანიპულაციური სამეცნიერო კვლევისა და საგანმანათლებლო საქმიანობის განხორციელების მიზნით. ზონა მოიცავს: ეროვნული პარკის განსაკუთრებით მგრძნობიარე ეკოსისტემებს და იმ ნაწილებს, რომლებსაც არ განუცდია

ცვლილებები ან ძალზე მცირე იყო ანთროპოგენური ზემოქმედება. აღნიშნული ზონა წარმოადგენს იშვიათი, გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფ ცხოველთა და მცენარეთა სახეობების ძირითად ჰაბიტატს, როგორებიცაა: კეთილშობილი ირემი (*Cervus elaphus*), მურა დათვი (*Ursus arctos*), წავი (*Lutra lutra*), ფოცხვერი (*Lynx lynx*), შველი (*Capreolus capreolus*), არჩვი (*Rupicapra caucasica*). ფრინველებიდან აქ ბინადრობენ მთის არწივი (*Aquila chrysaetos*) და როჭო (*Lyrurus*), მცენარეებიდან აქ გავრცელებულია: უთხოვარი (*Taxus baccata*), ჩვეულებრივი წაბლი (*Castanea sativa*), ჩვეულებრივი არყი (*Betula litwinowii*), ჩვეულებრივი ნეკერჩხალი (*Acer campestre*), ჩვეულებრივი წიფელი (*Fagus orientalis*), აღმოსავლური ნაძვი (*Picea orientalis*), სოსნოვკის ფიჭვი (*Pinus sosnowskyi*), კავკასიური სოჭი (*Abies nordmanniana*), დეკა (*Rhododendron caucasicum*);

ბ) ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკში ვიზიტორთა ზონა იქმნება ბუნების დაცვის, რეკრეაციისა და საგანმანათლებლო საქმიანობის განხორციელების მიზნით. ზონა მოიცავს ტერიტორიებს, რომელიც ადამიანის სამეურნეო საქმიანობით ნაკლებადაა სახეცვლილი და წარმოაჩენს პარკის ყველაზე დამახასიათებელ ეკოსისტემათა ნიმუშებს. ზონაში მოქცეულია ვიზიტორთათვის საინტერესო და მიმზიდველი არეები: ისტორიულ-კულტურული ძეგლები, მაღალი რეკრეაციული ღირებულებისა და გამორჩეული ბუნებრივი მახასიათებლების მქონე ადგილები. ვიზიტორთათვის განკუთვნილი ინფრასტრუქტურა არის პრაქტიკული, ადვილად გამოსაყენებელი და გასაკონტროლებლად მარტივი, ამასთანავე – არამოსაწყენი, მრავალფეროვანი. ამ ზონის ეკოლოგიურად მგრძნობიარე მონაკვეთები დამთვალიერებლებისათვის მიუწვდომელი უნდა რჩებოდეს; ზონა ასევე მოიცავს ტერიტორიებს, რომლებიც წარმოადგენს გარეულ ცხოველთა სხვადასხვა სახეობის გადასადგილებელ და საბინადრო გარემოს;

გ) ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკში ადმინისტრაციის ზონა იქმნება ეროვნული პარკის ადმინისტრაციისათვის აუცილებელი ინფრასტრუქტურის გამოყოფის მიზნით. ზონა მოიცავს ტერიტორიებს, სადაც განლაგებულია მართვის და დაცვისათვის საჭირო ინფრასტრუქტურა (ერთი ადმინისტრაციული შენობა და ავტოფარეხი ბორჯომში, რეინჯერთა 13 საგუშაგო: აბასთუმნის, აწყურის, ლიკანის, ბანისხევის, ქვაბისხევის, ზანავის, ქვიშხეთის, მარელისის, ნუნისის, საქონდრიის, ლაშურის; რეინჯერთა 11 თავშესაფარი: მახვილოს, ნასაბაჯვარის, წინუბნის, ზორეთის, ქვაბისხევის, ბაირალის, ბანისხევის, ქვაზვინევის, სამეცხვარეოს, ვახანის და დედაბერას. ტურისტთა 4 თავშესაფარი: ზეკარის უღელტეხილის, ლომისმთის, ამარათის და სახულარის და სხვა;

დ) ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკში ტრადიციული გამოყენების ზონა იქმნება ბუნების დაცვის და განახლებადი ბუნებრივი რესურსების ტრადიციულად გამოყენებისათვის. ზონა მოიცავს პარკის იმ ტერიტორიებს, რომელიც პარკის მიმდებარე მოსახლეობის მიერ ტრადიციულად იყო გამოყენებული ფიჭვისა და საშეშე მერქნის შესაგროვებლად, სათიბად, საძოვრად, ხილ-კენკროვნების მოსაპოვებლად, საზაფხულო საძოვრებად. ყოველივე შესაძლებელია მიმდინარეობდეს ტრადიციული გამოყენების ზონაში დადგენილი ლიმიტის ფარგლებში;

ე) ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკში ბუნების მართვადი დაცვის ზონა ეწყობა ეროვნული პარკის სასიცოცხლო გარემოს დაცვის, მოვლისა და აღდგენითი ღონისძიებების განსახორციელებლად, რაც ადამიანის მიერ სპეციალური აღდგენითი და მოვლითი ღონისძიებების განხორციელებას მოითხოვს, აგრეთვე მანიპულაციური მეცნიერული კვლევის, ტურიზმისა და საგანმანათლებლო საქმიანობისათვის. ეროვნული პარკის ბუნების მართვადი დაცვის ზონაში გაერთიანებული ტერიტორიების სხვადასხვა მონაკვეთში ფიქსირდება მასიურად მოთხრილ-მოტეხილი ხე-ტყე, რაც გამოწვეულია სტიქიური მოვლენის (ძლიერი ქარი, თოვლი) მიერ. ტყეების მასიური ჩახერგილობის გამო, არსებობს მაღალი რისკი ხანძრის გაჩენისა და ტყის მავნებელ-დაავადებების გავრცელებისა. აღნიშნული პროცესი უნდა დარეგულირდეს იმგვარად, რომ ჩახერგილ ხე-ტყეში გაჩენილმა ხანძარმა და მავნებელ-დაავადების გავრცელებამ არ გამოიწვიოს დაცული ეკოსისტემების კატასტროფული და შეუქცევადი რღვევა, რადგან ამ ტერიტორიებზე,

ბიომრავალფეროვნების თვალსაზრისით, მაღალი ღირებულების ცენოზები – რელიქტური და ენდემური სახეობებია განვითარებული. ამ ეკოსისტემების თვითრეგულირებად მდგომარეობაში ბუნებრივად განვითარების უნარის შენარჩუნებისთვის საჭიროა მოვლა-პატრონობა.

3. ნემვის აღკვეთილში გამოყოფილია ორი ზონა: მკაცრი დაცვის ზონა და ტრადიციული გამოყენების ზონა (ნემვის აღკვეთილის ზონირების რუკა, დანართი 3):

ა) მკაცრი დაცვის ზონა მოიცავს ტერიტორიებს, რომლებიც შედარებით ნაკლები ანთროპოგენური გავლენის ქვეშ იმყოფებოდნენ და ეკოსისტემები ნაკლებადაა სახეცვლილი. აღნიშნული ზონის მიზანია შექმნას ყველა პირობა ცხოველთა და მცენარეთა ჰაბიტატების დასაცავად;

ბ) ტრადიციული გამოყენების ზონა მოიცავს იმ ტერიტორიებს, რომლებიც საგრძნობლადაა დაზიანებული ანთროპოგენური ზეგავლენის შედეგად (ხე-ტყის ჭრა, ნადირობა და ძოვება). ინტენსიური კვლევისა და აღდგენითი სამუშაოების ჩატარება საჭიროა აღნიშნულ ზონაში.

4. ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილში გამოყოფილია ორი ზონა: მკაცრი დაცვის ზონა და ტრადიციული გამოყენების ზონა (ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილის ზონირების რუკა, დანართი 4).

მუხლი 36. დაცული ტერიტორიების კატეგორიებისა და ზონების ფართობი და საზღვრები

1. დაცული ტერიტორიების კატეგორიებისა და ზონების ფართობი არის შემდეგი:

ა) ბორჯომის სახელმწიფო ნაკრძალის ფართობი – 13168,6 ჰა;

ბ) ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ფართობი – 64756 ჰა;

ბ.ა) ბუნების მკაცრი დაცვის ზონის ფართობი – 15043.6 ჰა;

ბ.ბ) ტრადიციული გამოყენების ზონის ფართობი – 35977 ჰა;

ბ.გ) ვიზიტორთა ზონის ფართობი – 11220.4 ჰა;

ბ.დ) ადმინისტრაციული ზონის ფართობი – 3.7 ჰა;

ბ.ე) ბუნების მართვადი დაცვის ზონის ფართობი – 2511.3 ჰა.

გ) ნემვის აღკვეთილის ფართობი – 9212,5 ჰა;

გ.ა) მკაცრი დაცვის ზონის ფართობი – 2346.3 ჰა;

გ.ბ) ტრადიციული გამოყენების ზონა – 6866.2 ჰა.

დ) ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილის ფართობი – 20 476 ჰა;

დ.ა) მკაცრი დაცვის ზონის ფართობი – 206,78 ჰა;

დ.ბ) ტრადიციული გამოყენების ზონის ფართობი – 20 2689,22 ჰა.

დ) გოდერძის ნამარხი ტყის ბუნების ძეგლის ფართობი – 36 ჰა;

2. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის, ნემვის და ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილის ზონების კოორდინატები მოცემულია დანართ 5-ში.

მუხლი 37. დაცული ტერიტორიების თითოეულ კატეგორიასა და ზონაში დაშვებული საქმიანობები

1. ბორჯომის სახელმწიფო ნაკრძალში აკრძალულია ყოველგვარი საქმიანობა, გარდა შემდეგი საქმიანობებისა:

ა) უმნიშვნელო ზეგავლენის მქონე მეცნიერული კვლევა-ძიება;

ბ) საგანმანათლებლო საქმიანობა და გარემოს მონიტორინგი;

გ) ბიოტექნიკური ღონისძიებები;

დ) აქტიური დაცვის ღონისძიებების გატარება (დაცვის ინფრასტრუქტურის და სახანძრო პირსების მოწყობა, მავნებლებთან ბიოლოგიური მეთოდებით ბრძოლა);

ე) ადგილობრივი მოსახლეობის სასმელი წყლით უზრუნველყოფის მიზნით ტრადიციულად არსებული წყლის სათავე ნაგებობების რეაბილიტაცია.

2. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკში დაშვებული ქმედებები:

ა) მკაცრი დაცვის ზონაში აკრძალულია ყოველგვარი საქმიანობა, გარდა შემდეგი საქმიანობებისა:

ა.ა) უმნიშვნელო ზეგავლენის მქონე მეცნიერული კვლევა-ძიება;

ა.ბ) საგანმანათლებლო საქმიანობა და გარემოს მონიტორინგი;

ა.გ) ბიოტექნიკური ღონისძიებების გატარება (სამარილეების, საკვებუბრების მოწყობა და სხვა);

ა.დ) ტერიტორიის პატრულირება და დაცვის ღონისძიებების გატარება (დაცვის ინფრასტრუქტურის და სახანძრო პირსების მოწყობა, მავნებლებთან ბიოლოგიური მეთოდებით ბრძოლა).

ბ) ვიზიტორთა ზონაში აკრძალულია ყოველგვარი საქმიანობა, გარდა შემდეგი საქმიანობებისა:

ბ.ა) ტერიტორიაზე ეკოლოგიური წონასწორობის შენარჩუნება;

ბ.ბ) ტერიტორიაზე არსებული ეკოსისტემებისა და მის ფარგლებში გავრცელებულ გარეულ ცხოველთა და ველურ მცენარეთა სახეობების კონსერვაცია, მოვლა და აღდგენა;

ბ.გ) ტერიტორიის ჰიდროლოგიური სისტემის დაცვა და მონიტორინგი; ტყის ეკოსისტემების დაცვა და აღდგენა;

ბ.დ) სამეცნიერო კვლევა;

ბ.ე) საგანმანათლებლო საქმიანობა;

ბ.ვ) აღდგენითი ღონისძიებების განხორციელება;

ბ.ზ) სტიქიური უბედურების, კატასტროფის, საგანგებო მდგომარეობისა და აღდგენითი სამუშაოების დროს, სამსახურებრივი მოვალეობის განხორციელების მიზნით, ავტო-მოტო და საჰაერო სატრანსპორტო საშუალებებით შეზღუდული გადაადგილება;

ბ.თ) მონიტორინგის სამუშაოთა განხორციელება;

ბ.ი) საკადასტრო სამუშაოთა განხორციელება;

ბ.კ) ვიზიტორთა კონტროლირებადი და რეგლამენტირებული დაშვება;

ბ.ლ) დაცვისა და ეკოტურიზმისათვის აუცილებელი ინფრასტრუქტურის შექმნა და სარგებლობა, მათ შორის:

ბ.ლ.ა) საპიკნიკე ფანჯატურის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 4 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა და სიმაღლე – არანაკლებ 2,3 მ-ისა);

ბ.ლ.ბ) კოტეჯის/ტურისტული თავშესაფრების მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 4 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) და მათთან ერთად სამზარეულოს (ასეთის აუცილებლობის შემთხვევაში) მოწყობა (სიმაღლე – არანაკლებ 2,5 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა და სიგრძე – არანაკლებ 5 მ-ისა);

ბ.ლ.გ) ვიზიტორთა ცენტრის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 5 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა);

ბ.ლ.დ) კაფეტერიის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 6 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3,5 მ-ისა);

ბ.ლ.ე) საკონფერენციოს მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 7 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა);

ბ.ლ.ვ) გამაჯანსაღებელი კომპლექსის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 5 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა);

ბ.ლ.ზ) საჯინიბოს მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 10 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 8 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 6 მ-ისა);

ბ.ლ.თ) სველი წერტილების მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 3 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა,

სიმაღლე – არანაკლებ 2,5 მ-ისა);

ბ.ლ.ი) დამხმარე ნაგებობის (სამზარეულო, დამხმარე ტექნიკური ნაგებობა, შენობა სამედიცინო პუნქტის, დაცვისა და თანამშრომლების განთავსებისათვის) მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 5 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 4 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა);

ბ.ლ.კ) „ბ.ლ.ა“ – „ბ.ლ.ი“ ქვეპუნქტებით განსაზღვრული ინფრასტრუქტურის სიმაღლე არ უნდა აღემატებოდეს 10 მ-ს;

ბ.მ) გადაადგილება ფეხით და ცხენით, ველოსიპედით, ნაწილობრივ სახეშეცვლილი ბუნების ტერიტორიაზე, ადმინისტრაციასთან შეთანხმებით ავტოსატრანსპორტო საშუალებებით;

ბ.ნ) აქტიური დაცვის ღონისძიებების გატარება (სახანძრო პირების მოწყობა, მავნებლებთან ბიოლოგიური მეთოდებით ბრძოლა);

ბ.ო) მენეჯმენტის გეგმის დანართი 5-ის „ა.ბ.ბ“ ნაწილით განსაზღვრულ ტერიტორიებზე, ხანძრების პრევენციის მიზნით, ყოველწლიურად 10 ივლისიდან 10 სექტემბრამდე, ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ თიბვა;

ბ.პ) „თევზჭერისა და თევზის მარაგის დაცვის ტექნიკური რეგლამენტის დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს მთავრობის 2013 წლის 31 დეკემბრის №423 დადგენილებით დამტკიცებული ტექნიკური რეგლამენტის მე-2 მუხლის 3¹ პუნქტით განსაზღვრული რეკრეაციული თევზჭერა, მოქმედი კანონმდებლობით დადგენილი წესით;

ბ.ჟ) კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების რეკონსტრუქციისათვის (რეაბილიტაციისათვის), არქეოლოგიური სამუშაოების, არქეოლოგიური დაზვერვის, არქეოლოგიური გათხრების წარმოებისათვის, "დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ" საქართველოს კანონის მე-12 მუხლის მე-2⁶ პუნქტის "დ" ქვეპუნქტით განსაზღვრული სპეციალური დანიშნულებით სარგებლობა და "საქართველოს ტყის კოდექსის" 68-ე მუხლის "გ" ქვეპუნქტით განსაზღვრული განსაკუთრებული დანიშნულებით ტყით სპეციალური სარგებლობა;

ბ.რ) ეროვნული პარკის მიმდებარე სოფლების მოსახლეობის სასმელი წყლით მომარაგების მიზნით, "დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ" საქართველოს კანონის მე-12 მუხლის 2⁶ პუნქტის "ა" ქვეპუნქტით განსაზღვრული წყალმომარაგების სისტემის მშენებლობის მიზნით სპეციალური დანიშნულებით სარგებლობა და "საქართველოს ტყის კოდექსის" 37-ე მუხლის "მე-3 ნაწილის "ა.გ.ბ" ქვეპუნქტით განსაზღვრული წყალმომარაგების სისტემის მშენებლობისათვის განსაკუთრებული დანიშნულებით ტყით სპეციალური სარგებლობა;

ბ.ს) "დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ" საქართველოს კანონის მე-12 მუხლის 2⁶ პუნქტის "ა" ქვეპუნქტით განსაზღვრული, ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე უკვე არსებული ობიექტების ფუნქციონირებისათვის/დემონტაჟისათვის, ასევე იმავე მუხლის მე-2⁶ პუნქტის "ბ" და "ზ" ქვეპუნქტებით განსაზღვრული სპეციალური დანიშნულებით სარგებლობა;

ბ.ტ) "საქართველოს ტყის კოდექსის" 37-ე მუხლის "მე-3 ნაწილის "ა.გ.ბ" ქვეპუნქტით განსაზღვრული, ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე უკვე არსებული ობიექტების ფუნქციონირებისათვის/დემონტაჟისათვის, ასევე იმავე კოდექსის "დ" და "ე" განსაზღვრული განსაკუთრებული დანიშნულებით ტყით სპეციალური სარგებლობა;

ბ.უ) კანონმდებლობით დაშვებული სხვა საქმიანობა.

გ) ტრადიციული გამოყენების ზონაში აკრძალულია ყოველგვარი საქმიანობა, გარდა შემდეგი საქმიანობებისა:

გ.ა) ტერიტორიაზე ეკოლოგიური წონასწორობის შენარჩუნება;

გ.ბ) ტერიტორიაზე არსებული ეკოსისტემებისა და მის ფარგლებში გავრცელებულ გარეულ ცხოველთა და ველურ მცენარეთა სახეობების დაცვა, მოვლა და აღდგენა;

გ.გ) ტერიტორიის ჰიდროლოგიური დაცვა და მონიტორინგი; დეგრადირებული ეკოსისტემების დაცვა და აღდგენა;

გ.დ) სამეცნიერო კვლევა;

გ.ე) საგანმანათლებლო საქმიანობა;

გ.ვ) ადგილობრივი მოსახლეობისათვის ამ მენეჯმენტის გეგმით განსაზღვრული რესურსებით სარგებლობის დროს, ტურისტების გადაადგილება გამყოლის/გიდის თანხლებით, სამსახურებრივი მოვალეობის განხორციელების მიზნით, ავტო-მოტო და საჰაერო სატრანსპორტო საშუალებებით შეზღუდული გადაადგილება;

გ.ზ) მონიტორინგის სამუშაოთა წარმოება;

გ.თ) საკადასტრო სამუშაოთა განხორციელება;

გ.ი) უმოტორო ტრანსპორტით გადაადგილება;

გ.კ) ვიზიტორთა ყოფნა და გადაადგილება;

გ.ლ) მიმდებარე დასახლებული პუნქტების მოსახლეობის პირადი მოხმარებისათვის, საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით, ტყის არამერქნული რესურსებით სარგებლობა, ტყის მერქიანი მცენარეების პროდუქტებით სარგებლობა, ხის მეორეხარისხოვანი მასალებით სარგებლობა „ტყითსარგებლობის წესის შესახებ“ დებულების დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს მთავრობის 2021 წლის 18 მაისის №221 დადგენილებით დამტკიცებული დებულების 89-ე მუხლით განსაზღვრული სოციალური დანიშნულების ჭრის შედეგად მიღებული მერქნით სარგებლობა (არსებული რესურსის გათვალისწინებით, გამოყოფილი ტყეკაფიდან ერთ კომლზე გაიცემა 10 მ³-მდე საშუალო მერქანი), მოვება (ტყით დაუფარავ ფართობებზე), თიბვა, "დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ" საქართველოს კანონის მე-12 მუხლის 2⁶ პუნქტით განსაზღვრული სპეციალური დანიშნულებით სარგებლობა და "საქართველოს ტყის კოდექსის" 37-ე მუხლის მე-3 ნაწილის "ა.გ" ქვეპუნქტით განსაზღვრული განსაკუთრებული დანიშნულებით ტყით სპეციალური სარგებლობა;

გ.მ) „სასარგებლო წიაღისეულის მოპოვების ლიცენზიის გაცემის წესისა და პირობების შესახებ დებულების დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს მთავრობის 2005 წლის 11 აგვისტოს №136 დადგენილებით დამტკიცებული დებულების 2¹ მუხლით განსაზღვრულ შემთხვევებში მიწისქვეშა წყლებით სარგებლობა;

გ.ნ) საფუტკრეების მოწყობა;

გ.ო) ტრადიციულ საზაფხულო სამოვრებზე მწყემსებისთვის და ტურისტებისთვის ტრადიციული თავშესაფრების, აგრეთვე შინაურ ცხოველთა სადგომების მოწყობა ადმინისტრაციასთან შეთანხმებით;

გ.პ) გადასარეკი ტრასების მოწყობა მცირე ინფრასტრუქტურით (დასარწყულებელი, დასასვენებელი) და სხვა;

გ.ჟ) ადგილობრივი მოსახლეობის სასმელი წყლით უზრუნველყოფა;

გ.რ) დაცვისა და ეკოტურიზმისათვის აუცილებელი ინფრასტრუქტურის შექმნა და სარგებლობა, მათ შორის:

გ.რ.ა) საპიკნიკე ფანჯატურის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 4 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა და სიმაღლე – არანაკლებ 2,3 მ-ისა);

გ.რ.ბ) კოტეჯის/ტურისტული თავშესაფრების მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 4 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) და მათთან ერთად სამზარეულოს (ასეთის აუცილებლობის შემთხვევაში) მოწყობა (სიმაღლე – არანაკლებ 2,5 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა და სიგრძე – არანაკლებ 5 მ-ისა);

გ.რ.გ) ვიზიტორთა ცენტრის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 5 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა);

გ.რ.დ) კაფეტერიის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 6 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3,5 მ-ისა);

გ.რ.ე) საკონფერენციოს მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 7 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა);

გ.რ.ვ) გამაჯანსაღებელი კომპლექსის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 5 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა);

გ.რ.ზ) საჯინიბოს მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 10 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 8 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 6 მ-ისა);

გ.რ.თ) სველი წერტილების მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 3 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 2,5 მ-ისა);

გ.რ.ი) დამხმარე ნაგებობის (სამზარეულო, დამხმარე ტექნიკური ნაგებობა, შენობა სამედიცინო პუნქტის, დაცვისა და თანამშრომლების განთავსებისათვის) მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 5 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 4 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა);

გ.რ.კ) „გ.რ.ა“ – „გ.რ.ი“ ქვეპუნქტებით განსაზღვრული ინფრასტრუქტურის სიმაღლე არ უნდა აღემატებოდეს 10 მ-ს;

გ.ს) აქტიური დაცვის ღონისძიებების გატარება (დაცვის ინფრასტრუქტურის და სახანძრო პირსების მოწყობა, მავნებლებთან ბიოლოგიური მეთოდებით ბრძოლა);

გ.რ) „თევზჭერისა და თევზის მარაგის დაცვის ტექნიკური რეგლამენტის დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს მთავრობის 2013 წლის 31 დეკემბრის №423 დადგენილებით დამტკიცებული ტექნიკური რეგლამენტის მე-2 მუხლის 3¹ პუნქტით განსაზღვრული რეკრეაციული თევზჭერა, მოქმედი კანონმდებლობით დადგენილი წესით;

გ.უ) კანონმდებლობით დაშვებული სხვა საქმიანობა.

დ) ადმინისტრაციულ ზონაში აკრძალულია ყოველგვარი საქმიანობა, გარდა ადმინისტრაციის გამართულად ფუნქციონირებისათვის და ვიზიტორებისთვის ინფრასტრუქტურის მოწყობისა და მოვლა-პატრონობისა;

ე) ბუნების მართვადი დაცვის ზონაში აკრძალულია ყოველგვარი საქმიანობა, გარდა შემდეგი საქმიანობებისა:

ე.ა) ტერიტორიაზე ეკოლოგიური წონასწორობის შენარჩუნება;

ე.ბ) ტერიტორიაზე არსებული ეკოსისტემებისა და მის ფარგლებში გავრცელებულ გარეულ ცხოველთა და ველურ მცენარეთა სახეობების დაცვა, მოვლა და აღდგენა;

ე.გ) დეგრადირებული ეკოსისტემების დაცვა და აღდგენა;

ე.დ) სამეცნიერო კვლევა;

ე.ე) საგანმანათლებლო საქმიანობა;

ე.ვ) მონიტორინგისა და საკადასტრო სამუშაოთა წარმოება;

ე.ზ) სტიქიური უბედურების, კატასტროფის, საგანგებო მდგომარეობის, აღდგენითი და მოვლითი ღონისძიებების განხორციელების დროს და სამსახურებრივი მოვალეობის განხორციელებისას ავტო-მოტო და საჰაერო სატრანსპორტო საშუალებებით გადაადგილება;

ე.თ) ვიზიტორთა ყოფნა და გადაადგილება, ფეხით, ცხენითა და უმოტორო ტრანსპორტით, ადმინისტრაციასთან შეთანხმებით გზებზე ავტო-მოტო სატრანსპორტო საშუალებებით შეზღუდული გადაადგილება;

ე.ი) ხანძრებისგან და მავნებელ აავადებათა გავრცელების პრევენციის მიზნით გამოსატანი ხე-ტყით ეროვნული პარკის საზღვართან არსებულ დასახლებულ პუნქტებში მცხოვრები ადგილობრივი მოსახლეობისათვის სოციალური ჭრის წესებით განსაზღვრული მოთხოვნების ფარგლებში დაკმაყოფილება;

ე.კ) მიმდებარე დასახლებული პუნქტების მოსახლეობის მიერ პირადი მოხმარების მიზნით, საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით, ლიმიტირებულად ტყის არამერქნული რესურსებით სარგებლობა, სოკოსა და ხილ-კენკრის შეგროვება.

ე.ლ) კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების რეკონსტრუქციისათვის (რეაბილიტაციისათვის), არქეოლოგიური სამუშაოების, არქეოლოგიური დაზვერვის, არქეოლოგიური გათხრების წარმოებისათვის, "დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ" საქართველოს კანონის მე-12 მუხლის 2⁶ პუნქტის "დ" ქვეპუნქტით განსაზღვრული სპეციალური დანიშნულებით სარგებლობა და "საქართველოს ტყის კოდექსის" 68-ე მუხლის "გ" ქვეპუნქტით განსაზღვრული განსაკუთრებული დანიშნულებით ტყით სპეციალური სარგებლობა;

ე.მ) "დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ" საქართველოს კანონის მე-12 მუხლის 2⁶ პუნქტის "ა" ქვეპუნქტით განსაზღვრული, ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე უკვე არსებული ობიექტების ფუნქციონირებისათვის/დემონტაჟისათვის, ასევე იმავე მუხლის 2⁶ პუნქტის "ზ" და "ზ" ქვეპუნქტებით განსაზღვრული სპეციალური დანიშნულებით სარგებლობა;

ე.ნ) "საქართველოს ტყის კოდექსის" 37-ე მუხლის "მე-3 ნაწილის "ა.გ.ბ" ქვეპუნქტით განსაზღვრული, ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე უკვე არსებული ობიექტების ფუნქციონირებისათვის/დემონტაჟისათვის, ასევე იმავე კოდექსის "დ" და "ე" განსაზღვრული განსაკუთრებული დანიშნულებით ტყით სპეციალური სარგებლობა;

ე.ო) შინაური პირუტყვის ალპურ სამოვრებზე გადასადგილებლად გადასარეკი ბილიკების გამოყენება;

ე.პ) დაცვისა და ეკოტურიზმისთვის ინფრასტრუქტურის შექმნა და სარგებლობა;

ე.ჟ) აქტიური დაცვის ღონისძიებების გატარება (დაცვის ინფრასტრუქტურისა და სახანძრო პირსების მოწყობა, მავნებლებთან ბიოლოგიური მეთოდებით ბრძოლა);

ე.რ) „თევზჭერისა და თევზის მარაგის დაცვის ტექნიკური რეგლამენტის დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს მთავრობის 2013 წლის 31 დეკემბრის №423 დადგენილებით დამტკიცებული ტექნიკური რეგლამენტის მე-2 მუხლის 3¹ პუნქტით განსაზღვრული რეკრეაციული თევზჭერა, მოქმედი კანონმდებლობით დადგენილი წესით;

ე.ს) კანონმდებლობით დაშვებული სხვა საქმიანობა.

3. ნემვის აღკვეთილში დაშვებული საქმიანობები:

ა) მკაცრი დაცვის ზონაში აკრძალულია ყოველგვარი საქმიანობა, გარდა შემდეგი საქმიანობებისა:

ა.ა) არამანიპულაციური სამეცნიერო კვლევა;

ა.ბ) მონიტორინგის სამუშაოთა წარმოება;

ა.გ) საკადასტრო სამუშაოების წარმოება;

ა.დ) საგანმანათლებლო საქმიანობა;

ა.ე) ეკოტურისტული საქმიანობა;

ა.ვ) უმოტორო ტრანსპორტით გადაადგილება;

ა.ზ) აქტიური დაცვის ღონისძიებების გატარება (დაცვის ინფრასტრუქტურის და სახანძრო პირსების მოწყობა, მავნებლებთან ბიოლოგიური მეთოდებით ბრძოლა).

ბ) ტრადიციული გამოყენების ზონაში აკრძალულია ყოველგვარი საქმიანობა, გარდა შემდეგი საქმიანობებისა:

ბ.ა) სამეცნიერო კვლევა;

ბ.ბ) საგანმანათლებლო საქმიანობა;

ბ.გ) ეკოტურიზმი და ეკოგანათლება;

ბ.დ) აღდგენითი ღონისძიებების განხორციელება;

ბ.ე) ადგილობრივი მოსახლეობისათვის წინამდებარე მენეჯმენტის გეგმით განსაზღვრული რესურსებით სარგებლობა, გამყოლის/გიდის თანხლებით ტურისტების გადაადგილების დროს სამსახურებრივი მოვალეობის განხორციელების მიზნით ავტო-მოტო და საჰაერო სატრანსპორტო საშუალებებით შეზღუდული გადაადგილება;

ბ.ვ) მონიტორინგის სამუშაოთა წარმოება;

ბ.ზ) საკადასტრო სამუშაოთა განხორციელება;

ბ.თ) ტრადიციული გამოყენების ზონის კანონმდებლობით განსაზღვრული დაცვის რეჟიმისათვის აუცილებელი ღონისძიებების განხორციელება;

ბ.ი) უმოტორო ტრანსპორტით გადაადგილება;

ბ.კ) ვიზიტორთა ყოფნა და გადაადგილება;

ბ.ლ) მიმდებარე დასახლებული პუნქტების მოსახლეობის პირადი მოხმარებისათვის, საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით, ტყის არამერქნული რესურსებით სარგებლობა, ტყის მერქნიანი მცენარეების პროდუქტებით სარგებლობა (გარდა სოჭის გირჩისა), ხის მეორეხარისხოვანი მასალებით სარგებლობა, „ტყითსარგებლობის წესის შესახებ“ დებულების დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს მთავრობის 2021 წლის 18 მაისის №221 დადგენილებით დამტკიცებული დებულების 89-ე მუხლით განსაზღვრული სოციალური დანიშნულების ჭრის შედეგად მიღებული მერქნით სარგებლობა (არსებული რესურსის გათვალისწინებით, გამოყოფილი ტყეკაფიდან ერთ კომლზე გაიცემა 10 მ³-მდე საშუალო მერქანი), ყოველწლიურად ადგილობრივი მოსახლეობისათვის 800 მ³ მრგვალი ხეტყით (მორი) სარგებლობა, მოვება (ტყით დაუფარავ ფართობებზე), საფუტკრეების მოწყობა, "დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ" საქართველოს კანონის მე-12 მუხლის 2⁶ პუნქტით განსაზღვრული სპეციალური დანიშნულებით სარგებლობა და "საქართველოს ტყის კოდექსის" 37-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ა.გ.“ ქვეპუნქტით განსაზღვრული განსაკუთრებული დანიშნულებით ტყით სპეციალური სარგებლობა;

ბ.მ) „სასარგებლო წიაღისეულის მოპოვების ლიცენზიის გაცემის წესისა და პირობების შესახებ დებულების დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს მთავრობის 2005 წლის 11 აგვისტოს №136 დადგენილების 2¹ მუხლით განსაზღვრულ შემთხვევებში მიწისქვეშა წყლებით სარგებლობა;

ბ.ნ) სააღრიცხვო სამუშაოების განხორციელება;

ბ.ო) ადგილობრივი მოსახლეობის სასმელი წყლით სარგებლობა;

ბ.პ) ხანძარსაწინააღმდეგო ღონისძიებების გატარება (კომპლექსური, პირსების მოწყობა და სხვა);

ბ.ჟ) „თევზჭერისა და თევზის მარაგის დაცვის ტექნიკური რეგლამენტის დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს მთავრობის 2013 წლის 31 დეკემბრის №423 დადგენილებით დამტკიცებული ტექნიკური რეგლამენტის მე-2 მუხლის 3¹ პუნქტით განსაზღვრული რეკრეაციული თევზჭერა მოქმედი კანონმდებლობით დადგენილი წესით;

ბ.რ) კანონმდებლობით დაშვებული სხვა საქმიანობა.

4. ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილში დაშვებული საქმიანობები:

ა) მკაცრი დაცვის ზონაში აკრძალულია ყოველგვარი საქმიანობა, გარდა შემდეგი საქმიანობებისა:

ა.ა) სამეცნიერო კვლევები;

ა.ბ) მონიტორინგის სამუშაოების ჩატარება (სანიმუშო ფართობების მოწყობა და მუდმივი დაკვირვების წარმოება, ცხოველებისა და მცენარეების პოპულაციების მდგომარეობის შეფასება და დაკვირვება, აღრიცხვა/ინვენტარიზაცია და სხვა);

ა.გ) სამსახურებრივი მოვალეობების განხორციელების მიზნით, ადმინისტრაციის პერსონალის ავტო-მოტო და საჰაერო სატრანსპორტო საშუალებებით შეზღუდული გადაადგილება;

ა.დ) საკადასტრო სამუშაოების ჩატარება;

ა.ე) აქტიური დაცვის ღონისძიებების გატარება (დაცვის ინფრასტრუქტურის და სახანძრო პირსების მოწყობა და სხვა).

ბ) ტრადიციული გამოყენების ზონაში აკრძალულია ყოველგვარი საქმიანობა, გარდა შემდეგი საქმიანობებისა:

ბ.ა) ტერიტორიაზე ეკოლოგიური წონასწორობის შენარჩუნება;

ბ.ბ) ტერიტორიაზე არსებული ეკოსისტემებისა და მის ფარგლებში გავრცელებულ გარეულ ცხოველთა და ველურ მცენარეთა სახეობების დაცვა, მოვლა და აღდგენა;

ბ.გ) ტერიტორიის ჰიდროლოგიური დაცვა და მონიტორინგი, დეგრადირებული ეკოსისტემების დაცვა და აღდგენა;

ბ.დ) არამანიპულაციური და მანიპულაციური სამეცნიერო კვლევები, მათ შორის, არქეოლოგიური და ისტორიულ-კულტურული ძეგლების კვლევა;

ბ.ე) აღდგენითი ღონისძიებების განხორციელების მიზნით, მუდმივი და დროებითი ვოლიერების მოწყობა;

ბ.ვ) საგანმანათლებლო საქმიანობა;

ბ.ზ) გზებზე ტრანსპორტით გადაადგილება;

ბ.თ) გზების და ბილიკების მოვლა და მოწყობა;

ბ.ი) ტაბაწყურის ტბაზე მოტორიანი და უმოტორო წყლის სატრანსპორტო საშუალებებით გადაადგილება;

ბ.კ) მონიტორინგის სამუშაოთა წარმოება;

ბ.ლ) საკადასტრო სამუშაოთა განხორციელება;

ბ.მ) ვიზიტორთა ყოფნა და გადაადგილება, მათ შორის, სატრანსპორტო საშუალებებით;

ბ.ნ) ხანძრებისგან, ჩახერგილობისა და მავნებელ-დაავადებათაგან დაცვის მიზნით, ტყის ჩახერგილობისგან გაწმენდა. დაცვის მიზნით გამოსატანი ხე-ტყის ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილის საზღვართან არსებულ დასახლებულ პუნქტებში მცხოვრები ადგილობრივი მოსახლეობისათვის „ტყითსარგებლობის წესის შესახებ“ დებულების დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს მთავრობის 2021 წლის 18 მაისის №221 დადგენილებით დამტკიცებული დებულების 89-ე მუხლით განსაზღვრული სოციალური დანიშნულების ჭრის წესებით განსაზღვრული მოთხოვნების ფარგლებში გაცემა;

ბ.ო) ადგილობრივი მოსახლეობისა და ვიზიტორების მიერ სამკურნალო და საკვები მცენარეების პირადი მოხმარებისათვის შეგროვება;

ბ.პ) პირუტყვის ტრადიციული, რეგულირებული მოვება (1 ჰა-ზე დასაშვებია არაუმეტეს 1 მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის ან არა უმეტეს 3 წვრილფეხა რქოსანი პირუტყვისა (ცხვარი, თხა));

ბ.ჟ) მძიმე, მუხლუხიანი სათიბი მოწყობილობებისა და დანადგარების გარეშე თიხვა;

ბ.რ) ტაბაწყურის ტბაზე თევზჭერა;

ბ.ს) „თევზჭერისა და თევზის მარაგის დაცვის ტექნიკური რეგლამენტის დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს მთავრობის 2013 წლის 31 დეკემბრის №423 დადგენილებით დამტკიცებული ტექნიკური რეგლამენტის მე-2 მუხლის 3¹ პუნქტით განსაზღვრული რეკრეაციული თევზჭერა, მოქმედი კანონმდებლობით დადგენილი წესით;

ბ.ტ) "დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ" საქართველოს კანონის მე-12 მუხლის 2⁶ პუნქტით განსაზღვრული სპეციალური დანიშნულებით სარგებლობა და "საქართველოს ტყის კოდექსის" 37-ე მუხლის მე-3 ნაწილის " ა.გ " ქვეპუნქტით განსაზღვრული განსაკუთრებული დანიშნულებით ტყით სპეციალური სარგებლობა;

ბ.უ) „სასარგებლო წიაღისეულის მოპოვების ლიცენზიის გაცემის წესისა და პირობების შესახებ დებულების დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს მთავრობის 2005 წლის 11 აგვისტოს №136 დადგენილების 2¹ მუხლით განსაზღვრულ შემთხვევებში, მიწისქვეშა წყლებით სარგებლობა;

ბ.ფ) საფუტკრეების მოწყობა;

ბ.ქ) საზაფხულო სამოვრებზე მწყემსებისა და ტურისტებისთვის ტრადიციული თავშესაფრების, აგრეთვე შინაურ ცხოველთა სადგომების მოწყობა ადმინისტრაციასთან შეთანხმებით;

ბ.დ) ადგილობრივი მოსახლეობის სასმელი წყლით უზრუნველყოფა;

ბ.ე) დაცვისა და ეკოტურიზმისათვის აუცილებელი ინფრასტრუქტურის შექმნა და სარგებლობა, მათ შორის:

ბ.ე.ა) საპიკნიკე ფანჯატურის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 4 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა და სიმაღლე – არანაკლებ 2,3 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ბ.ე.ბ) კოტეჯის/ტურისტული თავშესაფრების მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 4 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) და მათთან ერთად სამზარეულოს (ასეთის აუცილებლობის შემთხვევაში) მოწყობა (სიმაღლე – არანაკლებ 2,5 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა და სიგრძე – არანაკლებ 5 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ბ.ე.გ) ვიზიტორთა ცენტრის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 5 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ბ.ე.დ) კაფეტერიის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 6 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3,5 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ბ.ე.ე) საკონფერენციოს მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 7 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ბ.ე.ვ) გამაჯანსაღებელი კომპლექსის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 15 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 5 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ბ.ე.ზ) საჯინბოს მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 10 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 8 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 6 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ბ.ე.თ) სველი წერტილების მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 3 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 3 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 2,5 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ბ.ე.ი) დამხმარე ნაგებობის (სამზარეულო, დამხმარე ტექნიკური ნაგებობა, შენობა სამედიცინო პუნქტის, დაცვისა და თანამშრომლების განთავსებისათვის) მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 5 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 4 მ-ისა, სიმაღლე – არანაკლებ 3 მ-ისა) (შენიშვნის გათვალისწინებით);

ბ.ე.კ) პირის ანუ ნავმისადგომის მოწყობა (სიგრძე – არანაკლებ 6 მ-ისა, სიგანე – არანაკლებ 5 მ-ისა);

შენიშვნა: ამ პუნქტის „ბ.ე.ა“ – „ბ.ე.ი“ ქვეპუნქტებით განსაზღვრული ინფრასტრუქტურის სიმაღლე არ უნდა აღემატებოდეს 10 მ-ს;

ბ.შ) აქტიური დაცვის ღონისძიებების გატარება (დაცვის ინფრასტრუქტურის და სახანძრო პირების მოწყობა, მავნებლებთან ბიოლოგიური მეთოდებით ბრძოლა);

ბ.ჩ) ინვაზიური სახეობებისაგან აღკვეთილის ტერიტორიის გაწმენდა;

ბ.ც) ეროზიის საწინააღმდეგო ღონისძიებების ჩატარება და ეროზირებული მონაკვეთების აღდგენა;

ბ.ძ) კულტურული მემკვიდრეობის და ისტორიული ძეგლების მოვლა-პატრონობა, დაცვის, აღდგენის, რესტავრაციისა და რეკონსტრუქციის მიზნით ხეების მოჭრა;

ბ.წ) ტერიტორიაზე, რომელიც არ წარმოადგენს სახელმწიფო ტყის ფონდს, არსებული ჰიდროკვანძების, მილსადენების, გზების, ელექტროგადამცემი კომუნიკაციების ფუნქციონირების, რეკონსტრუქციის (რეაბილიტაციისათვის) ან დემონტაჟის ან ამისათვის საჭირო საპროექტო ან/და საინჟინრო-გეოლოგიური სამუშაოები;

ბ.ჭ) კანონმდებლობით დაშვებული სხვა საქმიანობები.

5. გოდერძის ნამარხი ტყის ბუნების ძეგლში აკრძალულია ყოველგვარი საქმიანობები, გარდა შემდეგი საქმიანობებისა:

ა) არამანიპულაციური სამეცნიერო კვლევა;

ბ) მონიტორინგის სამუშაოების განხორციელება;

- გ) ტურისტულ-საგანმანათლებლო საქმიანობები;
- დ) ბუნებრივი რესურსების აღრიცხვა;
- ე) საკადასტრო სამუშაოების საქმიანობა;
- ვ) ვიზიტორთა კონტროლირებადი და რეგლამენტირებული გადაადგილება;
- ზ) დაცვისა და მოვლის ღონისძიებები;
- თ) ტურისტული ბილიკების მოწყობა და არსებული ბილიკების მოვლა;
- ი) დაცვისა და ტურისტულ-საგანმანათლებლო საქმიანობისათვის ინფრასტრუქტურის შექმნა და კეთილმოწყობა;
- კ) კანონმდებლობით დაშვებული სხვა საქმიანობები.

თავი VI. მენეჯმენტის გეგმის პროგრამები

მუხლი 38. პასუხისმგებლობა მენეჯმენტის გეგმის განხორციელებაზე

1. სააგენტო (სააგენტოს ცენტრალური აპარატი და ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია) პასუხისმგებელია მენეჯმენტის გეგმით გათვალისწინებული ღონისძიებების ორგანიზებასა და განხორციელებაზე, მათი განხორციელების მონიტორინგსა და მენეჯმენტის გეგმით გათვალისწინებული შედეგების მიღწევაზე.

2. მენეჯმენტის გეგმა ხორციელდება სამწლიანი საოპერაციო და წლიური სამუშაო გეგმის საშუალებით. საოპერაციო გეგმა მოიცავს განსახორციელებელ ქმედებებს საჭირო ბიუჯეტის ჩათვლით.

3. სააგენტო, ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციასთან ერთად, უზრუნველყოფს სხვა ორგანიზაციებისა და ექსპერტების ჩართულობას და თანამშრომლობას გარკვეული ღონისძიებების განხორციელებაში, როდესაც ეს აუცილებელი და საჭიროა.

მუხლი 39. მენეჯმენტის გეგმის პროგრამები

მენეჯმენტის გეგმა მოიცავს მართვის რვა პროგრამას. ამ პროგრამების მიზნები და ქმედებები ესადაგება ძირითად პირდაპირ და არაპირდაპირ საფრთხეებს, გამოწვევებსა და მენეჯმენტის შეზღუდვებს, რომლებიც აღწერილია სიტუაციურ ანალიზში. ეს პროგრამებია:

- ა) ბიომრავალფეროვნების კონსერვაცია და მონიტორინგი;
- ბ) პატრულირება და კანონდარსულება;
- გ) ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენება;
- დ) ეკოტურიზმი;
- ე) გარემოსდაცვითი განათლება;
- ვ) საზოგადოებასთან ურთიერთობა;
- ზ) მენეჯმენტი და ადმინისტრაციის განვითარება.

მუხლი 40. ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის და მონიტორინგის პროგრამა

მიზანი 1: ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის სისტემის გაუმჯობესება, არსებული მონაცემთა ბაზის დახვეწა და შედეგების მენეჯმენტში პროცესებში ინტეგრირება

ინდიკატორი 1: 2023 წლისთვის ბორჯომ-ხარაგაულის დაცულ ტერიტორიების ადმინისტრაციას აქვს და იყენებს ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის სრულყოფილ სისტემას და გაუმჯობესებულ მონაცემთა ბაზას, რაც ხელს შეუწყობს მენეჯმენტის ეფექტურობის გაზრდას.

საბაზისო ინფორმაცია: ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის არსებული პრაქტიკა, რომელსაც არ აქვს სისტემური ხასიათი და შესაბამისი კვლევების ანგარიშები.

№	ქმედებები	ინდიკატორები	საბაზისო ინფორმაცია	წინაპირობა
1.1	საკვანძო ჰაბიტატების გამოვლენა, საველე შესწავლა და მონიტორინგი (ზურმუხტის ქსელი)	კვლევის შედეგები; მონიტორინგის ანგარიშები	არსებული კვლევები	დონორი, კვლევითი ორგანიზაცია
1.2	ტყის მდგომარეობის მონიტორინგი ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების საკვანძო ადგილებში (ნახანძრალი, ტყის ზედა სარტყლის და ჭრაგავლილი ადგილების მონიტორინგი)	მონიტორინგის ანგარიშები	„ტყის მართვის გეგმა“ 2020, არსებული ანგარიშები	სააგენტოს და ადმინისტრაციის სპეციალისტები
1.3	ტყის მავნებელი მწერების, სოკოვანი დაავადებების და სხვა ტიპის დაავადებების შესწავლა, მონიტორინგი და ბრძოლის ღონისძიებების შემუშავება და განხორციელება	კვლევის შედეგები, მონიტორინგის და განხორციელებული ღონისძიებების ანგარიშები	ადმინისტრაციის ანგარიშები	დონორი, კვლევითი ორგანიზაცია
1.4	ინვაზიური სახეობების იდენტიფიცირება, პრიორიტეტიზაცია, და მონიტორინგი	დარუკებული ლოკაციები და ანგარიშები	არ არის	დონორი, კვლევითი ორგანიზაცია
1.5	საკვანძო ძუძუმწოვარ ცხოველთა სახეობების (კეთილშობილი ირემი, მურა დათვი, არჩვი, მგელი, შველი, ფოცხვერი, წავი და სხვ.) მონიტორინგი	კვლევისა და მონიტორინგის ანგარიშები	გასული წლების კვლევები	დონორი, კვლევითი ორგანიზაცია, ადმინისტრაცია
1.6	წყალმცურავი ფრინველების მონიტორინგი ქცია-ტაბაწყურის ალკვეთილში	კვლევისა და მონიტორინგის ანგარიშები	არ არის	დონორი, კვლევითი ორგანიზაცია
1.7	საქართველოს „წითელი ნუსხის“ სხვა არაპრიორიტეტული სახეობების გავრცელების შესახებ ინფორმაციის მოგროვება და დარუკება	მონიტორინგის ანგარიშები, დარუკებული არეალები	წინა წლებში ჩატარებული კვლევები	დონორი, კვლევითი ორგანიზაცია, ადმინისტრაცია
1.8	კავკასიური როჭოს და კასპიური შურთხის ჰაბიტატების იდენტიფიკაცია, მათი პოპულაციის მდგომარეობის შეფასება და მონიტორინგი	კვლევისა და მონიტორინგის ანგარიშები	ადმინისტრაციის ანგარიშები, ენერგოტრანსის მიერ ჩატარებული კვლევა	დონორი, კვლევითი ორგანიზაცია, ადმინისტრაცია

1.9.	კავკასიური თეთრყვავილას არეალის დაზუსტება და მონიტორინგი.	მონიტორინგის ანგარიშები, დარუკებული არეალები	ადმინისტრაციის „ბუნების მატთანე“	ადმინისტრაცია
1.10.	„წითელი ნუსხის“ მერქნიანი მცენარეების გავრცელების დაზუსტება და მდგომარეობის მონიტორინგი	მონიტორინგის ანგარიშები, დარუკებული არეალები	ადმინისტრაციის ანგარიშები, ბხდტ-ის მერქნიანი სახეობების ნუსხა	ადმინისტრაცია
1.11	ადამიანისა და მტაცებელი ცხოველების კონფლიქტის მიზეზების კვლევა და კონფლიქტის მონიტორინგი, შესაბამისი რეკომენდაციების მომზადება მართვის გაუმჯობესებისათვის	კვლევისა და მონიტორინგის ანგარიშები	ადმინისტრაციის ანგარიშები და მტაცებლების თავდასხმის სტატისტიკა	დონორი, კვლევითი ორგანიზაცია, ადმინისტრაცია
1.12	მეტეოროლოგიური მონაცემების შეგროვება და ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის შედეგების ანალიზში მათი გათვალისწინება	მეტეოროლოგიური მონაცემების ანგარიშები	ადმინისტრაციის ანგარიშები და „ბუნების მატთანე“	დონორი, ადმინისტრაცია
1.13	სტიქიური მოვლენების (ქარქცევები, ქარიშხალი, ზეავი, წყალდიდობა და სხვ.) აღრიცხვა.	შესაბამისი ანგარიშები	ადმინისტრაციის ანგარიშები და „ბუნების მატთანე“	ადმინისტრაცია
1.14	მონაცემთა ბაზის დახვეწა/ახლის შექმნა და სრულყოფა (მუდმივად განახლებადი, სისტემატიზებული, დადგენილი მეთოდებით შეგროვილი ინფორმაციის საფუძველზე, მათ შორის SMART-ის მონაცემთა ბაზა ე.წ. Ecological Record-ის) დანერგვა	მოქმედი და გამართული მონაცემთა ბაზა	SMART-ის მონაცემთა ბაზა სამართალდარღვევებზე	დონორი
1.15	ბიომრავალფეროვნების კვლევისა და მონიტორინგის შედეგად მიღებული მასალების პირველადი დამუშავება და ანალიზი	მონიტორინგის პირველადი, დამუშავებული მასალები	ადმინისტრაციის თანამშრომლების არსებული გამოცდილება და ანგარიშები	დონორი/ თანამშრომლების გადამზადება
1.16	მონიტორინგის შედეგებზე დაყრდნობით ეკოსაგანმანათლებლო მასალების შემუშავება	ეკოსაგანმანათლებლო მასალები	მონიტორინგის შედეგები და ანგარიშები	სააგენტო/ ადმინისტრაცია
მიზანი 2: ადმინისტრაციის თანამშრომლების კვალიფიკაციის ამაღლება ბიომრავალფეროვნების მონიტორიტორინგში ინდიკატორი 2: ბიომრავალფეროვნების კვლევა-მონიტორინგის სფეროში 2023 წლისთვის თანამშრომლების მინიმუმ 30%-ის კვალიფიკაცია და უნარები გაზრდილია.				

საბაზისო ინფორმაცია: ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგში ჩართული რეინჯერების მხოლოდ მცირე ნაწილს (10-%) აქვს სათანადო ტრენინგი გავლილი. არ არსებობს საჭირო კვალიფიკაცია სხვადასხვა მიმართულებით მონიტორინგის განხორციელებისათვის.

2.1	ტრენინგი მონაცემთა ბაზების გამოყენებაში, მათ შორის SMART-ის გამოყენებაში.	ტრენინგების რაოდენობა, ტრენინგებში მონაწილეთა რაოდენობა	თანამშრომლების დიდ ნაწილს ტრენინგი არ აქვს გავლილი	დონორი და განმახორციელებელი ორგანიზაცია
2.2	სადოვრების მონიტორინგის და პირველადი ანალიზის ტრენინგი	ტრენინგების რაოდენობა, ტრენინგებში მონაწილეთა რაოდენობა	თანამშრომლების დიდ ნაწილს ტრენინგი არ აქვს გავლილი	დონორი და განმახორციელებელი ორგანიზაცია
2.3	ცხოველების აღრიცხვის, მონაცემების შეგროვების, ფოტოხაფანგების გამოყენების და პირველადი მასალების დამუშავების ტრენინგი	ტრენინგების რაოდენობა, ტრენინგებში მონაწილეთა რაოდენობა	თანამშრომლების დიდ ნაწილს ტრენინგი არ აქვს გავლილი	დონორი და განმახორციელებელი ორგანიზაცია
2.4	ზურმუხტის საიტებსა და სახეობების მონიტორინგის შესახებ ტრენინგი	ტრენინგების რაოდენობა, ტრენინგებში მონაწილეთა რაოდენობა	თანამშრომლების დიდ ნაწილს ტრენინგი არ აქვს გავლილი	დონორი და განმახორციელებელი ორგანიზაცია
2.5	საკვანძო ფრინველების აღრიცხვის და მონიტორინგის ტრენინგი	ტრენინგების რაოდენობა, ტრენინგებში მონაწილეთა რაოდენობა	თანამშრომლების დიდ ნაწილს ტრენინგი არ აქვს გავლილი	დონორი და განმახორციელებელი ორგანიზაცია
2.6	ტყის მავნებელ მწერებზე, სოკოვან და სხვა დაავადებების იდენტიფიკაციის ტრენინგი	ტრენინგების რაოდენობა, ტრენინგებში მონაწილეები	თანამშრომლების დიდ ნაწილს ტრენინგი არ აქვს გავლილი	დონორი და განმახორციელებელი ორგანიზაცია

მუხლი 41. პატრულირებისა და კანონდარსრულების პროგრამა

მიზანი 1: ბორჯომ-ხარაგაულის დაცულ ტერიტორიებზე თანამედროვე ტექნოლოგიების გამოყენების შედეგად უკანონო ქმედებებით გამოწვეული საფრთხეების შემცირება

ინდიკატორი 1: დაცული ტერიტორია აქტიურად იყენებს ახალ ტექნოლოგიებს დაცვა-პატრულირების ღონისძიებებში - შეიმჩნევა პროგრესი სამართალდარღვევების პრევენციის, გამოვლენის და შემცირების მიმართულებით, მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების ბოლო წელს ბორჯომ-ხარაგაულის დაცულ ტერიტორიებზე უკანონო ქმედებები, როგორც გამოვლენილი, ასევე გამოუვლინებელი ფაქტები (ხე-ტყის უკანონო ჭრა) შემცირებულია 50%-მდე 2020 წელთან შედარებით.

საბაზისო ინფორმაცია: მხოლოდ ბორჯომის ნაკრძალის უბნის რეინჯერები არიან აღჭურვილი SMART ტელეფონებით. SMART პატრულირების სისტემის სრულად და ეფექტურად გამოყენება არ ხდება.

#	ქმედებები	ინდიკატორები	საბაზისო ინფორმაცია	წინაპირობა
1.1	SMART პატრულირების სისტემის დანერგვა და განხორციელება	ეფექტური SMART-ის სისტემა, ანგარიშები	SMART-ის პილოტირების ანგარიში	დონორი ორგანიზაცია
1.2	ადმინისტრაციის შესაბამისი თანამშრომლების და რეინჯერების უნარების გაძლიერება SMART-ის პატრულირების სისტემის და ტექნიკის გამოყენებასთან დაკავშირებით.	ჩატარებული ტრენინგების და მონაწილეთა რაოდენობა	SMART-ის პილოტირების ანგარიში	დონორი ორგანიზაცია

1.3	პატულირების სტრატეგიის შემუშავება, რომელიც მოიცავს ანტიბრაკონიერულ სტრატეგიას და სამოქმედო გეგმას	პატულირების სტრატეგიის დოკუმენტი/საქმიანობების ანგარიშები/	გასული წლის ანგარიშები	დონორი ორგანიზაცია
1.4	არსებული პატულირების მარშუტების გადახედვა, განახლება და ახალი მარშუტების გამოვლენა არსებული რისკების გათვალისწინებით	განახლებული საპატულირო მარშუტების რუკა	არსებული საპატულირო მარშუტები	ადმინისტრაცია/სააგენტო
1.5	საკვანძო მუშაობა ცხოველთა სახეობების (კეთილშობილი ირემი, მურა დათვი, არჩვი, მგელი, შველი, ფოცხვერი, წავი და სხვ.) მონიტორინგი.	კვლევისა და მონიტორინგის ანგარიშები	გასული წლების კვლევები	დონორი, კვლევითი ორგანიზაცია, ადმინისტრაცია
1.6	პატულირების სისტემის მონიტორინგი (შეფასება და ანალიზი) წინამდებარე მენეჯმენტის გეგმის სასიცოცხლო ციკლის ყოველ 3 წელიწადში ერთხელ და საჭიროების შემთხვევაში მისი შემდგომი განახლება.	მონიტორინგის ანგარიში და ანალიზი	არსებული პატულირების სისტემა და პატულირების სტრატეგია	ადმინისტრაცია/სააგენტო/გარე ექსპერტი

მიზანი 2: ბორჯომ-ხარაგაულის დაცულ ტერიტორიების დაცვის განყოფილება აღჭურვილია მაღალ-კვალიფიციური ადამიანური რესურსებით, ეფექტური ფუნქციონირებისათვის არსებობს ყველა საჭირო ინფრასტრუქტურა და აღჭურვილობა

ინდიკატორი 2: 2024 წლისთვის დაცვის განყოფილების თანამშრომლების მინიმუმ 50 % -ის გაძლიერებული უნარები. განახლებული საპატულირო ინფრასტრუქტურის და აღჭურვილობის გაზრდილი რაოდენობა.

საბაზისო ინფორმაცია: არ არსებობს დამტკიცებული ტრენინგ მოდულები, სწავლებას არ აქვს უწყვეტი ხასიათი.

2.1	ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების დაცვის განყოფილების თანამშრომლებისთვის (რეინჯერები) ყოველწლიური სატრენინგო მოდულის შემუშავება (სამსახურებრივი ცეცხლსასროლ იარაღთან დაკავშირებული კურსი; კანონის აღსრულება, სამართალდარღვევის შესახებ ინფორმაციის მოგროვება, ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა ოქმის მომზადება /პირველადი დახმარება და სამაშველო ოპერაციები/ რუკების კითხვა, GPS ნავიგატორი /ბრაკონიერობასთან ბრძოლის ღონისძიებების დაგეგმვა და განხორციელება /გუნდური მუშაობა / კონფლიქტების მართვა,	შემუშავებული და დამტკიცებული ტრენინგ მოდულები	გასულ წლებში ჩატარებული ტრენინგების შესახებ ანგარიშები	დონორი, ექსპერტი
-----	--	---	--	------------------

	ეფექტური კომუნიკაცია და საზოგადოებასთან ურთიერთობა /თვითგარდარჩენის საწყისი კურსი/ავტო სატრანსპორტო საშუალებების ეფექტური გამოყენება, მოვლა-შენახვა)			
2.2	რეინჯერთა სახელმძღვანელოს შემუშავება 2.1 ქმედების შედეგებზე დაყრდნობით	შემუშავებული რეინჯერთა სახელმძღვანელო	არ არის	დონორი, ექსპერტი
2.3	რეინჯერების დასაქმების მოთხოვნების და კრიტერიუმების გადახედვა და განახლება ფიზიკური მომზადების ნორმატივების გათვალისწინებით	განახლებული და დამტკიცებული კრიტერიუმები	არსებული კრიტერიუმები	სააგენტო, ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიები
2.4	დაცვის განყოფილების თანამშრომლების სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის დაზღვევა.	ყოველწლიურად შესყიდულია შესაბამისი დაზღვევა და დაზღვევის ხელშეკრულება	გასული წლების სადაზღვევო პაკეტი	სააგენტო, დონორი
2.5	რეინჯერთა აღჭურვილობის საჭიროებისამებრ განახლება მათ შორის საშტატო ცეცხლსასროლი იარაღით (რაცია, GPS ნავიგატორი, სამკერდე კამერა, ფოტოაპარატი, და ა.შ.)	შესაბამისი მიღება - ჩაბარების დოკუმენტი	არსებული აღჭურვილობა	სააგენტო, დონორი
2.6	დაცვის განყოფილების ავტო-პარკის, მათ შორის ხანძარსაწინააღმდეგო ავტო-პარკის მოვლა-შენახვა ინტეგრირებულია ადმინისტრაციის მოვლა-შენახვის გეგმაში. საჭიროებისამებრ ავტო-პარკის (მაღალი გამავლობის ავტომობილი; კვადროციკლი; თოვლმავალი; ავტოსატრანსპორტო)	ადმინისტრაციის მოვლა-შენახვის გეგმა/ შესაბამისი შესყიდვისა და მიღება-ჩაბარების დოკუმენტი	არსებული ავტოპარკის ჩამონათვალი და მათი მდგომარეობა	სააგენტო დონორი
2.7	ეროვნული პარკის დაცვის განყოფილების თანამშრომლები, რეინჯერების აღჭურვა სათანადო ინდივიდუალური აღჭურვილობით: (უნიფორმა, ზურგჩანთა, მცირე ზომის წყალგაუმტარი საბუთების ჩანთა, საძილე ტომარა, ქვეშსაგები, პირველადი დახმარების კომპლექტი, დანა, ფანარი, დურბინი, სმარტფონი)	შესყიდვების და მიღება-ჩაბარების დოკუმენტი	რეინჯერთა არსებული ინდივიდუალური აღჭურვილობის ჩამონათვალი	სააგენტო დონორი
2.8	სახანძრო უსაფრთხოების სტრატეგიის და სამოქმედო გეგმის შემუშავება	სტრატეგიის დოკუმენტი	ადმინისტრაციის ანგარიშები და ტყის ხანძრების სტატისტიკა	დონორი/გარე ექსპერტი

2.9	ხანძარსაწინააღმდეგო აღჭურვილობის განახლება საჭიროებისამებრ (უნიფორმა, კომპლექტი წყლის სასხურებელი ცეცხლმაქრი და სხვა)	ხანძარსაწინააღმდეგო აღჭურვილობის მდგომარეობის შეფასების დოკუმენტი/ შესყიდვის მიღება-ჩაბარების აქტები	არსებული ხანძარსაწინააღმდეგო აღჭურვილობა	ადმინისტრაცი ა, სააგენტო, დონორი
2.10	დაცვის განყოფილების ფუნქციონირებისათვის საჭირო სათანადო საველე ინფრასტრუქტურის მოვლა-შენახვის გეგმის ინტეგრირება ადმინისტრაციის მოვლა-შენახვის გეგმაში.	ადმინისტრაციის მოვლა-შენახვის გეგმა	ადმინისტრაციის ანაგრიშები - დაცვის განყოფილების საველე ინფრასტრუქტურის მდგომარეობის ანალიზი	ადმინისტრაცი ა, სააგენტო, დონორი

მუხლი 42. ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენების პროგრამა

მიზანი 1: ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ტრადიციული გამოყენების ზონაში ანთროპოგენური – საფრთხის შემცველი გავლენის შემცირება და ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენება მიმდებარედ მცხოვრები მოსახლეობის მიერ. ინდიკატორი 1: 2029 წლისთვის ტრადიციული გამოყენების ზონაში მინიმუმ 10%-ით შემცირებულია შინაური პირუტყვის რაოდენობა. 2020 წელთან შედარებით არ არის გაზრდილი ან შემცირებულია რესურსებით სარგებლობა, მათ შორის საშუალო მერქნის, ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ. საბაზისო ინფორმაცია: ნემვის ალკვეთილში ჩატარებულია ტყის ინვენტარიზაცია. ეროვნული პარკის ტრადიციული გამოყენების ზონაში არ ჩატარებულა ტყის ინვენტარიზაცია. არსებობს მხოლოდ ადმინისტრაციის ანგარიშები. ტრადიციული გამოყენების ზონაში არსებული საძოვრების მდგომარეობის არსებული შეფასება და მიმდინარე სამუშაოები. საძოვრების შეფასება არ არსებობს ქცია-ტაბაწყურის ალკვეთილისათვის				
№	ქმედებები	ინდიკატორები	საბაზისო ინფორმაცია	წინაპირობა
1.1	ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ტრადიციული გამოყენების ზონაში ანთროპოგენური ზეგავლენის შესწავლა, კლასიფიცირება და დარუკება (მაღალი, საშუალო და დაბალი რისკ ადგილების იდენტიფიცირება)	ჩატარებული კვლევის ანგარიში და არსებული რუკა	ადმინისტრაციის ანგარიშები	დაფინანსება/ შესაბამისი ექსპერტიზა
1.2	ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ტრადიციული გამოყენების ზონაში ანთროპოგენური ზეგავლენის შესწავლის შედეგად გამოვლენილი საჭიროებების და რეკომენდაციების გათვალისწინება ბუნებრივი რესურსების მდგრად გამოყენებასთან მიმართებაში	შემუშავებული და გატარებული ღონისძიებების ანგარიშები	1.1	ანთროპოგენური ზეგავლენის შესწავლა
1.3	ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ტყის ინვენტარიზაცია	ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ტყის მართვის გეგმა	ტყეების აღრიცხვის მონაცემები (ტაქსაცია)	სახელმწიფოს და დონორი ორგანიზაციები ს დაფინანსება
1.4	2020 წელს მიღებული ტყის კოდექსით გათვალისწინებულ ვალდებულებებზე დაყრდნობით შესაბამისი ღონისძიებების განსაზღვრა და განხორციელება ტყის	ღონისძიებების განსაზღვრა და განხორციელების ანგარიშები	არ არის	ტყის კოდექსი

	კოდექსით განსაზღვრულ გარდამავალ პერიოდში			
1.5	ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ტრადიციული გამოყენების ზონაში ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ არამერქნული პროდუქტების გამოყენების შესწავლა (მათ შორის ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილში თიბვა)	კვლევის ანგარიში	არ არის	დაფინანსება/ექსპერტიზა
1.6	ეროვნული პარკის სამოვრების მუდმივი მონიტორინგი 2020 შემუშავებული სამოვრების მართვის გეგმის შესაბამისად	მონიტორინგის ანგარიშები	ადმინისტრაციის გასული წლების ანგარიშები	სამოვრების მართვის გეგმა
1.7	ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილში ტრადიციული გამოყენების ზონაში სამოვრების მდგომარეობის შესწავლა.	კვლევის ანგარიში	არ არის	დაფინანსება/ექსპერტები
1.8	ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილის სამოვრების მართვის გეგმის შემუშავება	შემუშავებული მართვის გეგმა და მონიტორინგის ანგარიშები	1.7	სამოვრების ეკოლოგიური კვლევა
1.9	ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ეკოსისტემური სერვისების ანალიზი	კვლევის შედეგები	WWF-ის 2011 წლის კვლევა „Valuation of the Contribution of Borjomi-Kharagauli and Mtskheta-Mtianeti National Parks’ Ecosystem Services to Economic Growth and Human Well-being”	დონორი, კვლევითი ორგანიზაცია

მუხლი 43. ეკოტურიზმის პროგრამა

მიზანი 1: ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ეკოტურიზმის განვითარება და მართვა ხორციელდება საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად, კვალიფიციური თანამშრომლების მიერ. ინდიკატორი 1: 2023 წლისთვის ვიზიტორთა მიერ მომსახურებების გამოყენების რაოდენობა გაზრდილია, ასევე გაზრდილია ვიზიტორთა კმაყოფილების დონე მინიმუმ 10% -ით (2019 წელთან შედარებით). საბაზისო ინფორმაცია: ტურისტული მარშრუტების ქსელი – არსებული 12, დაგეგმილი 7. არსებული ინფრასტრუქტურა და შეთავაზებები. ნემვის და ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილებში არ არსებობს ინფრასტრუქტურა რეკრეაციისთვის, გარე (outdoor) აქტივობებისთვის. ამ ეტაპზე მხოლოდ 3 ვიზიტორთა მომსახურების სპეციალისტია, რომლებსაც გავლილი აქვთ გარკვეული სწავლებები ვიზიტორთა მომსახურებაში.				
№	ქმედებები	ინდიკატორები	საბაზისო ინფორმაცია	წინაპირობა

1.1	არსებული მარშრუტების მდგომარეობის გაუმჯობესება და ქსელის გაფართოება	მარშრუტების ქსელის საკმარისი რაოდენობა და გამართულად ფუნქციონირება	არსებობს 12 მოქმედი და 7 დაგეგმილი მარშრუტი	დამატებითი ფინანსური რესურსი/ ადმინისტრაციის და სააგენტოს სპეციალისტები
1.2	სხვადასხვა სამიზნე ჯგუფზე მორგებული დამატებითი ეკოტურისტული ინფრასტრუქტურის საჭიროების კვლევა (მაგ., საოჯახო ტურებისთვის, ტურები სპეციალური საჭიროების მქონე პირთათვის, outdoor აქტივობები და ა.შ.) და კვლევის შედეგად გამოვლენილი ინფრასტრუქტურის შექმნა	არსებობს საჭირო ინფრასტრუქტურის კვლევა / განახლებული ინფრასტრუქტურა	არსებული ინფრასტრუქტურა.	დამატებითი ფინანსური რესურსი / ექსპერტი / დტ-ს და სააგენტოს სპეციალისტები
1.3	ვიზიტორთა მომსახურებაში ჩართული კადრების გადამზადება საერთაშორისო და ადგილობრივ დონეზე	გადამზადებული და მაღალკვალიფიციური კადრები ჩატარებული ტრენინგების და სასწავლო კურსების რაოდენობა და მონაწილეთა სია	გასულ წლებში განხორციელებული ტრენინგები	დამატებითი ფინანსური რესურსი / ექსპერტი
1.4	გამტარუნარიანობის და გარემოზე ზემოქმედების შეფასება	გამტარუნარიანობის და გარემოზე ზემოქმედების შეფასების დოკუმენტი	არ არსებობს	დამატებითი ფინანსური რესურსი / ექსპერტი
1.5	ვიზიტორთა უსაფრთხოების სტანდარტის შექმნა	სტანდარტი რომელიც მიღებული და შეთანხმებულია სააგენტოს მიერ	არ არსებობს, არის მხოლოდ ვიზიტორთა ქცევის წესები	დამატებითი ფინანსური რესურსი / ექსპერტი
1.6	ვიზიტორთა სტატისტიკის და უკუკავშირის კვლევის სისტემის გაუმჯობესება და განხორციელება	მოქმედი სისტემა და მონაცემები	გასული წლების ანგარიშები	ექსპერტი ან მოხალისე / დტ-ს და სააგენტოს სპეციალისტები
1.7	ეკოტურისტული ინფრასტრუქტურის განვითარება აღკვეთილებში ქმედება 2.9 შესაბამისად (ქცია-ტაბაწყური, ნემვი)	განხორციელებული ინფრასტრუქტურული პროექტები	დაგეგმილი 3 ტურისტული მარშრუტი ნემვის აღკვეთილში, სხვა ინფრასტრუქტურა არ არსებობს	დამატებითი ფინანსური რესურსი / ექსპერტი / დაცული ტერიტორიების და სააგენტოს სპეციალისტები

მიზანი 2: ვიზიტორთა მართვის გაუმჯობესება, შემოსავლებისა და ვიზიტორთა რაოდენობის ზრდა გამტარუნარიანობის კვლევის შესაბამისად და სხვადასხვა მიზნობრივი ჯგუფის დაინტერესება მრავალფეროვანი, ხარისხიანი და მოთხოვნადი პროდუქტების შექმნით.

ინდიკატორი 2: 2024 წლისთვის 2019 წელთან შედარებით მინიმუმ 20 %-ით გაზრდილია ვიზიტორთა რაოდენობა და მომსახურებიდან მიღებული შემოსავლები. ასევე გაფართოებულია სამიზნე ჯგუფები.

საბაზისო ინფორმაცია: ვიზიტორთა სტატისტიკა და შემოსავლები, არსებული მიზნობრივი ჯგუფები და შეთავაზებები.

2.1	შემოსავლების ზრდის მექანიზმის შექმნა შესვლის ან ალტერნატიული გადასახადის დაწესებით ან შეთავაზებების შექმნით (მაგალითად, ტურისტული პაკეტები, ნაბეჭდი მასალები, სუვენირები ა.შ.)	გაზრდილია ვიზიტორთა მომსახურებიდან მიღებული შემოსავალი	გასული წლების ვიზიტორთა და შემოსავლების სტატისტიკა	დაცული ტერიტორიებისა და სააგენტოს სპეციალისტები / შესაძლებელია საჭირო იყოს ექსპერტის ჩართულობა
2.2	ახალი შეთავაზების შექმნა მათ შორის: ბიომრავალფეროვნებაზე დაკვირვება, ბერდვოჩინგი, ვარსკვლავებზე დაკვირვება, ფოტოტური, მეკლდეურობა და სხვა)	მრავალფეროვანი შეთავაზებების არსებობა	არსებული შეთავაზებები	დაცული ტერიტორიებისა და სააგენტოს სპეციალისტები / შესაძლებელია საჭირო იყოს ექსპერტის ჩართულობა
2.3	ადგილობრივი სერვისის მომწოდებლების თანამშრომლობის სტატუსის განსაზღვრა და ლეგალურ ჩარჩოებში მოქცევა – ხელშეკრულება და შემოსავლის მიღების საშუალების შექმნა სერვისის მომწოდებლების მომსახურებიდან (გიდები, გამყოლები, მეცხენეები და სხვა)	ხელშეკრულება თანამშრომლობაზე / სერვისის მოწოდებაზე გარე სერვისის მოწოდებიდან მიღებული შემოსავლის რაოდენობა	არსებობს თანამშრომლობა ხელშეკრულების გარეშე	დაცული ტერიტორიებისა და სააგენტოს სპეციალისტები საკანონმდებლო სისტემის მოწესრიგება ამ მიმართულებით
2.4	ახალი ტექნოლოგიების დანერგვა და გამოყენება ვიზიტორთა მომსახურებასა და ინტერპრეტაციაში (მაგ., ელ.რუკები, აპლიკაცია და სხვა)	ვიზიტორები ინფორმაციის მისაღებად და ჯავშნებისთვის იყენებენ თანამედროვე ტექნოლოგიებს/სტატისტიკას	ინფორმაციის მიღება ვიზიტორთა ცენტრებში, ეროვნული პარკების გვერდი, სოციალური ქსელი	დაცული ტერიტორიების და სააგენტოს სპეციალისტები/ექსპერტი / დამატებითი ფინანსური რესურსი
2.5	ეკოსტურისტული შეთავაზების შექმნა სხვადასხვა მიზნობრივი ჯგუფებისთვის (საოჯახო, კორპორატიული, ისტორიულ-კულტურული ტური და სხვა)	მრავალფეროვანი მიზნობრივი ჯგუფები	არსებული მიზნობრივი ჯგუფების შეფასება	დაცული ტერიტორიებისა და სააგენტოს სპეციალისტები/ექსპერტი / დამატებითი ფინანსური რესურსი

მიზანი 3: ადგილობრივი თემი ჩართულია და სარგებელს იღებს დაცულ ტერიტორიაზე ეკოტურიზმის განვითარებით

ინდიკატორი 3: 2024 წლისთვის 10 %-ით გაზრდილია ვიზიტორთა მომსახურებაში ადგილობრივი შეთავაზებების წილი, გაზრდილია გარე სერვისის მომწოდებელთა რაოდენობა.

საბაზისო ინფორმაცია: არსებული თანამშრომლობა გიდებთან, კერძო თავლებთან და სასტუმროებთან. არ არსებობს თანამშრომლობის იურიდიული ფორმა; ხელშეკრულება ან სხვა.

3.1	ადგილობრივი სერვისის მომწოდებლების იდენტიფიცირება და მათთან ერთობლივი ღონისძიებების დაგეგმვა და განხორციელება	სერვისის მომწოდებლების მონაცემთა ბაზა და შეთავაზებების ჩამონათვალი	არსებული თანამშრომლობა, საცხენოსნო ტურიზმი, გიდები	დაცული ტერიტორიების და სააგენტოს სპეციალისტები /გარე სერვისის მომწოდებლები /პარტნიორები
3.2	ადგილობრივი გიდების სისტემის გაუმჯობესების ხელშეწყობა და თანამშრომლობის გაძლიერება	გიდების რაოდენობა, რომლებიც თანამშრომლობენ ეროვნულ პარკთან	დამოუკიდებლად მომუშავე გიდები, არასტაბილური სისტემა	დაცული ტერიტორიების და სააგენტოს სპეციალისტები /გარე სერვისის მომწოდებლები /პარტნიორები
3.3	საცხენოსნო ტურიზმის ხელშეწყობა, მიმდებარე სოფლებში	გაზრდილია საცხენოსნო ტურიზმში ჩართული ადგილობრივების %-ული რაოდენობა	საცხენოსნო ტურიზმი ჩართული ადგილობრივები	დაცული ტერიტორიების და სააგენტოს სპეციალისტები /გარე სერვისის მომწოდებლები /პარტნიორები
3.4	ადგილობრივი პროდუქციის პოპულარიზაციის ხელშეწყობა	მინიმუმ ერთი ფესტივალი წლის განმავლობაში	გასული წლის ანგარიშები	დაცული ტერიტორიების და სააგენტოს სპეციალისტები /გარე სერვისის მომწოდებლები /პარტნიორები

მიზანი: 4. გაზრდილია ეროვნული პარკის იმიჯი და აღიარებულია საერთაშორისო და ადგილობრივ დონეზე.
ინდიკატორი: 4 2024 წლისთვის მინიმუმ 20 %-ით გაზრდილია ინდივიდუალური და ორგანიზებული ქართველი და უცხოელი ვიზიტორების რაოდენობა.
საბაზისო ინფორმაცია: ეროვნული პარკების ვებგვერდი. სოციალური ქსელი. თანამშრომლობა ტურისტულ ბიზნესთან.

4.1	არსებული ბეჭდვითი და სარეკლამო მასალების განახლება, მომზადება და გავრცელება. (ფილმი, პოსტერი, წიგნი და ა.შ.)	სარეკლამო მასალების რაოდენობა	არსებობს ეროვნული პარკის რუკა	ექსპერტი /დამატებითი ფინანსური რესურსი/ დაცული ტერიტორიების და სააგენტოს სპეციალისტები
4.2	ეროვნული პარკის შეთავაზებების პოპულარიზაცია ონლაინ სივრცეში	განხორციელებული აქტივობები ვიზიტორების გამოკითხვის ანგარიში ინფორმაციის მიღებაზე	ეროვნული პარკების გვერდი, სოციალური ქსელი	ექსპერტი /დამატებითი ფინანსური რესურსი/ დაცული ტერიტორიების და სააგენტოს სპეციალისტები

4.3	ტურისტულ კომპანიებთან თანამშრომლობა	ტურისტული კომპანიების მიერ ორგანიზებული ტურების გაზრდილი რაოდენობა	გასული წლების ანგარიშები	დაცული ტერიტორიების და სააგენტოს სპეციალისტები
4.4	ინფო და მედია-ტურების ორგანიზება	მედია-ტურების განხორციელების ანგარიშები / მედია-ტურების რაოდენობა	გასული წლების ანგარიშები და ინფორმაცია მედია-ტურების შესახებ	სააგენტო ადმინისტრაცია
მიზანი: 5. ეროვნული პარკის სხვადასახვა მიზნობრივი ჯგუფის გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლება. ინდიკატორი: 5. ვიზიტორები აცნობიერებენ ბიომრავალფეროვნების და დაცული ტერიტორიების მნიშვნელობას; შემცირებულია დაბინძურება და ინფრასტრუქტურის დაზიანება 10%-ით 2024 წლისთვის. საბაზისო ინფორმაცია: საინფორმაციო ნიშნები და დაფები, განხორციელებული აქტივობები. გამოკითხვის შედეგები.				
5.1	ვიზიტორების/დაინტერესებული პირების ინფორმირება ეროვნული პარკის ბიომრავალფეროვნების, რეგულაციების, ეკოტურისტული სერვისების შესახებ	ჩატარებული ცნობიერების ამაღლების აქტივობების რაოდენობა	გასული წლების ანგარიშები	დაცული ტერიტორიების და სააგენტოს სპეციალისტები
5.2	საინფორმაციო, გამაფრთხილებელი და საინტერპრეტაციო მასალების/დაფების გაუმჯობესება და განთავსება	საინფორმაციო და საგანმანათლებლო მასალების/დაფების რაოდენობა (რაოდენობა)	არსებული და სიტუაციური ანალიზი	დამატებითი ფინანსური რესურსი/ დაცული ტერიტორიების და სააგენტოს სპეციალისტები

მუხლი 44. გარემოსდაცვითი განათლების პროგრამა

მიზანი 1: ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია ფლობს საკმარის რესურსს გარემოსდაცვითი განათლების და ცნობიერების ამაღლების საქმიანობების განხორციელებისათვის. ინდიკატორი 1: 2023 წლისთვის არსებობს მინიმუმ 1 თანამშრომელი, რომელიც პასუხისმგებელია გარემოსდაცვით განათლებაზე, თანამშრომლების 20%-ის უნარები გაძლიერებულია გარემოს დაცვასა და ინტერპრეტაციაში. საბაზისო ინფორმაცია: ადმინისტრაციას არ გააჩნია ეკოგანათლების სპეციალისტი. ვიზიტორთა მომსახურების და ბუნებრივი რესურსების სპეციალისტებს აქვთ საბაზისო ტრენინგი გავლილი გარემოს დაცვასა და ინტერპრეტაციაში.				
№	ქმედებები	ინდიკატორები	საბაზისო ინფორმაცია	წინაპირობა
1.1	გარემოსდაცვითი მასალების განახლება/ ახალი საგანმანათლებლო პროგრამების შემუშავება სხვადასხვა ასაკობრივი ჯგუფისთვის	განახლებული საგანმანათლებლო პროგრამები	არსებული საგანმანათლებლო პროგრამები	საჭიროა ექსპერტის ჩართვა პროგრამების ნაწილში
1.2	ეკოსაგანმანათლებლო პროგრამების ტურისტულ მეთავაზებად ჩამოყალიბება და	ეკოსაგანმანათლებლო პროგრამები ინტეგრირებულია	არსებული და განახლებული საგანმანათლებლო	დამატებითი ადამიანური რესურსი

	განხორციელება	ტურისტულ შეთავაზებებში	პროგრამები	
1.3	საინფორმაციო და საინტერპრეტაციო მასალების/გზამკვლევების მომზადება. მათ შორის: ბზეკ-ის ცხოველები, ფრინველები, მცენარეები, მწერები და ა.შ.	არსებობს მინ. 5 სხვადასხვა სახის საინფორმაციო-საინტერპრეტაციო ბროშურა/წიგნი/ გზამკვლევი	ადმინისტრაციის ანგარიშები და სტატისტიკური ინფორმაცია	დონორი/ექსპერტი
1.4	გიდი – რეინჯერების სისტემის დანერგვა.	ეროვნულ პარკს ყავს მინიმუმ 5 გადამზადებული გიდი-რეინჯერი	არსებული „დამოუკიდებელი“ გიდები რეგიონში	დონორი, ტრენინგები და დამატებითი ფინანსური და ადამიანური რესურსები
1.5	ფილმის მომზადება ეროვნული პარკისა და მისი ბიომრავალფეროვნების შესახებ.	არსებობს მინ. 1 დოკ. ფილმი	არსებული მასალები	დონორი
1.6	არსებული საინტერპრეტაციო ინფრასტრუქტურის განახლება და გამრავალფეროვნება	საგანმანათლებლო ბილიკი, ვიზიტორთა ცენტრები და სხვა ბილიკებიც დატვირთულია საგანმანათლებლო და საინტერპრეტაციო დაფებით და ინფორმაციით	საგანმანათლებლო ბილიკი, ვიზიტორთა ცენტრები	ფინანსური რესურსი, სააგენტო, ადმინისტრაცია
1.7	ლონისძიებების კალენდრის შექმნა და გარემოსდაცვითი ღონისძიებების დაგეგმვა კალენდრის მიხედვით	მოქმედი ღონისძიებების კალენდარი და განხორციელებული ღონისძიებების ანგარიშები	გასული წლების ადმინისტრაციის მიერ განხორციელებული ღონისძიებების ანგარიშები	დამატებითი ფინანსური და ადამიანური რესურსი

მიზანი 2: ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის მიერ სხვადასხვა ასაკობრივ და სამიზნე ჯგუფებზე მორგებული მრავალფეროვანი გარემოსდაცვითი საგანმანათლებლო პროგრამების შემუშავება და განხორციელება.

ინდიკატორი 2: სხვადასხვა ასაკობრივ და სამიზნე ჯგუფებზე მორგებული მრავალფეროვანი გარემოს დაცვით საგანმანათლებლო პროგრამები და ამ პროგრამებში ჩართული მონაწილეების რაოდენობის მაჩვენებელი გაზრდილია მინიმუმ 3-ჯერ მენეჯმენტის გეგმის მე-4 წელს 2020 წლის მონაცემთან შედარებით.

საბაზისო ინფორმაცია: ეროვნული პარკის ადმინისტრაციის არსებული პროგრამები და შეთავაზებები.

2.1	ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების რეგიონში არსებულ უმაღლეს და საჯარო საგანმანათლებლო დაწესებულებებისთვის გარემოსდაცვითი პროგრამების შეთავაზება და განხორციელება	ეროვნული პარკის მიერ დაგეგმილ ღონისძიებებში მონაწილეთა რაოდენობა	გასულ წლებში განხორციელებული პროგრამები და ანგარიშები	ფინანსური და ადამიანური რესურსი
2.2	ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების რეგიონში არსებულ სკოლამდელი აღზრდის დაწესებულებებისთვის/	სპეციალური პროგრამები სკოლამდელი აღზრდის დაწესებულებებისთვის/	გასულ წლებში განხორციელებული პროგრამები და	ფინანსური და ადამიანური რესურსი

	დაწესებულებებისთვის გარემოსდაცვითი აქტივობების შეთავაზება და განხორციელება	მონაწილეთა რაოდენობა	ანგარიშები	
2.3	„კორპორატიული ტურების“ განვითარება და ტურისტულ შეთავაზებებში ინტეგრირება და განხორციელება	პროგრამა კორპორატიული ჯგუფებისთვის	ადმინისტრაციის გასული წლების ანგარიშები	ფინანსური და ადამიანური რესურსი
2.4	გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლების მიზნით საგანმათლებლო დაწესებულებისთვის ეკოტურების და ბანაკების მოწყობის ხელშეწყობა	განხორციელებული ეკოტურებისა და ბანაკების რაოდენობა/მონაწილეთა რაოდენობა	ადმინისტრაციის განხორციელებული ეკოტურების და ბანაკების ორგანიზების გამოცდილება	ადამიანური რესურსი
2.5	„ნორჩი რეინჯერის“ პროგრამის განახლება, ინტეგრირება ტურისტულ შეთავაზებებში და განხორციელება და სერვისად ჩამოყალიბება	განხორციელების ანგარიშები და მონაწილეთა რაოდენობა	არსებული „ნორჩი რეინჯერის“ პროგრამა	ფინანსური და ადამიანური რესურსები
2.6	ეროვნული პარკის რეგიონის სკოლებში არსებული ეკოკლუბების ხელშეწყობა და თანამშრომლობა	ერთობლივი ღონისძიებების ანგარიშები	გასულ წლებში განხორციელებული პროექტები	ადამიანური რესურსები

მუხლი 45. საზოგადოებასთან ურთიერთობის პროგრამა

მიზანი 1: ბორჯომ-ხარაგაულის დაცულ ტერიტორიების ადმინისტრაციასა და ადგილობრივ თვითმმართველობებს, ადგილობრივ თემებს, რეგიონში არსებულ არასამთავრობო ორგანიზაციებს და ადგილობრივ და რეგიონალურ მედიასაშუალებებს და სხვა დაინტერესებულ მხარეებს შორის ეფექტური კომუნიკაციის დანერგვა და ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების მართვის პროცესებში მათი ჩართულობის ხელშეწყობა.

ინდიკატორი 1: 2029 წლისთვის ადგილობრივი თვითმმართველობების, ადგილობრივი თემების, რეგიონში არსებული არასამთავრობო ორგანიზაციების და ადგილობრივი და რეგიონალური მედიასაშუალებების და სხვა დაინტერესებული მხარეების ჩართულობა ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების მართვაში გაზრდილია 20% -ით (2020 წელთან შედარებით)

საბაზისო ინფორმაცია: არსებული თანამშრომლობა, დაინტერესებული მხარეების ჩართულობის დონე დაცული ტერიტორიების მართვაში.

#	ქმედებები	ინდიკატორები	საბაზისო ინფორმაცია	წინაპირობა
1.1	ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების კომუნიკაციის სტრატეგიის შემუშავება	კომუნიკაციის სტრატეგია	2014 წლის „ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის კონფლიქტების მოგვარების სქემა“	კომუნიკაციის ექსპერტი, დონორი
1.2	თანამშრომლობა და კომუნიკაცია ადგილობრივ მუნიციპალიტეტებთან	შეხვედრების და ერთობლივი აქტივობების ანგარიშები	გასული წლების ადმინისტრაციის ანგარიშები	ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია და ადგილობრივი მუნიციპალიტეტების სამსახურები

1.3	თანამშრომლობა და კომუნიკაცია ადგილობრივ/ეროვნულ არასამთავრობო ორგანიზაციებთან	შეხვედრების და ერთობლივი აქტივობების ანგარიშები	გასული წლების ადმინისტრაციის ანგარიშები	ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების -ადმინისტრაცია/ ადგილობრივი და ეროვნული ა/ო-ები
1.4	თანამშრომლობა და კომუნიკაცია მედია საშუალებებთან	სატელევიზიო, ონლაინ პლათფორმებზე და ბეჭდვით მედიაში გამოქვეყნებული მასალების რაოდენობა	ადმინისტრაციის მონაცემთა ბაზა	ფინანსური რესურსი, სააგენტოს და ადმინისტრაციის ადამიანური რესურსი
1.5	თანამშრომლობა და კომუნიკაცია ადგილობრივ თემებთან	შეხვედრების ანგარიშები	გასული წლების ადმინისტრაციის ანგარიშები და მონაცემთა ბაზა	ფინანსური რესურსი, სააგენტოს და ადმინისტრაციის ადამიანური რესურსი
1.6	ქმედითი საკონსულტაციო საბჭოს შექმნა	საკონსულტაციო საბჭოს წესდება/ შეხვედრების ანგარიშები	არ არსებობს	სააგენტოს და ადმინისტრაციის ადამიანური რესურსი/ პარტნიორი ორგანიზაციები და ინდივიდები

მიზანი 2: ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის უზრუნველყოფა კომუნიკაციების შესაბამისი სპეციალისტით და ეფექტური კომუნიკაციისათვის საჭირო უნარების განვითარება ადმინისტრაციის თანამშრომლებში.

ინდიკატორი 2: 2022 წლისთვის არსებობს კომუნიკაციებზე პასუხისმგებელი თანამშრომელი/2023 წლისთვის; ადმინისტრაციის თანამშრომლებისათვის ეფექტურ კომუნიკაციაში ჩატარებული ტრენინგების რაოდენობა გაზრდილია 10%-ით 2020 წელთან შედარებით.

საბაზისო ინფორმაცია: არ არსებობს კომუნიკაციაზე პასუხისმგებელი თანამშრომელი. თანამშრომლების მცირე ნაწილს (5%) აქვს გავლილი შესაბამისი სწავლება.

2.1	სამუშაოს აღწერის შექმნა კომუნიკაციებზე პასუხისმგებელი თანამშრომლისთვის და მისი გადამზადება 1.1 ქმედების შესაბამისად	ეროვნულ პარკს ჰყავს კომუნიკაციებზე პასუხისმგებელი სპეციალისტი	არ არსებობს	ფინანსური და ადამიანური რესურსი
2.2	კომუნიკაციაზე პასუხისმგებელი თანამშრომლის მიერ ორგანიზებული ტრენინგი ეროვნული პარკის თანამშრომელთათვის	ჩატარებული ტრენინგების დამსწრეთა რაოდენობა	არ არსებობს	ფინანსური და ადამიანური რესურსი
2.3	კომუნიკაციაზე პასუხისმგებელი თანამშრომლის მიერ ორგანიზებული შეხვედრები ადგილობრივ	შეხვედრების რაოდენობა ანგარიშები	გასული წლების ანგარიშები	ფინანსური და ადამიანური რესურსი

	მოსახლეობასთან			
მიზანი 3: ფართო საზოგადოების მიერ ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების მნიშვნელობის და მისგან მიღებული სარგებლის აღიარების ხელშეწყობა. ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიებისგან მიღებულ პირდაპირი და არაპირდაპირი სარგებლის გაცნობიერების ხელშეწყობა. ინდიკატორი 3: მენეჯმენტის გეგმის მე-4 და მე-9 წელს ჩატარებული კვლევის შედეგებით საზოგადოების ცნობიერების გაზრდილი დონე და პარკის აღიარება 2020 წელთან შედარებით გაზრდილია მინიმუმ 10% -ით. საბაზისო ინფორმაცია: არ არსებობს კვლევა პირდაპირ და არაპირდაპირი სარგებლის შესახებ.				
3.1	ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ მიღებული პირდაპირი და არაპირდაპირი სარგებლის კვლევა წინამდებარე მენეჯმენტის გეგმის სასიცოცხლო პერიოდში მინიმუმ 2-ჯერ	კვლევის ანგარიში	არ არსებობს	დონორი/ექსპერტი

მუხლი 46. მენეჯმენტის და ადმინისტრაციის პროგრამა

მიზანი 1: ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის დაკომპლექტება საკმარისი რაოდენობის კვალიფიციური ადამიანური რესურსით და მენეჯმენტის ეფექტური ფუნქციონირებისათვის თანამშრომლების უნარების გაძლიერების საშუალებების შექმნა. ინდიკატორი 1: 2023 წლისთვის შევსებულია გამოვლენილი საჭიროებების დანაკლისი და შექმნილია თანამშრომლების უნარების გაძლიერების სპეციალური მოდულები. საბაზისო ინფორმაცია: დამტკიცებული საშტატო ნუსხა – 81 თანამშრომელი. 2020 წელს 5 შტატგარეშე თანამშრომელი. არ არსებობს დამტკიცებული გრძელვადიანი წვრთნის პროგრამა.				
№	ქმედებები	ინდიკატორები	საბაზისო ინფორმაცია	წინაპირობა
1.1	საჭირო დამატებითი კადრების გამოვლენა	ნუსხა სპეციალისტების ჩამონათვალით	არსებული საშტატო ნუსხა	არსებობს სააგენტოს მიერ შეთანხმებული ნუსხა
1.2	გაზრდილი საშტატო ნუსხის საჭიროების წარდგენა და დამატებითი დაფინანსების მოთხოვნა	დამტკიცებული ახალი საშტატო ნუსხა და შესაბამისი ბიუჯეტი	არსებული და შეფასებული საჭიროებები	სააგენტოს კომუნიკაცია ფინანსთა სამინისტროსთან
1.3	არსებული სამუშაო აღწერილობების გადახედვა და ახლის მომზადება საჭიროებისამებრ	დამტკიცებული სამუშაო აღწერილობები	არსებული სამუშაო აღწერილობები	დამატებითი ადამიანური რესურსი, სააგენტოს HR
1.4	კონკურსის გამოცხადება დამატებითი კადრების შესარჩევად	სააგენტოს ვებგვერდი, კონკურსზე ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა	არ არის	სააგენტოს ადამიანური რესურსი, მაგ., HR
1.5	ადმინისტრაციის მენეჯმენტის მონაწილეობით კონკურსანტების შეფასება და შერჩევა	საკონკურსო კომისიის წევრების შემადგენლობა	არსებული საკონკურსო კომისიის შემადგენლობა	სააგენტო, ადმინისტრაცია

1.6	საკადრო-საკვალიფიკაციო საჭიროებების გამოვლენა და გრძელვადიანი წვრთნის პროგრამის მომზადება/გადახედვა/განახლება (საჭიროებისამებრ)	განახლებული/დამტკიცებული პროგრამა	სააგენტოს და ადმინისტრაციის ანგარიშები/ატარებული ტრენინგების ანგარიშები	სააგენტოს და ადმინისტრაციის ადამიანური რესურსი, გარე ექსპერტი
1.7	ახალი თანამშრომლებისთვის საორიენტაციო წვრთნის მოდულ(ებ)ის შემუშავება	სააგენტოს მიერ შემუშავებული მოდულები, განსაზღვრული ვადები და პასუხისმგებელი პირები	არ არსებობს	დამატებითი ფინანსური და ადამიანური რესურსი სააგენტოდან ან/და ადმინისტრაციიდან
1.8	კადრების კვალიფიკაციის ამაღლების გრძელვადიანი პროგრამის განხორციელება-დანერგვა	ჩატარებული წვრთნების სტატისტიკა, ჩანაწერები, ანგარიშები	არ არსებობს	დამატებითი დაფინანსება, ადამიანური რესურსი, გარე ექსპერტი
1.9	გენდერული საკითხის გათვალისწინება კადრების შერჩევისას, გარემოსდაცვითი საქმიანობის პოპულარიზაცია და წახალისების მექანიზმის შექმნა	გაზრდილია ქალი თანამშრომლების პროცენტული წილი	არსებული სტატისტიკა	სააგენტო და ადმინისტრაცია

მიზანი 2: ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის ინფრასტრუქტურა (საველე ინფრასტრუქტურის ჩათვლით) შეესაბამება მოთხოვნებს და ფუნქციონირებს ეფექტურად.

ინდიკატორი 2: მენეჯმენტის გეგმის მოქმედების პერიოდში განხორციელებული ახალი ინფრასტრუქტურული პროექტების რაოდენობა გაზრდილია 10 %-ით; მოვლა-შენახვის გეგმის აქტივობებიდან მინიმუმ 80% შესრულებულია.

საბაზისო ინფორმაცია: არსებული ინფრასტრუქტურის ნუსხა. მოვლა-შენახვის გეგმა 2014-2023 წწ.

2.1	დამატებითი ინფრასტრუქტურის საჭიროებების გამოვლენა	საჭიროებების ანალიზის ანგარიში და საჭიროებების ნუსხა	არსებული ინფრასტრუქტურა	ადმინისტრაცია, რეინჯერები
2.2	იდენტიფიცირებულ საჭიროებებზე სამშენებლო-არქიტექტურული პროექტებისა და ხარჯთაღრიცხვის მომზადება	სააგენტოს მიერ დამტკიცებული/შეთანხმებული პროექტები და ხარჯთაღრიცხვები	არ არსებობს	სააგენტო, გარე ექსპერტი, კონსულტანტი
2.3	გრძელვადიანი მოვლა-შენახვის გეგმის მომზადება/დამტკიცება და ყოველწლიური განახლება	სააგენტოს მიერ შეთანხმებული გრძელვადიანი გეგმა	არსებული გეგმა	სააგენტო, გარე ექსპერტი, კონსულტანტი, ფინანსები
2.4	დამატებითი დაფინანსების მოძიება და მოვლა-შენახვის გრძელვადიანი გეგმის განხორციელება	არსებული ინფრასტრუქტურის მოვლა-შენახვის ანგარიშები /განხორციელებული ინფრასტრუქტურული პროექტების რაოდენობა	გასულ წლებში განხორციელებული ინფრასტრუქტურული პროექტები	ბიუჯეტი, შემოსავლები, დონორ(ებ)ი, პარტნიორ(ებ)ი

2.5	ინფრასტრუქტურული საჭიროებების ინტეგრირება სამწლიან საოპერაციო გეგმაში	საოპერაციო გეგმაში ასახული ინფრასტრუქტურული პროექტების რაოდენობა	საოპერაციო გეგმა	ადმინისტრაცია, სააგენტო, დონორ(ებ)ი
2.6	ეკოტურისტული ინფრასტრუქტურის საიჯარო პაკეტების შემუშავება და საიჯარო პირობების გადახედვა და განახლება საჭიროებისამებრ.	საიჯარო პაკეტები/ შემუშავებული საიჯარო პირობები	გასული წლების იჯარის ხელშეკრულებები	ადმინისტრაცია, სააგენტო
2.8	ეკოტურისტული ინფრასტრუქტურის იჯარით გაცემა და მონიტორინგი	საიჯარო ხელშეკრულებები/ მონიტორინგის ანგარიშები	აუქციონის პირობები/ გასული წლებს მონიტორინგის ანგარიშები	ადმინისტრაცია, სააგენტო,

მიზანი 3: ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების გრძელვადიანი მართვის ეფექტურობის უზრუნველყოფა.

ინდიკატორი 3: 2024 წლისთვის მენეჯმენტის გეგმის მიზნების 50%, ხოლო 2029 წლისთვის – მინიმუმ 80 % მიღწეულია;

საბაზისო ინფორმაცია: არსებული შესყიდვის გეგმა. მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა.

3.1	საჭიროებების იდენტიფიცირება	საჭიროებების შეთანხმებული ნუსხა	არსებული აღჭურვილობა და ინვენტარი	სააგენტო, ადმინისტრაცია
3.2	ყოველწლიური შესყიდვის გეგმის მომზადება შესაბამისი საორიენტაციო ბიუჯეტით	შესყიდვის გეგმა	გასული წლების შესყიდვის გეგმები	ადმინისტრაცია, სააგენტო, ფინანსისტი
3.3	ინვენტარიზაციის განხორციელება	ინვენტარიზაციის ანგარიში	გასული წლების ანგარიშები	ადმინისტრაცია და სააგენტო
3.4	სამწლიანი საოპერაციო გეგმის განახლება/მომზადება	შეთანხმებული და დამტკიცებული საოპერაციო გეგმა	გასული წლების საოპერაციო გეგმები	ადმინისტრაცია, სააგენტო, CNF
3.5	მენეჯმენტის ეფექტურობის შეფასების კითხვარის მომზადება (მაგ: METT Scorecard)	შეთანხმებული შეფასების კითხვარი	გასულ წლების METT Scorecard-ის ანგარიშები	ადმინისტრაცია, სააგენტო, CNF
3.6	ნარჩენების მართვის გეგმის მომზადება	ნარჩენების მართვის გეგმა	ადმინისტრაციის ანგარიშები	დონორ(ებ)ი, კონსულტანტი

მიზანი 4: პარტნიორული ურთიერთობების გაძლიერება და ერთობლივი პროექტების განხორციელება
ინდიკატორი 4: 2021-2029 წლებში არსებული პარტნიორების და საგრანტო პროგრამების რაოდენობა გაზრდილია მინიმუმ 30% -ით (2020 წელთან შედარებით)

საბაზისო ინფორმაცია: არსებული პარტნიორების ნუსხა ეროვნულ და საერთაშორისო დონეზე, განხორციელებული პროექტების რაოდენობა.

4.1	არსებული და პოტენციური პარტნიორების იდენტიფიცირება	კომუნიკაციის გეგმა	არსებული პარტნიორების ნუსხა	ადმინისტრაცია და სააგენტო
-----	--	--------------------	-----------------------------	---------------------------

4.2	ეროვნულ დონეზე პარტნიორებთან თანამშრომლობის დამყარება და არსებული გაძლიერება	კომუნიკაციის გეგმა, მემორანდუმები, შეხვედრების ჩანაწერები	გასული წლების ანგარიშები	ადმინისტრაცია და სააგენტო, პარტნიორ(ებ)ი
4.3	საერთაშორისო დონეზე პარტნიორებთან თანამშრომლობის დამყარება და არსებული გაძლიერება	კომუნიკაციის გეგმა, მემორანდუმები, შეხვედრების ჩანაწერები, წევრობა, სერტიფიკატები	გასული წლების ანგარიშები	ადმინისტრაცია და სააგენტო, დონორ(ებ)ი, პარტნიორ(ებ)ი
4.4	მოხალისეების პროგრამის გაძლიერება ეროვნულ და საერთაშორისო დონეზე	შემუშავებული მოხალისეთა პროგრამა	გასული წლების ანგარიშები	ადმინისტრაცია და სააგენტო, დონორ(ებ)ი, პარტნიორ(ებ)ი
4.5	პროექტებისა და განაცხადების მომზადება საგრანტო დაფინანსების მოსაპოვებლად	საგრანტო განაცხად(ებ)ი, განხორციელებული პროექტების ანგარიშები	გასული წლების ანგარიშები	ადმინისტრაცია და სააგენტო, დონორ(ებ)ი, პარტნიორ(ებ)ი
4.6	პარტნიორებთან ან სხვა ეროვნულ პარკებთან ერთობლივი პროექტების განხორციელება	განხორციელებული პროექტების რაოდენობა	გასული წლების ანგარიშები	ადმინისტრაცია და სააგენტო, დონორ(ებ)ი, პარტნიორ(ებ)ი

თავი VII. მენეჯმენტის გეგმის მონიტორინგი

მუხლი 47. ინდიკატორები და მათი შერჩევის საფუძველი

მენეჯმენტის გეგმის პროგრამის მიზნები, ქმედებები და მათთან შესაბამისობაში არსებული ინდიკატორები აღწერილია მენეჯმენტის გეგმის VI თავში. მიზნების და ქმედებების ინდიკატორები შემუშავებულია მათი გაზომვადობის პრინციპით (კონკრეტული, გაზომვადი, რეალისტური, მიღწევადი და დროში დაკონკრეტებული).

მუხლი 48. მენეჯმენტის გეგმის მიზნების და ქმედებების შესრულების პროგრესის მონიტორინგი

მენეჯმენტის გეგმის მონიტორინგის მიზანია მართვის ადაპტური მიდგომის დანერგვა და განხორციელება. მენეჯმენტის გეგმის მუდმივი მონიტორინგი და მისი ანალიზი იძლევა შესაძლებლობებს საჭირო ცვლილებების განხორციელების და მათი ადაპტაციისათვის წინამდებარე მენეჯმენტის გეგმაში.

მუხლი 49. მენეჯმენტის გეგმის მიზნებისა და ქმედებების მონიტორინგის პროცედურები და ეტაპები

1. ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია მენეჯმენტის გეგმის მონიტორინგს ახორციელებს ეტაპობრივად:

ა) ყოველწლიური მონიტორინგი: ყოველი წლის ბოლოსთვის ადმინისტრაცია მოამზადებს განხორციელებული ქმედებებისა და ღონისძიებების ანგარიშს მენეჯმენტის გეგმის მე-6 თავში განსაზღვრულ და დაგეგმილ ქმედებებსა და ღონისძიებებთან მიმართებაში. აღნიშნული ანგარიში წარმოადგენს 3-წლიანი საოპერაციო გეგმის განხილვა-განახლების საფუძველს, რომელიც, თავის მხრივ, წლიური ბიუჯეტის განსაზღვრისა და წარდგენის საფუძველია;

ბ) მენეჯმენტის ეფექტურობის 4-წლიანი ინტერვალით მონიტორინგი: მენეჯმენტის გეგმის

განხორციელების მე-5 წლის ბოლოს ადმინისტრაცია განხორციელებს მენეჯმენტის გეგმის ეფექტურობის შეფასებას. ადმინისტრაცია შეძლებს, ზუსტად შეაფასოს მართვის ეფექტურობის პროგრესი და მიღებული გამოცდილების გათვალისწინებით მოახდინოს მენეჯმენტის გეგმის ქმედებებისა და ღონისძიებების ადაპტირება;

გ) საბოლოო შეფასება: მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების მე-9 წელს ადმინისტრაცია განხორციელებს მენეჯმენტის გეგმის დეტალურ შეფასებას. ადმინისტრაცია შესაბამისი ექსპერტიზის და ორგანიზაციების ჩართულობით განხორციელებს განახლებულ სიტუაციური ანალიზის, მიზნებისა და ქმედებების განხილვას. განახლებული სიტუაციური ანალიზის, მიზნებისა და ქმედებების განხილვის შედეგები წარმოადგენს ახალი, მომდევნო 9-წლიანი მენეჯმენტის გეგმის შემუშავების საფუძველს.

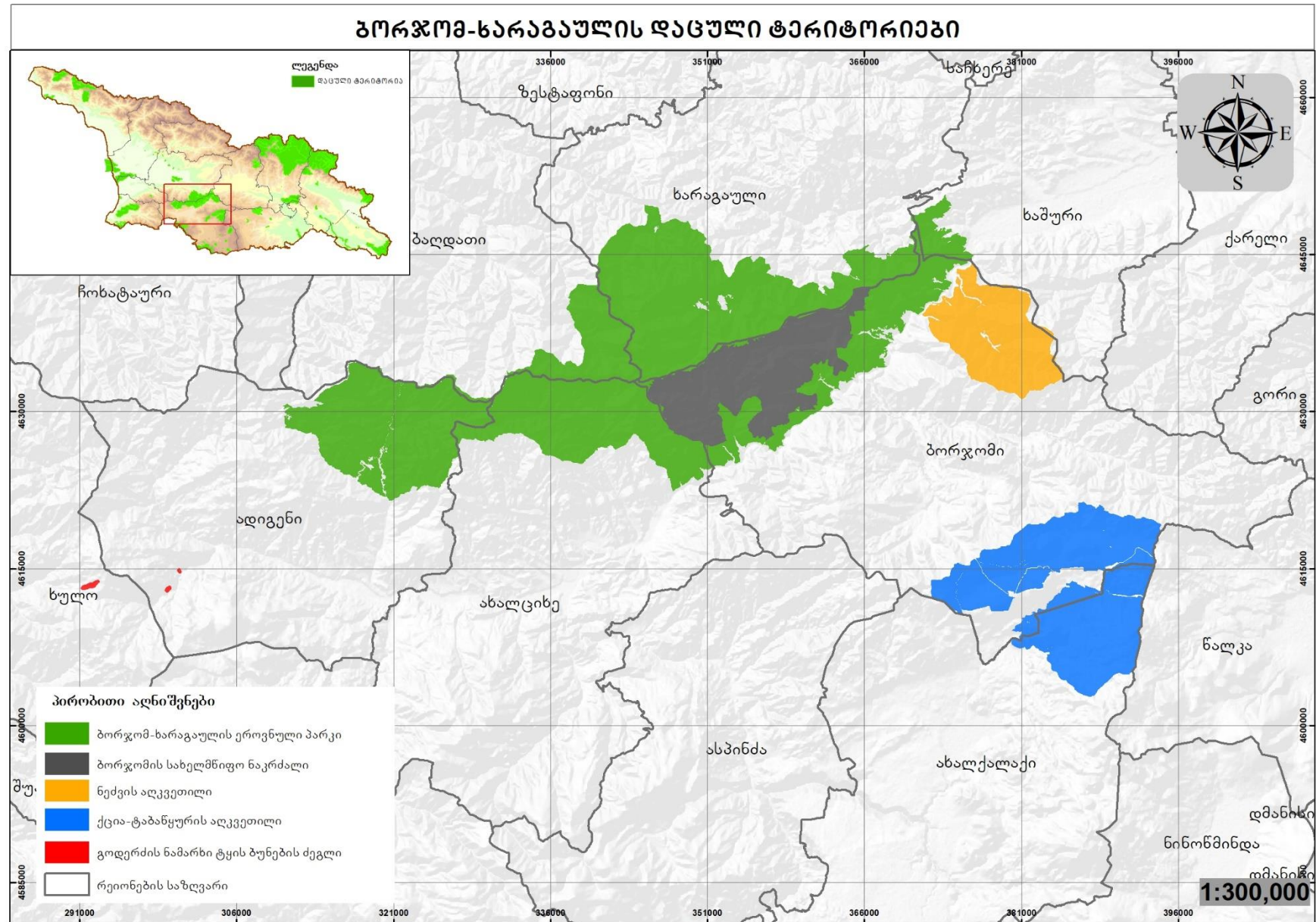
მუხლი 50. მენეჯმენტის გეგმის მიზნებისა და ქმედებების მონიტორინგის გეგმა

№	ქმედება	დროის პერიოდი	პასუხისმგებელი
1	მონიტორინგის გეგმის და ფორმატის შემუშავება და შეთანხმება	წინამდებარე მენეჯმენტის გეგმის დამტკიცებიდან პირველი წლის ბოლოს	ადმინისტრაცია/ სააგენტო
2	ყოველწლიური მონიტორინგის განხორციელება	წინამდებარე მენეჯმენტის გეგმის დამტკიცებიდან მომდევნო წლის I კვარტალში (ყოველწლიურად)	ადმინისტრაცია
3	შუალედური მონიტორინგის განხორციელება და სტრატეგიული მიზნების გადახედვა საჭიროებისამებრ	წინამდებარე მენეჯმენტის გეგმის დამტკიცებიდან მეოთხე წლის ბოლოს	ადმინისტრაცია, სააგენტო, დონორები, პარტნიორები
4	საბოლოო შეფასება	წინამდებარე მენეჯმენტის გეგმის დამტკიცებიდან მე-9 წლის პირველი 6 თვე	ადმინისტრაცია
5	მენეჯმენტის გეგმის განახლება	წინამდებარე მენეჯმენტის გეგმის დამტკიცებიდან მე-9 წლის III და IV კვარტალში	ადმინისტრაცია, სააგენტო, დონორები, პარტნიორები

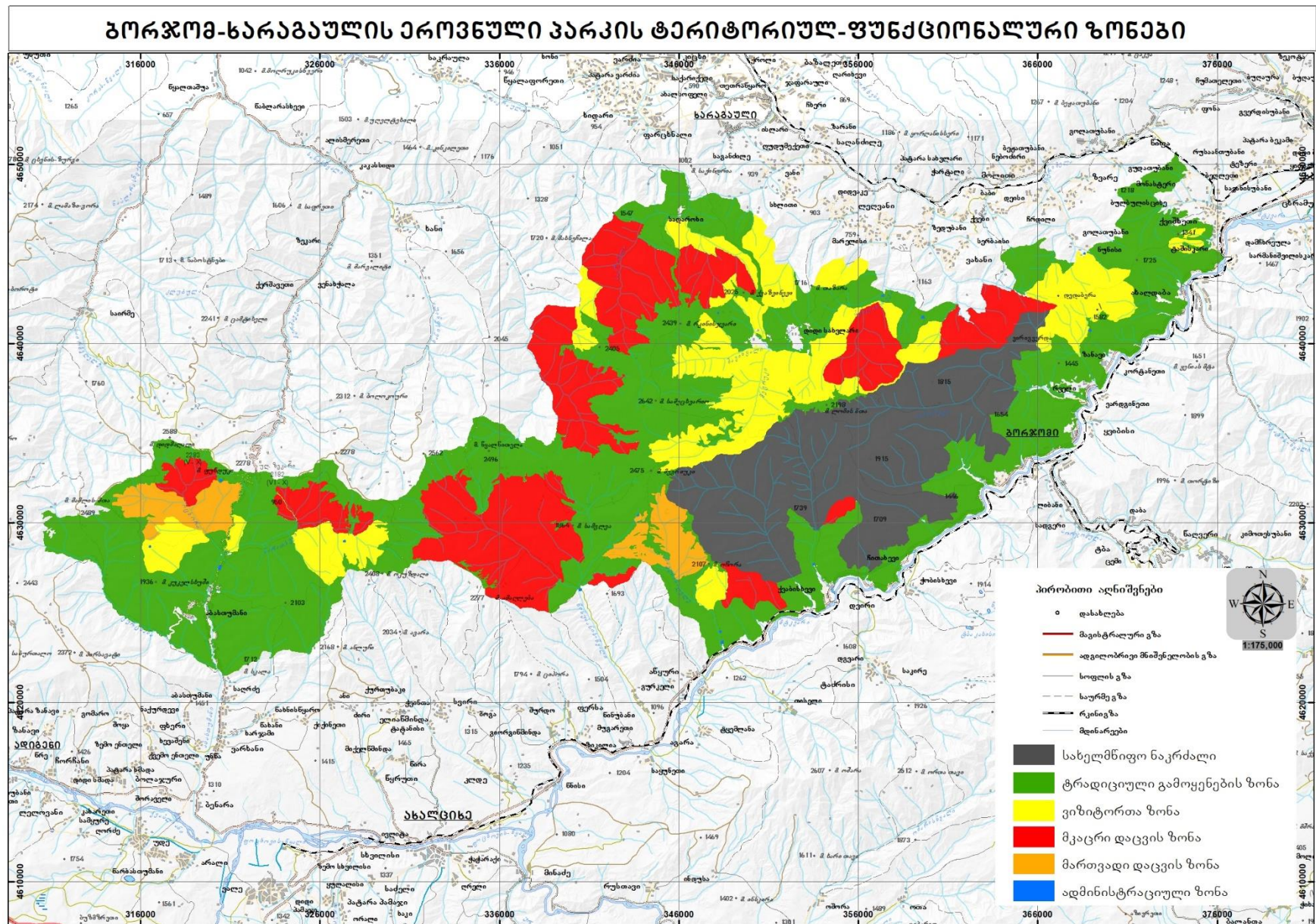
დანართები

1. ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების, ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილის, გოდერძის ნამარხი ტყის ბუნების ძეგლის რუკა.
2. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ზონირების რუკა.
3. ნემვის აღვეთილის ზონირების რუკა.
4. ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილის ზონირების რუკა.
5. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის, ნემვის აღვეთილის და ქცია-ტაბაწყურის ფუნქციონალური ზონების კოორდინატები.
6. ადმინისტრაციული და რეინჯერთა ინფრასტრუქტურის რუკა.
7. ხანძარსაშიში ზონების რუკა.
8. ბუნებრივი რესურსების მართვის რუკა.
9. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ჰაბიტატების რუკა.
10. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკი – ზურმუხტის საიტების რუკა.
11. ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილი – ზურმუხტის საიტის რუკა.
12. დაცულ ტერიტორიაზე გავრცელებული ფლორისა და ფაუნის ჩამონათვალი, საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილი იმ ცხოველებისა და მცენარეების სახეობები, რომლებიც დაცულ ტერიტორიაზე გვხვდება.
13. დაცულ ტერიტორიაზე არსებულ ისტორიულ-კულტურულ ძეგლების ნუსხა.
14. ზურმუხტის საიტებზე დაცული სახეობები.
15. სპეციალური დაცვის ტერიტორიები ფრინველთათვის – ზეკარი 13

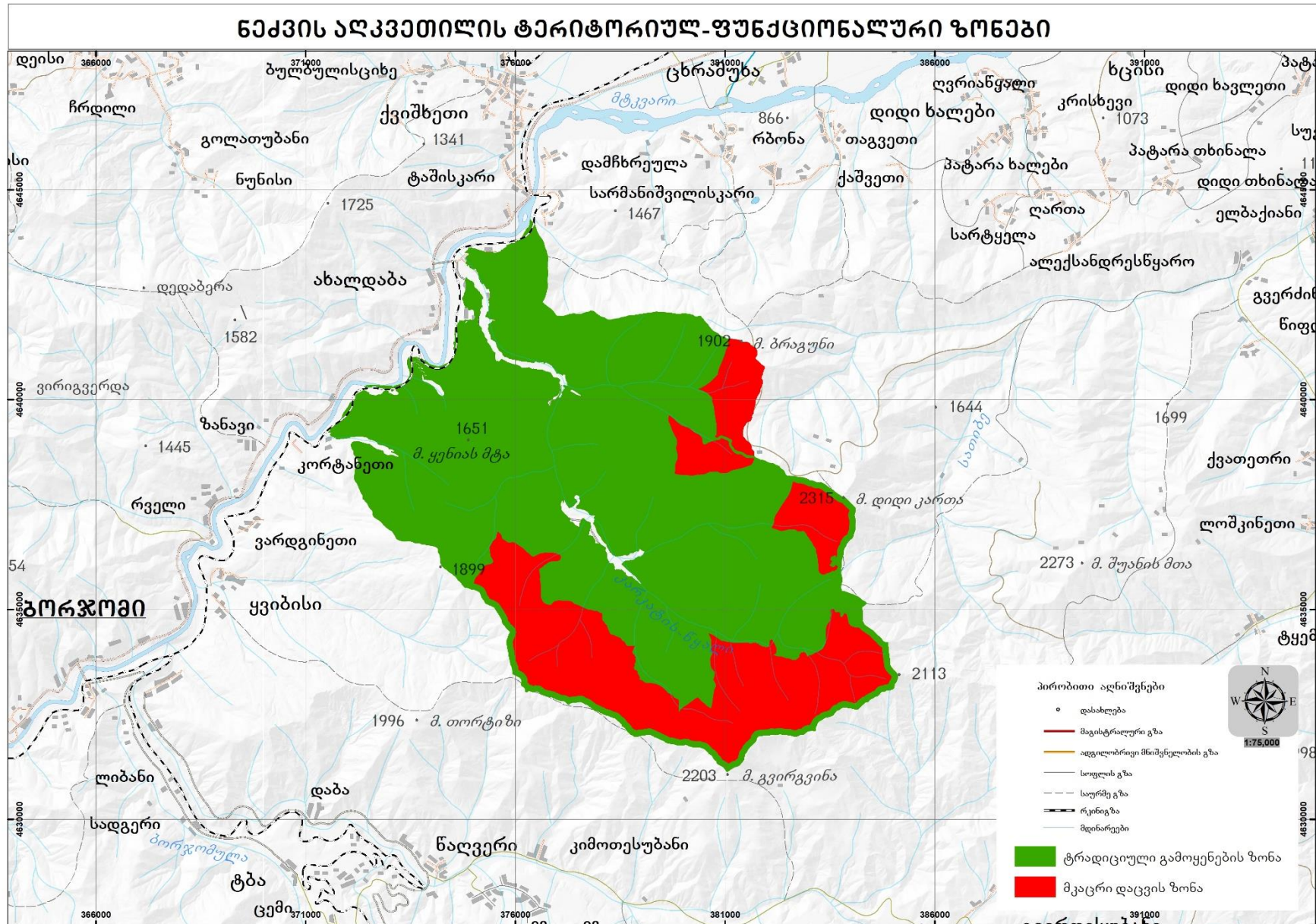
დანართი 1. ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ქცია-ტაბაწყურის ალკვეთილის, გოდერძის ნამარხი ტყის ბუნების ძეგლის რუკები

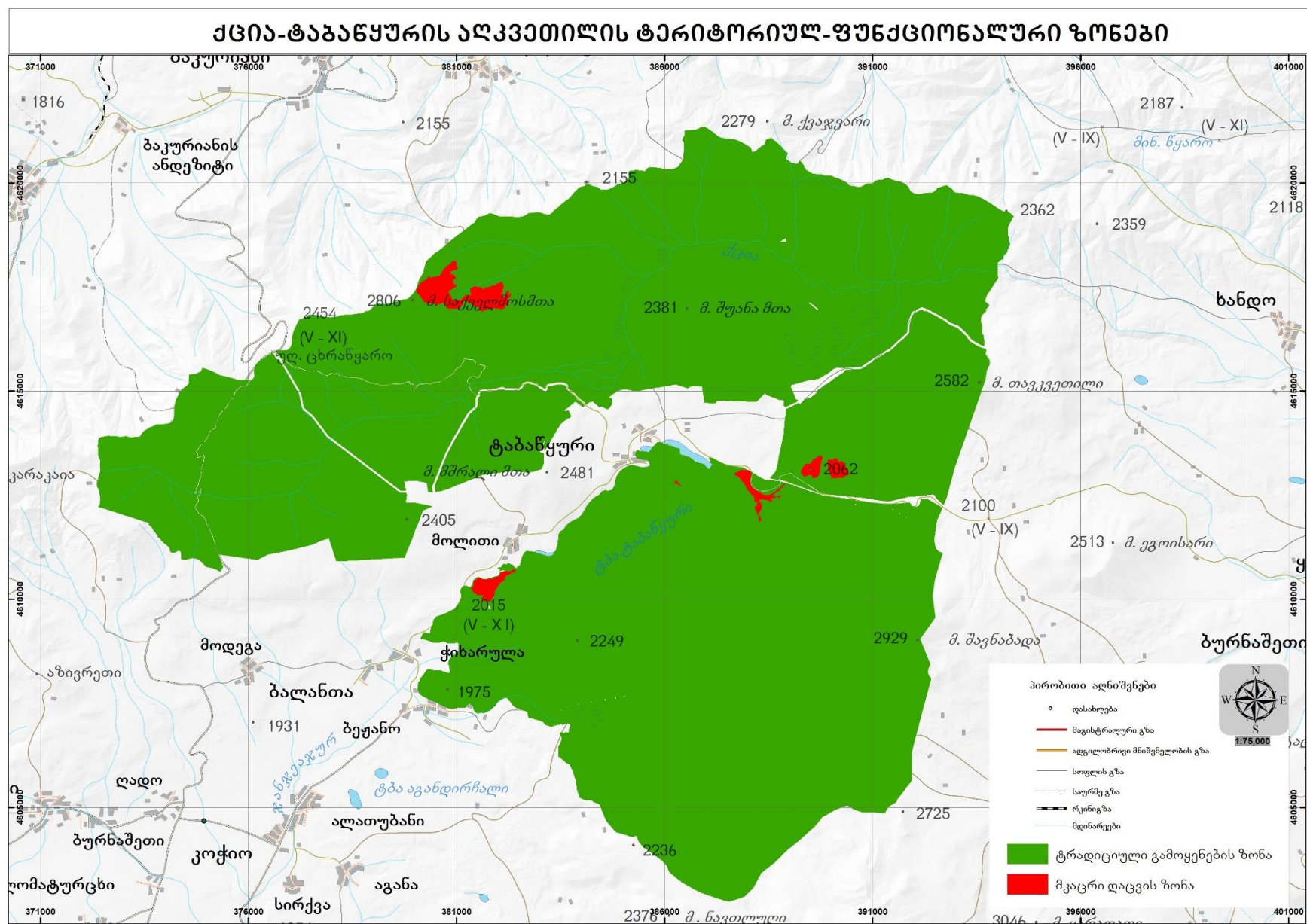
დანართი 2. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ზონირების რუკა.

დანართი 3. ნეძვის ადვითილის ზონირების რუკა

დანართი 4. ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილის ზონირების რუკა

დანართი 5. ბორჯომ-ხარაგაულის, ნეპეს ალვეთილის და ქცია-ტაბაწყურის ფუნქციონალური ზონების კოორდინატები:

ა) ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ზონირება:

ა.ა) ზუნების მკაცრი დაცვის ზონის საზღვრების კოორდინატები;

№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y
1	343235,2	4626843,3	222	326130,8	4631954,1	443	339165,9	4632736,9	664	339259,1	4635906,6	885	347467,5	4641940,7
2	342886,6	4626667,0	223	326434,3	4631746,9	444	339083,8	4632639,0	665	339055,8	4636234,8	886	347222,1	4642214,1
3	342524,3	4626501,5	224	326906,3	4631536,3	445	339179,1	4632586,1	666	338960,1	4636614,7	887	347062,1	4642550,7
4	342161,9	4626402,4	225	326513,8	4631202,1	446	339387,7	4632641,9	667	338999,6	4637009,6	888	347207,3	4642896,0
5	341915,8	4626694,7	226	327059,9	4631269,8	447	339404,2	4632309,0	668	338887,0	4637386,4	889	346980,3	4642658,4
6	341559,5	4626665,1	227	327188,9	4631042,0	448	339560,8	4632101,1	669	338660,2	4637703,8	890	346946,5	4642397,5
7	341228,8	4626521,1	228	327332,9	4630724,7	449	339679,6	4631637,2	670	338361,6	4637962,6	891	346632,8	4642216,2
8	340941,4	4626708,9	229	327592,0	4630330,3	450	340228,3	4631242,1	671	338226,7	4638314,6	892	346507,2	4642119,8
9	341256,8	4626872,4	230	327556,3	4630233,7	451	340151,7	4631102,3	672	338222,9	4638658,2	893	346391,6	4642300,3
10	341302,3	4627198,9	231	327390,9	4630155,7	452	339588,3	4631330,2	673	338068,4	4639010,4	894	346387,0	4642582,9
11	341669,4	4627134,5	232	327417,4	4630060,4	453	339443,3	4631321,3	674	337912,8	4639367,3	895	346605,1	4642498,0
12	341958,8	4627032,1	233	327594,6	4630166,3	454	340242,9	4630703,4	675	337671,6	4639667,5	896	346544,2	4642796,5
13	342320,7	4627050,2	234	327590,7	4630043,2	455	340305,1	4630610,8	676	337609,4	4640004,4	897	346245,1	4642878,4
14	342641,0	4627222,1	235	327623,7	4629866,0	456	340048,2	4630295,5	677	337809,9	4640348,5	898	346148,5	4643113,5
15	343007,9	4627156,3	236	327683,3	4629955,9	457	339963,4	4630094,4	678	337933,2	4640715,3	899	345950,3	4643406,8
16	343180,3	4627453,3	237	327752,1	4629932,1	458	340038,4	4629899,1	679	337699,9	4640889,6	900	345784,4	4643766,6
17	343516,6	4627563,1	238	327717,7	4629704,6	459	340184,3	4629517,6	680	337875,0	4641248,7	901	345735,2	4644158,1
18	343529,8	4627327,2	239	327410,7	4629803,8	460	340515,6	4629247,4	681	338108,4	4641562,4	902	345882,8	4644479,0
19	343677,9	4627467,9	240	327465,0	4629694,0	461	340614,2	4628527,6	682	338411,1	4641821,3	903	346017,3	4644845,3
20	342268,0	4626370,0	241	327697,8	4629650,3	462	340513,5	4627748,1	683	338624,5	4642143,4	904	346063,6	4645214,5
21	341764,8	4626766,4	242	327689,9	4629551,1	463	340080,1	4628118,7	684	339023,7	4642134,9	905	346369,0	4645434,2
22	349984,5	4627266,0	243	327363,9	4629420,0	464	339676,3	4627883,2	685	339418,3	4642084,9	906	346720,0	4645521,5
23	350378,7	4627247,7	244	326728,2	4629560,2	465	339419,7	4627883,7	686	340264,3	4642066,9	907	347009,1	4645266,6

24	350632,1	4626963,1	245	326548,5	4630097,4	466	339561,8	4626651,1	687	339583,3	4639943,3	908	347374,0	4645121,9
25	350896,9	4626771,3	246	324689,9	4630106,8	467	339363,4	4626887,9	688	339353,8	4639308,2	909	346551,9	4645471,7
26	351273,4	4626694,0	247	324549,0	4630460,1	468	338734,9	4625014,1	689	339530,7	4639522,3	910	347194,2	4645177,1
27	351501,3	4626465,0	248	324401,9	4630660,5	469	335208,0	4626331,6	690	339749,1	4639783,3	911	348102,5	4645378,2
28	351656,8	4626123,2	249	324262,2	4630745,9	470	335847,2	4626448,5	691	340083,5	4639672,5	912	349434,1	4644653,2
29	351789,3	4625775,7	250	324172,0	4630973,7	471	335879,0	4626557,5	692	340308,7	4639115,4	913	350081,3	4643646,5
30	351994,5	4625456,9	251	324110,2	4631052,8	472	335787,9	4626739,5	693	341212,7	4638684,6	914	350283,9	4642813,0
31	351839,3	4625232,3	252	324000,9	4631274,6	473	335796,4	4626801,9	694	341865,7	4638669,8	915	350013,8	4642754,9
32	351506,3	4625230,5	253	323930,7	4631406,4	474	335840,9	4626871,8	695	341848,5	4638319,1	916	349733,0	4642971,5
33	351223,8	4625506,4	254	323781,0	4631555,8	475	335264,1	4626655,9	696	342038,3	4638700,8	917	349412,9	4643187,5
34	350872,1	4625657,1	255	323715,3	4631618,6	476	335378,4	4626767,0	697	342310,9	4638668,3	918	349297,5	4643141,5
35	350493,0	4625635,6	256	323644,5	4631688,4	477	335208,0	4626847,4	698	342568,8	4638409,1	919	349200,5	4643922,4
36	350259,8	4625332,4	257	323676,1	4631763,0	478	335438,7	4626944,8	699	342847,5	4638293,2	920	348431,8	4643348,6
37	349995,8	4625225,9	258	333982,2	4632725,7	479	335446,1	4627127,9	700	343025,9	4638186,8	921	348490,9	4643234,2
38	349702,3	4625487,5	259	334287,6	4632512,3	480	335437,6	4627152,2	701	342812,9	4638016,1	922	348575,6	4642564,8
39	349482,5	4625809,5	260	334340,6	4632367,3	481	335295,8	4627025,2	702	342544,3	4637502,2	923	348181,4	4642670,7
40	349088,0	4625832,3	261	334186,1	4632177,2	482	335076,7	4626847,4	703	342616,4	4637352,0	924	348097,7	4642539,4
41	348873,6	4625540,9	262	334182,1	4631837,4	483	334960,3	4626904,6	704	342398,8	4637297,1	925	347775,5	4642596,6
42	348622,0	4625251,6	263	334402,6	4631521,5	484	335085,2	4627023,1	705	341057,0	4636737,3	926	347691,2	4641954,0
43	348394,4	4625546,5	264	334633,8	4631267,5	485	334932,8	4626932,1	706	341172,8	4636665,1	927	347332,2	4642000,1
44	348581,1	4625750,3	265	334750,0	4630890,8	486	334907,4	4626935,3	707	341021,2	4636522,2	928	347157,7	4642444,7
45	348614,9	4626112,3	266	334597,9	4630585,3	487	335081,0	4627120,5	708	341556,2	4635866,5	929	347147,0	4642925,0
46	348719,1	4626401,0	267	334923,4	4630480,3	488	334839,7	4627036,9	709	342348,4	4635455,4	930	346875,2	4642590,0
47	348710,4	4626795,2	268	335246,5	4630709,0	489	334779,3	4627081,3	710	343753,0	4635144,3	931	346630,7	4642092,3
48	348732,7	4627182,0	269	335411,4	4631050,6	490	334810,0	4627147,0	711	342697,7	4635081,5	932	346553,9	4642006,3
49	348491,2	4627459,4	270	335392,1	4631429,8	491	335036,5	4627225,3	712	342074,8	4635083,1	933	346554,2	4642319,5
50	348436,5	4627764,8	271	335586,0	4631755,2	492	334866,1	4627250,7	713	342267,6	4634993,4	934	346432,0	4642271,6
51	348822,9	4627702,8	272	335684,4	4632112,8	493	335131,8	4627494,1	714	342242,0	4634920,9	935	346375,1	4642347,3
52	349199,2	4627590,1	273	336033,3	4632278,0	494	334945,5	4627373,4	715	342393,2	4634676,5	936	346411,6	4642376,9
53	349491,9	4627333,7	274	335766,9	4632319,1	495	334702,1	4627266,5	716	342580,9	4634367,5	937	346364,0	4642402,3

54	352073,5	4625340,3	275	335672,5	4632373,9	496	334545,5	4627269,7	717	342731,1	4634591,5	938	346367,7	4642441,0
55	351650,7	4625126,1	276	335954,3	4632631,8	497	334493,6	4627325,8	718	343095,9	4634439,5	939	346320,8	4642469,8
56	348359,0	4625714,3	277	336218,0	4632654,0	498	334280,9	4627370,3	719	343467,3	4634448,8	940	346436,4	4642583,0
57	348375,6	4627593,8	278	336403,4	4632455,0	499	334300,4	4627414,7	720	343793,7	4634549,2	941	346479,2	4642527,0
58	350703,3	4626770,2	279	336648,5	4632613,1	500	334270,8	4627537,7	721	343788,8	4634417,1	942	346541,8	4642583,0
59	327978,0	4630697,5	280	337043,1	4632617,0	501	334269,0	4627611,7	722	343647,8	4634049,0	943	346686,7	4642599,5
60	328015,0	4630590,4	281	337307,4	4632451,0	502	334520,6	4627571,0	723	343408,5	4634074,2	944	346666,9	4642698,3
61	328060,1	4630887,9	282	337523,8	4632367,7	503	334417,9	4627621,9	724	343205,3	4633830,4	945	346327,7	4642826,7
62	328208,9	4630926,8	283	337451,9	4632692,2	504	334106,1	4627705,2	725	342474,4	4633971,1	946	346314,5	4642895,9
63	328308,1	4630752,4	284	337716,9	4632592,2	505	334182,0	4627766,2	726	341908,4	4634386,5	947	346097,2	4642912,4
64	328120,5	4630606,4	285	338064,1	4632757,4	506	334082,1	4627774,6	727	341558,3	4634103,5	948	346141,5	4643204,6
65	328377,0	4630693,1	286	338383,9	4632545,6	507	334169,1	4627918,0	728	341361,4	4633860,7	949	345874,7	4644273,0
66	328696,1	4630644,7	287	338486,7	4632631,6	508	333807,3	4627819,0	729	341221,2	4633633,2	950	345929,4	4644689,8
67	329002,2	4630453,3	288	338629,6	4632688,1	509	333682,4	4627790,3	730	339607,7	4634126,5	951	346086,6	4644950,1
68	328963,6	4630075,1	289	338850,0	4632916,1	510	333787,9	4627706,1	731	339438,6	4634771,6	952	346191,4	4645359,5
69	328689,3	4629835,4	290	339071,5	4632668,3	511	333821,2	4627773,6	732	339725,7	4634911,0	953	346618,3	4645543,0
70	328446,3	4629540,6	291	339209,4	4632630,9	512	333883,2	4627671,9	733	339173,1	4635061,6	954	346870,2	4645323,9
71	328087,1	4629375,9	292	339523,2	4632499,6	513	333934,0	4627679,3	734	337655,5	4640821,7	955	347527,1	4645087,1
72	327840,4	4629427,9	293	339501,0	4632165,0	514	334075,6	4627583,0	735	338592,1	4642139,5	956	347442,5	4645060,8
73	327924,6	4629732,4	294	339614,8	4631799,5	515	334255,5	4627376,6	736	358181,5	4639537,2	957	343282,4	4646818,7
74	328090,2	4630026,0	295	339787,8	4631448,4	516	333357,9	4627831,0	737	358159,1	4639182,9	958	343667,5	4646787,6
75	328188,0	4630155,2	296	340133,5	4631267,6	517	333056,9	4627894,5	738	358417,5	4638888,9	959	344040,1	4646649,0
76	328096,4	4630421,8	297	340025,0	4631123,2	518	333108,5	4627936,8	739	358462,7	4638535,2	960	343926,7	4646337,8
77	327910,2	4630235,7	298	339645,9	4631250,3	519	332584,3	4627829,9	740	358254,5	4638199,4	961	343775,6	4646063,9
78	327706,0	4630549,1	299	339471,5	4631191,7	520	331844,5	4627895,5	741	357987,7	4637922,1	962	343931,4	4645847,3
79	327790,1	4630924,5	300	339803,7	4630979,5	521	331606,5	4628062,9	742	357625,8	4637784,3	963	344248,0	4645613,3
80	327889,6	4631097,6	301	340110,9	4630751,4	522	331187,2	4627957,2	743	357239,1	4637760,5	964	344484,5	4645428,2
81	327935,9	4631088,3	302	340231,5	4630507,4	523	332502,8	4629132,1	744	356954,2	4637490,5	965	344833,4	4645246,4
82	327941,2	4630977,2	303	340019,8	4630183,6	524	318436,4	4633420,9	745	356587,0	4637361,9	966	345226,3	4645176,1
83	327983,6	4631005,0	304	339703,7	4630154,5	525	318690,4	4633447,0	746	356249,3	4637509,8	967	345575,1	4644981,6

84	327984,9	4630831,7	305	339351,5	4630061,5	526	318935,7	4633637,6	747	356015,0	4637831,2	968	345813,2	4644722,1
85	327958,4	4630473,2	306	339146,8	4630156,1	527	319294,7	4633597,5	748	355984,5	4638154,0	969	345720,0	4644344,4
86	328015,3	4630495,7	307	338845,2	4629963,4	528	319594,5	4633464,2	749	355613,0	4638066,3	970	345567,4	4644051,3
87	328073,5	4630735,1	308	339224,4	4630011,5	529	319733,8	4633203,3	750	355232,2	4638097,7	971	345635,3	4643660,3
88	328107,9	4630799,9	309	339187,7	4629759,9	530	319909,6	4633018,0	751	355057,1	4637759,4	972	345843,5	4643330,9
89	328039,1	4630813,2	310	339243,1	4629636,5	531	320253,7	4633055,6	752	354690,1	4637785,0	973	345744,1	4643087,8
90	328074,3	4631024,3	311	339550,2	4629863,6	532	320239,5	4632686,9	753	354303,3	4637872,0	974	345934,8	4643017,5
91	328157,6	4630995,9	312	339880,5	4630042,1	533	320211,4	4632382,4	754	354074,7	4638150,1	975	346029,7	4642800,4
92	328179,4	4630892,5	313	340114,3	4629761,0	534	319942,9	4632222,0	755	354096,6	4638530,2	976	346031,2	4642441,5
93	328302,4	4630991,8	314	340310,0	4629446,9	535	319682,6	4631961,0	756	354294,8	4638876,3	977	346077,3	4642150,7
94	328338,1	4630879,3	315	340539,0	4629139,6	536	319338,0	4631769,6	757	354576,7	4639145,8	978	345734,3	4642076,0
95	328216,4	4630805,2	316	340669,9	4628765,8	537	319067,6	4631484,0	758	354947,9	4639291,7	979	345488,8	4642041,6
96	328227,0	4630699,4	317	340643,1	4628377,2	538	319106,7	4631129,5	759	355246,7	4639545,5	980	345547,4	4642259,4
97	328111,9	4630540,6	318	340723,4	4628008,4	539	318775,1	4630942,2	760	355368,5	4639909,1	981	345428,2	4642412,6
98	328162,2	4630556,5	319	340470,8	4627788,8	540	318548,7	4631064,3	761	355353,5	4640302,5	982	345301,3	4642391,7
99	328262,7	4630676,9	320	340172,8	4628038,4	541	318398,3	4631363,3	762	355508,2	4640661,1	983	344960,5	4642215,1
100	328469,2	4630570,1	321	339884,6	4627939,8	542	318085,2	4631519,5	763	355567,1	4641028,2	984	344675,2	4642203,2
101	328872,7	4630598,1	322	339508,8	4627924,9	543	317821,7	4631746,3	764	355769,0	4641372,4	985	344624,1	4641815,7
102	328826,0	4629888,5	323	339412,9	4627583,1	544	317424,0	4631725,7	765	356008,7	4641684,4	986	344833,1	4641613,6
103	328711,1	4629882,0	324	339523,0	4627212,7	545	317101,0	4631865,9	766	356267,7	4641961,0	987	344611,2	4641317,4
104	327955,1	4629290,6	325	339595,4	4626827,0	546	316848,3	4632142,7	767	356634,6	4642112,9	988	344266,1	4641331,4
105	327779,7	4629478,3	326	339459,9	4626804,9	547	317075,0	4632210,7	768	356989,9	4642275,6	989	344022,5	4641633,7
106	327978,3	4629990,3	327	339225,4	4626715,2	548	317431,7	4632194,4	769	357241,4	4642095,6	990	343935,0	4641410,5
107	328158,2	4629962,5	328	338999,2	4626402,0	549	317367,6	4632349,9	770	357469,0	4641787,0	991	343631,3	4641337,0
108	328252,1	4630081,6	329	338732,7	4626134,3	550	317316,4	4632635,3	771	357567,8	4641406,8	992	343695,6	4641014,9
109	328167,5	4630372,6	330	338713,9	4625736,0	551	317583,3	4632904,4	772	357654,0	4641018,5	993	343657,0	4640658,7
110	327836,7	4630338,2	331	338731,8	4625336,9	552	317202,7	4632928,3	773	357785,5	4640647,1	994	344017,7	4640488,8
111	328010,0	4630298,6	332	338665,9	4625044,0	553	317141,2	4633153,0	774	358016,0	4640330,6	995	344356,8	4640283,8
112	355338,1	4630552,1	333	338288,9	4625094,1	554	317426,6	4633359,5	775	358308,8	4640076,5	996	344316,9	4640006,4
113	355044,2	4630322,3	334	337958,4	4625232,7	555	317780,6	4633215,6	776	357106,3	4642325,6	997	343936,8	4640005,2

114	354753,0	4630096,9	335	337584,6	4625302,6	556	317931,4	4633106,6	777	357390,0	4641972,1	998	343568,4	4639908,9
115	354410,6	4629957,9	336	337225,9	4625226,1	557	317978,6	4633445,4	778	358435,7	4639686,3	999	343242,5	4639720,5
116	354018,8	4629884,2	337	336902,1	4625421,8	558	318175,1	4633689,8	779	358525,8	4638738,8	1000	343223,7	4639465,8
117	354202,7	4630187,9	338	336559,4	4625600,8	559	316801,5	4632231,3	780	357357,2	4637802,1	1001	343043,5	4639402,1
118	354312,8	4630570,3	339	336200,4	4625741,1	560	317556,3	4632351,1	781	356054,7	4638141,8	1002	342737,4	4639523,1
119	354495,6	4630919,2	340	335852,6	4625739,0	561	317287,1	4632450,8	782	354875,7	4637708,7	1003	342495,4	4639686,7
120	354786,2	4631193,8	341	335494,7	4625852,3	562	317275,3	4632580,8	783	354115,0	4637973,3	1004	342195,7	4639769,8
121	355154,7	4631303,6	342	335205,0	4626073,3	563	317280,6	4633355,5	784	354032,3	4638313,9	1005	342101,0	4640096,9
122	355502,2	4631464,9	343	335330,2	4626398,1	564	317896,9	4633041,7	785	354411,7	4639041,2	1006	342100,7	4640413,3
123	355838,7	4631292,4	344	335647,0	4626388,2	565	317973,7	4633031,8	786	355124,5	4639429,1	1007	342374,2	4640463,0
124	355844,6	4630902,4	345	335739,2	4626536,3	566	317865,2	4633228,2	787	355471,1	4640813,6	1008	342331,6	4640786,5
125	354383,7	4630776,0	346	335746,9	4626672,9	567	318044,8	4633570,1	788	363698,7	4643226,9	1009	342038,7	4640957,2
126	355835,5	4631102,8	347	335874,2	4626789,9	568	318176,9	4633521,2	789	364047,3	4643039,8	1010	341673,1	4641104,8
127	355599,7	4630669,3	348	335713,4	4626741,6	569	318317,6	4633583,6	790	364422,2	4642929,2	1011	341462,6	4641414,0
128	355408,6	4630676,7	349	335426,5	4626509,7	570	318451,3	4633319,9	791	364716,6	4642937,1	1012	341432,7	4641773,8
129	355253,4	4630397,8	350	335248,6	4626757,0	571	318739,2	4633630,0	792	365016,4	4642701,6	1013	341338,8	4642157,3
130	353997,4	4629879,1	351	335243,1	4626883,2	572	319148,0	4633561,2	793	365322,4	4642630,1	1014	341324,0	4642538,8
131	354246,1	4630403,0	352	335397,2	4627062,9	573	319435,7	4633439,5	794	365693,6	4642535,8	1015	341521,4	4642867,1
132	323902,6	4631362,2	353	335240,6	4626976,7	574	319704,3	4633026,1	795	366072,7	4642424,4	1016	341747,6	4643179,0
133	324076,8	4631044,6	354	334997,6	4626934,7	575	320260,7	4632391,3	796	366439,5	4642326,2	1017	341397,8	4643369,2
134	324246,1	4630719,5	355	334887,2	4626976,2	576	320048,0	4632409,1	797	366810,5	4642239,3	1018	341054,7	4643571,6
135	324508,5	4630455,8	356	334936,7	4627073,7	577	320021,8	4632299,2	798	367043,8	4642067,4	1019	340891,2	4643900,8
136	324674,8	4630138,3	357	334933,3	4627178,9	578	319152,8	4631304,7	799	366698,9	4641900,0	1020	340826,5	4644240,7
137	324289,2	4630168,3	358	334863,6	4627319,5	579	319041,8	4631030,8	800	366342,5	4641752,2	1021	340610,2	4644522,4
138	323925,8	4630329,2	359	335105,6	4627502,4	580	318566,0	4630921,1	801	365946,4	4641741,7	1022	340616,9	4644917,3
139	323593,0	4630445,5	360	334771,6	4627328,2	581	318404,7	4631419,4	802	365563,3	4641785,4	1023	340796,6	4645267,6
140	323677,3	4630810,3	361	334437,5	4627294,4	582	317271,9	4631837,5	803	365177,8	4641694,6	1024	341005,0	4645598,5
141	323447,1	4631126,9	362	334194,7	4627524,1	583	316913,5	4631992,9	804	364981,3	4641423,4	1025	341245,3	4645911,9
142	323499,3	4631508,9	363	334477,7	4627566,9	584	317161,2	4632265,1	805	364815,6	4641070,1	1026	341472,7	4646238,3
143	323620,0	4631642,6	364	334200,6	4627663,7	585	340162,2	4642058,6	806	364655,9	4640719,9	1027	341723,9	4646548,2

144	323696,7	4631590,6	365	334032,2	4627833,7	586	340202,3	4641778,9	807	364421,4	4640453,5	1028	342045,8	4646767,6
145	323762,3	4631529,2	366	333956,5	4627896,6	587	340261,6	4641393,7	808	364290,9	4640103,5	1029	342318,5	4647024,6
146	323816,6	4631490,6	367	333761,9	4627747,2	588	340356,4	4641017,6	809	363995,8	4639838,1	1030	342477,5	4647171,4
147	323876,4	4631408,2	368	333994,4	4627612,7	589	340128,3	4640732,7	810	363636,0	4639746,3	1031	342767,7	4646899,8
148	323905,2	4631385,9	369	334235,1	4627368,3	590	340035,1	4640363,7	811	363240,7	4639802,4	1032	342387,3	4647276,7
149	323943,8	4631282,5	370	333876,5	4627535,6	591	340098,7	4639978,4	812	362861,9	4639693,1	1033	342953,0	4646812,8
150	324000,0	4631242,5	371	333548,7	4627751,4	592	339758,6	4639924,7	813	362466,1	4639668,0	1034	344063,1	4646631,2
151	324033,5	4631154,1	372	333200,9	4627918,0	593	339412,2	4639825,3	814	362085,0	4639757,6	1035	343999,4	4646422,3
152	324145,2	4630956,4	373	332824,6	4627860,1	594	339350,2	4639439,2	815	361691,2	4639713,0	1036	343840,6	4646195,8
153	324167,2	4630833,1	374	332435,4	4627866,6	595	339595,1	4639379,6	816	361423,5	4639486,4	1037	343872,4	4646104,8
154	324425,9	4630613,7	375	332054,0	4627901,5	596	339657,1	4639677,4	817	361065,8	4639334,8	1038	343711,7	4645931,2
155	324604,2	4630302,6	376	331694,4	4627939,2	597	339916,3	4639668,1	818	360687,8	4639207,5	1039	344349,9	4645448,6
156	324696,7	4630179,0	377	331419,4	4628038,1	598	340140,0	4639545,3	819	360309,4	4639080,2	1040	344446,8	4645493,1
157	324519,5	4630144,6	378	331182,2	4628078,9	599	340316,2	4639198,9	820	360417,8	4639245,3	1041	345750,0	4644898,7
158	323690,8	4630469,1	379	331167,9	4628471,5	600	340594,5	4639109,0	821	360562,8	4639608,6	1042	345816,6	4644829,2
159	323672,7	4630428,6	380	331370,2	4628735,9	601	340975,0	4639033,4	822	360553,4	4639968,1	1043	345558,6	4644252,3
160	323570,3	4630450,4	381	331596,1	4629008,7	602	341235,6	4638817,3	823	360581,2	4640337,1	1044	345599,1	4643849,8
161	323619,6	4630598,1	382	331913,9	4629150,6	603	341460,8	4638655,9	824	360585,3	4640712,2	1045	345880,1	4643159,7
162	323552,6	4630959,3	383	332276,4	4629180,7	604	341840,0	4638707,9	825	360669,7	4641092,0	1046	345742,8	4643159,5
163	323446,2	4631311,4	384	332656,6	4629182,5	605	341682,6	4638378,6	826	360860,7	4641411,3	1047	345829,9	4642930,2
164	325978,9	4632200,5	385	332821,6	4629337,8	606	341982,1	4638468,5	827	361062,7	4641753,7	1048	345886,5	4642928,1
165	326328,4	4632320,0	386	332505,1	4629556,0	607	342184,3	4638724,0	828	361592,1	4642159,4	1049	345992,0	4643086,3
166	326269,9	4632105,7	387	332175,3	4629776,4	608	342379,9	4638519,1	829	361623,1	4641823,6	1050	346040,3	4642721,5
167	326006,9	4631831,2	388	332032,7	4630109,7	609	342575,5	4638240,7	830	361665,5	4641569,4	1051	346107,0	4642392,0
168	326289,0	4631794,5	389	331850,1	4630410,9	610	342830,4	4638253,2	831	361950,9	4641360,1	1052	346147,4	4642191,1
169	326570,3	4631710,7	390	331734,1	4630743,6	611	342919,8	4638123,6	832	362282,3	4641195,6	1053	345893,8	4642050,2
170	326829,1	4631566,6	391	331784,0	4631103,5	612	342917,3	4637809,6	833	362348,6	4641221,2	1054	345570,2	4641934,2
171	326666,2	4631358,0	392	331584,2	4631417,6	613	342686,6	4637573,4	834	362246,8	4641494,7	1055	345402,2	4642250,4
172	326594,0	4631114,6	393	331658,5	4631666,6	614	342576,0	4637339,8	835	362077,2	4641808,5	1056	345636,8	4642300,8
173	326923,6	4631267,1	394	331861,6	4631813,5	615	342278,9	4637145,0	836	362239,0	4642015,8	1057	345466,3	4642345,9

174	327038,1	4631109,0	395	332073,7	4632041,9	616	341886,8	4637181,1	837	362562,9	4641813,3	1058	345455,4	4642546,0
175	327297,3	4630883,2	396	332256,3	4632214,4	617	341503,3	4637132,9	838	362893,5	4641745,6	1059	345140,2	4642256,7
176	327406,6	4630910,1	397	332388,2	4632302,3	618	341148,0	4636988,6	839	363093,9	4641964,6	1060	344773,2	4642330,8
177	327628,0	4631193,3	398	332658,9	4632377,8	619	340920,0	4636724,6	840	363113,1	4642335,1	1061	344798,9	4641727,9
178	327580,9	4630870,7	399	332969,1	4632556,7	620	341120,7	4636578,7	841	362914,8	4642665,2	1062	344765,2	4641437,5
179	327621,0	4630500,8	400	333330,6	4632625,6	621	341148,0	4636285,0	842	362886,5	4643029,4	1063	344381,5	4641256,9
180	327471,6	4630259,6	401	333550,9	4632383,8	622	341454,0	4636037,2	843	362989,3	4643368,7	1064	343910,3	4641670,7
181	327488,3	4630155,4	402	333545,9	4632577,5	623	341503,5	4635709,0	844	362957,2	4643385,5	1065	343931,4	4641487,4
182	327585,0	4629925,6	403	333689,7	4632812,7	624	341825,9	4635492,0	845	364567,8	4643012,6	1066	343791,7	4641390,8
183	327734,3	4629820,7	404	334014,4	4633012,7	625	342195,2	4635485,5	846	365148,5	4642697,4	1067	343606,1	4641136,2
184	327497,5	4629796,3	405	333914,0	4632833,0	626	342578,2	4635506,7	847	367101,8	4642113,7	1068	343599,8	4640770,5
185	327617,7	4629701,7	406	331175,9	4628646,6	627	342826,1	4635291,1	848	366862,6	4641931,7	1069	344387,8	4640257,8
186	327554,7	4629462,0	407	331508,8	4628871,5	628	343106,1	4635152,1	849	365658,5	4641814,2	1070	344325,3	4640172,2
187	327184,1	4629446,8	408	331727,7	4629151,5	629	343502,3	4635155,9	850	365029,9	4641663,9	1071	344381,3	4640089,8
188	326868,2	4629484,4	409	332900,7	4629302,5	630	343657,8	4635078,3	851	364623,0	4640553,9	1072	344344,4	4639989,0
189	326725,7	4629765,8	410	332084,6	4629835,8	631	343295,3	4634937,4	852	364311,8	4640333,7	1073	344100,0	4640002,9
190	326544,1	4630029,0	411	331970,3	4630218,4	632	342899,4	4634940,0	853	363911,8	4639755,3	1074	343858,6	4640030,6
191	326253,4	4630048,4	412	331894,1	4630231,1	633	342600,9	4634989,9	854	362289,9	4639670,7	1075	343373,0	4639829,8
192	325894,5	4629883,1	413	331717,4	4630549,0	634	342318,2	4635172,4	855	361496,1	4639665,4	1076	343123,6	4639542,9
193	325527,9	4629764,4	414	331817,3	4630939,8	635	342165,4	4635045,0	856	360207,6	4639046,3	1077	343290,8	4639399,0
194	325133,5	4629735,5	415	331635,3	4631800,2	636	342385,5	4634830,0	857	360464,8	4639441,8	1078	343271,8	4639348,2
195	324770,2	4629642,4	416	332033,2	4631826,6	637	342558,4	4634612,9	858	360667,9	4641217,8	1079	342914,1	4639509,1
196	324789,1	4629967,7	417	332051,2	4632190,2	638	342684,6	4634429,4	859	347764,6	4644990,1	1080	342742,6	4639559,9
197	324678,6	4630294,4	418	332263,3	4632401,8	639	342939,6	4634529,5	860	348119,8	4644853,2	1081	342590,0	4639574,9
198	324469,1	4630609,8	419	332500,1	4632357,0	640	343311,3	4634479,8	861	348032,1	4645234,5	1082	342483,6	4639772,1
199	324188,3	4630856,3	420	333146,5	4632647,9	641	343684,8	4634526,0	862	348266,7	4645282,1	1083	342324,7	4639739,5
200	324045,4	4631200,4	421	333644,0	4632390,3	642	343728,6	4634285,5	863	348613,5	4645120,0	1084	342109,4	4639885,0
201	323853,5	4631491,6	422	333491,5	4632682,0	643	343543,3	4634100,3	864	348962,9	4644971,2	1085	342146,5	4639963,3
202	323711,8	4631719,3	423	333808,0	4632567,5	644	343257,4	4634090,0	865	349288,5	4644813,1	1086	342008,1	4640277,4
203	323523,1	4631923,3	424	334095,2	4633040,1	645	343081,1	4633839,7	866	349550,8	4644524,7	1087	342142,4	4640531,8

204	323819,5	4631995,0	425	334456,9	4632513,3	646	342685,2	4633873,6	867	349754,9	4644195,8	1088	342429,3	4640470,0
205	324187,0	4631995,2	426	334474,8	4632435,2	647	342343,4	4634064,7	868	349956,4	4643869,0	1089	342353,2	4640631,0
206	324447,9	4631879,6	427	334140,6	4632291,1	648	342123,7	4634378,7	869	350128,1	4643510,8	1090	342320,1	4640893,5
207	324757,1	4631867,8	428	334108,6	4631983,6	649	341753,8	4634415,7	870	350272,9	4643143,5	1091	341477,8	4641288,5
208	325067,7	4632007,1	429	334589,5	4631431,1	650	341451,2	4634251,3	871	350228,6	4642783,9	1092	341374,5	4641690,3
209	325386,8	4631984,3	430	334730,7	4630698,3	651	341610,1	4633949,8	872	349895,1	4642888,3	1093	341284,6	4642425,8
210	325354,9	4632336,7	431	336045,6	4632378,4	652	341335,9	4633759,3	873	349560,7	4643092,0	1094	340944,1	4643644,7
211	323529,3	4631764,3	432	335571,9	4632243,8	653	341154,5	4633773,9	874	349272,5	4643231,0	1095	340944,1	4644120,9
212	323637,8	4632060,7	433	336091,8	4632770,9	654	340868,1	4633950,4	875	349194,0	4643621,3	1096	340695,4	4644380,2
213	324298,1	4632032,5	434	336340,8	4632393,3	655	340513,9	4634014,1	876	349120,5	4643895,1	1097	340603,2	4644412,5
214	324319,2	4631906,0	435	336460,6	4632566,8	656	340209,8	4634266,7	877	348827,4	4643638,2	1098	361199,5	4641838,0
215	324502,3	4631783,3	436	337302,0	4632584,8	657	339845,6	4634185,8	878	348526,3	4643378,6	1099	361334,4	4641914,6
216	324959,5	4631885,9	437	337306,7	4632293,4	658	339540,2	4634248,3	879	348493,8	4643073,6	1100	361459,3	4642032,1
217	325245,2	4631953,7	438	337517,5	4632728,9	659	339487,5	4634629,8	880	348603,8	4642697,5	1101	361497,4	4642156,9
218	325402,0	4632141,6	439	338520,3	4632443,2	660	339668,2	4634836,1	881	348335,9	4642590,2	1102	361593,0	4642193,3
219	325671,5	4632260,4	440	338488,5	4632797,7	661	339446,9	4634941,5	882	348039,2	4642540,1			
220	325826,7	4632177,9	441	338702,8	4632702,5	662	339189,3	4635132,0	883	347704,2	4642497,9			
221	326447,5	4632215,3	442	338896,9	4632943,8	663	339219,2	4635517,5	884	347753,6	4642109,2			

ა.ბ) ვიზიტორთა ზონის საზღვრების კოორდინატები:

ა.ბ.ა)

№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y
1	348179,8	4627526,8	217	321047,0	4628382,4	433	346948,5	4635251,1	649	347722,8	4636378,0	865	367230,3	4644412,7
2	348343,0	4627275,8	218	320832,4	4628444,9	434	347275,8	4635400,5	650	347676,3	4636480,7	866	367336,6	4644033,1
3	348655,3	4627263,3	219	320635,8	4628560,6	435	347620,7	4635557,4	651	347937,5	4636623,5	867	367594,7	4644044,7
4	348737,7	4626926,0	220	320830,3	4628806,8	436	347971,0	4635413,0	652	347482,4	4636696,0	868	367893,2	4644310,1
5	348740,4	4626533,1	221	320733,5	4629098,0	437	348248,5	4635567,1	653	348045,3	4636657,2	869	368148,0	4644603,7

6	348699,9	4626186,1	222	320997,7	4629135,5	438	348436,3	4635842,6	654	348454,7	4636788,3	870	368141,1	4644988,8
7	348615,8	4625870,9	223	320887,0	4629293,7	439	348543,1	4635802,6	655	348182,3	4636995,5	871	368368,0	4645085,5
8	348323,1	4625710,5	224	320976,5	4629633,6	440	348712,5	4635675,7	656	348491,1	4637087,0	872	368189,0	4645175,3
9	348023,8	4625515,6	225	321251,3	4629894,1	441	348946,2	4635594,4	657	348811,2	4637312,1	873	368619,0	4645056,5
10	347915,7	4625172,9	226	321194,0	4630255,2	442	348655,6	4635346,8	658	348988,2	4637646,9	874	369918,1	4644144,2
11	347575,4	4625188,2	227	321059,3	4630466,3	443	348381,5	4635331,1	659	349081,2	4638240,4	875	371196,7	4644114,9
12	347254,8	4625384,4	228	321310,8	4630456,1	444	348357,8	4635167,3	660	348194,8	4638228,4	876	370735,3	4643514,1
13	347010,5	4625620,3	229	321941,8	4630036,7	445	348483,2	4634950,8	661	347911,3	4638174,0	877	371284,2	4643202,1
14	346922,5	4625992,3	230	321471,7	4628592,4	446	348102,0	4634938,5	662	347088,8	4638169,3	878	369871,0	4641392,8
15	346999,2	4626380,1	231	320938,5	4628354,2	447	347797,6	4634957,9	663	345973,6	4638268,5	879	368989,8	4641466,4
16	347063,7	4626655,7	232	320953,3	4628471,4	448	347579,7	4634816,1	664	345715,6	4638153,4	880	368391,1	4639267,4
17	347168,6	4626987,5	233	320823,8	4628544,1	449	347665,2	4634572,0	665	345660,0	4638074,1	881	366983,5	4640556,1
18	347424,5	4627271,9	234	320741,1	4628490,4	450	347607,0	4634389,6	666	345634,2	4638661,2	882	366229,0	4639516,8
19	347685,7	4627553,2	235	320693,7	4629052,1	451	347381,6	4634580,0	667	345771,5	4639181,1	883	366406,6	4640958,1
20	347898,1	4627616,0	236	320914,1	4629030,1	452	347149,9	4634877,2	668	345793,1	4639424,3	884	367101,8	4642113,7
21	347619,7	4625123,0	237	321011,2	4629284,3	453	347117,6	4634609,4	669	346132,3	4639792,5	885	365892,7	4642466,7
22	347130,1	4625424,7	238	320935,5	4629421,4	454	347004,2	4634395,0	670	346334,3	4639916,0	886	365352,2	4642881,0
23	347130,1	4625530,5	239	321126,3	4629802,3	455	347344,9	4634251,4	671	346458,2	4639588,2	887	365274,9	4642883,1
24	347007,7	4625732,2	240	323644,5	4631688,4	456	347632,4	4634295,0	672	346595,4	4639813,1	888	366769,0	4644501,4
25	346931,7	4626545,8	241	323715,3	4631618,6	457	347973,8	4634310,2	673	346687,9	4639903,7	889	367430,9	4643891,3
26	347040,8	4626575,6	242	323781,0	4631555,8	458	348209,8	4634586,7	674	347199,1	4639655,8	890	368011,8	4644476,0
27	347014,3	4626807,1	243	323853,5	4631491,6	459	348597,9	4634651,0	675	347916,0	4639662,1	891	374190,0	4645836,8
28	347746,5	4627452,1	244	323930,7	4631406,4	460	348891,3	4634535,6	676	348277,5	4639655,6	892	374580,6	4645775,4
29	347960,2	4627731,5	245	324000,9	4631274,6	461	349007,8	4634700,4	677	347497,0	4640703,6	893	374980,4	4645777,6
30	348192,8	4627662,4	246	324045,4	4631200,4	462	348812,6	4634963,2	678	347019,3	4641104,2	894	375274,1	4645590,7
31	348234,1	4627408,0	247	324110,2	4631052,8	463	348921,1	4635188,6	679	347137,9	4641400,6	895	375002,6	4645403,0
32	348188,4	4627341,0	248	324172,0	4630973,7	464	349261,9	4635026,6	680	353128,7	4639372,5	896	374612,9	4645487,2
33	348457,5	4627215,8	249	324188,3	4630856,3	465	349487,8	4635206,2	681	354481,3	4640838,5	897	374256,6	4645665,0
34	348732,7	4627226,5	250	324262,2	4630745,9	466	349476,3	4635390,0	682	354867,5	4641855,0	898	374168,8	4645479,8
35	348637,5	4626267,6	251	324401,9	4630660,5	467	349197,8	4635148,2	683	357158,9	4642393,6	899	374537,6	4645326,6

36	348589,9	4626077,1	252	324469,1	4630609,8	468	349201,3	4635305,7	684	357881,2	4642286,5	900	374909,2	4645182,9
37	348604,2	4625769,1	253	324549,0	4630460,1	469	349142,5	4635640,3	685	347701,0	4641963,4	901	374645,5	4645059,6
38	348118,4	4625673,7	254	324678,6	4630294,4	470	349020,9	4635979,6	686	347714,0	4642536,3	902	374274,4	4645061,4
39	347939,1	4625156,4	255	324728,8	4630177,5	471	349367,7	4636101,7	687	347805,6	4642598,2	903	373897,5	4645155,8
40	347364,8	4625380,4	256	324689,9	4630106,8	472	349561,6	4636093,2	688	348097,7	4642539,4	904	373510,3	4645249,8
41	347173,0	4625380,4	257	324662,9	4630122,3	473	349598,6	4636335,6	689	348205,2	4642673,3	905	373309,3	4645514,0
42	346915,1	4625897,6	258	324696,7	4630179,0	474	349231,2	4636228,3	690	348602,0	4642599,2	906	373451,2	4645844,3
43	347734,4	4627523,5	259	324659,6	4630265,3	475	348869,1	4636280,5	691	348509,4	4642911,4	907	375161,5	4646129,1
44	347841,2	4627478,5	260	324604,2	4630302,6	476	348501,3	4636298,0	692	348493,6	4643218,3	908	374835,3	4645952,6
45	316488,8	4628700,8	261	324508,5	4630455,8	477	348175,2	4636389,7	693	348431,8	4643348,6	909	374439,5	4645935,9
46	316525,3	4628700,8	262	324425,9	4630613,7	478	347866,1	4636427,2	694	348851,2	4643676,8	910	374636,9	4646071,9
47	316525,3	4628666,3	263	324246,1	4630719,5	479	347778,9	4636520,8	695	349200,5	4643922,4	911	374836,0	4646385,4
48	316488,8	4628666,3	264	324167,2	4630833,1	480	347764,0	4636600,6	696	349192,0	4643583,7	912	375224,9	4646433,9
49	327318,1	4629017,4	265	324145,2	4630956,4	481	347566,8	4636712,8	697	349297,5	4643141,5	913	374172,7	4646045,2
50	327383,6	4629017,4	266	324076,8	4631044,6	482	347950,8	4636770,7	698	349086,9	4643356,0	914	374444,5	4646315,1
51	327383,6	4628976,3	267	324033,5	4631154,1	483	348229,2	4636733,5	699	348889,9	4643574,0	915	374811,7	4646459,7
52	327318,1	4628976,3	268	324000,0	4631242,5	484	348346,5	4636864,4	700	349003,2	4643330,2	916	374755,2	4646260,2
53	329641,0	4630029,4	269	323943,8	4631282,5	485	348306,0	4637037,6	701	349123,7	4643064,4	917	374443,6	4646072,1
54	329624,3	4629883,5	270	323902,6	4631362,2	486	348313,5	4637122,7	702	349052,8	4642754,4	918	373315,8	4645666,1
55	329232,9	4629901,7	271	323905,2	4631385,9	487	348647,7	4637279,2	703	348728,7	4642374,7	919	373800,0	4645922,5
56	329289,9	4629719,7	272	323876,4	4631408,2	488	348925,5	4637492,7	704	348675,7	4642272,1	920	375194,8	4645744,1
57	329635,9	4629727,7	273	323816,6	4631490,6	489	348972,0	4637838,2	705	348447,5	4642146,5	921	375176,5	4645396,3
58	329615,7	4629578,2	274	323762,3	4631529,2	490	349041,4	4638126,7	706	348372,4	4642082,9	922	374138,0	4645673,9
59	329839,3	4629527,7	275	323696,7	4631590,6	491	348896,6	4638113,8	707	348018,5	4642031,6	923	374069,7	4645617,1
60	329826,2	4629191,0	276	323620,0	4631642,6	492	348517,6	4638093,7	708	347754,3	4642111,0	924	374095,7	4645519,0
61	329667,9	4628996,4	277	350303,8	4640822,3	493	348213,2	4638153,2	709	341387,3	4641707,8	925	374955,8	4645131,1
62	329336,7	4628795,5	278	350339,1	4640793,1	494	347944,2	4638093,9	710	341468,4	4641329,8	926	374474,8	4644992,2
63	329292,6	4628525,7	279	350417,7	4640774,1	495	347624,6	4638190,9	711	341159,7	4641444,8	927	374103,4	4645072,0
64	329531,7	4628345,4	280	350510,0	4640802,0	496	347243,8	4638152,3	712	340819,3	4641636,8	928	374007,6	4645136,1
65	329227,6	4628089,7	281	350534,0	4640797,3	497	346880,4	4638086,0	713	340493,9	4641861,2	929	373414,8	4645334,3

66	329123,7	4627712,7	282	350542,5	4640749,2	498	346873,6	4638342,9	714	340535,7	4641509,9	930	373298,1	4645399,4
67	328857,0	4627867,5	283	350509,3	4640738,4	499	346603,4	4638269,9	715	340629,2	4641137,2	931	374110,4	4645895,3
68	328580,8	4628086,1	284	350494,5	4640657,6	500	346269,7	4638286,1	716	340942,2	4640914,2	932	374259,9	4646204,2
69	328587,0	4627693,6	285	350483,2	4640650,1	501	346033,1	4638038,3	717	341151,1	4640716,0	933	374916,8	4646434,5
70	328393,3	4627497,2	286	350424,9	4640670,7	502	345856,5	4638225,1	718	341142,7	4640373,9	934	374744,3	4646336,8
71	328148,7	4627568,8	287	350421,9	4640688,2	503	345625,9	4638156,5	719	341413,4	4640254,3	935	374651,2	4646117,5
72	328160,0	4627907,8	288	350368,2	4640706,0	504	345650,6	4638551,8	720	341415,4	4639972,3	936	374317,8	4645947,1
73	328067,8	4627847,7	289	350278,2	4640691,2	505	345846,1	4638846,6	721	341080,4	4639794,2	937	374299,5	4645866,9
74	327830,8	4627724,3	290	350272,7	4640749,9	506	345653,3	4639161,8	722	340914,8	4639640,3	938	374364,2	4645944,0
75	327580,5	4627929,3	291	357738,4	4642287,8	507	345624,6	4639340,4	723	340682,9	4639648,2	939	374461,1	4646040,2
76	327443,7	4628207,7	292	358043,8	4642088,2	508	345865,4	4639546,0	724	340483,9	4639734,2	940	374778,5	4646226,2
77	327313,5	4628082,7	293	358393,7	4641911,1	509	345950,4	4639911,0	725	340215,6	4639754,9	941	374778,9	4646332,0
78	327255,1	4627709,9	294	358413,5	4641571,0	510	346124,4	4639922,3	726	340086,6	4640110,9	942	375071,9	4646433,0
79	327347,7	4627396,5	295	358222,2	4641225,9	511	346418,1	4639793,3	727	340063,9	4640491,4	943	375336,1	4646433,9
80	327384,4	4627040,9	296	358155,1	4640835,2	512	346580,0	4639694,1	728	340242,9	4640796,1	944	375367,9	4646347,0
81	327013,7	4627031,7	297	358166,2	4640436,4	513	346766,7	4639777,1	729	340318,0	4641143,1	945	375153,6	4646072,7
82	326786,2	4626804,5	298	357960,6	4640367,6	514	346847,2	4640026,6	730	340204,7	4641513,1	946	346491,7	4646881,5
83	326577,5	4626557,3	299	357745,1	4640702,7	515	347163,2	4639804,3	731	340215,4	4641912,0	947	346487,2	4646509,3
84	326262,4	4626675,4	300	357646,2	4641086,8	516	347410,6	4639718,7	732	340482,2	4642082,1	948	346696,1	4646234,5
85	326018,8	4626988,1	301	357540,7	4641469,7	517	347789,9	4639718,9	733	340548,1	4642471,6	949	347083,0	4646138,4
86	325715,9	4627248,7	302	357441,0	4641849,5	518	348106,6	4639663,1	734	340480,5	4642857,0	950	347450,2	4645987,5
87	325381,7	4627460,9	303	357210,6	4642157,2	519	348257,5	4639803,8	735	340342,2	4643208,2	951	347808,8	4645863,3
88	325169,8	4627799,1	304	356924,5	4642254,6	520	347865,5	4639818,7	736	340541,9	4643534,1	952	348173,0	4645984,0
89	325005,2	4628160,7	305	356568,0	4642096,9	521	347470,7	4639781,2	737	340518,3	4643873,7	953	348529,7	4645939,2
90	324728,5	4628444,6	306	356202,7	4641938,1	522	347120,3	4639953,6	738	340543,3	4644237,6	954	348808,3	4645697,1
91	324609,9	4628798,5	307	355952,0	4641646,5	523	346838,7	4640154,9	739	340770,5	4644291,9	955	349132,2	4645463,6
92	324487,2	4629157,7	308	355737,0	4641311,4	524	347153,1	4640322,9	740	340894,4	4643976,8	956	349429,1	4645197,6
93	324585,9	4629459,6	309	355531,4	4640969,4	525	347408,6	4640585,7	741	340987,9	4643604,6	957	349770,6	4644994,6
94	324889,6	4629668,1	310	355467,9	4640605,5	526	347368,0	4640863,8	742	341333,7	4643410,4	958	350035,5	4644717,2
95	325256,6	4629753,4	311	355368,9	4640235,8	527	347142,4	4641057,4	743	341684,5	4643220,3	959	350244,3	4644390,9

96	325650,9	4629769,1	312	355351,5	4639842,4	528	347159,8	4641282,6	744	341562,6	4642929,0	960	350380,2	4644020,3
97	326003,2	4629941,5	313	355202,9	4639492,5	529	347208,2	4641559,7	745	341368,4	4642596,9	961	350408,4	4643634,4
98	326369,9	4630091,0	314	354881,5	4639273,6	530	347513,6	4641713,7	746	341311,3	4642227,8	962	350409,6	4643237,0
99	326647,4	4629970,7	315	354513,6	4639118,6	531	347795,7	4641433,5	747	340603,2	4644412,5	963	350282,9	4643114,5
100	326721,5	4629663,1	316	354255,3	4638819,9	532	348064,0	4641141,8	748	340944,1	4644120,9	964	350141,6	4643483,3
101	326942,4	4629419,1	317	354079,4	4638464,0	533	348368,1	4640885,6	749	341753,8	4643173,7	965	349975,9	4643845,4
102	327304,5	4629444,0	318	354098,0	4638085,5	534	348626,1	4640590,7	750	341432,7	4641753,8	966	349762,8	4644166,2
103	327614,7	4629310,3	319	354366,7	4637845,1	535	348887,8	4640353,6	751	341477,8	4641288,5	967	349573,7	4644504,4
104	327833,0	4629368,8	320	354751,5	4637754,6	536	348889,4	4639961,6	752	340973,7	4640876,0	968	349305,6	4644788,4
105	328158,2	4629411,0	321	355097,8	4637812,5	537	349126,0	4639747,5	753	341161,1	4640851,0	969	348977,6	4644945,3
106	328511,8	4629584,9	322	355289,0	4638113,1	538	349369,4	4639535,2	754	341073,6	4640589,6	970	348637,6	4645103,0
107	328738,8	4629882,8	323	355670,0	4638103,7	539	349731,7	4639672,5	755	341343,8	4640343,0	971	348297,0	4645277,6
108	329029,3	4630117,3	324	356052,3	4638142,2	540	350106,7	4639762,2	756	341536,0	4640069,5	972	348032,7	4645265,2
109	324420,3	4629293,4	325	356053,0	4637775,4	541	350355,4	4639967,7	757	341221,5	4639835,9	973	348116,6	4644879,5
110	324737,8	4629632,1	326	356285,1	4637451,5	542	350591,1	4639825,3	758	340677,0	4639735,6	974	347793,8	4644999,3
111	324967,5	4629651,5	327	356655,5	4637367,3	543	350824,1	4639710,1	759	340691,8	4639559,9	975	347448,4	4645062,2
112	325374,3	4629780,5	328	357005,4	4637536,5	544	351184,0	4639594,3	760	340563,0	4639585,5	976	347103,2	4645235,5
113	326557,0	4630094,8	329	357301,8	4637788,9	545	351553,3	4639557,9	761	340198,5	4639683,6	977	346786,6	4645447,8
114	326542,0	4630031,6	330	357693,1	4637798,9	546	351935,3	4639645,5	762	340264,4	4642066,9	978	346466,1	4645455,5
115	326647,2	4629827,7	331	358024,3	4637980,2	547	352325,0	4639568,3	763	340473,8	4643017,9	979	346105,8	4645298,8
116	326725,0	4629775,6	332	358277,3	4638264,3	548	352701,4	4639507,3	764	353478,0	4643253,1	980	345788,3	4645447,3
117	326871,3	4629482,4	333	358490,1	4638598,1	549	353092,8	4639486,2	765	353716,7	4643880,2	981	345694,0	4645835,7
118	327025,3	4629396,4	334	358382,6	4638948,2	550	353302,8	4639329,2	766	354204,1	4644448,6	982	345401,8	4646101,5
119	327562,9	4629426,8	335	358122,9	4639240,4	551	353378,1	4639540,1	767	354826,9	4644726,1	983	345226,8	4646443,4
120	327638,3	4629302,4	336	358224,7	4639590,2	552	353359,0	4639936,7	768	355313,7	4644942,3	984	345329,7	4646819,4
121	327624,8	4629424,3	337	358583,7	4639710,4	553	353437,2	4640140,0	769	355196,3	4644605,7	985	345633,3	4646957,6
122	327920,4	4629284,1	338	358867,5	4639972,0	554	353785,8	4640293,7	770	355387,9	4644235,0	986	346000,4	4646967,5
123	328689,5	4629838,7	339	359205,6	4640164,1	555	354161,9	4640376,9	771	355993,3	4644806,5	987	345421,2	4646961,9
124	328826,0	4629888,5	340	359312,4	4640540,1	556	354403,5	4640685,0	772	356529,4	4644612,6	988	345714,4	4646917,4
125	328978,4	4630090,9	341	359453,0	4640907,0	557	354421,1	4641047,2	773	356537,9	4644218,9	989	346104,8	4647035,2

126	329246,5	4630156,6	342	359793,5	4641089,1	558	354544,8	4641420,5	774	356044,0	4643786,3	990	346481,3	4646946,3
127	329514,2	4630051,2	343	360129,1	4641254,5	559	354741,1	4641753,7	775	355875,3	4643533,3	991	346524,8	4646774,4
128	329585,0	4629997,0	344	360524,2	4641219,8	560	354960,8	4642052,0	776	355278,3	4643273,5	992	346457,4	4646621,8
129	329703,4	4630065,7	345	360658,6	4640963,7	561	355287,3	4642146,6	777	354390,5	4643096,5	993	346638,6	4646432,0
130	329765,5	4630018,1	346	360579,3	4640586,0	562	355624,8	4641995,0	778	368382,6	4644935,9	994	346649,1	4646260,6
131	329769,5	4629941,4	347	360582,0	4640208,7	563	356006,8	4642011,0	779	368387,1	4644953,9	995	348402,9	4646011,2
132	329381,9	4629918,9	348	360591,9	4639861,0	564	356363,4	4642094,4	780	368426,8	4644974,5	996	350423,5	4643109,6
133	329100,1	4629862,0	349	360498,7	4639496,6	565	356723,1	4642239,5	781	368449,4	4644968,5	997	350302,7	4643015,5
134	329363,4	4629701,9	350	360336,2	4639147,1	566	357075,0	4642378,8	782	368499,6	4644972,0	998	348102,5	4645378,2
135	329432,2	4629778,6	351	359981,0	4638980,4	567	347396,3	4641738,8	783	368592,0	4644942,4	999	346618,3	4645543,0
136	329796,0	4629662,2	352	359590,5	4638913,4	568	348636,1	4640496,1	784	368624,6	4644949,9	1000	345910,7	4645344,9
137	329535,4	4629569,6	353	359191,4	4638909,8	569	349042,9	4639712,3	785	368630,6	4644946,9	1001	345258,8	4646574,7
138	329753,6	4629364,6	354	358801,9	4638995,4	570	349300,8	4639709,0	786	368629,1	4644938,4	1002	351731,0	4644433,4
139	329792,0	4629335,5	355	358609,9	4638677,3	571	350273,6	4639832,3	787	368596,5	4644920,3	1003	352113,8	4644502,7
140	329839,1	4629003,8	356	358433,7	4638328,3	572	350477,8	4639780,0	788	368600,5	4644885,2	1004	352347,7	4644243,0
141	329745,1	4629055,8	357	358206,0	4638025,0	573	350820,4	4639799,1	789	368522,7	4644853,0	1005	352408,5	4643892,3
142	329492,1	4628844,8	358	357925,8	4637764,0	574	353445,4	4639296,3	790	368466,5	4644850,5	1006	352484,8	4643502,1
143	329191,0	4628605,6	359	357539,7	4637671,7	575	353265,6	4640053,5	791	368440,3	4644893,7	1007	352532,7	4643107,6
144	329568,4	4628429,8	360	357172,9	4637599,7	576	355056,0	4642164,0	792	368218,9	4644969,0	1008	352531,0	4642708,8
145	329065,7	4627656,3	361	356889,5	4637325,9	577	358504,3	4641726,9	793	368224,0	4644985,6	1009	352500,9	4642406,5
146	328672,8	4628090,5	362	356514,2	4637217,6	578	358149,6	4640260,7	794	368235,0	4644992,6	1010	352205,9	4642158,8
147	328556,7	4627517,7	363	356166,6	4637243,5	579	357106,3	4642325,6	795	368263,1	4644988,1	1011	351850,8	4641993,0
148	328279,0	4627388,5	364	356004,2	4637540,9	580	354029,0	4638264,3	796	368313,5	4644955,5	1012	351482,0	4642007,7
149	328040,9	4628044,2	365	355904,6	4637406,9	581	358525,8	4638738,8	797	368322,4	4644913,8	1013	351107,5	4642064,8
150	327905,7	4627648,9	366	355661,7	4637173,1	582	358087,7	4639380,4	798	368338,4	4644872,1	1014	350905,6	4641856,8
151	327639,2	4627747,3	367	355315,7	4637139,4	583	359914,0	4641221,5	799	368319,9	4644860,1	1015	350664,2	4641557,6
152	327502,7	4628169,6	368	354988,7	4637217,1	584	360667,9	4641217,8	800	368289,2	4644866,6	1016	350669,5	4641160,2
153	327344,0	4628307,7	369	354875,5	4637409,9	585	355969,4	4637646,9	801	368250,5	4644898,2	1017	350759,3	4640776,9
154	327396,4	4627413,9	370	354681,9	4637681,9	586	355897,9	4637288,2	802	368233,5	4644927,8	1018	350858,5	4640391,5
155	327443,6	4627232,5	371	354667,2	4637327,4	587	354850,2	4637286,6	803	368847,9	4645062,9	1019	350634,1	4640339,1

156	326965,1	4627050,1	372	354656,9	4637094,6	588	354529,5	4637273,9	804	369170,1	4644838,9	1020	350369,1	4640589,6
157	326755,5	4626816,3	373	354588,0	4636902,2	589	354711,7	4637049,6	805	369411,6	4644542,6	1021	350187,8	4640631,5
158	326766,1	4626696,2	374	354401,5	4637015,2	590	354635,9	4636894,5	806	369702,8	4644290,4	1022	350071,5	4641011,0
159	326517,9	4626495,1	375	354096,9	4636834,3	591	354447,0	4637081,8	807	370054,6	4644171,9	1023	349968,9	4641382,2
160	318138,1	4630123,1	376	353711,2	4636796,0	592	352170,7	4637560,7	808	370449,7	4644215,2	1024	349719,8	4641659,0
161	318449,6	4629888,1	377	353340,9	4636688,8	593	352035,8	4637339,8	809	370843,8	4644150,9	1025	349489,3	4641974,9
162	318829,8	4629763,9	378	352965,3	4636637,7	594	351807,4	4636290,7	810	371186,3	4644073,4	1026	349215,7	4642260,5
163	319203,0	4629622,4	379	352591,0	4636696,0	595	352197,2	4636105,8	811	371013,1	4643726,1	1027	349041,9	4642581,6
164	319475,1	4629455,2	380	352495,4	4636943,6	596	351781,0	4635777,3	812	370783,1	4643498,1	1028	349291,8	4642674,5
165	319726,7	4629165,6	381	352300,0	4637277,8	597	351562,5	4636012,3	813	371133,4	4643317,0	1029	349625,1	4642572,0
166	319713,7	4628912,4	382	352148,3	4637503,5	598	351556,8	4635698,9	814	371362,5	4643012,8	1030	349845,4	4642412,3
167	319322,1	4628879,3	383	352171,1	4637248,0	599	347827,7	4633482,1	815	371294,2	4642633,7	1031	350110,2	4642531,2
168	318948,4	4628777,4	384	352320,2	4636932,5	600	346748,2	4633079,9	816	371380,9	4642260,2	1032	350417,4	4642301,8
169	318814,6	4628417,3	385	352015,3	4636790,0	601	345609,9	4633001,7	817	371591,0	4641977,0	1033	350719,5	4642109,9
170	318445,0	4628299,0	386	351721,7	4636598,5	602	344855,1	4632960,6	818	371369,6	4641705,3	1034	350617,7	4642416,7
171	318265,4	4627946,8	387	351934,0	4636520,0	603	345470,3	4633453,7	819	371062,8	4641487,8	1035	350681,4	4642809,9
172	318157,5	4627578,8	388	351904,4	4636305,6	604	344726,2	4633396,6	820	370689,8	4641386,4	1036	350611,2	4643199,9
173	317898,0	4627293,5	389	352109,1	4636138,9	605	344512,6	4633792,5	821	370349,6	4641195,5	1037	350562,5	4643592,6
174	317538,7	4627228,4	390	351991,7	4635996,9	606	344380,0	4634419,9	822	369990,5	4641333,9	1038	350567,4	4643992,2
175	317155,5	4627331,8	391	351764,6	4635851,4	607	345450,4	4634607,6	823	369973,5	4641620,8	1039	350491,5	4644380,3
176	316778,1	4627260,4	392	351523,4	4635926,2	608	345542,6	4635063,1	824	369654,2	4641845,4	1040	350278,6	4644713,5
177	316406,9	4627292,5	393	351408,7	4635625,8	609	345675,9	4634732,4	825	369429,0	4641543,2	1041	350129,7	4645072,2
178	316252,1	4627654,9	394	351129,0	4635350,8	610	345941,6	4634911,3	826	369228,3	4641227,3	1042	349786,4	4645246,9
179	316187,8	4628030,8	395	350862,2	4635057,3	611	346136,3	4634704,6	827	368911,5	4641356,3	1043	349545,0	4645504,5
180	316133,7	4628408,5	396	350739,4	4634677,9	612	346143,5	4635086,9	828	368752,4	4641494,2	1044	349533,4	4645902,1
181	316107,2	4628794,6	397	350388,4	4634530,5	613	346436,5	4634910,9	829	368817,2	4641204,2	1045	349804,6	4646177,7
182	316344,1	4629058,6	398	350089,1	4634270,0	614	346825,1	4635173,0	830	368865,5	4640885,3	1046	350062,6	4646455,0
183	316707,6	4629099,2	399	349728,4	4634099,8	615	346722,9	4635467,6	831	368776,3	4640513,9	1047	350175,5	4646828,0
184	317007,8	4629326,4	400	349431,6	4633872,4	616	347421,1	4635457,1	832	368575,1	4640227,6	1048	350137,5	4647220,4
185	316938,6	4629547,9	401	349049,6	4633835,0	617	347899,8	4635500,0	833	368337,4	4639928,4	1049	350375,5	4647123,4

186	316859,7	4629870,2	402	348656,0	4633845,7	618	348203,9	4635424,0	834	368350,1	4639544,4	1050	350690,6	4646887,5
187	317240,6	4629898,1	403	348256,5	4633850,4	619	348253,8	4635734,6	835	368295,2	4639322,7	1051	350908,9	4646556,1
188	317292,9	4630136,4	404	347937,7	4633623,8	620	348481,8	4635872,4	836	368042,6	4639628,7	1052	350748,3	4646224,6
189	317563,3	4630330,4	405	347613,9	4633462,4	621	348565,2	4635684,9	837	367811,9	4639952,6	1053	350948,1	4645959,9
190	317131,9	4629422,4	406	347223,7	4633383,5	622	348520,9	4635891,3	838	367584,8	4640269,5	1054	351290,2	4645802,1
191	316798,0	4629818,3	407	346870,9	4633210,7	623	348777,2	4635713,5	839	367217,7	4640417,7	1055	351408,7	4645422,8
192	317392,5	4629923,0	408	346552,3	4633136,4	624	348957,4	4635681,6	840	366928,7	4640459,1	1056	351257,5	4645058,2
193	317390,8	4630222,4	409	346157,2	4633124,5	625	348582,7	4635204,3	841	366760,7	4640131,5	1057	351317,7	4644677,5
194	317835,5	4630360,0	410	345798,6	4633003,1	626	348230,8	4635321,2	842	366773,6	4639748,9	1058	350127,0	4647299,5
195	319437,2	4629593,9	411	345448,9	4632901,8	627	348567,7	4635019,1	843	366452,0	4639563,4	1059	350933,5	4646499,4
196	319846,6	4629112,5	412	345051,3	4632883,3	628	347562,4	4634952,0	844	366173,5	4639669,4	1060	350795,9	4646027,4
197	318836,5	4628464,3	413	344968,3	4633085,1	629	347552,0	4634618,2	845	365933,9	4639965,0	1061	351428,1	4644379,0
198	317736,0	4627185,1	414	345309,6	4633232,7	630	347777,7	4634533,9	846	366059,5	4640317,3	1062	352456,1	4644048,3
199	318165,3	4627791,9	415	345366,7	4633481,3	631	347447,3	4634374,5	847	365978,4	4640701,5	1063	352583,3	4642419,1
200	316966,0	4627345,2	416	344986,8	4633392,5	632	347203,2	4634607,4	848	366223,8	4640939,0	1064	352556,5	4642384,6
201	316158,3	4627963,7	417	344649,6	4633508,2	633	347181,4	4634481,8	849	366435,1	4641154,5	1065	351675,2	4642034,7
202	316217,8	4628209,0	418	344316,9	4633708,7	634	347649,5	4634233,9	850	366490,8	4641530,9	1066	350995,0	4642107,2
203	316081,7	4628605,7	419	344484,9	4633951,2	635	348078,8	4634334,8	851	366683,4	4641877,4	1067	350670,6	4641622,9
204	316136,0	4628941,6	420	344321,2	4634244,7	636	348667,6	4634539,1	852	367020,8	4642052,5	1068	350691,3	4640924,8
205	316617,6	4629027,0	421	344575,9	4634446,0	637	349120,7	4634683,7	853	366837,4	4642234,4	1069	350819,7	4640237,4
206	316870,3	4629206,9	422	344906,9	4634635,7	638	348835,3	4634787,6	854	366463,2	4642315,1	1070	350635,2	4640294,3
207	317122,4	4629452,0	423	345298,3	4634603,6	639	348780,9	4635174,7	855	366099,3	4642418,0	1071	350317,1	4640596,7
208	316841,9	4629674,3	424	345374,4	4634820,3	640	349487,0	4635056,3	856	365716,5	4642520,7	1072	350282,4	4640477,5
209	317959,8	4630255,4	425	345544,6	4634984,3	641	349614,2	4635383,9	857	365366,9	4642695,8	1073	349856,4	4641537,9
210	321460,4	4630401,4	426	345712,1	4634788,8	642	349040,4	4635201,0	858	365381,1	4642924,0	1074	349032,7	4642461,2
211	321780,8	4630197,3	427	346012,8	4634804,4	643	349100,3	4635374,8	859	365713,2	4643120,6	1075	349171,8	4642569,7
212	321845,4	4629903,9	428	346081,6	4634855,7	644	349564,8	4635981,8	860	365935,1	4643451,3	1076	349788,3	4642339,3
213	321705,2	4629536,6	429	346278,7	4635083,6	645	349506,1	4636193,8	861	366309,8	4643547,5	1077	349903,9	4642570,5
214	321574,2	4629181,0	430	346481,2	4635037,1	646	349016,4	4636245,2	862	366421,8	4643921,8	1078	350579,1	4642200,1
215	321483,5	4628797,7	431	346511,9	4635416,1	647	348671,8	4636279,6	863	366604,2	4644244,7			

216	321399,8	4628418,3	432	346837,3	4635382,3	648	348064,7	4636325,1	864	366858,2	4644494,5			
-----	----------	-----------	-----	----------	-----------	-----	----------	-----------	-----	----------	-----------	--	--	--

с.д.д)

№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y
1	328052	4627694	107	328754	4628620	213	328084	4629102	319	325957	4629257	425	327741	4629318
2	328060	4627736	108	328704	4628623	214	328126	4629128	320	325997	4629229	426	327775	4629298
3	328021	4627759	109	328654	4628630	215	328166	4629155	321	326036	4629199	427	327793	4629259
4	327996	4627723	110	328605	4628637	216	328213	4629172	322	326048	4629152	428	327819	4629219
5	327983	4627687	111	328565	4628661	217	328860	4629095	323	326067	4629120	429	327835	4629173
6	327961	4627719	112	328533	4628699	218	328901	4629097	324	326078	4629076	430	327829	4629123
7	327966	4627763	113	328501	4628737	219	328950	4629103	325	326038	4629052	431	328236	4629308
8	327949	4627796	114	328469	4628776	220	329000	4629107	326	327235	4629195	432	328229	4629269
9	327991	4627816	115	328506	4628804	221	329050	4629109	327	327243	4629150	433	328198	4629237
10	328039	4627807	116	328552	4628810	222	329100	4629110	328	327287	4629142	434	328148	4629236
11	328071	4627774	117	328601	4628816	223	329149	4629103	329	327295	4629187	435	328110	4629261
12	327133	4628018	118	328651	4628823	224	329188	4629074	330	327307	4629203	436	328112	4629282
13	327114	4627972	119	328688	4628825	225	329216	4629036	331	327318	4629156	437	328157	4629267
14	327124	4627928	120	328658	4628857	226	329208	4628987	332	327284	4629123	438	328170	4629308
15	327158	4627894	121	328646	4628890	227	329183	4628945	333	327248	4629094	439	328187	4629325
16	327168	4627852	122	328695	4628885	228	329156	4628903	334	327211	4629068	440	328225	4629355
17	327144	4627864	123	328745	4628887	229	329124	4628866	335	327177	4629093	441	327384	4629116
18	327099	4627865	124	329406	4628870	230	329088	4628830	336	327168	4629130	442	327378	4629161
19	327051	4627868	125	329443,18	4628833,3	231	329042	4628815	337	327183	4629176	443	327410	4629193
20	327051	4627908	126	329164	4628599	232	328994	4628813	338	327169	4629220	444	327422	4629242
21	327046	4627943	127	329172	4628636	233	328996	4628774	339	327187	4629251	445	327418	4629288
22	327007	4627952	128	329187	4628682	234	329026	4628737	340	327226	4629229	446	327385	4629259
23	326979	4627990	129	329398,09	4628811,9	235	328997	4628701	341	327236	4629274	447	327359	4629217

24	327020	4628000	130	329419,49	4628824,9	236	328948	4628707	342	327260	4629259	448	327343	4629242
25	327064	4628020	131	329364	4628822	237	328929	4628751	343	327805	4629087	449	327371	4629279
26	327088	4628058	132	329350	4628842	238	328900	4628767	344	327772	4629069	450	327405	4629313
27	327041	4628217	133	329305	4628828	239	328857	4628742	345	327772	4629022	451	327441	4629344
28	327078	4628218	134	329293	4628868	240	328847	4628780	346	327796	4628978	452	327464	4629334
29	327108	4628186	135	329284	4628831	241	328817	4628810	347	327827	4628941	453	327464	4629286
30	327096	4628147	136	329260	4628795	242	328808	4628829	348	327841	4628894	454	327477	4629246
31	327070	4628126	137	329238	4628754	243	328826	4628874	349	327884	4628874	455	327519	4629251
32	327049	4628163	138	329213	4628713	244	328858	4628912	350	327926	4628897	456	327525	4629203
33	327038	4628208	139	329171	4628710	245	328899	4628936	351	327939	4628942	457	327490	4629204
34	326996	4628232	140	329199	4628749	246	328923	4628973	352	327917	4628978	458	327453	4629224
35	326951	4628220	141	329210	4628796	247	328874	4628978	353	327922	4629027	459	327434	4629230
36	326913	4628194	142	329222	4628843	248	328838	4629009	354	327932	4629076	460	327430	4629180
37	326876	4628217	143	329250	4628884	249	328809	4629044	355	327961	4629078	461	327431	4629130
38	326858	4628252	144	329278	4628925	250	328818	4629081	356	327948	4629030	462	327394	4629098
39	326901	4628264	145	329315	4628957	251	328774	4629104	357	327942	4628982	463	327653	4629294
40	326939	4628250	146	329353	4628988	252	328736	4629135	358	327975	4628960	464	327675	4629250
41	326980	4628233	147	329383	4629021	253	328749	4629178	359	328008	4628995	465	327652	4629242
42	327014	4628263	148	329414	4629011	254	328791	4629185	360	328043	4629011	466	327636	4629288
43	327036	4628299	149	329414	4628962	255	328815	4629148	361	328047	4628962	467	327595	4629316
44	327048	4628262	150	329411	4628917	256	328845	4629110	362	328030	4628916	468	327558	4629347
45	326767	4628443	151	325492	4629058	257	326893	4629170	363	328061	4628879	469	327540	4629361
46	326782	4628484	152	325519	4629029	258	326932	4629144	364	328081	4628839	470	327521	4629396
47	326802	4628460	153	325473	4629046	259	326935	4629108	365	328108	4628856	471	327557	4629409
48	326774	4628424	154	325429	4629056	260	326892	4629123	366	328130	4628899	472	328657	4629425
49	326778	4628386	155	325441	4629100	261	326846	4629123	367	328174	4628914	473	328707	4629423
50	326805	4628363	156	325485	4629102	262	326812	4629127	368	328209	4628907	474	328724	4629380
51	326761	4628353	157	327381	4629092	263	326763	4629131	369	328190	4628861	475	328680	4629387
52	326783	4628317	158	327400	4629047	264	326729	4629095	370	328160	4628822	476	328631	4629395

53	326822	4628286	159	327446	4629030	265	326691	4629063	371	328151	4628779	477	328584	4629380
54	326830	4628260	160	327472	4629008	266	326655	4629028	372	328128	4628738	478	328544	4629351
55	326791	4628278	161	327462	4628962	267	326620	4628992	373	328116	4628690	479	328502	4629330
56	326745	4628283	162	327472	4628916	268	326590	4628953	374	328099	4628643	480	328504	4629289
57	326699	4628281	163	327477	4628871	269	326594	4628906	375	328074	4628620	481	328537	4629269
58	326656	4628256	164	327496	4628843	270	326550	4628909	376	328064	4628571	482	328503	4629255
59	326617	4628272	165	327538	4628827	271	326508	4628905	377	328068	4628522	483	328460	4629265
60	326639	4628292	166	327504	4628795	272	326462	4628908	378	328036	4628501	484	328419	4629246
61	326665	4628313	167	327481	4628764	273	326487	4628872	379	328005	4628518	485	328370	4629245
62	326693	4628353	168	327453	4628758	274	326526	4628865	380	327970	4628485	486	328385	4629263
63	326722	4628388	169	327439	4628806	275	326491	4628837	381	327947	4628488	487	328433	4629270
64	326733	4628415	170	327416	4628850	276	326455	4628867	382	327975	4628528	488	328454	4629311
65	326702	4628452	171	327382	4628886	277	326408	4628879	383	327989	4628576	489	328418	4629320
66	326712	4628490	172	327350	4628925	278	326372	4628898	384	328021	4628614	490	328383	4629299
67	326733	4628461	173	327326	4628967	279	326342	4628937	385	328044	4628657	491	328335	4629302
68	326247	4628599	174	327356	4628976	280	326301	4628962	386	328020	4628685	492	328289	4629313
69	326244	4628557	175	327384	4628998	281	326313	4629005	387	328028	4628719	493	328323	4629331
70	326258	4628515	176	327353	4629017	282	326345	4628996	388	327990	4628747	494	328288	4629359
71	326300	4628488	177	327305	4629021	283	326371	4628954	389	327958	4628781	495	328322	4629370
72	326276	4628468	178	327270	4629046	284	326400	4628959	390	327958	4628827	496	328368	4629362
73	326292	4628427	179	327249	4629082	285	326405	4629006	391	327934	4628833	497	328379	4629336
74	326276	4628384	180	327280	4629109	286	326426	4629041	392	327920	4628854	498	328415	4629343
75	326239	4628349	181	327305	4629087	287	326474	4629043	393	327879	4628852	499	328455	4629353
76	326206	4628312	182	327323	4629125	288	326506	4629081	394	327845	4628835	500	328477	4629389
77	326172	4628276	183	327351	4629132	289	326544	4629089	395	327819	4628854	501	328524	4629404
78	326131	4628250	184	328713	4629084	290	326566	4629051	396	327816	4628815	502	328572	4629408
79	326095	4628282	185	328754	4629057	291	326610	4629062	397	327810	4628778	503	328616	4629426
80	326098	4628330	186	328721	4629054	292	326649	4629084	398	327762	4628780	504	329456	4629738
81	326084	4628374	187	328730	4629021	293	326679	4629120	399	327734	4628782	505	329474	4629692

82	326035	4628374	188	328716	4628988	294	326711	4629159	400	327689	4628800	506	329445	4629661
83	326057	4628418	189	328674	4628997	295	326724	4629206	401	327674	4628765	507	329396	4629662
84	326081	4628460	190	328633	4629025	296	326716	4629246	402	327663	4628720	508	329351	4629677
85	326112	4628487	191	328589	4629041	297	326764	4629256	403	327643	4628747	509	329218	4629727
86	326161	4628482	192	328556	4629074	298	326755	4629217	404	327606	4628753	510	329169	4629727
87	326151	4628511	193	328584	4629102	299	326777	4629213	405	327562	4628752	511	329144	4629753
88	326125	4628545	194	328626	4629086	300	326805	4629252	406	327539	4628710	512	329188	4629766
89	326171	4628543	195	328669	4629110	301	326847	4629252	407	327529	4628728	513	329457,31	4629780
90	326192	4628568	196	328679	4629142	302	326873	4629212	408	327558	4628768	514	329432,17	4629778,6
91	328786	4628889	197	328725	4629125	303	326473	4628978	409	327603	4628764	515	329363,38	4629701,9
92	328775	4628854	198	328255	4629174	304	326440	4628962	410	327592	4628791	516	329338,24	4629697,9
93	328744	4628818	199	328303	4629165	305	326472	4628936	411	327633	4628804	517	329244,32	4629735
94	328726	4628774	200	328294	4629116	306	326513	4628957	412	327672	4628827	518	329221,83	4629750,9
95	328711	4628728	201	328314	4629072	307	326558	4628950	413	327722	4628827	519	329212,57	4629774,7
96	328754	4628707	202	328361	4629066	308	326568	4628968	414	327743	4628863	520	329430,78	4628857,4
97	328803	4628697	203	328408	4629052	309	326564	4629016	415	327737	4628908	521	327763	4629320,6
98	328848	4628707	204	328394	4629014	310	326522	4629008	416	327714	4628949	522	327740,2	4629297,8
99	328880	4628714	205	328352	4628989	311	326016	4629045	417	327686	4628986	523	327812,98	4629241,7
100	328923	4628694	206	328320	4628953	312	325975	4629067	418	327721	4629016	524	327638,29	4629302,4
101	328950	4628653	207	328279	4628926	313	325926	4629079	419	327736	4629062	525	327614,48	4629310,3
102	328983	4628618	208	328230	4628931	314	325892	4629109	420	327740	4629111	526	327577,44	4629377,8
103	328954	4628615	209	328193	4628964	315	325894	4629154	421	327773	4629146	527	327595,88	4629341,9
104	328904	4628617	210	328151	4628992	316	325882	4629198	422	327793	4629191	528	327383,63	4628976,3
105	328854	4628618	211	328137	4629034	317	325871	4629246	423	327766	4629227			
106	328804	4628619	212	328102	4629063	318	325907	4629266	424	327746	4629272			

ა.გ) ადმინისტრაციული ზონის საზღვრების კოორდინატები:

№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y
1	348390,0	4623397,8	14	340480,1	4626268,5	27	316525,3	4628700,8	40	320450,2	4632407,7	53	348189,2	4641736,5
2	348451,9	4623397,7	15	320401,5	4627604,8	28	316525,3	4628666,3	41	320481,3	4632405,0	54	348189,2	4641721,5
3	348463,2	4623309,1	16	320452,9	4627594,0	29	316488,8	4628666,3	42	320512,6	4632388,2	55	348174,2	4641721,5
4	348402,7	4623301,3	17	320410,0	4627431,1	30	327318,1	4629017,4	43	320471,0	4632339,1	56	357349,3	4642710,7
5	348280,9	4623957,4	18	320356,7	4627446,3	31	327383,6	4629017,4	44	368868,1	4640763,6	57	357401,4	4642710,7
6	348317,0	4623957,4	19	320368,4	4627504,8	32	327383,6	4628976,3	45	368933,8	4640763,6	58	357401,4	4642674,0
7	348317,0	4623934,2	20	320378,7	4627531,7	33	327318,1	4628976,3	46	368933,8	4640724,9	59	357349,3	4642674,0
8	348280,9	4623934,2	21	320396,8	4627567,8	34	343725,9	4630452,3	47	368868,1	4640724,9	60	368595,5	4645058,6
9	340460,9	4626301,6	22	353496,8	4627717,8	35	343745,9	4630452,3	48	359552,3	4641500,7	61	368619,0	4645056,5
10	340544,9	4626308,8	23	353529,0	4627717,8	36	343745,9	4630432,3	49	359627,8	4641500,7	62	368618,9	4645037,0
11	340542,0	4626294,5	24	353529,0	4627690,0	37	343725,9	4630432,3	50	359627,8	4641442,0	63	368594,4	4645039,0
12	340534,2	4626282,1	25	353496,8	4627690,0	38	320395,1	4632380,4	51	359552,3	4641442,0			
13	340497,8	4626253,7	26	316488,8	4628700,8	39	320446,6	4632423,5	52	348174,2	4641736,5			

ა.დ) მართვადი დაცვის ზონის საზღვრების კოორდინატები:

№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y
1	343563,2	4628164,9	119	343656,9	4628337,1	237	347375,3	4627629,4	355	344590,3	4628988,4	473	315129,2	4631811,3
2	343574,6	4628200,9	120	343681,9	4628368,2	238	347126,7	4627368,5	356	344517,6	4629333,1	474	315379,4	4631966,9
3	343592,4	4628186,1	121	343707,7	4628372,0	239	346781,7	4627173,3	357	345165,0	4629028,1	475	315676,5	4632014,6
4	343623,7	4628189,1	122	343719,4	4628366,1	240	346402,5	4627052,7	358	344426,8	4629406,5	476	315837,8	4632171,3
5	343629,9	4628202,2	123	343732,1	4628349,4	241	346084,6	4626872,4	359	344347,5	4629533,5	477	316070,0	4632182,1
6	343643,4	4628194,8	124	343728,0	4628336,5	242	345771,9	4626985,5	360	344532,2	4629577,7	478	316384,4	4632168,9
7	343654,2	4628209,2	125	343698,8	4628326,5	243	345670,7	4627290,1	361	344416,2	4629672,2	479	316658,6	4632264,1
8	343670,1	4628209,2	126	343687,8	4628328,0	244	345364,5	4627537,4	362	344648,3	4629612,6	480	316891,9	4632024,2
9	343703,1	4628188,4	127	343675,5	4628313,4	245	345011,3	4627660,2	363	344656,6	4629627,5	481	317222,7	4631837,5
10	343706,5	4628178,0	128	343639,3	4628310,9	246	344658,6	4627676,7	364	344444,4	4629705,4	482	317549,9	4631745,4
11	343739,7	4628160,9	129	343602,1	4628298,2	247	344288,5	4627710,8	365	344384,5	4629743,9	483	317946,2	4631723,4
12	343739,9	4628153,5	130	343583,7	4628298,4	248	343978,6	4627901,2	366	344400,5	4629817,9	484	318207,8	4631486,1

13	343716,6	4628147,6	131	343561,5	4628289,1	249	343620,9	4627997,4	367	344699,4	4629755,7	485	318426,5	4631244,2
14	343712,8	4628149,9	132	343551,9	4628295,8	250	343248,5	4628008,4	368	344925,2	4629649,0	486	318540,3	4630954,0
15	343713,0	4628153,7	133	343531,8	4628287,6	251	342889,7	4628101,2	369	344438,0	4629944,2	487	318896,3	4630982,4
16	343700,8	4628159,6	134	343520,0	4628297,3	252	342542,4	4628062,7	370	344445,4	4630115,5	488	319141,8	4631252,3
17	343692,1	4628150,3	135	343510,7	4628287,6	253	342193,1	4628020,5	371	344423,5	4630285,7	489	319148,1	4631580,4
18	343685,5	4628155,6	136	343494,4	4628302,4	254	341853,6	4628138,1	372	344479,5	4630636,9	490	319436,3	4631849,8
19	343679,6	4628152,6	137	343478,9	4628302,8	255	341865,5	4628290,1	373	344612,1	4630800,8	491	319803,5	4631995,2
20	343672,4	4628154,6	138	343257,7	4628659,5	256	342161,3	4628511,2	374	344488,7	4630878,7	492	320020,0	4632315,1
21	343674,1	4628140,2	139	343324,4	4628700,6	257	342351,3	4628773,7	375	344400,4	4631123,6	493	314474,6	4631465,2
22	343650,2	4628139,3	140	343325,7	4628718,8	258	342700,6	4628904,1	376	344516,8	4631091,9	494	315037,7	4631614,9
23	343620,1	4628133,2	141	343382,8	4628751,7	259	342997,4	4629129,6	377	344826,4	4631038,9	495	315242,6	4631986,2
24	343603,4	4628138,0	142	343421,7	4628751,3	260	343263,7	4629387,4	378	344702,0	4631459,6	496	315773,2	4631975,5
25	343601,3	4628151,8	143	343419,3	4628718,0	261	343517,2	4629675,1	379	344686,1	4631560,2	497	316530,7	4632110,8
26	344073,6	4628186,5	144	343478,4	4628739,0	262	343612,6	4630010,0	380	344596,5	4631538,4	498	316801,5	4632231,3
27	344037,0	4628196,3	145	343492,3	4628759,6	263	343606,8	4630332,9	381	344482,4	4631647,5	499	318404,7	4631419,4
28	344032,3	4628196,3	146	343547,5	4628776,6	264	343854,7	4630568,3	382	344733,8	4631634,3	500	318020,5	4631557,9
29	344028,3	4628215,8	147	343579,8	4628764,9	265	343990,9	4630368,6	383	344953,4	4631689,5	501	319102,3	4631114,3
30	344036,5	4628219,8	148	343633,4	4628754,8	266	344158,2	4630676,1	384	344975,3	4631673,1	502	319067,2	4631482,3
31	344048,4	4628207,9	149	343632,9	4628727,5	267	344237,1	4630406,5	385	344972,8	4631498,2	503	320065,1	4632419,1
32	344054,7	4628210,7	150	343613,8	4628722,5	268	344036,8	4630091,6	386	345075,1	4632020,6	504	320315,2	4632342,2
33	344057,5	4628223,8	151	343617,0	4628704,8	269	343739,2	4630118,4	387	345087,5	4632095,0	505	320714,3	4632346,8
34	344066,4	4628228,0	152	343635,0	4628682,0	270	343857,9	4630059,8	388	345190,3	4632170,4	506	321305,4	4632187,3
35	344067,2	4628240,9	153	343668,6	4628692,6	271	344168,4	4630035,6	389	346509,7	4630683,4	507	321606,5	4632091,5
36	344074,8	4628241,4	154	343654,8	4628671,2	272	344329,5	4629784,5	390	346418,7	4630654,7	508	321496,9	4631769,3
37	344077,4	4628248,4	155	343659,6	4628627,8	273	344256,9	4629412,5	391	346425,7	4630431,9	509	321461,5	4631499,4
38	344081,6	4628249,4	156	343626,5	4628609,3	274	343953,3	4629340,9	392	346488,5	4630423,3	510	321562,6	4631508,2
39	344085,0	4628257,0	157	343622,0	4628596,6	275	344111,0	4629289,5	393	346056,0	4629908,4	511	321563,5	4631471,0
40	344092,0	4628259,6	158	343604,8	4628570,6	276	344191,4	4629067,2	394	346209,7	4629936,3	512	321455,7	4631341,8
41	344098,8	4628273,8	159	343579,4	4628582,3	277	343942,1	4628856,2	395	346089,8	4629812,7	513	321429,2	4631223,2
42	344103,2	4628276,5	160	343555,3	4628591,3	278	344207,2	4628681,2	396	346261,4	4629834,8	514	321387,7	4631200,8

43	344102,4	4628283,5	161	343542,4	4628612,7	279	344417,5	4628611,8	397	346229,0	4629741,2	515	321151,2	4631144,2
44	344128,0	4628285,0	162	343583,9	4628640,8	280	344637,4	4628404,0	398	346260,0	4629675,0	516	321043,7	4630864,8
45	344140,2	4628276,5	163	343608,8	4628661,7	281	344915,1	4628232,9	399	346287,5	4629643,5	517	321108,7	4630770,2
46	344158,0	4628277,1	164	343606,9	4628696,1	282	345142,7	4628213,4	400	346330,7	4629480,5	518	321053,3	4630673,4
47	344164,2	4628261,9	165	343595,0	4628715,4	283	345326,3	4627978,6	401	346416,4	4629396,9	519	321000,0	4630510,3
48	344169,2	4628261,1	166	343560,9	4628706,9	284	345511,9	4628170,8	402	346711,2	4629574,3	520	320999,5	4630391,1
49	344169,0	4628254,7	167	343523,9	4628699,8	285	345264,8	4628424,7	403	346792,0	4629324,5	521	321113,3	4630104,9
50	344163,1	4628249,8	168	343506,7	4628675,2	286	344966,8	4628634,2	404	346902,8	4629025,9	522	321173,6	4629895,3
51	344154,6	4628253,9	169	343496,6	4628652,4	287	345187,2	4628688,7	405	346746,7	4628564,4	523	321001,3	4629772,4
52	344155,1	4628244,1	170	343509,6	4628620,7	288	345005,8	4628804,0	406	346873,4	4628573,4	524	320914,0	4629548,3
53	344141,7	4628233,5	171	343479,1	4628613,0	289	344764,2	4628895,8	407	347015,9	4628939,9	525	320869,1	4629475,7
54	344142,6	4628226,5	172	343504,0	4628599,0	290	344644,1	4629126,7	408	347411,9	4628383,4	526	320868,7	4629391,9
55	344165,2	4628233,3	173	343486,0	4628564,6	291	344635,1	4629319,4	409	347393,8	4628335,9	527	320779,5	4629322,7
56	344177,7	4628224,2	174	343462,5	4628557,2	292	344982,2	4629141,3	410	347604,1	4628186,6	528	320739,6	4629554,6
57	344162,9	4628211,5	175	343449,0	4628559,3	293	345058,6	4629146,6	411	347615,5	4628057,6	529	319609,1	4629388,7
58	344156,8	4628217,9	176	343437,6	4628550,0	294	344758,6	4629374,4	412	347475,2	4627901,5	530	319591,0	4629324,5
59	344134,5	4628208,3	177	343411,7	4628559,3	295	344389,6	4629443,1	413	347696,9	4627840,4	531	319454,1	4629502,9
60	344143,6	4628195,4	178	343402,2	4628546,8	296	344447,6	4629617,6	414	347358,1	4627536,0	532	319447,6	4629588,8
61	344161,2	4628198,0	179	343404,5	4628529,1	297	344614,3	4629660,2	415	345919,7	4626846,1	533	317395,5	4630289,0
62	344156,3	4628191,0	180	343381,8	4628504,0	298	344459,9	4629791,1	416	345803,8	4627150,9	534	317378,9	4630213,6
63	344152,3	4628171,1	181	343374,6	4628517,2	299	344789,7	4629637,8	417	344850,3	4627750,2	535	317392,5	4629923,0
64	344140,0	4628156,7	182	343340,0	4628532,0	300	344769,7	4629819,8	418	344428,3	4627640,5	536	317038,3	4629886,0
65	344129,0	4628155,6	183	343322,8	4628565,9	301	344440,6	4629971,0	419	344196,3	4627815,7	537	316838,7	4629687,0
66	344121,4	4628166,6	184	343296,1	4628548,4	302	344460,4	4630354,7	420	343794,5	4628004,2	538	317122,4	4629452,0
67	344119,7	4628178,1	185	343274,9	4628562,2	303	344548,8	4630730,1	421	343387,6	4628002,7	539	317131,9	4629422,4
68	344122,7	4628186,5	186	343286,3	4628585,5	304	344432,1	4631008,9	422	342703,8	4628036,7	540	316617,6	4629027,0
69	344131,4	4628182,7	187	343259,0	4628605,0	305	344655,5	4631062,1	423	342282,2	4627992,7	541	316412,5	4629066,7
70	344133,9	4628189,7	188	343242,8	4628592,4	306	344752,8	4631236,6	424	320539,1	4632281,0	542	316244,0	4629041,6
71	344114,4	4628212,4	189	343511,3	4629321,6	307	344643,4	4631565,4	425	320892,0	4632313,3	543	316165,7	4629436,5
72	344113,6	4628227,0	190	343548,6	4629328,4	308	344637,3	4631641,6	426	321160,9	4632179,2	544	316094,3	4629527,8

73	344108,5	4628228,7	191	343614,5	4629382,4	309	344955,7	4631650,1	427	321527,1	4632243,6	545	316268,9	4629769,9
74	344103,4	4628221,9	192	343666,9	4629402,2	310	345020,2	4631732,3	428	321626,3	4631928,1	546	316249,0	4629803,6
75	344093,9	4628229,3	193	343743,1	4629460,9	311	345153,0	4632064,0	429	321536,3	4631608,0	547	316316,5	4629843,3
76	344086,9	4628226,3	194	343770,9	4629468,5	312	341717,2	4628138,0	430	321524,4	4631425,7	548	316318,5	4629904,8
77	344083,1	4628206,9	195	343812,9	4629486,7	313	341820,8	4628200,8	431	321292,8	4631212,1	549	316453,4	4629986,2
78	344073,2	4628201,8	196	343831,2	4629485,2	314	342369,4	4628632,4	432	321025,8	4630947,5	550	316401,8	4630071,5
79	343877,7	4628271,4	197	343842,3	4629460,2	315	343395,3	4629580,7	433	321049,7	4630596,4	551	316418,8	4630162,5
80	343885,5	4628275,6	198	343791,1	4629423,6	316	343655,7	4629905,7	434	321122,0	4630290,8	552	316372,1	4630268,0
81	343897,0	4628278,8	199	343755,4	4629425,2	317	343509,4	4630203,2	435	321191,1	4629931,4	553	316306,6	4630323,6
82	343897,8	4628291,7	200	343734,0	4629376,0	318	343783,0	4630399,2	436	320917,6	4629672,2	554	316391,9	4630321,6
83	343908,0	4628300,2	201	343710,2	4629341,1	319	343889,8	4630434,0	437	320815,1	4629328,9	555	316580,4	4630305,7
84	343908,8	4628304,8	202	343712,9	4629328,8	320	343977,5	4630319,5	438	320621,7	4629590,2	556	316822,5	4630323,6
85	343923,2	4628306,1	203	343666,5	4629305,0	321	344052,2	4630447,7	439	320232,0	4629551,8	557	316578,4	4630444,6
86	343935,9	4628316,5	204	343643,1	4629307,4	322	344024,7	4630555,6	440	319842,9	4629460,3	558	315947,4	4630360,2
87	343944,6	4628315,6	205	343651,4	4629325,6	323	344230,0	4630668,9	441	319538,1	4629380,5	559	315211,3	4630275,0
88	343956,7	4628306,1	206	343628,4	4629320,1	324	344212,5	4630560,7	442	319296,1	4629591,5	560	315123,1	4630654,2
89	343946,3	4628298,5	207	343625,2	4629308,5	325	344292,3	4630471,0	443	318920,8	4629726,9	561	315116,8	4630679,6
90	343948,2	4628290,4	208	343573,2	4629305,4	326	344142,6	4630266,2	444	318542,7	4629856,7	562	314963,1	4630786,0
91	343970,6	4628278,4	209	343543,1	4629285,9	327	343962,6	4630181,1	445	318197,3	4630050,1	563	314971,6	4630880,6
92	343957,7	4628265,5	210	343528,0	4629282,0	328	343632,3	4630040,1	446	317923,8	4630317,6	564	314886,3	4630948,6
93	343943,3	4628271,6	211	343527,2	4629288,7	329	343776,1	4630005,6	447	317541,8	4630329,9	565	314419,0	4631128,3
94	343936,8	4628261,6	212	343505,4	4629262,1	330	343993,7	4629981,0	448	317295,3	4630115,9	566	314513,9	4631171,3
95	343936,1	4628231,4	213	343494,7	4629283,5	331	344209,1	4630070,6	449	317221,9	4629887,7	567	314502,0	4631183,2
96	343944,6	4628227,4	214	343532,4	4629308,5	332	344303,6	4629923,0	450	316841,9	4629858,0	568	314707,0	4631370,9
97	343944,4	4628223,5	215	345229,8	4631721,9	333	344234,1	4629355,9	451	316955,1	4629534,1	569	314699,9	4631195,6
98	343958,1	4628223,8	216	345362,4	4631355,1	334	344068,2	4629374,0	452	316993,9	4629310,0	570	314763,3	4631388,6
99	343957,5	4628213,8	217	345694,9	4631150,8	335	343854,7	4629328,1	453	316688,3	4629089,5	571	314779,4	4631436,7
100	343961,9	4628199,8	218	346010,4	4630928,6	336	343945,7	4629298,7	454	316323,2	4629053,6	572	314601,7	4631449,0
101	343950,9	4628205,8	219	346365,2	4630760,2	337	344208,4	4629280,4	455	316193,0	4629355,8	573	314462,8	4631533,7
102	343949,9	4628186,1	220	346398,7	4630553,7	338	344223,7	4629110,0	456	316222,0	4629672,1	574	314653,1	4631620,1

103	343939,3	4628182,7	221	346442,9	4630237,6	339	344005,1	4629009,6	457	316377,2	4629976,4	575	315466,2	4632073,2
104	343937,2	4628177,8	222	346142,1	4629983,5	340	344080,7	4628817,4	458	316322,6	4630227,4	576	315517,1	4632072,0
105	343940,4	4628166,2	223	346124,8	4629892,5	341	344297,2	4628660,8	459	316530,4	4630349,9	577	315809,5	4632206,2
106	343938,9	4628162,4	224	346177,9	4629768,1	342	344336,9	4628619,5	460	316790,0	4630391,7	578	315848,3	4632094,1
107	343932,3	4628165,6	225	346209,9	4629530,6	343	344382,2	4628691,3	461	316424,1	4630473,9	579	315910,8	4632227,8
108	343929,6	4628192,0	226	346443,4	4629488,0	344	344537,3	4628605,9	462	316072,8	4630333,5	580	316186,9	4632167,0
109	343909,9	4628218,0	227	346718,4	4629503,4	345	344754,2	4628305,2	463	315697,9	4630325,6	581	316225,0	4632203,2
110	343889,1	4628228,6	228	346953,1	4629250,4	346	344996,3	4628302,8	464	315304,1	4630286,2	582	316300,2	4632233,1
111	343887,7	4628258,5	229	346873,0	4628875,8	347	345038,3	4628190,9	465	315023,1	4630509,6	583	316332,0	4632232,4
112	343467,7	4628314,3	230	346660,8	4628551,2	348	345474,3	4627951,9	466	314943,9	4630711,3	584	316576,5	4632164,8
113	343523,1	4628347,5	231	346854,6	4628704,3	349	345109,2	4628483,7	467	314803,5	4630950,6	585	316599,6	4632245,4
114	343538,2	4628340,9	232	347103,0	4628906,0	350	345228,5	4628615,4	468	314419,6	4631022,2	586	316671,4	4632270,5
115	343548,1	4628343,9	233	347328,9	4628600,7	351	344971,9	4628702,7	469	314660,0	4631169,9			
116	343552,4	4628351,3	234	347478,0	4628272,3	352	344931,3	4628746,3	470	314729,7	4631432,0			
117	343632,1	4628360,4	235	347539,7	4627984,0	353	345064,5	4628835,0	471	314490,3	4631591,9			
118	343646,5	4628336,5	236	347714,9	4627788,0	354	344675,6	4628885,2	472	314883,3	4631596,9			

ა.ე) ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ტრადიციული გამოყენების ზონა მოიცავს ეროვნული პარკის იმ დარჩენილ ტერიტორიებს, რომლებიც არ არის განსაზღვრული დანართ 5-ის „ა.ა“, „ა.ბ“, „ა.გ“ და „ა.დ“ ნაწილებით;

ბ) ნექვის ალკვეთილის ზონირება:

ბ.ა) ზუნების მკაცრი დაცვის ზონის საზღვრების კოორდინატები:

№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y
1	380366,9	4640251,6	122	380355,2	4638211,6	243	375681,3	4636756,7	364	382161,5	4634220,1	485	382760,4	4632155,8
2	380577,6	4640370,9	123	380521,0	4638224,3	244	375690,8	4636694,3	365	382213,8	4634126,6	486	382682,2	4632121,0
3	380747,1	4640509,9	124	380593,4	4638264,6	245	375851,7	4636594,8	366	382228,2	4634090,4	487	382568,8	4632149,7
4	380825,1	4640587,9	125	380730,4	4638284,7	246	375959,0	4636604,0	367	382235,7	4634012,6	488	382427,9	4632153,0
5	380864,1	4640748,8	126	380831,0	4638284,7	247	376170,1	4636470,7	368	382220,8	4633960,7	489	382378,0	4632167,9

6	380995,7	4641080,3	127	380887,4	4638252,5	248	376409,8	4636266,7	369	382139,3	4633905,1	490	382303,9	4632174,4
7	381068,8	4641280,1	128	381008,2	4638248,4	249	376538,7	4636311,4	370	382201,7	4633905,5	491	382273,6	4632173,5
8	381093,8	4641458,7	129	381088,8	4638268,6	250	376623,4	4636343,2	371	382253,3	4633892,6	492	382190,0	4632157,9
9	381095,3	4641459,4	130	381161,2	4638320,9	251	376921,9	4636349,5	372	382344,7	4633881,1	493	382138,3	4632168,5
10	381124,4	4641460,5	131	381403,9	4638369,5	252	377061,6	4636307,2	373	382452,7	4633846,3	494	382090,6	4632164,0
11	381183,0	4641453,6	132	381606,2	4638439,9	253	377095,4	4636264,8	374	382529,4	4633832,3	495	382017,5	4632142,6
12	381268,6	4641440,9	133	381657,1	4638477,2	254	377017,1	4636161,1	375	382616,6	4633797,4	496	381889,1	4632139,0
13	381348,6	4641428,8	134	381699,2	4638593,1	255	376813,9	4636133,6	376	382679,4	4633794,0	497	381811,3	4632130,6
14	381380,4	4641408,9	135	381608,7	4638611,9	256	376646,0	4636006,7	377	382783,9	4633870,7	498	381717,7	4632096,2
15	381432,0	4641381,1	136	381554,3	4638607,8	257	376571,9	4635962,4	378	382783,9	4633929,9	499	381677,1	4632057,4
16	381481,6	4641373,2	137	381509,3	4638617,7	258	376598,8	4635789,0	379	382808,4	4633968,3	500	381639,4	4632012,5
17	381547,1	4641373,2	138	381471,3	4638646,2	259	376616,9	4635482,8	380	382860,7	4633982,2	501	381627,3	4631985,7
18	381588,8	4641349,4	139	381403,6	4638692,4	260	376618,2	4635292,3	381	382906,0	4633978,7	502	381614,6	4631938,0
19	381618,5	4641309,7	140	381386,2	4638699,6	261	376690,2	4635162,2	382	382937,4	4633954,3	503	381543,7	4631868,5
20	381650,3	4641279,9	141	381336,6	4638700,6	262	376840,5	4635111,4	383	382951,3	4633912,5	504	381460,4	4631785,2
21	381723,7	4641234,3	142	381286,6	4638705,8	263	376910,3	4635180,2	384	382968,7	4633870,7	505	381426,0	4631736,9
22	381751,5	4641204,5	143	381238,6	4638731,2	264	377070,1	4635216,2	385	383000,7	4633908,2	506	381403,1	4631689,7
23	381771,3	4641174,8	144	381194,2	4638766,7	265	377203,5	4635206,7	386	383051,1	4633908,2	507	381359,6	4631631,5
24	381779,3	4641131,1	145	381150,0	4638839,2	266	377329,4	4635199,3	387	383153,9	4633972,7	508	381347,5	4631604,7
25	381777,3	4641075,5	146	381110,7	4638886,0	267	377408,8	4635142,1	388	383171,5	4633977,1	509	381335,3	4631547,2
26	381759,4	4641037,8	147	381098,4	4638924,5	268	377596,0	4635062,7	389	383305,4	4634045,2	510	381312,1	4631467,0
27	381739,6	4641004,1	148	381100,8	4638998,7	269	377761,9	4634984,8	390	383342,7	4634080,3	511	381251,0	4631402,3
28	381735,6	4640970,4	149	381030,2	4639042,8	270	377833,8	4634988,6	391	383397,6	4634185,7	512	381186,1	4631385,5
29	381777,3	4640942,6	150	380931,7	4639084,0	271	377972,3	4634956,9	392	383415,2	4634240,6	513	381135,9	4631354,9
30	381817,0	4640908,9	151	380908,8	4639078,5	272	378079,9	4634903,6	393	383415,2	4634324,0	514	381084,8	4631326,1
31	381852,7	4640867,2	152	380869,1	4639044,8	273	378077,6	4634753,4	394	383413,0	4634416,2	515	381038,8	4631367,1
32	381864,6	4640847,3	153	380696,1	4639013,7	274	378171,2	4634645,8	395	383410,8	4634523,8	516	380972,6	4631406,6
33	381951,9	4640795,8	154	380604,6	4638968,9	275	378239,4	4634487,0	396	383419,6	4634609,4	517	380939,5	4631430,4
34	381951,9	4640748,1	155	380555,6	4638941,5	276	378290,6	4634414,8	397	383496,4	4634717,0	518	380906,1	4631489,0
35	381930,1	4640698,5	156	380514,6	4638935,5	277	378445,1	4634348,6	398	383512,6	4634760,3	519	380854,4	4631532,5

36	381904,3	4640599,3	157	380475,8	4638961,6	278	378521,9	4634318,1	399	383515,9	4634807,7	520	380818,8	4631590,3
37	381878,5	4640561,6	158	380466,5	4638992,7	279	378620,6	4634213,4	400	383535,7	4634889,1	521	380753,6	4631653,2
38	381878,5	4640508,0	159	380461,9	4639067,4	280	378672,4	4634136,6	401	383526,4	4634932,6	522	380718,0	4631678,9
39	381898,3	4640474,3	160	380428,1	4639130,6	281	378847,5	4634130,0	402	383527,5	4634989,3	523	380649,8	4631749,1
40	381908,2	4640408,8	161	380374,2	4639179,3	282	378814,8	4634034,6	403	383545,1	4635013,5	524	380579,5	4631805,9
41	381854,7	4640260,0	162	380314,7	4639199,3	283	378798,2	4633970,8	404	383585,8	4635020,1	525	380544,8	4631826,0
42	381848,7	4640212,3	163	380256,5	4639232,1	284	378854,0	4633894,1	405	383614,4	4634984,3	526	380459,3	4631851,7
43	381790,9	4640095,8	164	380137,3	4639339,9	285	378876,1	4633845,8	406	383630,4	4634950,2	527	380391,2	4631863,1
44	381737,6	4639986,1	165	380059,8	4639354,7	286	378868,7	4633748,8	407	383655,7	4634933,7	528	380320,0	4631859,8
45	381719,7	4639861,1	166	379962,3	4639388,8	287	378840,5	4633628,9	408	383685,4	4634934,8	529	380232,0	4631875,6
46	381691,9	4639757,9	167	379864,8	4639466,8	288	378842,9	4633589,3	409	383720,6	4634940,3	530	380187,5	4631885,8
47	381684,0	4639672,6	168	379801,4	4639530,2	289	378853,0	4633562,2	410	383753,7	4634912,2	531	380142,7	4631908,9
48	381660,2	4639642,8	169	382111,9	4636949,1	290	378879,6	4633561,7	411	383753,1	4634877,0	532	380078,6	4631918,7
49	381648,3	4639609,1	170	382182,2	4637089,8	291	378912,4	4633540,3	412	383753,7	4634841,2	533	380027,3	4631919,5
50	381652,3	4639581,3	171	382182,2	4637168,9	292	378922,6	4633496,7	413	383779,0	4634820,3	534	379965,8	4631903,6
51	381614,6	4639490,0	172	382318,6	4637424,0	293	378935,7	4633452,3	414	383802,1	4634831,9	535	379916,3	4631902,2
52	381539,1	4639460,3	173	382478,3	4637663,5	294	378957,3	4633425,8	415	383824,7	4634864,9	536	379880,8	4631918,8
53	381499,5	4639420,6	174	382573,6	4637855,0	295	378973,1	4633382,2	416	383857,1	4634907,8	537	379784,7	4631941,3
54	381453,8	4639345,2	175	382613,2	4638013,3	296	378975,2	4633363,6	417	383885,8	4634905,6	538	379710,8	4631950,0
55	381432,0	4639230,1	176	382635,1	4638057,1	297	378957,9	4633345,2	418	383908,3	4634882,0	539	379661,1	4631965,3
56	381441,9	4639128,9	177	382721,5	4638013,1	298	378988,9	4633322,8	419	383913,8	4634842,3	540	379525,3	4632035,5
57	381517,3	4639031,6	178	382842,3	4638000,6	299	379020,6	4633315,8	420	383925,1	4634801,1	541	379386,2	4632099,2
58	381606,6	4638954,2	179	382998,1	4637936,5	300	379070,0	4633280,5	421	383937,9	4634719,6	542	379274,6	4632152,9
59	381632,4	4638912,6	180	383090,0	4637917,0	301	379133,5	4633248,8	422	383958,9	4634663,8	543	379221,3	4632166,5
60	381642,3	4638876,9	181	383176,8	4637882,4	302	379242,9	4633252,3	423	384000,8	4634614,9	544	379143,3	4632161,7
61	381646,3	4638825,3	182	383258,3	4637885,3	303	379366,3	4633224,1	424	384039,2	4634594,0	545	379044,6	4632140,1
62	381674,1	4638793,5	183	383335,7	4637842,5	304	379465,6	4633172,9	425	384105,5	4634573,0	546	378966,2	4632137,3
63	381695,9	4638755,8	184	383489,8	4637728,0	305	379552,1	4633109,8	426	384203,9	4634569,6	547	378885,2	4632122,9
64	381695,9	4638720,1	185	383630,0	4637627,2	306	379621,6	4633037,9	427	384260,1	4634507,6	548	378818,3	4632162,9
65	381697,9	4638682,4	186	383730,0	4637561,3	307	379719,5	4632975,7	428	384353,7	4634443,3	549	378722,2	4632281,7

66	381706,6	4638663,9	187	383798,4	4637539,9	308	379783,5	4632917,1	429	384448,7	4634380,4	550	378674,4	4632318,3
67	381679,9	4638670,5	188	383888,5	4637447,4	309	379843,2	4632878,8	430	384521,6	4634309,1	551	378596,3	4632417,6
68	381603,3	4638677,2	189	383970,4	4637368,2	310	379899,0	4632853,7	431	384580,4	4634249,9	552	378492,1	4632505,3
69	381556,9	4638677,6	190	383943,4	4637261,5	311	379906,1	4632774,0	432	384617,9	4634219,8	553	378412,9	4632554,7
70	381534,3	4638683,2	191	383955,0	4637163,7	312	379899,0	4632610,2	433	384649,0	4634174,2	554	378379,7	4632560,7
71	381481,1	4638712,8	192	383970,4	4637102,1	313	379902,5	4632553,8	434	384696,6	4634128,6	555	378254,1	4632614,2
72	381442,6	4638742,7	193	383961,0	4636984,2	314	379955,5	4632631,4	435	384729,2	4634106,8	556	378168,5	4632634,9
73	381402,9	4638759,8	194	383960,9	4636917,5	315	380103,6	4632740,8	436	384753,3	4634096,6	557	377990,9	4632725,0
74	381371,2	4638763,8	195	383935,1	4636845,4	316	380249,0	4632844,9	437	384756,4	4634031,8	558	377948,9	4632735,6
75	381339,4	4638763,8	196	383925,9	4636801,1	317	380354,1	4632913,6	438	384759,9	4633987,6	559	377848,0	4632813,2
76	381325,1	4638767,3	197	383834,6	4636726,8	318	380481,1	4632789,6	439	384772,8	4633919,4	560	377724,5	4632884,7
77	381236,2	4638816,1	198	383772,6	4636644,0	319	380543,7	4632738,0	440	384771,8	4633868,5	561	377623,1	4632937,6
78	381204,9	4638863,8	199	383749,7	4636571,1	320	380574,4	4632707,4	441	384789,7	4633790,1	562	377495,5	4632941,9
79	381173,4	4638906,7	200	383699,0	4636474,1	321	380666,9	4632644,7	442	384790,1	4633732,9	563	377354,9	4632924,8
80	381158,6	4638938,5	201	383679,1	4636384,5	322	380710,8	4632833,8	443	384801,2	4633650,5	564	377282,6	4632917,5
81	381161,6	4638975,7	202	383682,9	4636340,0	323	380713,7	4632894,7	444	384843,4	4633552,8	565	377219,0	4632951,2
82	381172,7	4639015,0	203	383646,3	4636244,6	324	380736,9	4633025,4	445	384883,5	4633503,7	566	377091,1	4632975,8
83	381173,1	4639034,0	204	383633,0	4636297,8	325	380742,7	4633083,5	446	384928,9	4633452,3	567	376944,3	4633039,3
84	381164,4	4639051,5	205	383533,4	4636261,2	326	380780,5	4633150,3	447	384979,8	4633403,8	568	376830,5	4633070,9
85	381154,1	4639059,4	206	383503,5	4636181,5	327	380786,3	4633193,8	448	384966,7	4633366,4	569	376695,6	4633107,2
86	381115,2	4639072,1	207	383556,6	4636161,6	328	380774,7	4633237,4	449	384953,6	4633336,7	570	376627,5	4633164,4
87	381057,2	4639104,3	208	383503,5	4636065,2	329	380757,2	4633278,1	450	384913,4	4633271,6	571	376498,9	4633192,7
88	380968,3	4639136,0	209	383546,7	4636025,4	330	380734,0	4633315,8	451	384898,9	4633226,1	572	376394,2	4633196,7
89	380945,5	4639144,1	210	383593,2	4636008,8	331	380734,0	4633350,7	452	384819,7	4633211,7	573	376295,2	4633265,5
90	380905,6	4639148,7	211	383616,4	4636025,4	332	380757,2	4633408,7	453	384776,8	4633196,0	574	376262,4	4633421,8
91	380871,5	4639134,8	212	383629,7	4636052,0	333	380763,0	4633478,4	454	384762,8	4633188,3	575	376154,4	4633522,6
92	380845,7	4639108,2	213	383661,3	4636062,0	334	380751,4	4633516,2	455	384684,5	4633173,4	576	376084,7	4633559,0
93	380810,0	4639095,1	214	383692,8	4636022,1	335	380711,0	4633569,0	456	384635,9	4633140,9	577	376063,8	4633662,7
94	380766,4	4639111,0	215	383662,9	4635962,3	336	380678,8	4633603,3	457	384564,6	4633068,1	578	376008,5	4633842,2
95	380770,0	4639133,5	216	383609,8	4635919,1	337	380657,7	4633699,3	458	384492,7	4633035,9	579	375969,0	4634063,9

96	380805,6	4639179,2	217	383569,5	4635921,4	338	380649,8	4633795,0	459	384409,7	4632990,7	580	375943,2	4634211,2
97	380805,6	4639301,1	218	383433,0	4635861,1	339	380673,0	4633887,9	460	384337,8	4632934,2	581	375995,3	4634369,2
98	380785,9	4639486,1	219	383346,8	4635830,5	340	380702,1	4633931,4	461	384284,7	4632917,4	582	376025,4	4634475,4
99	380752,0	4639681,3	220	383297,0	4635850,4	341	380693,3	4634001,1	462	384209,3	4632862,4	583	375966,3	4634590,8
100	380737,3	4639822,6	221	383264,3	4635879,2	342	380670,1	4634079,5	463	384156,7	4632810,2	584	375861,8	4634705,7
101	380698,3	4639959,1	222	383234,4	4635942,3	343	380677,2	4634158,9	464	384118,8	4632770,2	585	375811,8	4634823,6
102	380698,3	4640042,0	223	383234,4	4636068,6	344	380675,9	4634259,6	465	384023,1	4632791,0	586	375714,7	4634993,4
103	380620,4	4640129,7	224	383221,1	4636115,1	345	380655,6	4634343,8	466	383940,8	4632805,7	587	375606,8	4635151,1
104	380513,1	4640198,0	225	383191,8	4636312,5	346	380623,6	4634393,2	467	383852,9	4632814,7	588	375413,0	4635253,7
105	379661,8	4639637,8	226	383168,0	4636440,6	347	380609,1	4634439,6	468	383757,4	4632798,3	589	375333,5	4635350,9
106	379657,6	4639481,1	227	383118,1	4636520,4	348	380684,2	4634403,6	469	383698,2	4632772,6	590	375256,3	4635511,0
107	379740,1	4639274,8	228	383075,0	4636613,4	349	380815,5	4634326,2	470	383657,0	4632739,4	591	375169,8	4635572,8
108	379843,2	4639089,2	229	382983,5	4636726,1	350	380924,3	4634255,0	471	383591,4	4632712,3	592	375028,8	4635621,2
109	379863,9	4639031,5	230	382908,9	4636842,6	351	381077,9	4634228,4	472	383543,1	4632667,8	593	375042,1	4635723,7
110	379863,9	4638957,2	231	382858,5	4636882,4	352	381261,2	4634202,5	473	383501,8	4632616,2	594	375154,8	4635870,8
111	379835,0	4638858,2	232	382804,6	4636859,2	353	381427,3	4634206,4	474	383487,3	4632595,7	595	375261,7	4636026,8
112	379862,0	4638731,5	233	382734,9	4636859,2	354	381555,9	4634212,1	475	383438,1	4632582,0	596	375433,1	4636092,7
113	379880,4	4638668,5	234	382687,1	4636903,3	355	381618,8	4634183,5	476	383405,6	4632571,4	597	375473,6	4636170,1
114	379876,2	4638590,1	235	382650,4	4636917,9	356	381694,6	4634220,1	477	383331,9	4632550,5	598	375426,5	4636249,4
115	379839,1	4638528,3	236	382610,0	4636910,6	357	381776,1	4634194,1	478	383248,9	4632501,5	599	375404,5	4636353,5
116	379814,4	4638449,9	237	382514,5	4636910,6	358	381865,1	4634131,1	479	383152,8	4632443,2	600	375389,7	4636470,2
117	379814,4	4638326,2	238	382444,8	4636888,6	359	381980,0	4634101,5	480	383104,9	4632391,9	601	375465,9	4636622,6
118	379802,7	4638238,0	239	382356,7	4636870,2	360	382035,5	4634105,2	481	383034,2	4632259,0	602	375552,2	4636717,5
119	379989,4	4638204,1	240	382239,8	4636903,6	361	382072,6	4634194,1	482	382937,0	4632237,2			
120	380122,3	4638204,1	241	375578,7	4636839,3	362	382072,6	4634260,8	483	382892,5	4632217,0			
121	380218,9	4638184,0	242	375659,1	4636794,8	363	382124,5	4634290,5	484	382826,8	4632164,1			

ბ.ბ) ნემვის აღკვეთილის ტრადიციული გამოყენების ზონა მოიცავს აღკვეთილის იმ დარჩენილ ტერიტორიებს, რომლებიც არ არის განსაზღვრული დანართ 5-ის „ბ.ა“ ნაწილით;

გ) ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილის ზონირება;

გ.ა) მკაცრი დაცვის ზონის საზღვრების კოორდინატები:

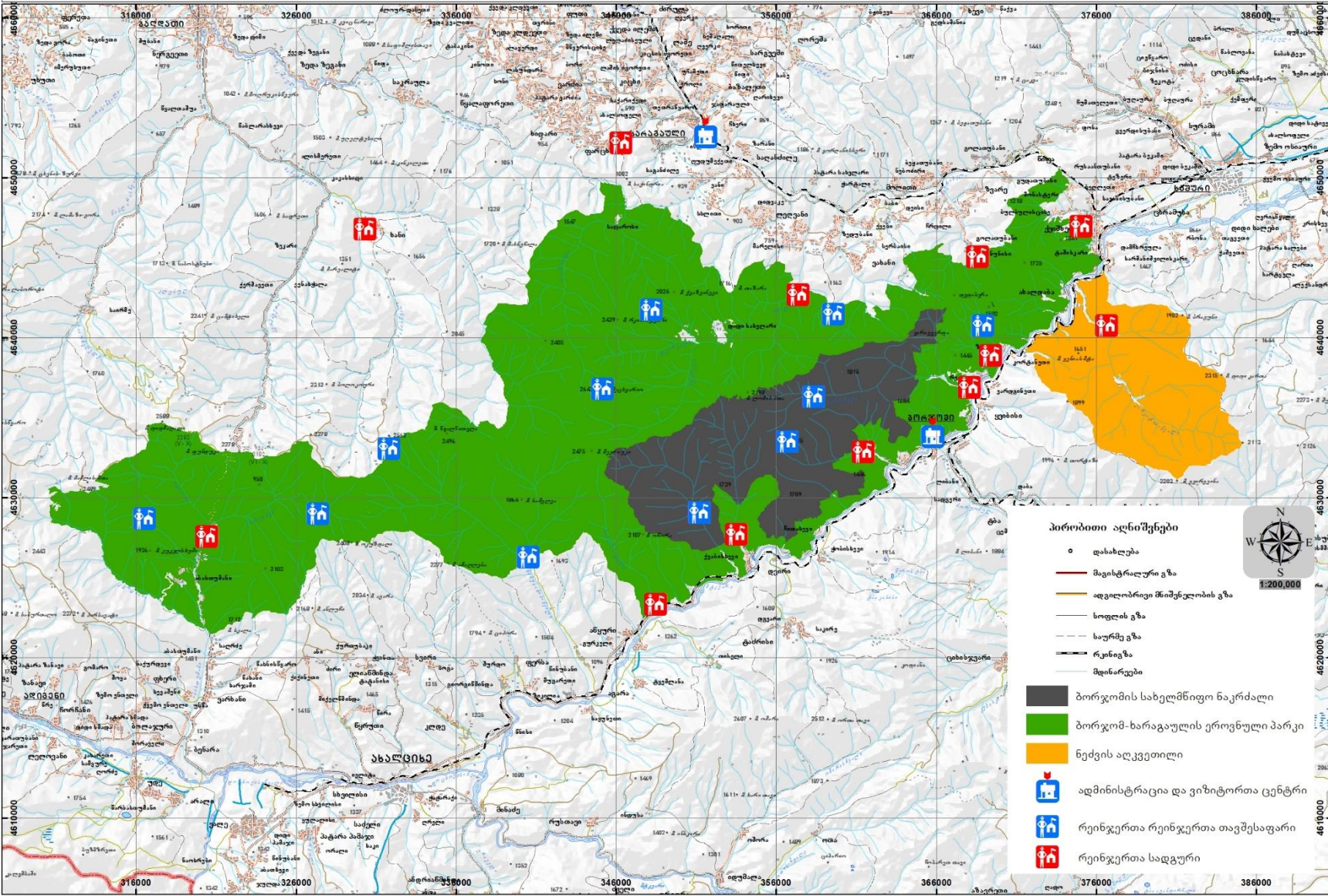
№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y
1	386318.1	4612834.5	44	389750.7	4613206.4	87	380217.1	4617150.0	130	381640.2	4617446.5	173	387831.8	4612879.2
2	386273.9	4612844.5	45	382378.4	4610714.4	88	380307.1	4617117.6	131	381562.2	4617498.5	174	387893.1	4612801.5
3	386235.6	4612821.6	46	382290.1	4610670.4	89	380405.9	4617102.5	132	381469.0	4617515.3	175	387950.4	4612722.3
4	386261.6	4612776.4	47	382194.9	4610672.2	90	380505.2	4617090.8	133	381372.5	4617499.2	176	387997.4	4612638.0
5	386335.5	4612749.9	48	382099.2	4610654.5	91	380604.4	4617082.5	134	381332.6	4617411.2	177	388051.4	4612565.6
6	386398.4	4612706.2	49	382045.3	4610583.9	92	380686.7	4617111.7	135	381353.5	4617314.3	178	388110.9	4612493.0
7	386390.9	4612730.4	50	381962.6	4610540.9	93	380762.4	4617054.6	136	381261.8	4617303.3	179	388161.8	4612443.8
8	386383.1	4612751.9	51	381876.5	4610494.9	94	380807.7	4616986.0	137	381186.2	4617270.1	180	388169.0	4612351.1
9	386351.6	4612774.2	52	381777.6	4610488.6	95	380906.3	4616974.9	138	381123.3	4617197.2	181	388228.4	4612310.2
10	386325.7	4612802.8	53	381680.3	4610474.4	96	381006.3	4616974.9	139	381047.4	4617194.0	182	388228.4	4612234.5
11	390072.4	4613369.2	54	381585.5	4610502.0	97	381094.5	4617011.4	140	380968.2	4617159.4	183	388179.1	4612186.6
12	389980.2	4613356.7	55	381499.3	4610498.2	98	381158.4	4617082.7	141	380889.6	4617208.0	184	388214.4	4612093.8
13	389926.2	4613317.4	56	381424.7	4610436.8	99	381189.4	4617168.0	142	380858.1	4617302.0	185	388258.9	4612005.2
14	389925.5	4613220.3	57	381410.7	4610338.7	100	381281.5	4617138.6	143	380819.3	4617392.0	186	388277.4	4611907.5
15	389942.2	4613126.9	58	381355.5	4610261.8	101	381371.5	4617100.3	144	380896.3	4617449.3	187	388320.2	4611899.2
16	389975.0	4613040.8	59	381407.3	4610178.7	102	381442.7	4617033.7	145	380980.1	4617502.5	188	388295.8	4611991.0
17	390003.3	4612946.4	60	381481.7	4610129.1	103	381540.4	4617015.0	146	380961.4	4617561.5	189	388285.5	4612084.8
18	390074.3	4612901.4	61	381554.8	4610091.6	104	381552.9	4616941.2	147	380915.8	4617642.4	190	388336.6	4612167.8
19	390171.6	4612919.9	62	381652.5	4610086.0	105	381639.6	4616924.1	148	380983.4	4617704.0	191	388344.0	4612262.7
20	390270.7	4612915.9	63	381608.2	4610010.6	106	381731.2	4616956.1	149	380947.4	4617787.0	192	388289.7	4612345.7
21	390357.4	4612963.6	64	381686.8	4609958.2	107	381827.6	4616981.3	150	380864.7	4617828.4	193	388343.3	4612398.7
22	390436.4	4613008.1	65	381785.2	4609941.9	108	381926.3	4616990.9	151	380915.1	4617895.1	194	388441.6	4612385.8
23	390393.5	4613093.8	66	381852.5	4610004.3	109	382024.1	4616977.5	152	381010.9	4617920.8	195	388533.5	4612349.1
24	390358.7	4613182.9	67	381911.2	4610084.4	110	382115.8	4616972.1	153	381013.7	4617992.1	196	388590.3	4612382.4
25	390314.8	4613257.0	68	381922.7	4610183.4	111	382177.5	4617040.4	154	381010.6	4618058.6	197	388608.1	4612422.0

26	390248.1	4613314.7	69	381973.5	4610268.6	112	382242.1	4617056.1	155	380956.9	4618131.5	198	388696.4	4612463.7
27	390171.4	4613341.9	70	382026.4	4610353.2	113	382256.1	4617132.6	156	380871.5	4618088.4	199	388768.4	4612416.1
28	389793.8	4613361.1	71	382100.9	4610418.6	114	382250.0	4617217.9	157	380796.0	4618026.6	200	388818.0	4612477.5
29	389768.9	4613448.0	72	382169.7	4610480.3	115	382302.9	4617292.5	158	380724.6	4617962.9	201	388752.7	4612479.0
30	389678.5	4613421.3	73	382200.6	4610560.6	116	382285.4	4617340.2	159	380666.4	4617882.1	202	388653.6	4612470.1
31	389597.4	4613369.6	74	382288.2	4610601.4	117	382253.2	4617353.3	160	388332.7	4612540.0	203	388638.7	4612520.4
32	389540.1	4613296.0	75	382377.2	4610645.2	118	382234.6	4617410.6	161	388251.1	4612596.9	204	388716.6	4612582.8
33	389456.0	4613258.2	76	380581.9	4617763.8	119	382178.8	4617331.3	162	388166.9	4612650.4	205	388783.3	4612598.5
34	389372.1	4613219.3	77	380487.0	4617751.9	120	382139.8	4617258.9	163	388094.8	4612717.9	206	388804.6	4612662.7
35	389309.9	4613142.0	78	380393.5	4617719.6	121	382119.9	4617328.9	164	388064.1	4612811.4	207	388875.6	4612732.4
36	389284.7	4613048.8	79	380323.9	4617757.6	122	382101.5	4617381.3	165	388071.7	4612910.7	208	388868.0	4612766.0
37	389337.0	4612965.2	80	380269.1	4617676.2	123	382127.3	4617473.7	166	388099.3	4613005.2	209	388796.4	4612697.2
38	389422.2	4612964.8	81	380182.5	4617630.7	124	382119.1	4617562.2	167	388044.6	4613082.0	210	388719.9	4612634.0
39	389514.1	4612985.0	82	380115.3	4617560.6	125	382066.4	4617619.6	168	387946.3	4613097.9	211	388641.5	4612573.0
40	389570.9	4612913.5	83	380073.2	4617479.6	126	381978.7	4617591.4	169	387848.5	4613096.9	212	388559.4	4612519.6
41	389665.1	4612933.6	84	380043.8	4617390.2	127	381909.3	4617535.2	170	387756.3	4613059.0	213	388463.1	4612504.4
42	389724.0	4613010.3	85	380104.9	4617312.9	128	381815.6	4617511.7	171	387680.7	4612998.6	173	387831.8	4612879.2
43	389741.9	4613108.4	86	380164.6	4617234.5	129	381717.0	4617495.5	172	387764.2	4612950.8	174	387893.1	4612801.5

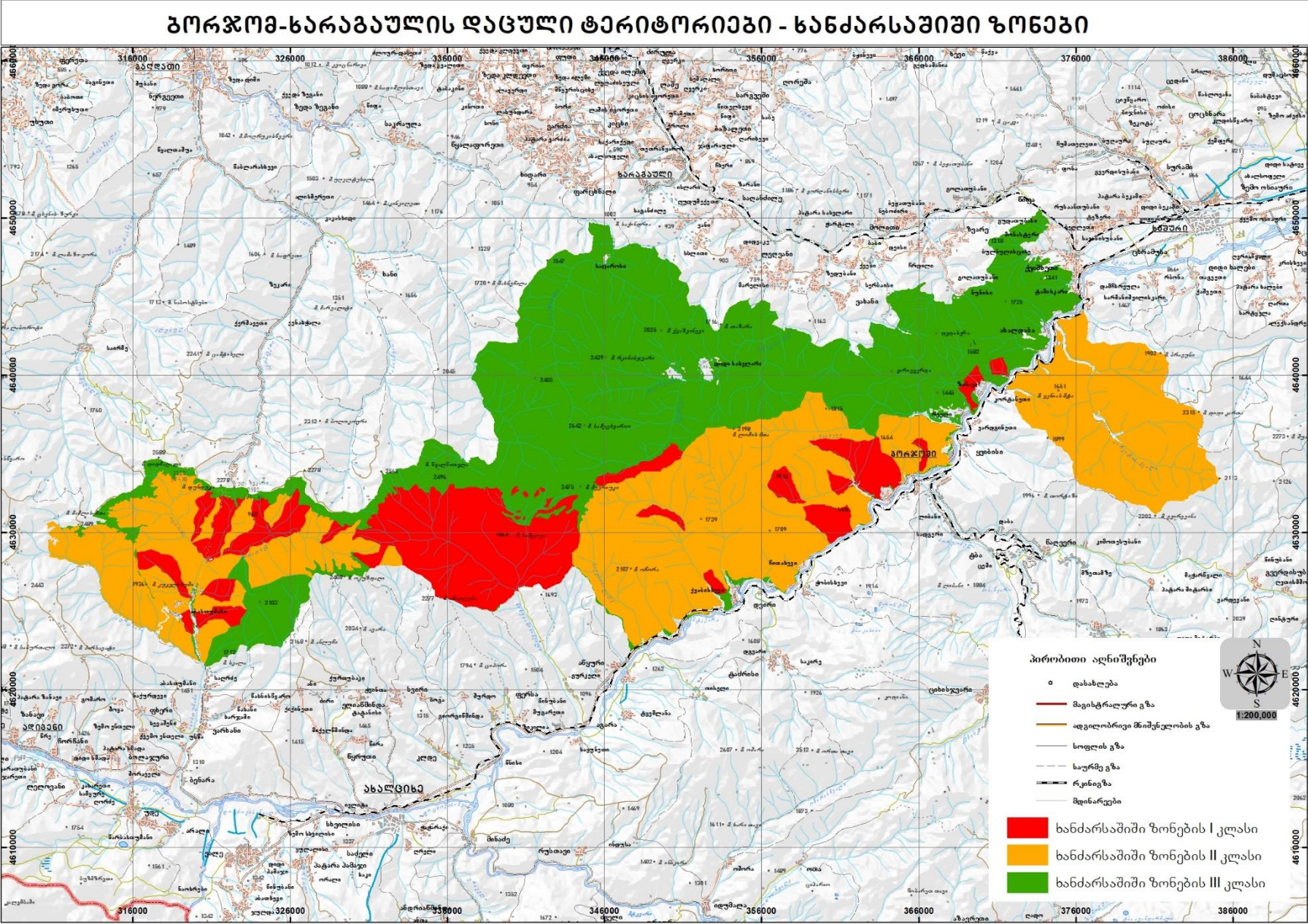
გ.ბ) ქცია-ტაბაწყურის აღკვეთილის ტრადიციული გამოყენების ზონა მოიცავს აღკვეთილის იმ დარჩენილ ტერიტორიებს, რომლებიც არ არის განსაზღვრული დანართ 5-ის „გ.ა“ ნაწილით;

დანართი 6. ადმინისტრაციული და რეინჯერთა ინფრასტრუქტურის რუკა.

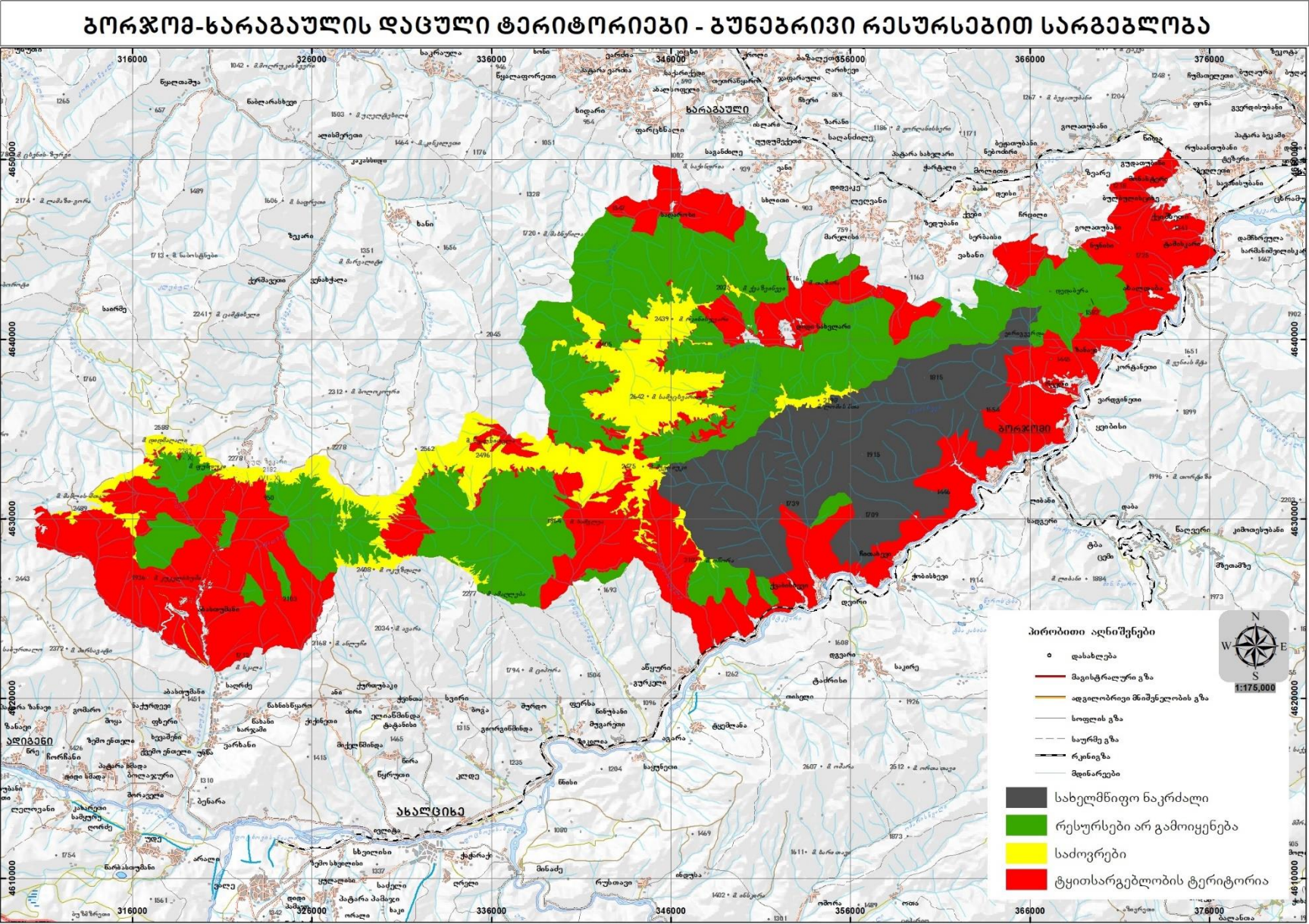
ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიები - ადმინისტრაციული და დაცვის ინფრასტრუქტურა

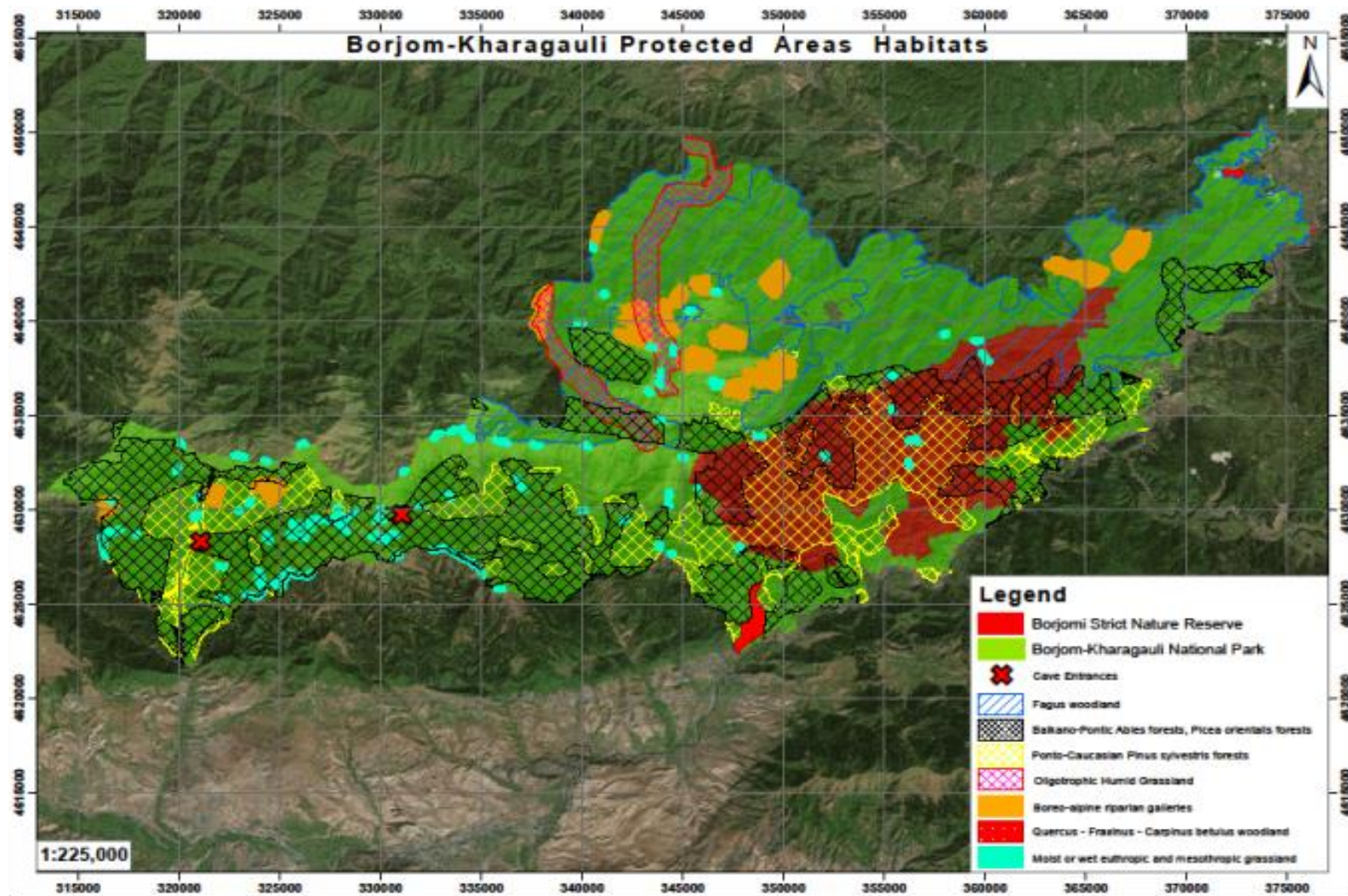
დანართი 7. ხანძარსაშიში ზონების რუკა.

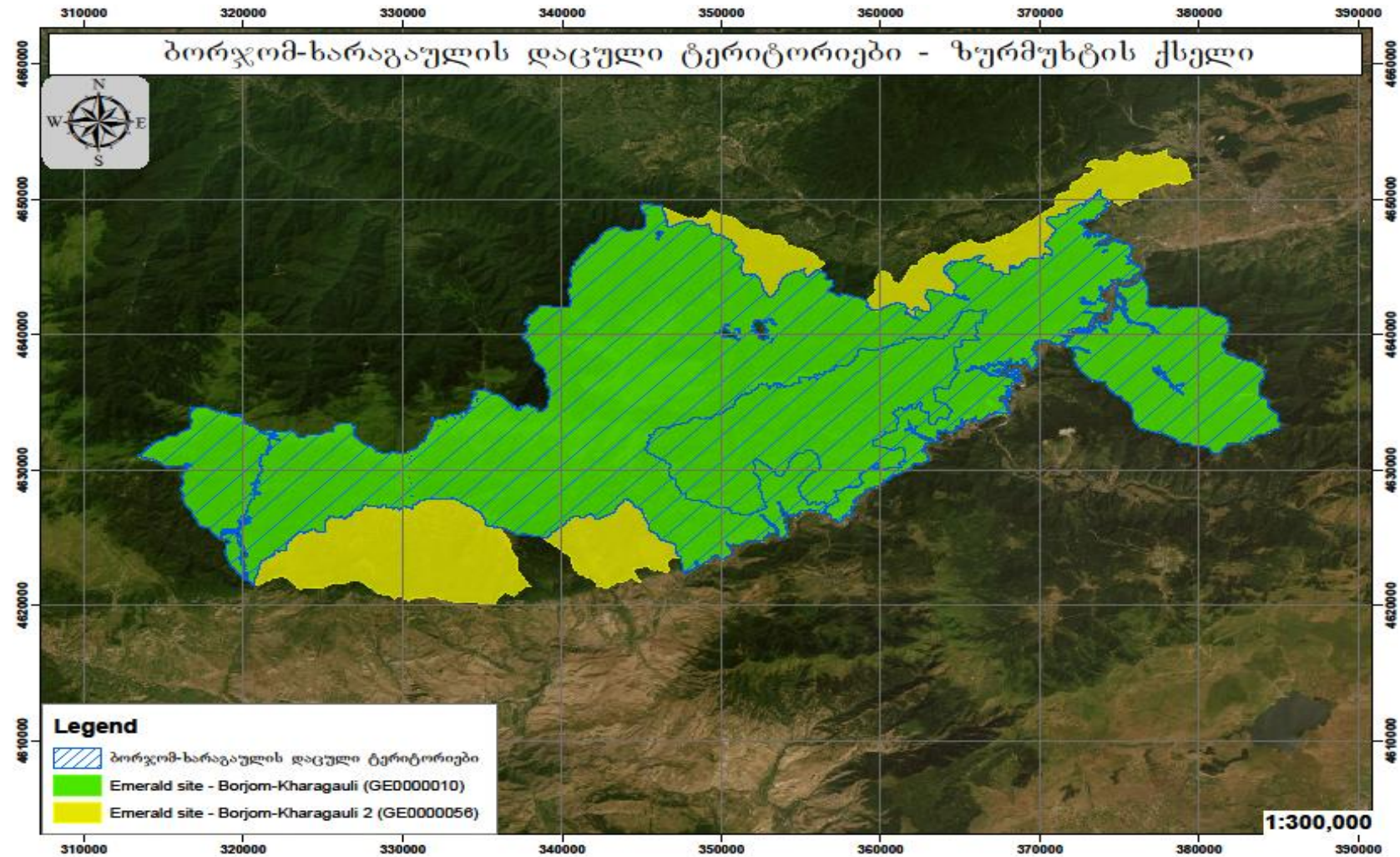
დანართი 8. ბუნებრივი რესურსების მართვის რუკა.

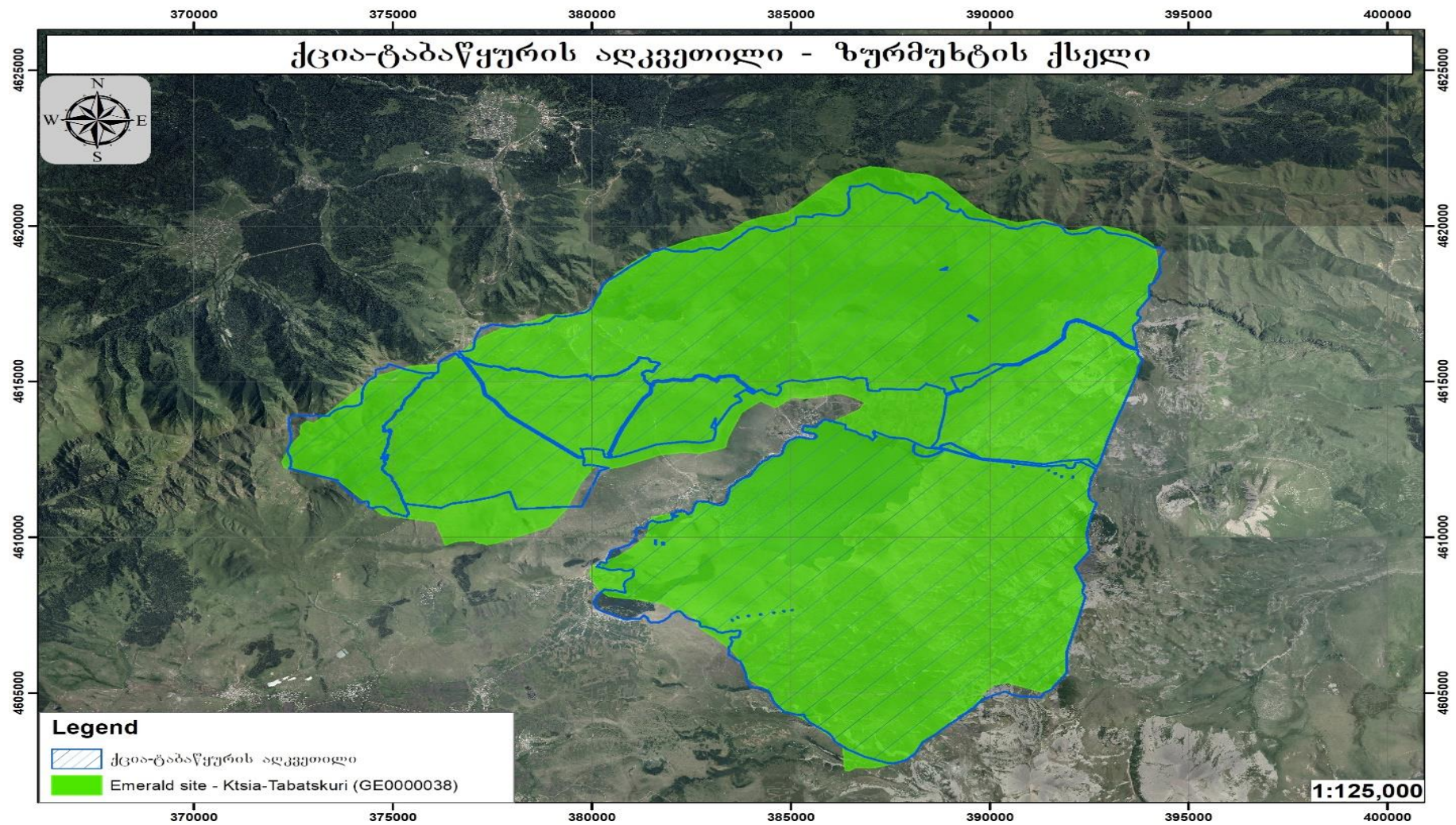
დანართი 9. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ჰაბიტატების რუკა

დანართი 10. ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკი - ზურმუხტის საიტების რუკა

დანართი 11. ქცია-ტაბაწყურის ალკვეთილი - ზურმუხტის საიტის რუკა

ეროვნული პარკის ბუგრები და მათი მასპინძელი მცენარეები

№	ბუგრის სახეობა	მასპინძელი მცენარე
1	<i>Acyrtosiphon loti</i>	<i>Onobrychis radiata</i>
2	<i>A. malvae</i>	<i>Geranium psilostemon</i> , <i>Lavatera thuringiaca</i> ,
3	<i>Anoecia corni</i>	<i>Bromopsis variegata</i> , <i>Poa pratensis</i>
4	<i>Anuraphis catonii</i>	<i>Pimpinella rhodantha</i>
5	<i>A. pyrilaseri</i>	<i>Laser trilobum</i>
6	<i>Aphis chloris</i>	<i>Hypericum</i> sp.
7	<i>A. craccivora</i>	<i>Cirsium</i> sp., <i>Polygala transcaucasica</i> , <i>Senecio othonnae</i>
8	<i>A. epilobii</i>	<i>Chamaenerion angustifolium</i>
9	<i>A. evonymi</i> F.	<i>Euonymus europaeus</i>
10	<i>A. fabae</i>	<i>Aristolochia iberica</i> , <i>Digitalis ferruginea</i> , <i>Gentiana angulosa</i> , <i>Platanthera</i> sp., <i>Sanicula europaea</i> , <i>Smilax excelsa</i> , <i>Trinleurospermum caucasicum</i>
11	<i>A. frangulae</i>	<i>Rhamnus imeretina</i> ?, <i>Scrophularia chrysantha</i>
12	<i>A. gossypii</i>	<i>Ajuga orientalis</i> , <i>Teucrium polium</i>
13	<i>A. grossulariae</i>	<i>Ribes alpinum</i>
14	<i>A. hederiae</i>	<i>Hedera helix</i>
15	<i>A. lantanae</i>	<i>Viburnum lantana</i>
16	<i>A. pomi</i>	<i>Malus orientalis</i>
17	<i>A. ruborum</i>	<i>Rubus ideus</i> , <i>Rubus</i> sp.
18	<i>A. salviae</i>	<i>Salvia sclarea</i>
19	<i>A. sambuci</i>	<i>Sambucus nigra</i>
20	<i>A. sollanella</i>	<i>Campanula</i> sp.
21	<i>A. spiraeicola</i>	<i>Spiraea</i> sp.
22	<i>A. verbasci</i>	<i>Verbascum laxum</i>
23	<i>A. vitalbae</i>	<i>Clematis vitalba</i>
24	<i>Aulacorthum solani</i>	<i>Lilium szovitsianum</i>
25	<i>Brachycaudus bicolor</i>	<i>Cynoglossum officinale</i>
26	<i>B. cardui</i>	<i>Cirsium</i> sp., <i>Tephroseris caucasigena</i>
27	<i>B. divaricatae</i>	<i>Prunus divaricata</i>
28	<i>Capitophorus pakansus</i>	<i>Inula helenium</i>
29	<i>C. similis</i>	<i>Petasites albus</i>
30	<i>Cavariella aegopodii</i>	<i>Salix caprea</i>
31	<i>Corylobium avellanae</i>	<i>Corylus avellana</i>
32	<i>Dysaphis devector</i>	<i>Malus orientalis</i>
33	<i>D. pyri</i>	<i>Pyrus caucasica</i>
34	<i>Eucallipterus tiliae</i>	<i>Tilia begoniifolia</i>
35	<i>Eulachnus agilis</i>	<i>Pinus sosnowskyi</i>
36	<i>Forda</i> sp.	<i>Lusula</i> sp.
37	<i>Hyadaphis passerinii</i>	<i>Lonicera orientalis</i>
38	<i>Lachnus roboris</i>	<i>Quercus iberica</i>
39	<i>L. wichmanni</i>	<i>Hippophae rhamnoides</i>
40	<i>Lipaphis erysimi</i>	<i>Dentaria bulbifera</i>
41	<i>Macchiatiella rhamni</i>	<i>Rhamnus palasii</i>
42	<i>Macrosiphoniella</i> cf. <i>nikolajevi</i>	<i>Helichrysum polyphyllum</i>
43	<i>M. tanacetaria</i>	<i>Pyrethrum parthenifolium</i>
44	<i>Macrosiphum euphorbiae</i>	<i>Delphinium speciosum</i> , <i>Euphorbia pontica</i>
45	<i>M. funestum</i> Macch.	<i>Rubus</i> sp.
46	<i>M. rosae</i>	<i>Centranthus longifolius</i> , <i>Cephalaria gigantea</i> , <i>Rosa</i> sp., <i>Scabiosa caucasica</i>

47	<i>M. symphyti</i>	<i>Symphytum grandiflorum</i>
48	<i>Macrosiphum</i> sp.	<i>Daphne mezereum</i>
49	<i>Microlophium evansi</i>	<i>Urtica dioica</i>
50	<i>Myzocallis coryli</i>	<i>Corylus avellana</i>
51	<i>Myzus ascalonicus</i>	<i>Draba siliquosa</i>
52	<i>M. persicae</i>	<i>Arum albisphatum, Paeonia steveniana</i>
53	<i>Ovatomyzus</i> sp.	<i>Campanula latifolia</i>
54	<i>Phyllaphis fagi</i>	<i>Fagus orientalis</i>
55	<i>Pineus orientalis</i>	<i>Picea orientalis, Pinus sosnowskyi</i>
56	<i>Rhopalosiphum padi</i>	<i>Padus avium</i>
57	<i>Sitobion avenae</i>	<i>Phleum phleoides</i>
58	<i>Tuberculatus annulatus</i>	<i>Quercus iberica</i>
59	<i>Uroleucon campanulae</i>	<i>Campanula trautvetteri</i>
60	<i>U. cichorii</i>	<i>Cichorium intybus</i>
61	<i>U. sonchi</i>	<i>Leucanthemum vulgare</i>

Aphididae - ბუგრები

№	ბუგრის სახეობა
1	<i>Acyrtosiphon loti</i>
2	<i>A. malvae</i>
3	<i>Anoecia corni</i>
4	<i>Anuraphis catonii</i>
5	<i>A. pyraliseri</i>
6	<i>Aphis chloris</i>
7	<i>A. craccivora</i>
8	<i>A. epilobii</i>
9	<i>A. evonymi</i>
10	<i>A. fabae</i>
11	<i>A. frangulae</i>
12	<i>A. gossypii</i>
13	<i>A. grossulariae</i>
14	<i>A. hederæ</i>
15	<i>A. lantanae</i>
16	<i>A. pomi</i>
17	<i>A. ruborum</i>
18	<i>A. salviae</i>
19	<i>A. sambuci</i>
20	<i>A. sollanella</i>
21	<i>A. spiraecola</i>
22	<i>A. verbasci</i>
23	<i>A. vitalbae</i>
24	<i>Aulacorthum solani</i>
25	<i>Brachycaudus bicolor</i>
26	<i>B. cardui</i>
27	<i>B. divaricatae</i>
28	<i>Capitophorus pakansus</i>
29	<i>C. similis</i>
30	<i>Cavariella aegopodii</i>
31	<i>Corylobium avellanae</i>

32	<i>Dysaphis devectora</i>
33	<i>D. pyri</i>
34	<i>Eucallipterus tiliae</i>
35	<i>Eulachnus agilis</i>
36	<i>Forda</i> sp.
37	<i>Hyadaphis passerinii</i>
38	<i>Lachnus roboris</i>
39	<i>L. wickhami</i>
40	<i>Lipaphis erysimi</i>
41	<i>Macchiatiella rhamni</i>
42	<i>Macrosiphoniella cf. nikolajevi</i>
43	<i>M. tanacetaria</i>
44	<i>Macrosiphum euphorbiae</i>
45	<i>M. funestum</i>
46	<i>M. rosae</i>
47	<i>M. symphyti</i>
48	<i>Macrosiphum</i> sp.
49	<i>Microlophium evansi</i>
50	<i>Myzocallis coryli</i>
51	<i>Myzus ascalonicus</i>
52	<i>M. persicae</i>
53	<i>Ovatomyzus</i> sp.
54	<i>Phyllaphis fagi</i>
55	<i>Pineus orientalis</i>
56	<i>Rhopalosiphum padi</i>
57	<i>Sitobion avenae</i>
58	<i>Tuberculatus annulatus</i>
59	<i>Uroleucon campanulae</i>
60	<i>U. cichorii</i>
61	<i>U. sonchi</i>

Coccoidea- ჭიამაიები
1. Chionaspis salicis
2. Lepidosaphes japonica
3. L. ulmi
4. Parthenolecanium corni
5. Eulecanium sp.
6. Lepidosaphes sp.
7. Coccus hesperidum
Agriloidea- ნემსიელაპიები
1. Calopteryx virgo
2. Aeshna mixta
3. Cordulegaster picta
4. Libellula depressa
5. Orthetrum brunneum
6. Sympetrum striolatum
7. Aeshna mixta
8. Sympetrum striolatum
9. Enallagma cyathigerum

დანართი 13. დაცულ ტერიტორიაზე გავრცელებული ფლორისა და ფაუნის ჩამონათვალი, საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილი იმ ცხოველებისა და მცენარეების სახეობები, რომლებიც დაცულ ტერიტორიაზე გვხვდება.

N	ქართული სახელი	ლათინური სახელი	სტატუსი საქართველოს „წითელი ნუსხის“ მიხედვით	სტატუსი IUCN-ის წითელი ნუსხის მიხედვით	ენდემური	ინგლისური სახელწოდება
ძუძუმწოვრები						
ჩლიქოსნები						
1	კეთილშობილი ირემი	<i>Cervus elaphus</i>	CR	C2(al)		Red deer
2	შველი	<i>Capreolus capreolus</i>				Roe deer
3	არჩვი	<i>Rupicapra rupicapra</i>	En A2a			Chamois
4	გარეული ღორი	<i>Sus Scrofa</i>				Wild Bore
მტაცებლები						
5	მგელი	<i>Canis lupus</i>				Wolf
6	ტურა	<i>Canis aureus</i>				Jackal
7	მელა	<i>Vulpes vulpes</i>				Red fox
8	მურა დათვი	<i>Ursus arctos</i>	EN	C2 (al)		Brown bear
9	ფოცხვერი	<i>Lynx lynx</i>	CR	C2 (al)		Lynx
10	ტყის კატა	<i>Felis silvestris</i>	CR	C2 (al)		Wild cat
11	წავი	<i>Lutra lutra</i>	VU	B1(bl)		Otter
12	ტყის (ყვითელთავა) კვერნა	<i>Martes martes</i>				Pine Marten
13	კლდის (თეთრგულა)	<i>Martes foina</i>				Beech Marten
14	მაჩვი	<i>Meles meles</i>				Badger
15	დედოფალა	<i>Mustela nivalis</i>				Weasel
კურდღლისნაირები						
16	ევროპული კურდღელი	<i>Lepus europaeus</i>				European hare
მღრღნელები						
17	კავკასიური ციყვი	<i>Sciurus anomalus</i>	VU	A1e		Caucasian (Persian) squirrel
18	ჩვეულებრივი ციყვი	<i>Sciurus vulgaris</i>				Red squirrel
19	ტყის ძილგულა	<i>Dryomys nitedula</i>				Forest dormouse

20	ჩვეულებრივი ძილგულა	<i>Myoxus glis</i>				Common dormouse
21	ნაცრისფერი ზაზუნელა	<i>Cricetulus migratorius</i>	VU	A2a		Grey Hamster
22	ამიერკავკასიური ზაზუნა	<i>Mesocricetus brandti</i>				Brandt's hamster
23	პრომეთეს მემინდვრია	<i>Prometheomys schaposchnikovi</i>			კავკასიის ენდემია	Long-clawed mole-vole
24	ბუჩქნარის მემინდვრია	<i>Terricola majori</i>				Bush vole
25	დაღესტნური მემინდვრია	<i>Terricola daghestanicus</i>				Dagestan vole
26	ჩვეულებრივი მემინდვრია	<i>Microtus arvalis</i>				Common vole
27	მცირეაზიური მემინდვრია	<i>Chionomys roberti</i>				Robert's vole
28	გუდაურული მემინდვრია	<i>Chionomys gud</i>				Gudaurian vole
29	კავკასიური ტყის თაგვი	<i>Apodemus fulvipectus</i>				Caucasian wood mouse
30	მცირე ტყის თაგვი	<i>Apodemus uralensis</i>				Lesser vole
31	კავკასიური თაგვი	<i>Apodemus ponticus</i>				Caucasian mouse
32	მცირეაზიური თაგვი	<i>Apodemus mytacinus</i>				Broad-toothed mouse
33	სახლის თაგვი	<i>Mus musculus</i>				House mouse
34	შავი ვირთაგვა	<i>Rattus rattus</i>				Black rat
35	რუხი ვირთაგვა	<i>Rattus norvegicus</i>				Brown rat
მწერიკამიები						
36	აღმოსავლეთ ევროპული	<i>Erinaceus concolor</i>				East European hedgehog
37	კავკასიური თხუნელა	<i>Talpa caucasica</i>				Caucasian mole
38	მცირე თხუნელა	<i>Talpa levantis</i>				Small mole
39	კავკასიური ბიგა	<i>Sorex caucasicus</i>				Caucasian shrew
40	რადეს ბიგა	<i>Sorex raddei</i>				Radde's shrew
41	ვოლნუხინის ბიგა	<i>Sorex volnuchini</i>				Volnukhin's shrew
42	შელკოვნიკოვის წყლის	<i>Neomys schelkovnikovi</i>				Shelkovnikov's water shrew
43	გრძელკუდა კბილთეთრა	<i>Crocidura gueldenstaedti</i>				Caucasian white-toothed shrew
44	თეთრმუცელა კბილთეთრა	<i>Crocidura leucodon</i>				Bicoloured white-toothed
ხელფრთიანები						
45	დიდი ცხვირნალა	<i>Rhinolopus ferrumequinum</i>				Greater horseshoe
46	მცირე ცხვირნალა	<i>Rhinolopus hipposideros</i>				Little horseshoe
47	ევროპული მაჩქათელა	<i>Barbastella barbastellus</i>	VU	შეტანილია		Common barbastelle

48	მეგვიანე ღამურა	<i>Eptesicus serotinus</i>				Serotine bat
49	წვეტყურა მღამიობი	<i>Myotis blythi</i>				Lesser mouse-eared bat
50	ულვაშა	<i>Myotis mystacinus</i>				Whisk
51	ნატერერის მღამიობი	<i>Myotis nattereri</i>				Natterer's bat
52	სამფერი მეღამურა	<i>Myotis emarginatus</i>				Geoffroy's bat
53	გიგანტური მეღამურა	<i>Nyctalus lasiopterus</i>				Giant noctule; Greater Noctule
54	მცირე მეღამურა	<i>Nyctalus leisleri</i>				Lesser noctule
55	მურა ყურა	<i>Plecotus auritus</i>				Common long-eared bat
56	ნაცრისფერი ყურა	<i>Plecotus austriacus</i>				Grey long-eared bat
57	ჯუჯა ღამორი	<i>Pipistrellus pipistrellus</i>				Common Bat
58	ციცქნა ღამორი	<i>Pipistrellus pygmaeus</i>				Soprano pipistrelle
59	ხმელთაშუაზღვის ღამორი	<i>Pipistrellus kuhli</i>				Kuhl's pipistrelle
60	წითური მეღამურა	<i>Nyctalus noctula</i>				Common noctule
61	ბრუცა	<i>Nannospalax nehringi</i>	VU		B1a	Nehring's Mole Rat
62	ჩვეულებრივი ღამურა	<i>Vespertilio murinus</i>				Particoloured (frosted) bat
63	გრძელყურა მღამიობი	<i>Myotis bechsteinii</i>	VU			Bechstein's bat
64	სავის ღამორი	<i>Hypsugo savii</i>				Savi's pipistrelle
ფრინველები						
1	ვარდისფერი ვარხვი	<i>Pelecanus onocrotalus</i>				Great white pelican
2	ხუჭუჭა ვარხვი	<i>Pelecanus crispus</i>				Dalmatian pelican
3	რუხი ბატი	<i>Anser anser</i>				Greylag goose
4	შავი გარიელი (ტურპანი)	<i>Melanita fusca</i>	En		D1	Velvet scoter
5	ჩვეულებრივი	<i>Pernis apivorus</i>				Honey Buzzard
6	მერა	<i>Milvus migrans</i>				Black Kite
7	ყაჯირი	<i>Neophron percnopterus</i>	VU		D1	Egyptian Vulture
8	ქორი	<i>Accipiter gentilis</i>				Goshawk
9	ჩვეულებრივი კაკაბა	<i>Buteo buteo</i>				Buzzard
10	მთის არწივი	<i>Aquila chrysaetos</i>	VU		D1	Golden Eagle
11	ჩია არწივი	<i>Hieraetus pennatus</i>				Booted Eagle
12	ჩვეულებრივი კირკიტა	<i>Falco tinnunculus</i>				Kestrel
13	შავარდენი, შვევარდენი	<i>Falco peregrinus</i>				Peregrine

14	მწყერი	<i>Coturnix coturnix</i>				Quail
15	კავკასიური როჭო	<i>Tetrao (Lyrurus)mlokosiewiczi</i>	VU	D1		Caucasian Black Grouse
16	ტყის ქათამი	<i>Scolopax rusticola</i>				Woodcock
17	სომხური თოლია	<i>Larus armeniacus</i>				Armenian Gull
18	ქედანი	<i>Columba palumbus</i>				Woodpigeon
19	ჩვეულებრივი გვრიტი	<i>Streptopelia turtur</i>				Turtle Dove
20	გუგული	<i>Cuculus canorus</i>				Cuckoo
21	წყრომი	<i>Otus scops</i>				Scops Owl
22	ზარნაშო	<i>Bubo bubo</i>				Eagle Owl
23	ქოტი	<i>Athene noctua</i>				Little Owl
24	ჩვეულებრივი ტყის ბუ	<i>Strix aluco</i>				Tawny Owl
25	ყურებიანი ბუ	<i>Asio otus</i>				Long-eared Owl
26	ბუკიოტი	<i>Aegolius funereus</i>				Tengmalm's Owl
27	ჩვეულებრივი უფეხურა	<i>Caprimulgus europaeus</i>				Nightjar
28	ნამგალა	<i>Apus apus</i>				Swift
29	ოფოფი	<i>Upupa epops</i>				Hoopoe
30	კვირიონი	<i>Merops apiaster</i>				Bee-eater
31	შავი კოდალა (ხეკაკუნა)	<i>Dryocopus martius</i>				Black Woodpecker
32	დიდი ჭრელი კოდალა	<i>Dendrocopus major</i>				Great Spotted Woodpecker
33	მაქცია	<i>Jynx torquilla</i>				Wryneck
34	ტყის ტოროლა	<i>Lullula arborea</i>				Woodlark
35	რქოსანი ტოროლა	<i>Eremophila alpestris</i>				Shore lark
36	სოფლის მერცხალი	<i>Hirundo rustica</i>				Swallow
37	მწყერჩიტა	<i>Anthus sp.</i>				Pipits
38	თეთრი ბოლოქანქალა	<i>Motacilla alba</i>				White Wagtail
39	წყლის შაშვი	<i>Cinclus cinclus</i>				Dipper
40	ჭინჭრაქა	<i>Troglodites troglodites</i>				Wren
41	ტყის ჭვინტაკა	<i>Prunella modularis</i>				Dunnock
42	გულწითელა	<i>Erithacus rubecula</i>				Robin
43	ჩვეულებრივი	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>				Redstart
44	მდელოს ოვსადი	<i>Saxicola rubetra</i>				Whinchat
45	ჩვეულებრივი მელორღია	<i>Oenanthe oenanthe</i>				Wheatear

46	ლურჯი კლდის შაშვი	<i>Monticola solitarius</i>				Blue Rock Thrush
47	ჩხურუმტი (თეთრგულა	<i>Turdus torquatus</i>				Ring Ousel
48	შავი შაშვი	<i>Turdus merula</i>				Blackbird
49	წრიპა	<i>Turdus philomelos</i>				Song Thrush
50	ჩხართვი	<i>Turdus viscivorus</i>				Mistle Thrush
51	შავთავა ასპუჯაკა	<i>Sylvia atricapilla</i>				Blackcap
51	ყარანები	<i>Phylloscopus</i>				Warbes
52	ყვითელთავა წარჩიტა	<i>Regulus regulus</i>				Goldcrest
53	რუხი მემატლია	<i>Muscicapa striata</i>				Spotted Flycatcher
54	თოხიტარა	<i>Aegithalos caudatus</i>				Long-tailed Tit
55	დიდი წივწივა	<i>Parus major</i>				Great Tit
56	ჩვეულებრივი სინეგოგა	<i>Sitta europea</i>				Nuthatch
57	წითელფრთიანი	<i>Tichodroma muraria</i>				Wallcreeper
58	ჩვეულებრივი მგლინავა	<i>Certhia familiaris</i>				Treecreeper
59	ჩვეულებრივი ღაჭო	<i>Lanius collurio</i>				Red-backed shrike
60	რუხი ღაჭო	<i>Lanius excubitor</i>				Great Grey Shrike
61	ყორანი	<i>Corvus corax</i>				Raven
62	სკვინჩა	<i>Fringilla coelebs</i>				Chaffinch
63	მთიულა	<i>Fringilla montifringilla</i>				Brambling
64	თავწითელა მთიულა	<i>Serinus pusillus</i>				Red-fronted Serin
65	მწვანულა	<i>Carduelis chloris</i>				Greenfinch
66	ჩიტბატონა	<i>Carduelis carduelis</i>				Goldfinch
67	ჭივჭივი	<i>Carduelis spinus</i>				Siskin
68	მეკანაფია	<i>Carduelis (Acanthis) cannabina</i>				Common Linnet
69	ნამვის წისკარტმარწუხა	<i>Loxia curvirostra</i>				Crossbill
70	სტვენია	<i>Pyrrhula pyrrhula</i>				Bullfinch
71	კულუმბური	<i>Coccothraustes coccothraustes</i>				Hawfinch
72	მთის გრატა	<i>Emberiza cia</i>				Rock Bunting
რეპტილიები და ამფიბიები						
1	კავკასიური სალამანდრა	<i>Mertensiella caucasica</i>			კავკასიის ენდემი	Caucasian salamander
2	ჩვეულებრივი ტრიტონი	<i>Triturus vulgaris</i>				Smooth newt

3	მცირეაზიური ტრიტონი	<i>Triturus vittatus</i>			ახლო აღმოსავლეთის	Banded newt
4	სავარცხლიანი ტრიტონი	<i>Triturus carelinii</i>				Iranian (Karelin's) crested
5	ვასაკა	<i>Hyla arborea</i>			კავკასიის ენდემი	European tree-frog
6	კავკასიური ჯვარულა	<i>Pelodytes caucasicus</i>			კავკასიის ენდემი	Caucasian parsley frog, Caucasian mud-diver
7	მცირეაზიური ბაყაყი, მურა	<i>Rana macronemis</i>			ენდემი	Caucasian brown frog, Iranian
8	მწვანე გომბეშო	<i>Bufo viridis</i>				Green toad
9	კავკასიური გომბეშო	<i>Bufo verrucosissimus</i>			კავკასიის ენდემი	Caucasian toad
10	ბოხმეჭა	<i>Anguis fragilis</i>				Slow worm
11	გველბოკერა	<i>Ophysaurus apodus</i>				European glass lizard
12	ჯოჯო	<i>Laudakia caucasica</i>				Caucasian agama
13	მარდი ხვლიკი	<i>Lacerta agilis</i>				Sand lizard
14	საშუალო სამზოლიანი ხვლიკი	<i>Lacerta (trilineata) media</i>				Middle lizard, three-lined emerald lizard
15	ქართული ხვლიკი	<i>Lacerta rudis</i>			კავკასიის ენდემი	Spiny-tailed lizard
16	წითელმუცელა ხვლიკი	<i>Lacerta parvula</i>			კავკასიის ენდემი	Red-bellied lizard
17	აჭარული ხვლიკი	<i>Lacerta mixta</i>			კავკასიის ენდემი	Ajarian lizard
18	ართვინული ხვლიკი	<i>Lacerta derjugini</i>			კავკასიის ენდემი	Artvin lizard
19	ჩვეულებრივი ანკარა	<i>Natrix natrix</i>				Ring snake
20	წყლის ანკარა	<i>Natrix tessellata</i>				Water snake
21	კატისთავალა გველი	<i>Telescopus fallax</i>				Cat snake
22	ესკულაპის (გრძელი	<i>Elaphe longissima</i>				Aesculapian snake
23	სპილენძა	<i>Coronella austriaca</i>				Smooth snake
24	ცხვირქოსანი გველგესლა	<i>Vipera ammodytes</i>				Sand viper
25	კავკასიური გველგესლა	<i>Vipera kaznakovi</i>				Caucasian viper
თევზები						
1	მდინარის კალმახი	<i>Salmo fario trutta</i>				River trout

მცენარეები
Aceracea
1. <i>Acer campestre</i> L.- ჩვეულებრივი ნეკერჩხალი
2. <i>Acer laetum</i> C.A. Mey- ქორავი
3. <i>Acer platanoides</i> L.- ლეკა
4. <i>Aconitum orientale</i> Mill- აღმოსავლური ტილჭირი
5. <i>Aethopappus pulcherrimus</i> (Willd.)Cass.- ოქროკულა
Alliaceae
6. <i>Allium karsianum</i> Fomin.- ხახვი
7. <i>Alnus barbata</i> C.A. Mey.-მურყანი; თხმელა
Amaryllidaceae
8. <i>Galanthus alpinus</i> Sosn.- ალპური თეთრყვავილა
Anacardiaceae
9. <i>Cotinus coggygria</i> Scop.- თრიმლი
10. <i>Rhus coriaria</i> L.- თუთუბო
Apiaceae
11. <i>Astrantia maxima</i> Pall.- ვარსკვლავა

12. <i>Laser trilobum</i> (L.)- Borkh ტყიურა
13. <i>Pimpinella rhodantha</i> Boiss.- ანისული
14. <i>Sanicula europaea</i> L.- ქრისტეჭედა
Aquifoliaceae
15. <i>Ilex colchica</i> Pojark.- ბამგი, ჭყორი *
Araceae
16. <i>Arum albispathum</i> Stev.- ნიუკა
Araliaceae
17. <i>Hedera colchica</i> (c. Koch)- კოლხური სურო
18. <i>Hedera helix</i> L.- ჩვეულებრივი სურო
Aristolochiaceae
19. <i>Aristolochia iberica</i> Fisch. & C.A. Mey.- ქართული ძირმწარა
20. <i>Periploca graeca</i> L.- ღვედკეცი
Aspleniaceae
21. <i>Phyllitis scolopendrium</i> (L.) Newm.- ირმის ენა
Asteraceae
22. <i>Aetheopappus pulcherrimus</i> (Willd.) Cass.- ოქროკულა
23. <i>Centaurea cartholinica</i> Sosn.- ცხვარა

24. <i>Centaurea fischeri</i> Schlecht.- ფიშერის ცხვარა
25. <i>Centaurea salicifolia</i> M.Bieb.- წითელი ღილილო
26. <i>Grossheimia macrocephala</i> (muss.- Puschk.) Sosn. & Takht.- ხახვისთავა
27. <i>Helichrysum polyphyllum</i> Ledeb.- უკვდავა, ნეგო, ინულა.
28. <i>helenium</i> L.- კულმუხო
29. <i>Inula orientalis</i> Lam. – მზიურა
30. <i>Leucanthemum vulgare</i> Lam.- მინდვრის გვირილა
31. <i>Grossheimia macrocephala</i> (muss.- Puschk.) Sosn. & Takht.- ხახვისთავა
32. <i>Parmica biserata</i> DC.- ტყის ფარმანდუკი
33. <i>Pyrethrum macrophyllum</i> (Waldst. & Kit.) Willd.- სამთათა
34. <i>Pyrethrum parthenofolium</i> Willd. – საჭარა
35. <i>Reichardia glauca</i> Matthews-რაიხარდია
36. <i>Scorzonera seidlitzii</i> Boiss.- ფარულა

37. <i>Senecio othonnae</i> N. Bieb.- თავყვითელა <i>Solidago virgaurea</i> L. -ოქროწკეპლა
38. <i>Tephrosia caucasigena</i> (Schischk.)- თავყვითელა;
39. <i>Tripleurospermum caucasicum</i> (Willd.) Hayek- კავკასიური გვირილა
40. <i>Xeranthemum squarrosum</i> Boiss.- ოქროცოცხა;
41. <i>Parmica biserata</i> DC.- ტყის ფარსმანდუკი
Berberidaceae
42. <i>Berberis vulgaris</i> L.- კოწახური;
Betulaceae
43. <i>Alnus barbata</i> C.A. Mey- ჩვეულებრივი მურყანი;
44. <i>Betula litwinowii</i> Doluch.- ლიტვინოვის არყი
45. <i>Carpinus betulus</i> L.- რცხილა
46. <i>Carpinus orientalis</i> Mill.-ჯაგრცხილა
47. <i>Corylus avellana</i> L. ჩვეულებრივი თხილი
48. <i>Ostrya carpinifolia</i> Scop.-უხრაყი;*
Boraginaceae
49. <i>Cynoglossum officinale</i> L.-ძაღლის ენა
Brassicaceae
50. <i>Dentaria bulbifera</i> L.-ტყის ბოლოკა
51. <i>Draba siliquosa</i> Bieb.-ქუდუნა

52. <i>Erysimum repandum</i> L.-ერისიმუმი
53. <i>Hesperis matronalis</i> L.- ღამის ია
54. <i>Pachyphragma macrophyllum</i> (Hoffm.) N. Busch.- ხახია
Buxaceae
55. <i>Buxus colchica</i> Pojark.- ბზა - Boxwood- Buchbaum;*
Cannabaceae
56. <i>Celtis caucasica</i> - კავკასიური აკაკი;
Campanulaceae
57. <i>Campanula alliarifolia</i> Willd. ბუსკუნტურა
58. <i>Campanula trautvetteri</i> Grossh. – დილხამი
59. <i>Campanula raddeana</i> Trautv. **
60. <i>Campanula crisper</i> - ხუჭუქა მაჩიტა
61. <i>Gadellia lactiflora</i> (M.Bieb.) Schulkina- კენკეშა
Caprifoliaceae
62. <i>Lonicera caprifolium</i> L.-ჯიქა
63. <i>Lonicera orientalis</i> Lam. წერწა
64. 19. Caryophyllaceae
65. <i>Silene compacta</i> Fisch.- ლამაზა
66. <i>Silene italica</i> (L.) Pers.- იტალიური ქოთანა
Celasteraceae
67. <i>Euonymus latifolia</i> (L.) Mill.-ტაბლაყურა

68. <i>Euonymus verrucosa</i> Scop.- ჭანჭყატი
Crassulaceae
69. <i>Sempervivum sosnowskyi</i> Ter-Chatsch.- კლდისვამლა
70. Convolvulaceae
71. <i>Calystegia silvatica</i> (Kit.) Griseb.- დიდი ხვათქლა
Cornaceae
72. <i>Cornus mas</i> L.-შინდი
73. <i>Swida australis</i> (C.A.Mey.)Pojark.-შინდანწლა
Cupressaceae
74. <i>Juniperus oxycedrus</i> L.-წითელი ღვია
Cyperaceae
75. <i>Carex caucasica</i> Stev.- კავკასიური ისლი
Dioscoreaceae
76. <i>Tamus communis</i> L.-ძაღლის სატაცური
Dipsacaceae
77. <i>Scabiosa caucasica</i> M. Bieb.- კავკასიური ცისფოლიო
Ebenaceae
78. <i>Diospyros lotus</i> L.- ჩვეულებრივი ხურმა
Elaeagnaceae
79. <i>Elaeagnus angustifolia</i> . L.-ფშატი
80. <i>Hippophae rhamnoides</i> L.- ქაცვი
Ericaceae
81. <i>Rhododendron caucasicum</i> Pall.- დეკა

82. <i>Rhododendron luteum Sweet</i> -იელი
83. <i>Rhododendron ponticum L.</i> - პონტოს შქერი
84. <i>Vaccinium arctostaphylos L.</i> - კავკასიური მოცვი
85. <i>Vaccinium myrtillus L.</i> - მოცვი
86. <i>Vaccinium vitis-idaea L.</i> - წითელი მოცვი
87. <i>Chamaecytisus ruthenicus (Fisch. & Klaskova)</i> - ტყის ცოცხი
Fagaceae
88. <i>Castanea sativa Mill.</i> - წაბლი*
89. <i>Fagus orientalis Lipsky</i> -წიფელი
90. <i>Quercus hartwissiana Stev.</i> -ჰართვისის მუხა*
91. <i>Quercus iberica Stev.</i> - ქართული მუხა
92. <i>Quercus imeretina Stev.</i> - იმერეთული მუხა*
93. <i>Quercus macranthera</i> -მაღალმთის მუხა*
Fumariaceae
94. <i>Corydalis edelii</i> - ბუჩქისძირა;
Gentianaceae
95. <i>Gentiana angulosa Bieb.</i> - ნაღველა
Geraniaceae
96. <i>Geranium psilostemon ledeb.</i> - ნემსიწვერა
Grossulariaceae
97. <i>Ribes alpinum L.</i> - მოცხარი
Hyacinthaceae

98. <i>Muscari polyanthum Boiss.</i> -ყაზარა
99. <i>Ornithogalum balansae Boiss.</i> -ძაღლნიორა
100. <i>Scilla siberica Haw.</i> -ცისთვალა
Hydrangeaceae
101. <i>Philadelphus caucasicus Koehne</i> - უცვეთელა
102. 37 Hypericaceae
103. <i>Hypericum xylosteifolium (spach) N.</i> <i>Robson</i> -კრაზანა
Jungladaceae
104. <i>Pterocarya pterocarpa (Michx.) Kunth</i> - ლაფანი;*
105. <i>Junglas regia</i> – კაკალი;*
Juncaceae
106. <i>Juncus articulatus L.</i> - Wili;
107. <i>Juncus conglomeratus L.</i> - Wili;
Iridaceae
108. <i>Iridodictyum (Iris) winogradowii (Fomin)</i> <i>Rodionenko</i> - ვინოგრადოვის ზამზახი
109. <i>Gladiolus dzavacheticus</i> -ხმალა
Lamiaceae
110. <i>Ajuga orientalis L.</i> - პირწმინდა
111. <i>Ajuga reptans L.</i> - პირწმინდა
112. <i>Salvia glutinosa L.</i> - სალამანდილი
113. <i>Salvia sclarea L.</i> - ხარისვარდა

114. <i>Stachys macrantha (C.Koch) Stearn</i> - ბარისპირა
115. <i>Teucrium polium L.</i> - კუტი ბალახი
Liliaceae
116. <i>Lilium szovitsianum Fisch. & Ave- Lall.</i> - მთის შროშანი
Malvaceae
117. <i>Lavatera thuringiaca L.</i> - ქატმი
Oleaceae
118. <i>Ligustrum vulgare L.</i> - კვიდო;
Onagraceae
119. <i>Chamaenerion angustifolium (L.) Scop.</i> - თხაწართხალა
Onocleaceae
120. <i>Matteucia struthiopteris (L.) Tod.</i> - შავი გვიმრა
Orchidaceae
121. <i>Cephalanthera damasonium (Mill.) Druce</i> - ცეფალანტერა
122. <i>Dactylorhiza romana subsp. (Klinge) Renz & Taubenhaim</i> - ქართული გუგულის კაბა
123. <i>Dactylorhiza urvilleana (Steudel) H. Bauman & Kunkele</i> - გუგულის კაბა
124. <i>Epipactis microphylla (Ehrh.) Sw.</i> - წვრილფოთოლა ეპიპაქტისი
125. <i>Gymnadenia conopsea (L.) R. Br.</i> - გიმნადენია
126. <i>Ophrys oestrifera M. Bieb.</i> - ფუტკრის დედა

127. <i>Orchis caucasica</i> Regel- კავკასიური ჯადვარი
128. <i>Platanthera chlorantha</i> (Custer) Reichenb.- ორფოთოლა
129. <i>Serapias vomeracea</i> (N.L. Burm.) Briq.- სერაფია
130. <i>Steveniella satyrioides</i> (Sreng.) Schlechter- სტევენელა
131. <i>Traunsteinera sphaerica</i> (M. Bieb.) Schlechter- ტრაუნშტაინერა;
Paeoniaceae
132. <i>Paeonia caucasica</i> (Shipcz.)-კავკასიის იორდასალამი
133. <i>Paeonia steveniana</i> Kem-Nath.- სტივენის იორდასალამი**
134. <i>Paeonia ruprechtiana</i> Kem. - Nath. რუპრეხტის იორდასალამი**
Papaveraceae
135. <i>Papaver oreophilum</i> Rupr.- ყაყაზო
136. <i>Papaver pseudoorientalis</i> -აღმოსავლური ყაყაზო
137. <i>Stachys macrantha</i> (C.Koch) Stearn- ბარისპირა
138. <i>Teucrium polium</i> L.- კუტი ბალახი
Pinaceae
139. <i>Abies nordmanniana</i> (Stev.) Spach.- კავკასიური სოჭი **

140. <i>Picea orientalis</i> (.) ink- აღმოსავლური ნაძვი; **
141. <i>Pinus kochiana</i> Klotzsch ex C. Koch.- კავკასიური ფიჭვი
Poaceae
142. <i>Bromopsis variegata</i> (M. Bieb.) Holub- ჭრელი შვრიელა
143. <i>Calamagrostis arundinaceae</i> (L.) Roth.- ბრძამი
144. <i>Briza media</i> L.-ცახცახა
145. <i>Festuca ovina</i> L.- წყლის წივანა, ქუჩი
146. <i>Glyceria fluitans</i> (L.) Br.- წყლის მანანა;
147. <i>Phleum phleoides</i> (L.) Karst.- ტიმოთელა
148. <i>Poa pratensis</i> L.- მდელოს თავიქასრა
Polygalaceae
149. <i>Polygala transcaucasica</i> Tamamsch.- წიწინაური
Polygonaceae
150. <i>Bistorta carnea</i> (C. Koch) Kom.- დვალურა
Polypodiaceae
151. <i>Polypodium vulgare</i> L. კილამურა
Punicaceae
152. <i>Punica granatum</i> L.- ბროწეული
Ranunculaceae
153. <i>Aconitum orientale</i> Mill.- აღმოსავლური ტილჭირი

154. <i>Anemonastrum fasciculatum</i> (L.) Holub.- ფრინტა;
155. <i>Clematis vitalba</i> L.-კატაბარდა
156. <i>Delphinium thamarae</i> Kem. - Nath.- ; ** <i>Delphinium freynii</i> Conrath.- dezura; <i>Delphinium ossetian</i> N. Busch.- დეზურა;
157. <i>Delphinium speciosum</i> M. Bieb.-დეზურა
158. <i>Pulsatilla violacea</i> Rupr იისფერი მედგარა
159. <i>Trollius ranunculinus</i> (Smith.)Stearn.- უძოვარა
Resedaceae
160. <i>Reseda lutea</i> L.- ყანის რეზედა დეზურა
Rhamnaceae
161. <i>Frangula alnus</i> Mill.- ხეჭრელი
162. <i>Paliurus spina-christi</i> Mill.-მეძვი
163. <i>Rhamnus carthartica</i> L.- ხეშავი;
164. <i>Rhamnus palasi</i> Fisch.et.Mey.-ხეშავი
Rosaceae
165. <i>Cerasus avium</i> (L.) Moench.- ბალამწარა;
166. <i>Crataegus microphylla</i> C. Koch.- წითელი კუნელი
167. <i>Crataegus orientalis</i> Pall - კნაპა;
168. <i>Crataegus pentagyna</i> Waldst.et. Kit.- შავი კუნელი
169. <i>Laurocerasus officinalis</i> M. Roem.- წყავი ; *

170. <i>Malus orientalis</i> Uglitzk.- მაჟალო;
171. <i>Mespilus germanica</i> L.- ზღმარტლი
172. <i>Padus avium</i> Mill.- შორთხვი
173. <i>Prunus divaricata</i> Ledeb.- ტყემალი;
174. <i>Prunus spinosa</i> L.- კვრიჩხი;
175. <i>Pyrocantha coccinea</i> Roem.- ჩიტავაშლა
176. <i>Pyrus caucasica</i> Fed. – პანტა;
177. <i>Pyrus georgica</i> Kuth.- ქართული ზერყენა
178. <i>Potentilla ruprechtii</i> Boiss.- მარწყვა ბალახი
179. <i>Poterium polygamum</i> Waldest. Et. Kit.- ურაშა;
180. <i>Rosa canina</i> L.- ასკილი
181. <i>Rubus cyri juz.</i> - მაყვალი
182. <i>Rubus idaeus</i> L.-; ჟოლო
183. <i>Sorbus aucuparia</i> - L. ცირცელი
184. <i>Sorbus graeca</i> (Spach.) Lodd.- აპურა
185. <i>Sorbus torminalis</i> (L.) Crantz.- თამელი
186. <i>Spiraea hypericifolia</i> L.- გრაკლა
Ruscaceae
187. <i>Ruscus aculeatus</i> L.- თაგვისარა <i>Ruscus colchicus</i> P.F. Yeo.- მძერხლი <i>Ruscus ponticus</i> Woronow; **
Salicaceae

188. <i>Populus canescens</i> (Ait.) Smith- ხვალა
189. <i>Populus nigra</i> L.- ოფი
190. <i>Populus tremula</i> L.- მთროლაჲი ვერხვი
191. <i>Salix caprea</i> L.- მდგნალი
Sambucaceae
192. <i>Sambucus nigra</i> L.- დიდგულა
Scrophulariaceae
193. <i>Digitalis ferruginea</i> L.- ფუტკარა
194. <i>Melampyrum albastrum</i> Beauverd - ალბოვის სანთელა
195. <i>Padicularis wjhelmsia</i> Fisch.- სატილია
196. <i>Scrophularia chrysantha</i> Taub. et. Spach.- Cua; <i>Scrophularia scopoli</i> Hoppe- შავწამალა ;
197. <i>Veronica gentianoides</i> Vahl.- ნაღველასებრი ვერონიკა
Smilacaceae
198. <i>Smilax excelsa</i> L.- ეკალიჭი;
199. Staphyleaceae
200. <i>Staphylea pinnata</i> L.- ჩვეულებრივი ჯონჯოლი
201. <i>Staphylea colchica</i> – კოლხური ჯონჯოლი
Tamaricaceae
202. <i>Tamarix hohenackeri</i> Bunge- იალღუნა
Taxaceae

203. <i>Taxus baccata</i> L.- ურთხელი, უთხოვარი *
Thymelaceae
204. <i>Daphne mezereum</i> L.- მაჯაღვერი;
Tiliaceae
205. <i>Tilia begonifolia</i> Stev.- ცაცხვი;
Ulmaceae
206. <i>Ulmus glabra</i> Huds.- თელა *
207. <i>Zelkova carpinifolia</i> (Pall.) Dipp.- ძელქვა *
Valerianaceae
208. <i>Centranthus longifolius</i> Stev.- კლდის იასმანი
Viburnaceae
209. <i>Viburnum lantana</i> L.- ჟუზანი
210. <i>Viburnum opulus</i> L.- ძახველი
Viscaceae
211. <i>Viscum album</i> L.- ფითრი . ;
Vitaceae
212. <i>Vitis sylvestris</i> C.C. Gmel.- უსურვაზი
დ) საქართველოს წითელ ნუსხაში შეტანილი მცენარეების სია
1. <i>Buxus colchica</i> Pojark - კოლხური ბუჩქი.
2. <i>Castanea sativa</i> Mill - წაბლი.
3. <i>Diospyros lotus</i> - ჩვეულებრივი ხურმა

4. <i>Junglans regia</i> - კაკალი
5. <i>Ilex colchica</i> Pojark - ჭყორი.
6. <i>Laurocerasus officinalis</i> M. Roem. წყავი
7. <i>Ostrya carpinifolia</i> Scop - უხრავი.
8. <i>Pterocarya pterocarpa</i> (Michx.) Kunth - ლაფანი.
9. <i>Quercus hartwissiana</i> - ჰართვისის მუხა
10. <i>Quercus macranthera</i> - მაღალმთის მუხა *
11. <i>Quercus imeretina</i> - იმერული მუხა
12. <i>Taxus baccata</i> - უთხოვარი
13. <i>Ulmus glabra</i> Huds.- თელა
14. <i>Zelcova carpinifolia</i> - ძელქვა
ე) საქართველოს ენდემური მცენარეები
1. <i>Abies nordmanniana</i> (Stev.) Spach.
2. <i>Campanula raddeana</i> Trautv.
3. <i>Corydallis erdelii</i> ;
4. <i>Delphinium thamarae</i> Kem. - Nath.
5. <i>Iridodictyum (Iris) winogradowii</i> Fomin.
6. <i>Melampirum alboffianum</i> Beauverd
7. <i>Paeonia ruprechtiana</i> Kem. - Nath.
8. <i>Paeonia steveniana</i> Kem.-Nath.

9. <i>Ruscus ponticum</i> Woronow.
10. <i>Sempervivum sosnowskyi</i> Ter-Chatsch.
11. <i>Gladiolus dzavacheticus</i>

ვ) მწერები
რიგი Coleoptera- ხოჭოები
ოქ. Carabidae- ბზუალა ხოჭოები
1. <i>Omophron limbatus</i> (Fabricius, 1776);
2. <i>Nebria bonelli</i> (Abams, 1817);
3. <i>Nebria tenella</i> Motschulsky, 1850;
4. <i>Notiophilus aestuans</i> motschulsky, 1864;
5. <i>Notiophilus palustris</i> (Duftschmidt, 1812);
6. <i>Notiophilus biguttatus</i>
7. <i>Notiophilus rufipes</i>
8. <i>Calosoma sycophanta</i> (Liu., 1758);
9. <i>Carabus victor fischer</i> von Waldenheim, 1836;
10. <i>Carabus armeniacus</i> Mannerheim, 1830;
11. <i>Carabus sovitsi faindermann</i> , 1835;
12. <i>C. puschkini</i> Abams, 1817
13. <i>C. lafertei</i> Chaudoir, 1846;
14. <i>C. clypeatus</i> Adams, 1817;
15. <i>C. gordius</i> Reitter, 1898;
16. <i>C. ibericus</i> Fischer, 1823;
17. <i>C. septemcarinatus</i> Motschulsky, 1840;
18. <i>C. cribellatus</i> M.F.Adams, 1812;
19. <i>Carabus roseri</i>
20. <i>Carabus</i> sp.
21. <i>Carabus (Pachycarabus)</i> sp.
22. <i>Carabus cribratus</i>
23. <i>Cicindela germanica</i>
24. <i>Cychrus aeneus</i>
25. <i>Pterostichus fuscicornis</i>
26. <i>Pterostichus qauadricollis</i>
27. <i>Pterostichus rufipalpis</i>
28. <i>Pterostichus niger</i>
29. <i>Pterostichus (Myosodus)</i> sp
30. <i>P.</i> sp.
31. <i>Derostichus caucasicus</i>
32. <i>Laemostenus mannerheimi</i>
33. <i>Laemostenus</i> sp.
34. <i>Laemostenus suramensis</i>
35. <i>Cribratus</i>

36. <i>Copris lunaris</i>
37. <i>Dorcus parallelopipedus</i>
38. <i>Caccobius schreberi</i>
39. <i>Calathus</i> sp.
40. <i>Harphalus affinis</i>
41. <i>H. aeneipennis</i>
42. <i>H. rufipes</i>
43. <i>H. rubripes</i>
44. <i>Harpalus latus</i>
45. <i>Geotrupes</i> sp
46. <i>Tachyta nana</i>
47. <i>Bembidion</i> sp.
48. <i>Stomis</i> sp.
49. <i>Thermoscelis insignis</i>
50. <i>Calathus</i> sp.
51. <i>Agonum</i> sp
52. <i>Amara</i> sp
53. <i>Chlaenius vestitus</i>
54. <i>Chlaenius vestitus</i>
55. <i>Chlaenius coeruleus</i> Steven
56. <i>Chlaenius nitidulud</i> Schr.
57. <i>Chalenius flavipes</i> (პირველად რეგისტრირებული ბორჯომისთვის)
58. <i>Brachinus crepitans</i>
59. <i>Onthophagus</i> sp.
60. <i>Ahodius</i> sp.
Histeridae
61. <i>Hister uncinatus</i>
62. <i>Hister unicolor</i>
63. <i>Pachylister inaequalis</i>
Tenebrionidae
64. <i>Cyphogenia lucifuga</i>
65. <i>Blaps mortisaga</i>
66. <i>Dendarus extensus</i>
67. <i>Scaphidema metallicum</i>
68. <i>Diaperis bolleti</i>
69. <i>Cylindrynotus bellator</i>
70. <i>Tenebrio molitor</i>

71. <i>Platydema triste</i>
72. Elateridae
73. <i>Lacon punctatus</i>
74. <i>Quazimus minutissimus</i>
75. <i>Athous nigrutilus</i>
76. <i>Athous subfuscus</i>
77. <i>Athous purpureus</i>
78. <i>Anostichus pomorum</i>
79. <i>Ampedus pomorum</i>
80. <i>Ampedus circassicus</i>
81. <i>Ampedus ohropterus</i>
82. <i>Ampedus siniatus</i>
83. <i>Ampedus ganglbaueri</i>
84. <i>Ampedus erythrogonus</i>
85. <i>Melanotus costanipes</i>
86. <i>Melanotus rufipes</i>
87. <i>Melanotus monticola</i>
88. <i>Agriotes tauricus</i>
89. <i>Agriotes infuscatus</i>
90. <i>Agriotes starki</i>
91. <i>Adrastus circassicus</i>
92. <i>Adrastus dolini</i>
93. <i>Adrastus longicornis</i>
94. <i>Cardiophorus gramineus</i>
95. <i>Cardiophorus cinereus</i>
96. <i>Synaptus filiformis</i>
Geotrupidae
97. <i>Geotrupes mutator</i>
98. <i>Geotrupes stercorarius</i>
99. <i>Geotrupes caucasicus</i>
Scarabaeidae
100. <i>Aphodius erraticus</i>
101. <i>Aphodius subterraneus</i>
102. <i>Aphodius haemorrhoidalis</i>
103. <i>Aphodius luridus</i>
104. <i>Aphodius depressus</i>
105. <i>Aphodius rufipes</i>
106. <i>Aphodius gagatinus</i>
107. <i>Aphodius planicollis</i>

108.	<i>Aphodius quadriguttatus</i>
109.	<i>Aphodius prodromus</i>
110.	<i>Aphodius obscurus</i>
111.	<i>Ahpodius koshantschkovi</i>
112.	<i>Aphodius scrofa</i>
113.	<i>Aphodius merdarius</i>
114.	<i>Aphodius pusillus</i>
115.	<i>Aphodius aestivalis</i>
116.	<i>Aphodius rufus</i>
117.	<i>Aphodius lugens</i>
118.	<i>Aphodius immundus</i>
119.	<i>Aphodius asphaltinus</i>
120.	<i>Oxyomus silvestris</i>
121.	<i>Gymnopleurus flagellatus</i>
122.	<i>Sisiphus schraefferi</i>
123.	<i>Onthophagus ovatus</i>
124.	<i>Onthophagus fissicornis</i>
125.	<i>Onthophagus fracticornis</i>
126.	<i>Onthophagus coenobita</i>
127.	<i>Onthophagus lemus</i>
128.	<i>Onthophagus vacca</i>
129.	<i>Caccobius schreberi</i>
130.	<i>Copris lunaris</i>
131.	<i>Oniticellus fulvus</i>
132.	<i>Amphicoma arctos</i>
133.	<i>Amphicoma psilotrichia</i>
134.	<i>Oryctes nasicornis</i>
135.	<i>Blithopertha lineata</i>
136.	<i>Anisoplia leucaspis</i>
137.	<i>Anisoplia signata</i>
138.	<i>Anisoplia austriata</i>
139.	<i>Anisoplia farraria</i>
140.	<i>Melolontha aceris</i>
141.	<i>Melolontha permica</i>
142.	<i>Polyphylla fullo</i>
143.	<i>Rhizotrogus aestivalis</i>
144.	<i>Rhizotrogus fallax</i>
145.	<i>Amphimallon solstitialis</i>
146.	<i>Maladera punctitissima</i>
147.	<i>Homaloplia spiraeae</i>

148.	<i>Triodonta flavimana</i>
149.	<i>Hoplia pollinosa</i>
150.	<i>Trichius fasciatus</i>
151.	<i>Valgus hemipterus</i>
152.	<i>Epicometus senicula</i>
153.	<i>Oxythyrea funesta</i>
154.	<i>Oxythyrea albopicta</i>
155.	<i>Oxythyrea cinctella</i>
156.	<i>Cetonia aurata</i>
157.	<i>Gronimus bartelsi</i>
158.	<i>Necotia fausti</i>
Lucanidae	
159.	<i>Lucanus ibericus</i>
160.	<i>Dorcus parallelopipedus</i>
161.	<i>Platyderus caraboides Platyderus caucasicus</i>
162.	<i>Sinonedendron cylindricum</i>
163.	<i>Aesalus scarabaeoides (Borjomi, Akhaldaba)</i>
Trogidae	
164.	<i>Trox hispidus</i>
Superfamily Curculionoidea Attelabidae	
165.	<i>Protapion assimile</i>
166.	<i>Oxystoma subulatum</i>
Brachiceridae	
167.	<i>Brachicerus lutosus</i>
Curculionidae	
168.	<i>Otiorhynchus virgo</i>
169.	<i>O. balcanicus</i>
170.	<i>O. pseudomecops</i>
171.	<i>O. subsquamulatus</i>
172.	<i>O. decoratus</i>
173.	<i>Troglorrhynchus argus</i>
174.	<i>Nastus devians</i>
175.	<i>Brachyderes incanus</i>
176.	<i>Pholicodes armeniacus</i>
177.	<i>Larinus flavescens</i>
178.	<i>Lixus myagri</i>
179.	<i>L. furcatus</i>
180.	<i>L. eversmanni</i>
181.	<i>Chromoderus affinis</i>
182.	<i>Mecaspis alternans</i>
183.	<i>Cyphocleonus achates</i>

184.	<i>Cossonus linearis</i>
185.	<i>Rhyncolus elongatus</i>
186.	<i>Bagous lutulentus</i>
187.	<i>B. robustus</i>
188.	<i>B. brevipennis</i>
Lucanidae	
189.	<i>Smicronyx coecus</i>
190.	<i>Sibinia primita</i>
191.	<i>Anthonomus koenigi</i>
ვ.ბ) საქართველოს ენდემური მზულები :	
<i>Pterostichus rufipalpis</i>	
Hymenoptera- სიფრიფანაფრთიანები	
Chalcidoidea	
1.	<i>Copidosoma floridanum</i>
2.	<i>C. truncatellum</i>
3.	<i>C. cervius</i>
4.	<i>Coccophagus lycimnia</i>
5.	<i>Aschitus imeretinus</i>
6.	<i>Ericydnus apterogenes</i>
7.	<i>Ericydnus nino</i>
8.	<i>Tyndarichus scaurus</i>
9.	<i>Ericydnus robustior</i>
10.	<i>Syrphophagus aphidivorus</i>
11.	<i>Tyndarichus melanacis</i>
12.	<i>Aprostocetus sp.</i>
13.	<i>Pteromalus sp.</i>
14.	<i>Pachyneuron muscarum</i>
15.	<i>P. aphidis</i>
16.	<i>Aphytis sp.</i>

Colletidae	
17.	<i>Colletes similis</i> Schenck
18.	<i>Hylaeus annularis</i>
19.	<i>Hylaeus perplexus</i>
20.	<i>Hylaeus (Prosopis) hyalinata</i> 21. <i>Hylaeus signatus</i>
21.	<i>Hylaeus (Prosopis) punctulatissime</i>
Andrenidae	
22.	<i>Hylaeus (Prosopis) punctulatissime</i>
23.	<i>Andrena hattorfiana</i>
24.	<i>Andrena labialis</i>
25.	<i>Andrena polita</i>
26.	<i>Andrena proxima</i>
27.	<i>Andrena taraxaci</i>
Halictidae	
28.	<i>Lasioglossum majus</i>
29.	<i>Sphecodes ephippius</i>
30.	<i>Sphecodes gibbus</i>
31.	<i>Systropha planidens</i>
Melittidae	
32.	<i>Melitta haemorrhoidalis</i>
33.	<i>Melitta leporine</i>
Megachilidae	
34.	<i>Rhodanthidium ducale</i>
35.	<i>Proanthidium oblongatum</i>
36.	<i>Stelis phaeoptera</i>

37.	<i>Heriades bicallosa</i>
38.	<i>Hoplitis leucomelaena</i>
39.	<i>Osmia bicolor</i>
40.	<i>Osmia leaiana</i>
41.	<i>Megachile centuncularis</i>
42.	<i>Megachile octosignata</i>
43.	<i>Megachile pilicrus</i>
44.	<i>Megachile willughbilla</i>
45.	<i>Coelioxys aurolimbata</i>
46.	<i>Coelioxys conoidae</i>
47.	<i>Coelioxys inermis</i>
48.	<i>Coelioxys mandibularis</i>
49.	<i>Coelioxys rufescens</i>
Anthophoridae	
50.	<i>Nomada armata</i> Herr.
51.	<i>Nomada distinguenda</i>
52.	<i>Nomada flavopicta</i>
53.	<i>Nomada fulvicornis</i>
54.	<i>Eucera spectabilis</i>
55.	<i>Tetralonia vicina</i>
56.	<i>Dianthidium simile</i>
57.	<i>Cubitalia tristis</i>
58.	<i>Clisodon caucasicus</i> Friese ენდემი
59.	<i>Anthophora biciliata</i>

60.	<i>Anthophora robusta</i>
61.	<i>Melecta albifrons</i>
Apidae	
62.	<i>Bombus ruderalis</i>
63.	<i>B. hortorum</i>
64.	<i>B. armeniacus</i>
65.	<i>B. lapidaries</i>
66.	<i>B. haematurus</i>
67.	<i>B. pascuorum</i>
68.	<i>Xilocopa sp.</i>
Vespidae	
69.	<i>Vespa crabro</i>
70.	<i>V. orientalis</i>
71.	<i>V. germanica</i>
ოჯ Braconidae- ბრაკონიდები	
1.	<i>Puseipennis orthostigma</i> ;
2.	<i>Puseipennis phaenocarpa</i> Foerst.;
3.	<i>Bracon sp. Att. Exhialaraton</i> Nees.;
4.	<i>Bracon rugulosum</i> St
5.	<i>Bracon att. Phiginskii</i> Td.;
6.	<i>Bracon nigrocornis</i> Nosm.;
7.	<i>Bracon confines</i> szepl.; <i>Apantele</i> Foerst.;
<i>P. aspilata</i> Foest.; <i>Apis craccivora</i> Koch.; <i>Apis evonymi</i> F.;	
1.	<i>Apis craccivora</i> Koch.;
2.	<i>Apis evonymi</i> F.;

3.	<i>Apis ruborum</i> C.;
4.	<i>Macrosiphum funestum</i> Macch.; <i>Ovatomyzus</i> <i>sp.</i> ;
5.	<i>Microlophium evansi</i> Theob.;
6.	<i>Pineus orientalis</i> Dreyf.;
7.	<i>Eulachnus agilis</i> (Kalt.) <i>Tuberculatus annulatus</i> <i>Har.</i>

დანართი 14. ზურმუხტის საიტებზე დაცული სახეობები

ა) ზურმუხტის საიტი ბორჯომ-ხარაგაული GE0000010

A = ამფიბიები, B = ფრინველები, F = თევზები, I = უხერხემლოები, M = ძუძუმწოვრები, P = მცენარეები, R = რეპტილიები

ჯგუფი	სამეცნიერო სახელწოდება
B	Aegolius funereus
P	Agrimonia pilosa
B	Alcedo atthis
B	Alcedo atthis
B	Aquila nipalensis
B	Aquila pomarina
M	Aquila pomarina
M	Barbastella barbastellus
F	Barbastella barbastellus
F	Barbastella barbastellus
F	Barbastella barbastellus
F	Barbastella Barbastellus
B	Barbastella barbastellus
I	Barbastella barbastellus
M	Barbastella barbastellus
B	Caprimulgus europaeus
I	Cerambyx cerdo
B	Dendrocopos leucotos
B	Dendrocopos Medius

ჯგუფი	სამეცნიერო სახელწოდება
P	Dicranum viride
B	Dryocopus martius
I	Erebia medusa polaris
B	Falco peregrinus
I	Hesperia comma catena
B	Hieraaetus pennatus
B	Lanius collurio
I	Leucorrhinia pectoralis
P	Ligularia sibirica
I	Lindenia tetraphylla
B	Lullula arborea
M	Lutra lutra
I	Lycaena dispar
M	Lynx lynx
M	Miniopterus schreibersi
M	Myotis blythii
M	Myotis emarginatus
B	Neophron percnopterus
P	Paeonia tenuifolia
B	Pernis apivorus
M	Rhinolophus euryale

M	Rhinolophus ferrumequinum
M	Rhinolophus hipposideros
P	Rhododendron luteum
I	Rosalia alpina
B	Sitta krueperi
I	Stephanopachys linearis
P	Steveniella satyrioides
B	Sylvia nisoria
A	Triturus karelinii
M	Ursus arctos
P	Vaccinium arctostaphylos

R	Vipera kaznakovi
ფლორისა და ფაუნის სხვა მნიშვნელოვანი სახეობები	
B	Accipiter gentilis
B	Accipiter nisus
B	Alectoris chukar
B	Buteo buteo
M	Canis aureus
M	Capra sp.
M	Cervus elaphus
M	Felis silvestris
M	Martes foina
M	Martes martes

ბ) ზურმუხტის საიტი ქცია-ტაბაწყური GE0000038

A = ამფიბიები, B = ფრინველები, F = თევზები, I = უხერხემლოები, M = ძუძუმწოვრები, P = მცენარეები, R = რეპტილიები

ჯგუფი	სამეცნიერო სახელწოდება
I	Agriades glandon aquilo
B	Botaurus stellaris
M	Canis lupus
I	Cerambyx cerdo
P	Dicranum viride
I	Erebia medusa polaris
P	Hamatocaulis vernicosus
P	Hamatocaulis vernicosus
I	Leucorrhinia pectoralis
P	Ligularia sibirica
I	Lindenia tetraphylla
M	Lutra lutra
I	Lycaena dispar

M	Lynx lynx
P	Meesia longiseta
M	Miniopterus schreibersii
M	Myotis blythii
M	Myotis emarginatus
M	Rhinolophus hipposideros
I	Rosalia alpina
I	Stephanopachys linearis
B	Tadorna ferruginea
R	Testudo graeca
A	Triturus karelinii
P	Vaccinium arctostaphylos

გ) ზურმუხტის საიტი ბორჯომ-ხარაგაული 2 GE0000056

A = ამფიბიები, B = ფრინველები, F = თევზები, I = უხერხემლოები, M = ძუძუმწოვრები, P = მცენარეები, R = რეპტილიები

ჯგუფი	სამეცნიერო სახელწოდება
B	<i>Aegolius funereus</i>
P	<i>Agrimonia pilosa</i>
B	<i>Alcedo atthis</i>
B	<i>Aquila chrysaetos</i>
B	<i>Aquila nipalensis</i>
B	<i>Aquila pomarina</i>
M	<i>Barbastella barbastellus</i>
F	<i>Barbus capito</i>
B	<i>Bubo bubo</i>
I	<i>Callimorpha quadripunctaria</i>
M	<i>Canis lupus</i>
B	<i>Caprimulgus europaeus</i>
I	<i>Cerambyx cerdo</i>
B	<i>Dendrocopos leucotos</i>
B	<i>Dendrocopos medius</i>
P	<i>Dicranum viride</i>
B	<i>Dryocopus martius</i>
I	<i>Erebia medusa polaris</i>
B	<i>Falco peregrinus</i>
I	<i>Hesperia comma catena</i>
B	<i>Hieraaetus pennatus</i>
B	<i>Lanius collurio</i>
I	<i>Leucorrhinia pectoralis</i>
P	<i>Ligularia sibirica</i>
I	<i>Lindenia tetraphylla</i>
B	<i>Lullula arborea</i>
M	<i>Lutra lutra</i>
I	<i>Lycaena dispar</i>
M	<i>Lynx lynx</i>

M	<i>Miniopterus schreibersi</i>
M	<i>Myotis blythii</i>
M	<i>Myotis emarginatus</i>
M	<i>Neophron percnopterus</i>
P	<i>Paeonia tenuifolia</i>
B	<i>Pernis apivorus</i>
M	<i>Rhinolophus euryale</i>
M	<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>
M	<i>Rhinolophus hipposideros</i>
P	<i>Rhododendron luteum</i>
I	<i>Rosalia alpina</i>
B	<i>Sitta krueperi</i>
I	<i>Stephanopachys linearis</i>
P	<i>Steveniella satyrioides</i>
B	<i>Sylvia nisoria</i>
A	<i>Triturus karelinii</i>
M	<i>Ursus arctos</i>
P	<i>Vaccinium arctostaphylos</i>
R	<i>Vipera kaznakovi</i>
ფლორისა და ფაუნის სხვა მნიშვნელოვანი სახეობები	
B	<i>Accipiter gentilis</i>
B	<i>Accipiter nisus</i>
B	<i>Alectoris chukar</i>
B	<i>Buteo buteo</i>
M	<i>Canis aureus</i>
M	<i>Capra sp.</i>
M	<i>Cervus elaphus</i>
M	<i>Felis silvestris</i>
M	<i>Martes foina</i>
M	<i>Martes martes</i>

14. ისტორიულ კულტურული ძეგლები

დასახელება	პერიოდი	მდებარეობა	მუნიციპალიტეტი
ლომის მთის წმინდა გიორგის სალოცავი	X საუკუნე	ბილიკი 1	ხარაგაული
წმ. ნინოს ეკლესიის ნანგრევები	IX-X საუკუნეები	ბილიკი 7	ბორჯომი
მარიამწმინდის ეკლესია	IX საუკუნე	სოფ. ქვაბისხევი	ბორჯომი
ზემოთიის ციხე	შუა საუკუნეები	სოფ. ქვაბისხევი	ბორჯომი
მწვანე მონასტერი	IX საუკუნე	ჩითახევი	ბორჯომი
წმ. გიორგის ეკლესია ნანგრევები	IX საუკუნე	ნეძვის აღკვეთილი. კვ. 22	ბორჯომი
ნეძვის ღვთისმშობლის ეკლესია	XII საუკუნე	ნეძვის აღკვეთილი. კვ. 20 -21	ბორჯომი
ნეძვის წმინდა ელიას სახ. ეკლესია (ნანგრევები)	IX საუკუნე	ნეძვის აღკვეთილი. კვ. 18	ბორჯომი
ჭაჭარაქის წმინდაგიორგის სახელობის ეკლესია	IX საუკუნე	ნეძვის აღკვეთილი. კვ. 18	ბორჯომი
თამარის ციხე (ნანგრევები)	X-XII საუკუნეები	ნეძვის აღკვეთილი. კვ. 16	ბორჯომი
ფოთოლეთის წმ. გიორგის სახელობის ეკლესია	IX საუკუნე	ნეძვის აღკვეთილი. კვ. 34	ბორჯომი
წმ. გიორგის სახელობის ეკლესია	XII საუკუნე	კორტანეთი კვ. 21	ბორჯომი
წმ. ელიას ეკლესიის ნანგრევები	შუა საუკუნეები	ბილიკი 4	ბორჯომი
მთაწმინდის სალოცავი	XVII საუკუნე	სოფ. ქვიშხეთი	ხაშური
ანდრია პირველწოდებულის გზა - რკინის ჯვარი	I საუკუნე	ბილიკი 2	ხარაგაული
წიფლარის სალოცავი	IX-X საუკუნეები	ბილიკი 2	ხარაგაული
სახელარის კოშკი	XIV-XV საუკუნეები	ბილიკი 2	ხარაგაული
ნუნისის ღვთისმშობლის მონასტერი	IV საუკუნე	ნუნისი	ხარაგაული
თამარის ციხე	XII საუკუნე	აბასთუმანი	ადიგენი
თამარის ხიდი	XII საუკუნე	აბასთუმანი	ადიგენი

დანართი 15. სპეციალური დაცვის ტერიტორიები ფრინველთათვის - ზეკარი 13

სახელწოდება: ზეკარი / Zekari

კატეგორია: B2, C2, RLG

ფართობი: 29566,724 ha

დაცვის სტატუსი: ტერიტორიის 54.25%-ს ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკი ფარავს.

ტერიტორიის 45.34%-ს IBA (GEO15) ფარავს. IBA-ს (GEO15) ტერიტორიის 16.26%-ს SPA 13 ფარავს..

ცენტრალური კოორდინატები: Latitude: 41.803650° / Longitude: 42.901233°

დასაცავი სახეობები: კავკასიური როჭო (Lyrurus mlokosiewiczzi), კასპიური შურთხი (Tetraogallus caspius), შავთავა ხეცოცია (Sitta krueperi). ზეკარზე კავკასიური როჭოსა და შურთხის, მცირე კავკასიონის ყველაზე დიდი პოპულაცია გვხვდება. ორივე სახეობა საქართველოს წითელ ნუსხაში შესულია, როგორც მოწყვლადი (VU) სახეობა. ხოლო IUCN-ის საერთაშორისო წითელი ნუსხის მიხედვით კავკასიური როჭო და შავთავა ხეცოცია საფრთხესთან ახლოს მყოფი (NT) სახეობებია.

ტერიტორიის აღწერა: ზეკარი (SPA 13) საქართველოს თითქმის ცენტრალურ ნაწილში ზღვის დონიდან 1300 – 2500 მეტრ სიმაღლეზე მდებარეობს. ზეკარის ტერიტორიაზე შერეული ტყე (ფართოფოთლოვანი და წიწვოვანი) გვხვდება, რომელიც შემდეგი ძირითადი სახეობებითაა წარმოდგენილი: კავკასიური სოჭი (Abies nordmanniana), კავკასიური ფიჭვი (Pinus Sosnowskyi), აღმოსავლეთის ნაძვი (Picea orientalis), ქართული მუხა (Quercus iberica), წიფელი (Fagus orientalis), რცხილა (Carpinus caucasica), ჯაგრცხილა (Carpinus orientalis), ცირცელი (ჰნავი) (Sorbus caucasigena) და ლიტვინოვის არყი (Betula litwinowii). ზღვის დონიდან 1850 – 2500 მეტრ სიმაღლეზე გავრცელებულია დეკა (Rhododendron caucasicum). სუბალპურ და ალპურ მდელოებზე გავრცელებული ძირითადი ბალახოვანი მცენარეებია: გლერდი (Astragalus microcephalus), შობერის ნიტრარია (Nitraria schoberi), ურო (Bothriochloa ischaemum), ავშანი (Artemisia larchima) (ქვაჩაკიძე 2010). ორნითოფაუნა იხილეთ <http://aves.biodiversity-georgia.net>

სახეობის სამეცნიერო დასახელება	სახეობის ინგლისური დასახელება	სახეობის ქართული დასახელება	სეზონურობა	IUCN	RLG
Milvus migrans	Black Kite	ძერა	M	LC	
Circaetus gallicus	Short-toed Snake-Eagle	გველიჭამია (ან ძერაბოტი)	M	LC	
Circaetus gallicus	Short-toed Snake-Eagle	გველიჭამია (ან ძერაბოტი)	M	LC	
Accipiter brevipes	Levent Sparrowhawk	ქორცქვიტა (ან შავთვალა მიმინო, ლევანმიმინო)	M	LC	VU
Accipiter nisus	Eurasian Sparrowhawk	მიმინო	YR-R	LC	
Accipiter gentilis	Northern Goshawk	ქორი	YR-R	LC	
Buteo buteo	Common Buzzard	ჩვეულებრივი კაკაჩა	YR-R	LC	
Buteo lagopus	Rough-legged Buzzard	ფეხბანჯგვლიანი კაკაჩა	M	LC	
Buteo rufinus	Long-legged Buzzard	ველის (ან გრძელფეხა) კაკაჩა	M	LC	VU
Pernis apivorus	European Honey-Buzzard	კრაზანაჭამია (ან ირაო)	M	LC	

Hieraaetus pennatus	Booted Eagle	ზია არწივი	BB	LC	Hieraaetus pennatus
Aquila heliaca	Imperial Eagle	ბეჟობის (ან თეთრმხრება) არწივი	M	VU	VU
Clanga clanga	Greater Spotted Eagle	დიდი მყივანი არწივი	M,WV	VU	VU
Clanga pomarina	Lesser Spotted Eagle	მცირე მყივანი არწივი	M	LC	
Aquila nipalensis	Steppe Eagle	ველის არწივი	M	EN	
Aquila chrysaetos	Golden Eagle	მთის არწივი	YR-R	LC	VU
Neophron percnopterus	Egyptian Vulture	ფასკუნჯი	YR-V	EN	VU
Gypaetus barbatus	Bearded Vulture (Lammergeier)	ბატკანძერი (ან წვერიანი სვავი, ყაჯირი, კრავიჭამია)	YR-V	NT	VU
Aegypius monachus	Cinereous Vulture (Eurasian Black Vulture)	სვავი	YR-V	NT	EN
Gyps fulvus	Eurasian Griffon Vulture	ორბი	YR-V	LC	VU
Circus aeruginosus	Western Marsh Harrier	ჭაობის ძელქორი (ან ჭაობის ბოლობეჭედა)	M	LC	
Circus cyaneus	Hen (or Northern) Harrier	მინდვრის ძელქორი (ან მინდვრის ბოლობეჭედა)	M	LC	
Circus pygargus	Montagu's Harrier	მდელის ძელქორი (ან მდელის ბოლობეჭედა)	M	LC	
Falco cherrug	Saker Falcon	ბარი (ან გავაზი)	M	EN	CR
Falco biarmicus	Lanner Falcon	წითელთავა შავარდენი	M	LC	VU
Falco peregrinus	Peregrine Falcon	ჩვეულებრივი შავარდენი	YR-R	LC	
Falco subbuteo	Eurasian Hobby	მარჯანი	BB	LC	
Falco columbarius	Merlin	ალალი	M	LC	
Falco vespertinus	Red-footed Falcon	წითელფეხა შავარდენი	M	NT	EN
Falco naumanni	Lesser Kestrel	მცირე (ან ველის) კირკიტა	M	LC	CR
Falco tinnunculus	Common Kestrel	ჩვეულებრივი კირკიტა	YR-R	LC	
Lyrurus mlokosiewiczii	Caucasian Grouse	კავკასიური როჭო	YR-R	NT	VU
Tetraogallus caspius	Caspian Snowcock	კასპიური შურთხი	YR-R	LC	VU
Coturnix coturnix	Common Quail	მწყერი	BB	LC	
Grus grus	Common Crane	რუხი წერო	M	LC	EN
Anthropoides virgo	Demoiselle Crane	წეროტურფა	M		
Crex crex	Corn crane	ღალღა	BB	LC	

<i>Scolopax rusticola</i>	Eurasian Woodcock	ტყის ქათამი (ვალდშნეპი)	M	LC	
<i>Columba palumbus</i>	Common Wood-Pigeon	ქედანი	BB	LC	
<i>Cuculus canorus</i>	Common Cuckoo	გუგული	BB	LC	
<i>Bubo bubo</i>	Eurasian Eagle Owl	ზარნაშო	YR-R	LC	
<i>Asio otus</i>	Northern Long-eared Owl	ყურებიანი ბუ (ან ოლოლი)	YR-R	LC	
<i>Asio flammeus</i>	Short-eared Owl	ქაობის ბუ	M	LC	
<i>Otus scops</i>	Eurasian Scops-Owl	წყრომი	BB	LC	
<i>Athene noctua</i>	Little Owl	ჭოტი	YR-R	LC	
<i>Strix aluco</i>	Tawny Owl	ტყის ბუ	YR-R	LC	
<i>Caprimulgus europaeus</i>	European Nightjar	უფეხურა	BB	LC	
<i>Apus apus</i>	Common Swift	ნამგალა	BB	LC	
<i>Tachymarptis melba</i>	Alpine Swift	მეკირია (ან თეთრმუცელა ნამგალა)	BB	LC	
<i>Merops apiaster</i>	European Bee-eater	ოქროსფერი კვირიონი	M	LC	
<i>Dryocopus martius</i>	Black Woodpecker	შავი კოდალა	YR-R	LC	
<i>Picus viridis</i>	Eurasian Green Woodpecker	მწვანე კოდალა	YR-R	LC	
<i>Dendrocopos major</i>	Greater Spotted Woodpecker	დიდი ჭრელი კოდალა	YR-R	LC	
<i>Leiopicus medius</i>	Middle Spotted Woodpecker	საშუალო ჭრელი კოდალა	YR-R	LC	
<i>Dryobates minor</i>	Lesser Spotted Woodpecker	მცირე ჭრელი კოდალა	YR-R	LC	
<i>Jynx torquilla</i>	Eurasian Wryneck	მაქცია	BB	LC	
<i>Eremophila alpestris</i>	Horned (or Shore) Lark	რქოსანი ტოროლა	YR-R	LC	
<i>Lullula arborea</i>	Wood Lark	ტყის ტოროლა	BB	LC	
<i>Alauda arvensis</i>	Eurasian Skylark	მინდვრის ტოროლა	BB	LC	
<i>Hirundo rustica</i>	Barn Swallow	სოფლის მერცხალი	BB	LC	
<i>Hirundo rupestris</i>	Eurasian Crag-martin	კლდის მერცხალი	BB	LC	
<i>Delichon urbicum</i>	Northern House-Martin	ქალაქის მერცხალი	BB	LC	
<i>Anthus trivialis</i>	Tree Pipit	ტყის მწყერჩიტა	BB	LC	
<i>Anthus pratensis</i>	Meadow Pipit	მდელოს მწყერჩიტა	BB	NT	
<i>Anthus cervinus</i>	Red-Throated Pipit	წითელგულა მწყერჩიტა	M	LC	
<i>Anthus spinoletta</i>	Water Pipit	მთის მწყერჩიტა	BB	LC	
<i>Motacilla alba</i>	White Wagtail	თეთრი ბოლოქანქარა	BB	LC	
<i>Motacilla cinerea</i>	Grey Wagtail	რუხი ბოლოქანქარა	BB	LC	
<i>Motacilla flava</i>	Yellow Wagtail	ყვითელი ბოლოქანქარა	BB	LC	

Motacilla citreola	Citrine Wagtail	ყვითელთავა ბოლოქანქარა	M	LC	
Lanius collurio	Red-backed Shrike	ჩვეულებრივი ღაჟო	BB	LC	
Prunella modularis	Hedge Accentor (Dunnock)	ტყის ჭვინტაკა	YR-R	LC	
Prunella collaris	Alpine Accentor	ალპური ჭვინტაკა	YR-R	LC	
Sylvia curruca	Lesser Whitethroat	მცირე თეთრყელა ასპუჭაკა	BB	LC	
Sylvia atricapilla	Blackcap	შავთავა ასპუჭაკა	BB	LC	
Phylloscopus collybita	Common Chiffchaff	ჩვეულებრივი ჭივჭავი (ჩვეულებრივი ყარანა)	BB	LC	
Phylloscopus sindianus	Mountain Chiffchaff	მთის ჭივჭავი (მთის ყარანა)	BB	LC	
Phylloscopus trochiloides	Greenish Warbler	მომწვანო ჭივჭავი (მომწვანო ყარანა)	BB	LC	
Regulus regulus	Goldcrest	ყვითელთავა ნარჩიტა (ყვითელთავა ღაბუჩიტი)	YR-R	LC	
Muscicapa striata	Spotted Flycatcher	რუხი ბუზიჭერია (რუხი მემატლია)	BB	LC	
Ficedula albicollis	Collared Flycatcher	თეთრყელა ბუზიჭერია (თეთრყელა მემატლია)	BB	LC	
Saxicola torquatus	Common Stonechat	შავთავა ოვსადი	BB	LC	
Saxicola rubetra	Whinchat	თეთრწარბა (ანუ მდელოს) ოვსადი	BB	LC	
Monticola solitarius	Blue Rock-Thrush	კლდის ლურჯი შაშვი	BB	LC	
Monticola saxatilis	Rufous-tailed Rock- Thrush	კლდის ჭრელი შაშვი	BB	LC	
Oenanthe oenanthe	Northern Wheatear	ჩვეულებრივი მელორდია	BB	LC	
Phoenicurus ochruros	Black Redstart	შავი ბოლოცეცხლა	BB	LC	
Phoenicurus phoenicurus	Common Redstart	ჩვეულებრივი ბოლოცეცხლა	BB	LC	
Erithacus rubecula	European Robin	გულწითელა	BB	LC	
Turdus merula	Eurasian Blackbird	შაშვი	YR-R	LC	
Turdus torquatus	Ring Ouzel	თეთრგულა შაშვი	YR-R	LC	
Turdus pilaris	Fieldfare	რუხთავა შაშვი	M	LC	
Turdus iliacus	Redwing	თეთრწარბა (ანუ ფრთაქდალი) შაშვი	M	NT	

Turdus philomelos	Song Thrush	წრიპა შაშვი (მგალობელი შაშვი)	BB	LC	
Turdus viscivorus	Mistle Thrush	ჩხართვი	YR-R	LC	
Aegithalos caudatus	Long-tailed Tit	თოხიტარა	YR-R	LC	
Parus ater	Coal Tit	მცირე წივწივა (მცირე წიწკანა)	YR-R	LC	
Parus major	Great Tit	დიდი წივწივა (დიდი წიწკანა)	YR-R	LC	
Parus caeruleus	Blue Tit	მოლურჯო წივწივა (მოლურჯო წიწკანა)	YR-R	LC	
Sitta europaea	Wood Nuthatch	ჩვეულბრივი ხეცოცია	YR-R	LC	
Sitta neumayer	Rock Nuthatch	მცირე კლდეცოცია	YR-R	LC	
Sitta krueperi	Küper's Nuthatch	შავთავა ხეცოცია	YR-R	LC	
Tichodroma muraria	Wall-creeper	ფრთაწითელი კლდეცოცია	YR-R	LC	
Certhia familiaris	Eurasian Tree-creeper	ჩვეულბრივი მგლინავა	YR-R	LC	
Troglodytes troglodytes	Winter Wren	ჰინჭრაქა (ღობემძვრალა)	YR-R	LC	
Cinclus cinclus	White-throated Dipper	წყლის შაშვი	YR-R	LC	
Miliaria calandra	Corn Bunting	მეფეტვია (ანუ მინდვრის გრატა)	BB	LC	
Emberiza cia	Rock Bunting	კლდის გრატა	YR-R	LC	
Fringilla montifringilla	Brambling	ჩრდილოეთის სკვინჩა	M	LC	
Fringilla coelebs	Eurasian Chaffinch	სკვინჩა (ნიბლია)	YR-R	LC	
Carduelis carduelis	European Goldfinch	ჩიტბატონა	YR-R	LC	
Carduelis spinus	Eurasian Siskin	შავთავა მწვანულა	YR-R	LC	
Carduelis chloris	European Greenfinch	მწვანულა	YR-R	LC	
Carduelis flavirostris	Twite	მთის ჭვინტა	YR-R	LC	
Carduelis cannabina	Eurasian Linnet	ჭვინტა (მეკანაფია)	YR-R	LC	
Pyrrhula pyrrhula	Eurasian Bullfinch	სტვენია	YR-R	LC	
Coccothraustes Coccothraustes	Hawfinch	კულუმბური	YR-R	LC	
Serinus pusillus	Fire-fronted Serin (Red-fronted Serin)	წითელშუბლა მთიულა	YR-R	LC	
Serinus serinus	European Serin	მოყვითალო მთიულა	YR-R	LC	
Carpodacus erythrinus	Common Rosefinch	ჩვეულბრივი კოჭობა	BB	LC	
Loxia curvirostra	Red Crossbill (Common Crossbill)	ნისკარტმარწყუხა	YR-R	LC	
Passer montanus	Tree Sparrow	მინდვრის ბედურა	BB	LC	
Passer domesticus	Hause Sparrow	სახლის ბედურა	YR-R	LC	
Sturnus vulgaris	Common Starling	შოშია (შროშანი)	BB	LC	

Garrulus glandarius	Eurasian Jay	ჩხიკვი	YR-R	LC	
Pyrrhocorax pyrrhocorax	Red-billed Chough	წითელნისკარტა მალრანი	YR-R	LC	
Pyrrhocorax graculus	Yellow-billed Chough	ყვითელნისკარტა მალრანი	YR-R	LC	
Corvus corax	Common Raven	ყორანი	YR-R	LC	
Corvus corone	Hooded Crow	რუხი ყვავი	YR-R	LC	
Corvus monedula	Eurasian Jackdaw	ჭკა	YR-R	LC	